

Colofon

Woord en Daad
Postbus 560, 4200 AN Gorinchem
Spijksedijk 16e, 4207 GN Gorinchem
Tel. 0183-611800
Fax 0183-611808
info@woordendaad.nl
www.woordendaad.nl

Bankiers
Rabobank 38.54.87.088
ABN-Amro 50.98.11.566
t.n.v. Woord en Daad, Gorinchem

Grafische verzorging
Douglas Design, Ommen

Druk
Salland de Lange, Deventer

Ontvangstbevestiging
Om kosten te besparen zenden we geen ontvangstbevestigingen voor giften. Wilt u toch een ontvangstbevestiging, vermeld dit dan duidelijk op uw overschrijving.

Voor testamentaire beschikkingen luidt ons adres: Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad, gevestigd te Gorinchem. Onze stichting is ingeschreven onder nummer 41118168, bij de Kamer van Koophandel te Tiel en staat onder controle van een registeraccountant. Financieel jaarverslag wordt op verzoek toegezonden.

Overname artikelen
Overname van artikelen, mits met uitdrukkelijke bronvermelding, is toegestaan.

Aan dit exemplaar hebben ook meegewerkt: Bert Monster (journalist Reformatorisch Dagblad), Jan van Klinken (journalist Reformatorisch Dagblad), Esther Kouwenhoven (freelance tekstschrijver).
Foto's: o.a. Thom Deelstra, Jaco Klamer en Henk Visscher.

Inhoudsopgave

Voorwoord	4
Inleiding	6
1 Missie, visie en strategie	8
1.1 Beleid en uitvoering	10
2 Themaverslag projecten en programma's	12
2.1 Algemeen	13
2.2 Programma Onderwijs	18
2.3 Programma Arbeid en Inkomen	30
2.4 Programma Basisvoorzieningen	46
2.5 Programma Humanitaire Hulpverlening	60
3 Het werk van Woord en Daad in Nederland en Europa	64
3.1 Ontwikkelingen in de organisatie	65
3.2 Fondsenwerving	69
3.3 Communicatie en contacten achterban	72
3.4 Lobby en positionering	75
3.5 Samenwerking en netwerken	76
4 Procesborging en kwaliteit	78
4.1 Algemeen en de hoofdprocessen in de organisatie	79
4.2 Procesbeheersing Nederland	81
4.3 Buitenland	84
4.4 Risicomanagement en Bestuursverklaring	86
4.5 Onderzoeksrapport van Accountant	87
5 Blik naar de toekomst	88
6 Bestuursverslag	92
6.1 Missie, doelstelling	93
6.2 Bestuurlijke verantwoordelijkheid	94
6.3 Bestuurlijk functioneren	95
6.4 Verantwoording over 2004, de koers in 2005	97
6.5 Overige beleidsuitgangspunten	98
7 Jaarrekening en begroting	100
7.1 Accountantsverklaring	101
7.2 Geconsolideerde Jaarrekening 2004	102
7.3 Begroting 2005	137
Bijlagen	138
Wereldkaart	142

**'Rijken en armen ontmoeten elkaar;
de Heere heeft hen allen gemaakt.'**

> Spreuken 22:2

In dit jaarverslag wil Woord en Daad graag 'rekenschap van het rentmeesterschap' geven over het jaar 2004.

Allen die bij Woord en Daad geroepen zijn tot de uitvoering van de missie ervaren het als een voorrecht dat zij zich gesteund weten door een groot aantal gevers. Gevers, die van harte betrokken zijn bij ons werk en zo bij de armen wereldwijd. Gevers, die dat via hun giften én daadwerkelijke inzet laten merken.

De interesse in de ontwikkelingen in de projecten en programma's, die door onze partners worden uitgevoerd, ervaren wij als een stimulans om u zo goed mogelijk op te hoogte te houden.

Woord en Daad hoopt dat het verslag van het afgelopen jaar u voldoende inzicht geeft om tot de conclusie te komen dat de middelen die u ons ter beschikking stelde, op een verantwoorde manier zijn besteed.

Daarbij verwachten wij dat het kennismaken van de verwachtingen en verplichtingen van Woord en Daad met het oog op de toekomst van onze roeping u hartelijk gemotiveerd houdt om ons met uw bijdragen en gebeden te blijven steunen.

Aan het einde van het jaar 2004 werd de wereld opgeschrikt door de tsunami-ramp in Zuidoost-Azië. Het was op de Tweede Kerstdag dat het rampzalige nieuws bekend werd. Het heeft heel veel betekend te mogen merken hoe spontaan en overweldigend de stroom van giften, ook van uw kant naar ons toe, op gang kwam. Dat betekende dat wij vrijwel onmiddellijk aan het werk konden gaan om nood te lenigen.

Op de dag dat wij stilstonden bij de geboorte van de Zaligmaker, mocht iets zichtbaar worden van Zijn bewogenheid en innerlijke ontferming met een wereld in nood. Ook via het werk van Woord en Daad.

Namens het bestuur van Woord en Daad

M. A. van den Berg, voorzitter

Inleiding

>>> De dynamiek in en rond het werk van Woord en Daad neemt de laatste jaren alleen maar toe. Het verslagjaar vormde op deze trend geen uitzondering. De trend heeft te maken met een aantal ontwikkelingen. Allereerst zit het werkveld in een zekere crisis en zijn mensen wereldwijd op zoek naar nieuwe antwoorden op de aloude uitdaging van het bestrijden van armoede. Eenduidige en eenvoudige oorzaken van armoede zijn er niet. Dat betekent ook dat er geen eenduidige en eenvoudige antwoorden zijn.

Tegelijkertijd vraagt het publieke debat om eenvoud, helderheid en simpele stellingen, die iedereen begrijpt.

De weerbarstige werkelijkheid van het werk waarin we bezig zijn en de inhoud van het publieke debat lijken daarom steeds verder uit elkaar te drijven. Dat maakt het werk er niet makkelijker op; de dynamiek wordt groter.

Woord en Daad schuwt het debat over de inhoud van haar werk niet. Dat helpt ons onze ervaringen door te geven en van de ervaringen van anderen te leren. Tegelijkertijd beseft Woord en Daad dat deelname aan discussies tijd kost en af kan leiden van het werk aan de basis. Daarom zoekt Woord en Daad steeds naar het juiste evenwicht tussen investeren in de inhoud van armoedebestrijding/ontwikkelingssamenwerking enerzijds en het metterdaad werken aan armoedebestrijding in Afrika, Azië en Zuid- en Midden-Amerika anderzijds.

Binnen alle hectiek en dynamiek, proberen we al meer dan dertig jaar in alle lagen en geledingen van ons werk ons doen en laten steeds weer te toetsen aan bijbelse normen en waarden. In de ijkende maar ook in de richtinggevende zin. Elke dag leren we weer opnieuw dat ook dat streven geen eenduidige en eenvoudige antwoorden oplevert. Toch loopt het als een rode draad door ons werk heen. Het is terug te vinden in onze visie, missie en strategie (zie 1.2.). Het is terug te vinden in de gesprekken die we met mensen voeren, in de betekenis van ons werk in het leven van mensen.

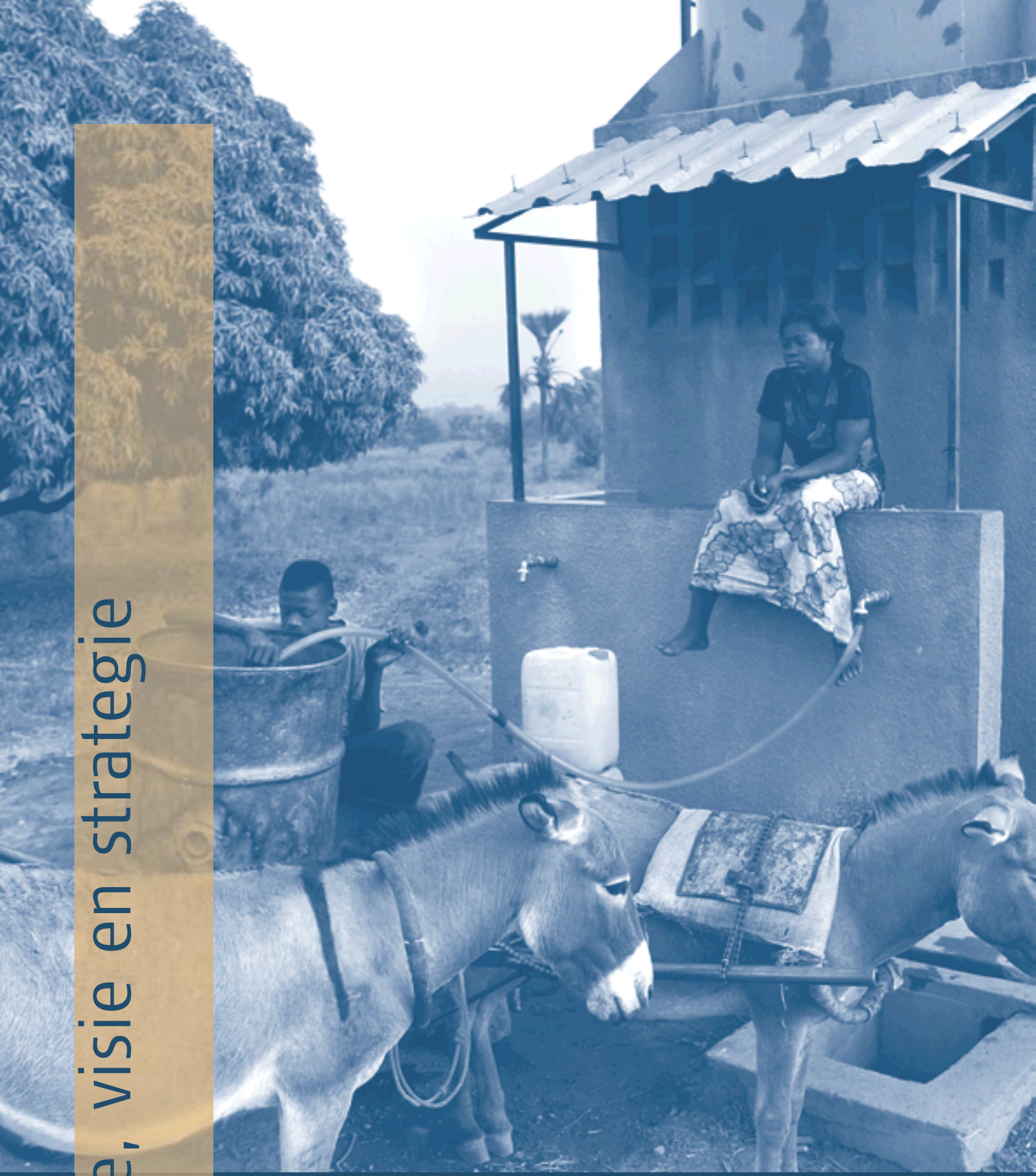
Voor Woord en Daad is het de permanente uitdaging mensen blijvend te zien als verantwoordelijke medeschepselen, in een gebroken wereld. Dat drukt enerzijds solidariteit uit. Gebaseerd op het samen mens zijn. Het drukt ook de eigen verantwoordelijkheid van ons ieder uit, zonder overspannen verwachtingen van een heilsstaat.

Het afgelopen jaar was een jaar met wederom een groei van meer dan 10% (dit jaar zelfs een groei van bijna 15%). Door de omvang wordt het steeds moeilijker over het hele werk op transparante, gedetailleerde en heldere wijze verantwoording af te leggen.

Daarom leggen we op programmaniveau verantwoording af. Dat doen we via overzichten, door voornemens te vergelijken met uitkomsten van ons werk.

Het nadeel hiervan is dat alleen statistieken en tabellen aan de orde dreigen te komen. Om toch een doorkijkje te creëren, geven we via nauwkeurig gekozen casussen inzicht in de dagelijkse praktijk van het werk en het effect dat ons werk op het leven van mensen heeft. Zo willen we u ook zicht geven op de mensen, om wie het uiteindelijk allemaal draait.

1 Missie, visie en strategie

Missie

Woord en Daad wil vanuit christelijk perspectief armoede bestrijden in Afrika, Azië en Midden-Amerika. Via lokale organisaties streven we ernaar armen een menswaardig bestaan te bieden. Hierbij doen wij een appèl op ieders verantwoordelijkheid, zowel hier als daar. Woord en Daad wil hierin een sterke en betrouwbare schakel zijn tussen u en de armen in ons werkgebied.

Visie

Armoede in bijbels perspectief

Woord en Daad is een organisatie die zich gemotiveerd weet door de bijbelse opdracht zorg te dragen voor de arme naaste. Daarbij beseft Woord en Daad dat armoedebestrijding in een door zonden gebroken wereld plaatsvindt. Ten diepste staat het werk van Woord en Daad in de verwachting van de komst van het Koninkrijk van God en Zijn gerechtigheid (Mattheüs 6:33a). Woord en Daad ziet haar werk als tekenen van dit Koninkrijk.

Zonder aanzien des persoons

Woord en Daad kiest voor de allerarmsten, ongeacht etnische achtergrond, religie, geslacht of politieke voorkeur.

De hele mens

Armoede overstijgt in de opvatting van Woord en Daad het materiële. Ze heeft ook een structurele, psychische en geestelijke dimensie. In de hulpverlening moet er daarom aandacht zijn voor deze verschillende aspecten.

Verantwoordelijkheid over en weer

Woord en Daad wil mensen stimuleren verantwoordelijkheid te dragen. In het rijke Noorden voor de arme naaste 'ver weg'. In het arme Zuiden -zo mogelijk- voor zichzelf en daarmee ook voor anderen.

Mensen die kwetsbaar zijn, en daardoor zelf geen verantwoordelijkheid kunnen nemen, zoals kinderen en vrouwen, mogen aanspraak maken op hulp.

Degenen die geen stem hebben, wil Woord en Daad een stem geven.

Mensen die in staat zijn verantwoordelijkheid te dragen maar de middelen missen, wil Woord en Daad ondersteunen op eigen benen te staan.

Werken met christelijke lokale partners

Woord en Daad werkt structureel samen met christelijke partnerorganisaties die onafhankelijk zijn en vanuit dezelfde missie en visie als Woord en Daad werken. Dit versterkt de samenwerking, en bevordert een gelijkwaardige relatie. Door de inbedding in de lokale situatie, en de kennis en kunde die binnen deze organisaties aanwezig is, kunnen we ons werk effectief doen.

Betrouwbaar, open, eerlijk

Woord en Daad wil altijd aanspreekbaar zijn op haar werkwijze en de besteding van de fondsen. Daarom zoeken we voortdurend naar een optimale balans tussen een hoge kwaliteit van ons werk en lage kosten.

Strategie

Het werk van Woord en Daad betreft drie aspecten:

- Armoedebestrijding in ontwikkelingslanden: vanuit de ketenbenadering van kostganger naar kostwinner richten we ons op onderwijs (kleuterschool tot middelbaar en hoger onderwijs), arbeid en inkomen (beroepsgerichte training, arbeidsplaatsbemiddeling, opzet van bedrijfjes, microkrediet), basisvoorzieningen (water, voeding, gezondheid, landbouw), en uitwisseling van kennis.
- Bewustwording van de achterban: we willen onze achterban bewust maken van de oorzaken en gevolgen van armoede wereldwijd.
- Opkomen voor de belangen van de allerarmsten: zo nodig vragen we aandacht voor de positie van de allerarmsten bij politiek, pers en het bedrijfsleven.

Woord en Daad:

- onderschrijft de Code of Conduct van het Internationale Rode Kruis, een internationale gedragscode voor hulporganisaties;
- volgt in noodhulp en wederopbouw de Sphere Standards
- werkt in fondsenwerving met de Gedragscode van de VFI.

1.1 Beleid en uitvoering

De uitgangspunten van onze missie, visie en strategie zijn ook terug te vinden in de wijze waarop ons beleid tot stand komt. Tijdens de jaarlijkse werkbezoeken is er intensief overleg tussen Woord en Daad en haar partners in Latijns-Amerika, Afrika en Azië. De inhoud van deze consultaties wordt ingebracht in het beleid. Partners waarderen dat, zo blijkt uit het in 2004 gehouden tevredenheidsonderzoek. Het beleid leggen we vast voor het Nederlandse gedeelte en uiteraard ook voor het werk in het veld. Woord en Daad werkt in dat verband met een zogenaamd rollend beleidsplan, dat elk jaar aangepast wordt aan nieuwe ontwikkelingen. Ook in 2004 stelden we een nieuw beleidsplan vast.

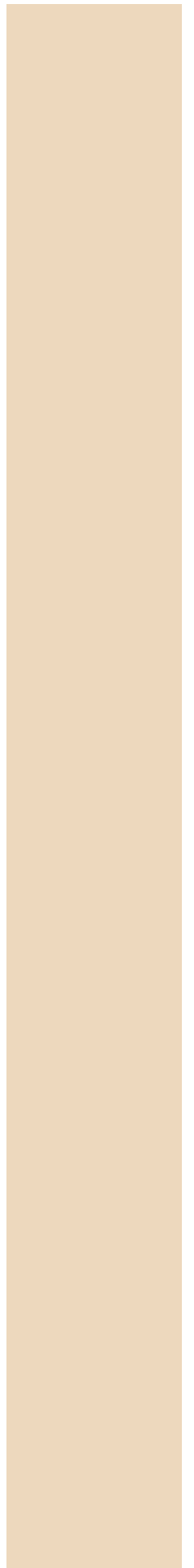
Aan de Nederlandse kant wordt per afdeling beleid geformuleerd. Op basis daarvan formuleren we het operationeel jaarplan, waarin de doelstellingen geformuleerd worden. De lijn van het jaarplan is ook de lijn van dit jaarverslag.

Voor de afdeling Projecten en Programma's formuleren we ons beleid langs vier hoofdlijnen:

- onderwijs (ons grootste programma);
- arbeid en inkomen;
- basisvoorzieningen;
- humanitaire hulpverlening.

In 2004 hebben we voor het eerst de trits beleid - operationeel jaarplan - uitvoering, op systematische wijze aan elkaar verbonden. Dat resulteerde in het koersrapport. In het koersrapport zijn de operationele doelstellingen per onderdeel van het werk benoemd. Elke twee maanden wordt geanalyseerd in hoeverre het werk op koers ligt. Bij afwijkingen wordt bekeken of de doelstellingen bijgesteld moeten worden of dat er extra inspanningen geleverd moeten worden om de doelstellingen alsnog te halen.

Bestuurlijk worden met name deze corrigerende maatregelen op hun merites beoordeeld.

2 Themaverslag projecten en programma's

2.1.1 > Programmatische werkwijze van Woord en Daad in armoedebestrijding

Voor de tweede achtereenvolgende cyclus volgde Woord en Daad in 2004 de meerjarige programmatische aanpak. Het motto 'van kostganger naar kostwinner' tekent goed wat Woord en Daad voor ogen staat: via de keten onderwijs - beroepstraining - bemiddeling arbeidsmarkt streven we met elkaar naar zelfstandigheid en verantwoordelijkheid voor armen. In 2004 kon het aantal activiteiten in deze lijn verder uitgebreid worden. Het aantal goedgekeurde projecten ging van 160 naar 200, terwijl de omvang van bestedingen meer dan evenredig steeg.

Onderwijs blijft voor Woord en Daad de centrale peiler van de ondersteunde activiteiten van partners, geflankeerd door projecten op het terrein van Basisvoorzieningen en aangevuld met projecten en programma's in de sfeer van Arbeid en Inkomen.

Woord en Daad is geen gespecialiseerde noodhulporganisatie. Toch blijft hulp op dit terrein een vast onderdeel uitmaken van de totale bestedingen. Telkens opnieuw worden onze partners geconfronteerd met rampscenario's, die soms dwars door hun structurele programma's heen lopen. Ook in 2004 kon Woord en Daad in een verscheidenheid aan noden een helpende hand bieden.

De subsidieaanvraag bij PSO -goedgekeurd voor de periode 2004-2006- gaf aan Woord en Daad nieuwe mogelijkheden om partners te assisteren bij de opbouw en versterking van hun capaciteit. Het gaat er Woord en Daad en onze partners steeds om dat hulpverlening van goede kwaliteit is en dat zowel 'kwaliteit' als 'het goede van die kwaliteit' op een open wijze geëvalueerd kan worden. Om dit op een professionele wijze te kunnen doen, moeten Woord en Daad en haar partnerorganisaties zelfbewust en contextrelevant steeds alert zijn om onder wisselende omstandigheden hier gestalte aan te geven. De dynamiek in de omgeving (mede bepaald door onze gevers, de overheid en donoren) stelt ons voor grote uitdagingen. Dat vraagt voortdurende en relevante training van personeel, een passende ontwikkeling van de eigen organisatie en een institutionele verankering in de eigen achterban en samenleving.

In 2004 kon Woord en Daad met verschillende partnerorganisaties een traject in gang zetten om hieraan gericht aandacht te besteden. Binnen Woord en Daad zelf was er specifiek aandacht voor de verdere ontwikkeling van de Woord en Daad-database, zodat er beter en sneller inzicht kan worden verkregen in de

voortgang van projecten en de resultaten van de Woord en Daad-programma's. In 2005 zal de vernieuwde programmatuur gebruikt gaan worden.

Voor Woord en Daad is het een blijvende uitdaging om binnen de omgeving steeds de mensen en hun leven in het oog en in het hart te houden.

De nieuwe rol van een bestuur, betrokken op hoofdlijnen, resulteerde in 2004 in een andere werkwijze m.b.t. de beoordeling en goedkeuring van projectaanvragen. Dit wordt nu afgehandeld door het kantoor, binnen de kaders van beleid en goedgekeurd jaarplan. In het nieuwe beoordelingstraject wordt allereerst een beoordeling gedaan van een aanvraag door twee deskundigen. In tweede instantie wordt door het hoofd van de afdeling en de directeur een definitieve beslissing genomen. Bij projecten die (mede)gefinancierd worden door het Business Platform van Woord en Daad, spelen werkgroepen/werkgroepleden een belangrijke rol in het adviserings- en beoordelingstraject van projectaanvragen. Om op de hoogte te blijven van verschillende soorten projecten en van de beoordelingswijze, is het bestuur in de loop van 2004 begonnen met steekproefsgewijze bespreking van één project op een vergadering. Eén van de projectmedewerkers presenteert op de vergadering een door het bestuur gekozen project en beantwoordt vragen die daarbij opkomen. Door middel van het koersrapport blijft het bestuur op de hoogte van de hoofdlijnen van uitvoering.

2.1.2 > Opzet jaarverslag projecten en programma's

Het jaarverslag van de projecten en programma's volgt evenals in 2003 de geformuleerde programma's: Onderwijs, Arbeid en Inkomen, Basisvoorzieningen en Humanitaire Hulpverlening.

In dit algemene gedeelte laten we daarvan hoofdlijnen zien. Allereerst wordt samengevat ingegaan op de hoofddoelstellingen en belangrijkste resultaten van de programma's (2.1.3). Verder volgt een samenvatting van de totale bestedingen per programma (2.1.4). Daarnaast wordt kort ingegaan op ontwikkelingen in het partnernetwerk van Woord en Daad en welke steun wordt verleend bij algemene capaciteitsopbouw van partnerorganisaties (2.1.5). Om te kunnen zien welke activiteiten in het partner worden gesteund, is een samenvattend overzicht hiervan opgenomen (2.1.6). Ten slotte wordt kort ingegaan op de in 2004 gebrachte werkbezoeken (2.1.7)

2.1.3 > Resultaten en leerpunten

Woord en Daad heeft voor elk programma in het beleidsplan 2004-2007 doelstellingen en resultaten geformuleerd, die overeenkomen met de doelstellingen in 2003. In het jaarplan 2004 zijn een aantal extra aandachtspunten geformuleerd. Het verslag van de verschillende programma's (2.2-2.4), uitgezonderd humanitaire hulpverlening (2.5), heeft deze doelstellingen en bijbehorende resultaten als uitgangspunt. De gefinancierde projecten worden steeds vermeld en gespecificeerd onder de realisatie van de beoogde resultaten van het betreffende programma. Daar waar mogelijk en relevant wordt in de omschrijving van de projecten kwantitatieve informatie m.b.t de bereikte doelgroep en de resultaten gegeven. Het kwalitatieve aspect krijgt in de algemene beschrijving de nodige aandacht.

Over de kwantitatieve en kwalitatieve aspecten in de werkwijzen en de verslaglegging is in 2004 binnen Woord en Daad een debat gevoerd. Daaraan namen bestuursleden, medewerkers en vertegenwoordigers uit het bedrijfsleven deel. Conclusie was dat een verslag zo concreet mogelijk moet laten zien wat in het verslagjaar bereikt is. Tegelijkertijd was er brede overeenstemming over het feit dat het moeilijk is om zichtbaar te maken wat (meetbaar) de impact van al die activiteiten op mensenlevens is. Naast het bekende probleem dat betekenisgevende details verloren gaan bij het samenvatten van resultaten, speelt er ook het feit dat bepaalde aspecten niet gemeten kunnen worden.

Daarom is ook in dit verslag met opzet opnieuw gekozen voor een aantal cases op verschillende terreinen, die een indruk geven van wat de uitgevoerde activiteiten met mensen doen en wat mensen met de uitgevoerde activiteiten doen. Tegelijkertijd laten de cases iets zien van de overwegingen die bij Woord en Daad en de partnerorganisaties spelen in het proces van aanvaarding en uitvoering van de projecten en programma's.

Als we naar het geheel van het werk kijken, hebben Woord en Daad en haar partners in 2004 op hoofdlijnen het volgende mogen bereiken:

Onderwijs

- Ruim 40.000 kinderen en 3.500 volwassenen uit arme en gemarginaliseerde bevolkingsgroepen maakten gebruik van regulier onderwijs en vormen van volwasseneneducatie.
- Kwaliteitsverbetering van onderwijs is op de agenda van alle partnerorganisaties en Woord en Daad gezet en bij ten minste 5 organisaties zijn mogelijkheden voor verbetertrajecten onderzocht en/of in gang gezet.
- 22 scholenbouwprojecten (in 8 landen bij 8 partnerorganisaties) werden geheel of

gedeeltelijk gerealiseerd en droegen bij aan een betere onderwijsomgeving. In Ethiopië werd een start gemaakt met de opbouw van een christelijke hbo-instelling.

Arbeid en Inkomen

- Ruim 2100 jongeren en ouderen in 8 landen werden getraind in technische vaardigheden, waardoor het gemakkelijker wordt een betaald beroep te krijgen.
- Aan ongeveer 2900 jongeren werd een beurs verstrekt om middelbare en hogere studies te volgen.
- Bij 6 partnerorganisaties werden investeringen in gebouwen, trainingsfaciliteiten en apparatuur betaald om de slag te kunnen maken naar de opzet van nieuw of beter aangepast vakonderwijs.
- Bij 5 vaktrainingen werd een inhoudelijke bijdrage geleverd aan de invoering van nieuwe of verbeterde technologieën.
- In Ethiopië en Burkina Faso werd een start gemaakt met een netwerk van vakscholen.
- Bij 4 partnerorganisaties werd financieel en inhoudelijk steun gegeven aan een lopend arbeidsbemiddelingsbureau en bij 3 organisaties werd geholpen om zo'n bureau op te starten. Via 2 bureaus in Colombia werden via microkredieten 29 microbedrijfjes (2-3 werkers per bedrijfje) opgestart.
- Er werd financieel en inhoudelijk ondersteuning verleend bij het opzetten van 9 MKB-bedrijven in 3 landen. Daarvoor werden 14 missies uitgevoerd door leden/supporters van het Business Platform. De opstart van MKB kwam hiermee goed van de grond.
- 72 ondernemers uit Nederland waren eind 2004 actief betrokken bij armoedebestrijdingsprogramma's van W&D en haar partners en brengen vanuit hun expertise nieuwe ideeën aan. Het symposium 'Ondernemen doorgeven' telde ruim 300 deelnemers.

Basisvoorzieningen

- Er werd curatieve gezondheidszorg verleend aan bijna 150.000 mensen.
- Ongeveer 700.000 mensen werden bereikt met basisgezondheidszorg en specialistische programma's (zoals lepra- en aids-voorlichting/bestrijding). Daarmee steeg niet alleen het aantal bereikte mensen, maar steeg ook de verhouding van de bereikte doelgroep in preventief t.o.v. curatief werk van 3:1 in 2003 naar 4,5:1 in 2004.
- Er werd gerichte voedselhulp gegeven aan 2200 oude vrouwen, kinderen en leprapatiënten.
- Voor ongeveer 30.000 mensen (in 4 landen) verbeterde de watervoorziening.

In de beschrijving van de programma's wordt meer gedetailleerd ingegaan op wat gerealiseerd mocht worden en waar knelpunten zijn ervaren.

Alhoewel het jaarplan 2004 t.o.v. 2003 een flinke stijging aan activiteiten liet zien, kon voor het grootste deel deze uitbreiding ook gerealiseerd worden. Op verschillende onderdelen bleef de groei wat achter. Toch kan geconstateerd worden dat in 2004 over het geheel genomen Woord en Daad en haar partners in 2004 meer konden doen dan zij dachten. De sterke euro maakte het opnieuw mogelijk dat met minder Nederlands geld meer gedaan kon worden dan oorspronkelijk gepland.

2.1.4 > Totale bestedingen

De volgende tabel geeft een kort overzicht weer van de bestedingen van de diverse programma's. Zowel de details van de bestedingen als de afwijkingen van de gestelde begroting wordt in de desbetreffende hoofdstukken nader toegelicht.

Programma (excl. AKV W&D 6%)	Begroting 2004 (* 1.000 euro)	Realisatie 2004 (* 1.000 euro)	% t.o.v. Totaal
Onderwijs	8.844	8.827	56
Arbeid en Inkomen	4.295	3.267	21
Basisvoorzieningen	2.491	2.039	13
Noodhulp	1.680	1.447	9
Overige kosten	315	177	1
TOTAAL ¹	17.625	15.757	100

¹ van de stichting de Bijbel in elk Huis is een afzonderlijke jaarrekening opgemaakt. De projectuitgaven worden € 83.238

2.1.5 > Partnerorganisaties

In 2004 heeft Woord en Daad geïnvesteerd in het uitbreiden van haar partnernetwerk. Er zijn een aantal nieuwe, structurele projecten in Sri Lanka, Tsjaad en Zambia en een eenmalige ondersteuning van een ziekenhuis in Angola, gefinancierd met de bedoeling in 2005 te evalueren of een langdurige partnerovereenkomst met de betreffende organisaties gesloten kan worden. Ook zijn er contacten geweest met organisaties in Sierra Leone, Benin en Oeganda, die in 2005 verder geëxploreerd zullen worden. Hiermee werkte Woord en Daad actief aan haar beleidsdoelstelling om uitbreiding met name in Afrika te realiseren. Qua bestedingen liet 2004 t.o.v. 2003 inderdaad een verschuiving zien ten gunste van Afrika, zoals ook al opgenomen in het jaarplan 2004:

Begin 2004 werden verschillende partnerorganisaties in de Filippijnen, India en Zuid-Afrika bezocht door Anna Kooij. Zij deed onderzoek naar de perceptie van de programmatische aanpak bij partners en inventariseerde knelpunten in deze werkwijze. Het bleek dat op een aantal punten meer communicatie nodig was. Tijdens werkbezoeken is hier extra aandacht aangegeven. Woord en Daad wil in haar programma's niet met blauwdrukken werken. Samen met haar partners wil Woord en Daad in haar programma's ideeën en opties uitwerken en met anderen uitwisselen. Op die wijze kan elke partner binnen de eigen context en op eigen wijze aanhaken bij de programma's. In dat kader is juist de dialoog over de effectiviteit van de programma's en het gezamenlijk ontwikkelen van kwaliteitsindicatoren voor Woord en Daad fundamenteel in haar relatie met partnerorganisaties.

Regio	Relatieve bestedingen (percentage van totaal)		
	2003 (realisatie)	2004 (realisatie)	2004 (jaarplan)
Afrika	20%	28%	28%
Azië	34%	35%	33%
Zuid-Amerika	47%	37%	39%
TOTAAL	100%	100%	100%

In het door PSO goedgekeurde plan voor capaciteitsopbouw zijn middelen beschikbaar om partnerorganisaties te steunen in het uitvoeren van een organisatieanalyse en het uitzetten van strategische lijnen naar de toekomst. Het gaat daarbij niet alleen om verbeterde relevantie en effectiviteit (kwaliteit) van de activiteiten, maar ook om een goede inbedding/verankering (duurzaamheid) van de organisatie in de eigen samenleving. In 2004 werden verschillende activiteiten van partners op dit vlak ondersteund:

- CSS liet eind 2004 - begin 2005 haar verschillende programma's door experts uit Bangladesh analyseren en aanbevelingen formuleren voor verbetertrajecten. De uitkomsten van dit onderzoek komen in voorjaar 2005 beschikbaar, waarna gekeken kan worden hoe CSS verder ondersteund kan worden (goedgekeurd budget: € 13.000).
- CDA in Colombia begon met een verbetertraject op het gebied van kwaliteit. Doelstellingen van verschillende projecten en kwaliteit van activiteiten werden concreter beschreven en vastgelegd. Er werd een kwaliteitscontrolesysteem opgezet en staf werd getraind in het gebruik ervan (goedgekeurd budget: € 25.000).
- In India werd eind november een partnerbijeenkomst belegd waaraan 5 organisaties deelnamen. Naast uitwisseling van ervaringen, werd gezamenlijk besloten een Indiaas consultancy bureau in te huren om in voorjaar 2005 bij elk van de organisaties een organisatieanalyse uit te voeren en aanbevelingen te geven voor de ontwikkeling van betreffende organisatie.

Tijdens werkbezoeken is capaciteitsopbouw een vast onderdeel van de besprekingen met de partnerorganisaties. De verwachting is dat Woord en Daad in 2005 meerdere aanvragen voor steun op dit vlak zal ontvangen.

2.1.6 > Overzicht steun aan partnerorganisaties

In de tabel op de volgende pagina wordt een overzicht gegeven van alle partners waarmee gewerkt wordt en de programmaonderdelen (budgetlijnen) waar steun aan wordt gegeven. De tabel verwijst naar pagina's waar betreffende programmaonderdeel en gefinancierde project wordt beschreven/gespecificeerd.

2.1.7 > Werkbezoeken

W&D brengt elk jaar een werkbezoek aan de grotere partnerorganisaties. Kleinere organisaties (met een omzet van minder dan € 100.000) worden eens per 2 jaar bezocht. Een werkbezoek wordt normaal gesproken uitgevoerd door een bestuurslid en één of twee medewerkers. Tijdens het bezoek worden projecten bezocht en besproken, onduidelijkheden over en weer besproken en een koers naar de toekomst uitgezet. Om de vijf jaar worden bovendien financiële bezoeken gebracht door het hoofd Administratie van ons kantoor en de penningmeester van het bestuur. In het kader van de inwerkperiode van het hoofd van de afdeling Projecten en Programma's werden verschillende introductiebezoeken uitgevoerd. Deze bezoeken werden tevens gebruikt om enkele lopende zaken te bespreken. In 2004 werden de volgende landen (en daar gevestigde partners) bezocht (expertmissies zijn apart vermeld onder de programma's):

- Burkina Faso en Ethiopië (januari)
- India (februari)
- Burkina Faso (april, financieel bezoek)
- Tsjaad, Zambia en Angola (april, oriëntatiebezoeken nieuwe partners)
- Bangladesh en Thailand (mei)
- Bangladesh en Sri Lanka (juni, financieel bezoek)
- Haïti, Nicaragua en Colombia (juli)
- Guatemala en Honduras, met korte introductiebezoeken aan Haïti, Nicaragua en Colombia (september)
- India en Zuid-Afrika (november, december, introductiebezoeken).

De partners in de Filipijnen werden in 2004 niet bezocht. Het eerstvolgende bezoek aan dit land is gepland in juni 2005, gecombineerd met het uitgestelde financieel werkbezoek aan dit land en Thailand.

Bezoekrapporten werden op de bestuursvergaderingen besproken en op de werkvergaderingen van de afdeling Projecten en Programma's. Afspraken en actiepunten die uit de bezoeken voortkwamen, zijn na de bezoeken per brief bevestigd.

Programma's:	Onderwijs					Arbeid en Inkomen					Basisvoorzieningen					Noodhulp					
Budgetlijnen:	Alg/Adoptie	Capaciteitsopbouw en curriculumontw.	Infrastruct. verbeteringen	Aanv. onderwijs voor armen	Ond. voor risicokinderen	Vaktrainingen	Studiebeurzen voor hoger ond.	Infrastructuur vakonderwijs	Kennissluitwisseling/training vakonderwijs	VTC Netwerken	Opzet Job&Business Centers	Kredietprojecten	Opzet bedrijven (MKB)	Expertmissies opzet bedrijven	Centra voor curatieve zorg	Spec. hulp en preventieve zorg	Voedselhulp in gezondheidsproj.	Landbouwcentra	Waterprogramma's	Capaciteitsopbouw	Noodhulp
Verdere info op aangegeven pagina van jaarverslag	18/19	23	25	27	28	32	33	34	35	36	40	42	44	45	49	50	51	51	52	52	62
LANDEN																					
PARTNERS																					
Azie																					
India	IREF	x					x														
	Count	x	x			x	x														
	AMG	x	x	x	x	x		x		x				x		x		x			x
	W&D	x		x		x	x	x				x	x		x	x					x
	GSPI	x		x		x	x							x	x						
	HBI	x																			x
Bangladesh	CSS	x	x	x				x			x		x		x	x					x
Sri Lanka	W&D	x		x																	x
	CSI																				x
Filippijnen	AMG	x	x	x		x		x	x	x	x	x	x						x		x
	SBC																				x
	SPECS																				x
Thailand	AMG	x		x						x	x				x						
Afghanistan	ZOA-Afgh.																				x
Iran	Medair																				x
Zuid- en Midden-Amerika																					
Haiti	P&A	x	x	x	x		x	x		x					x	x	x	x			x
	AMG				x									x							
Colombia	CDA	x		x	x	x	x	x	x	x	x				x	x					x
Guatemala	AMG	x				x	x								x	x	x				
Honduras	AMG	x			x																
Nicaragua	INDEF				x										x		x		x		
Afrika																					
Z-Afrika	Mfesane/ Linge Lethu	x		x		x		x		x	x	x	x		x						
Burkina Faso	CREDO	x		x		x	x	x	x		x				x	x	x	x			
Botswana	HCC	x				x															
Zambia	GCPDO																x				
Angola	IESA/ZOA														x						x
Ethiopië	Hope Fistula Hosp.	x	x	x		x		x	x	x					x						x
Liberia	ZOA-Lib																				x
Sierra Leone	CTF				x																
Tsjaad	Caedesce		x	x														x			
Overig/Europa																					
Griekenland/	AMG	x																			
Cyprus		x																			

2.2.1 > Algemeen

Onderwijs is de hoofdpeiler in het werk van Woord en Daad. Onderwijs is van fundamentele betekenis voor kinderen en volwassenen om de armoedespiraal om te kunnen buigen. Daarom is onderwijs ook qua omvang het grootste programma. In 2004 besteedde Woord en Daad ongeveer 56% van haar middelen hieraan. Daarbij vormt aandacht voor de kwaliteit van onderwijs een speerpunt in het programma. Alleen goed onderwijs helpt echt!

Samen met haar partners werkt W&D voor de periode 2004-2006 aan de volgende doelstellingen:

1. De uitbreiding van het volume van het onderwijsprogramma¹
2. Het leveren van kwalitatief goed onderwijs
3. Verhoging van de effectiviteit van onderwijs (in kader van armoedebestrijding)
4. Het verbeteren van de kwaliteit van de onderwijsomgeving
5. Vergroten van de aandacht voor empowerment binnen het onderwijsprogramma
6. Bewustwording in Nederland van belang van onderwijs binnen armoedebestrijding

Verder in dit hoofdstuk zullen we de doelstellingen nauwkeuriger omschrijven.

De doelstellingen 3 en 5 worden in samenwerking met en deels onder het programma Arbeid en Inkomen nagestreefd.

In de volgende paragrafen gaan we specifiek in op de bestedingen en resultaten gerelateerd aan bovengenoemde onderwijsdoelstellingen. In 2.2.2 geven we een samenvattend overzicht van de onderwijsbestedingen. In 2.2.3 wordt dit overzicht uitgewerkt naar budgetlijnen en noemen we de daadwerkelijk uitgevoerde activiteiten en behaalde resultaten.

2.2.2 > Overzicht van uitgaven

De volgende tabel geeft een overzicht van de bestedingen (vergeleken met het geplande budget en gerelateerd aan de in 2.2.1 genoemde doelstellingen) en de ontvangsten (uitgesplitst naar soorten gevers/donoren).

Budgetlijn	Omschrijving	2004	2004	Gerelateerd aan doelstelling
		Begroting	Realisatie	
1.0	Algemeen onderwijsprogramma	6.752.572	6.333.699	1, 2 en 3
2.0	Programma's voor kwaliteitsverbetering onderwijs (infrastructuur en curriculum)	1.209.524	1.928.917	4
3.0	Overige programma's t.b.v. onderwijs	256.667	540.115	5
4.0	Programma's voor risicokinderen	204.286	85.478	5
5.0	Capaciteitsopbouw bij partners	0	21.307	
6.0	Apparaatskosten partner	421.152	0	Alle
	Diverse te verrekenen met 2003/koersverschillen etc.	0	8.909.516 -82.574	
	Totaal programma Onderwijs	8.844.201	8.826.942	

¹ >De volgorde van doelstellingen is iets gewijzigd t.o.v. het jaarplan, waar deze doelstelling als nummer 5 werd genoemd. Dat betekent ook dat de nummering van resultaten de gewijzigde nummering van doelstelling volgt in het onderwijsprogramma.

Toelichting op afwijkingen:

- Algemeen: Financiering voor het te bouwen Hope College (Ethiopië) stond voor € 300.000 gepland onder het programma Arbeid en Inkomen. Dat is halverwege 2004 overgeheveld naar het onderwijsprogramma. Hierdoor was niet € 8,8 miljoen, maar € 9,1 miljoen beschikbaar in de begroting.
- Budgetlijn 2 en 3: door voldoende inkomsten bij Woord en Daad kon meer (grotere projecten) uitgevoerd worden dan gepland. De bouw van de school in Assossa stond gepland in de begroting 2005, maar is al in 2004 goedgekeurd.
- Budgetlijn 4: De meeste adoptiekinderen vallen in bepaalde zin allemaal onder risicokinderen. De ruimte voor speciale programma's werd minder gebruikt dan voorzien.
- Budgetlijn 5: Voor de periode 2004 - 2006 werd door PSO in 2004 een capaciteitsopbouwprogramma goedgekeurd. Enkele projecten konden reeds opgestart worden.
- Budgetlijn 6: De doorgerekende apparaatskosten voor partners zijn opgenomen in de adoptie- en projectbedragen.

2.2.3 > Resultaten

In deze paragraaf doen we verslag over de realisatie van de bovengenoemde doelstellingen. Per doelstelling geven we aan wat in 2004 werd beoogd en wat kon worden gerealiseerd.

2.2.3.1 Uitbreiding volume onderwijsprogramma (doelstelling 1)

Beoogd resultaat 1.1: Uitbreiden van onderwijsprogramma met 800 leerlingen (jaarplan 2004); over de periode 2003-2006 groeit het programma van 35.000 naar 40.000 leerlingen.

Gerealiseerd

Het onderwijsprogramma heeft in jaarplan 2004 gerekend met een groei van 800 leerlingen. Deze groei is gerealiseerd. Het aantal nieuwe adopties in Nederland steeg met 715, terwijl het aantal gesteunde leerlingen binnen het adoptie- en onderwijsprogramma kon toenemen met 1.045 van 36.466 naar 37.511 gesteunde leerlingen. In onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van aantallen kinderen die via 18 part-

Projecten	Aantal kinderen per partnerorganisatie/land	Besteed bedrag (euro)
01/02.10.001	91 kinderen in Griekenland en Cyprus	18.993
8.10.001	1.059 kinderen via IREF, India	240.107
10.10.001	595 kinderen via COUNT, India	134.486
11.10.001	4.923 kinderen en jongeren via AMG, India	1.028.847
12.10.001	2.735 kinderen en jongeren via Word&Deed, India	464.230
13.10.001	120 kinderen via GSPI, India (onderdeel onderwijsprogramma GSPI; totaal begrepen in overige onderwijsprogramma's)	
14.10.001	104 kinderen via HBI, India	23.336
16.10.001	725 kinderen via CSS, Bangladesh	159.704
17.10.001	818 kinderen via Word&Deed, Sri Lanka	153.020
18.10.001	1.900 kinderen via AMG, Filippijnen	397.252
19.10.001	582 kinderen via Nan, Thailand	68.004
21.10.001	10.065 kinderen via Parole&Action, Haïti	1.184.385
32.10.001	2.765 kinderen via CDA, Colombia	548.236
62.10.001	5.887 kinderen via AMG Guatemala en Honduras	1.271.973
73.10.001	80 kinderen via Mfesane, Zuid-Afrika	19.766
76.10.001	3.200 kinderen via CREDO, Burkina Faso	788.521
78.10.001	80 meisjes via HCC, Botswana	19.040
81.10.001	1.482 kinderen en jongeren via Hope Enterprises, Ethiopië	247.824
91.10.001	300 straatkinderen wereldwijd opgenomen onder overige risicokinderen	
Totaal	37.511 kinderen en jongeren	
	120 kinderen GSPI ook begrepen in overige onderwijsprogramma's	
	300 straatkinderen begrepen in hulp risicokinderen	
	3.121 kinderen/jongeren ontvangen aanvullende studiebeurzen en/of vaktraining via programma Arbeid en Inkomen	
	Totaal adoptieprogramma	6.767.724
	Waarvan verantwoord onder programma Arbeid en Inkomen (adoptiegeld doorleerkinderen)	-720.951
	Te verantwoorden onder programma Onderwijs	6.046.773
91.75.001	'Bundels van liefde', extra hulp aan adoptiekinderen	286.926
	Algemeen Onderwijsprogramma	6.333.699

nerorganisaties in 15 verschillende landen worden gesteund via financiële adoptie. In paragraaf 2.2.3.4 worden de kinderen en volwassenen genoemd, die we via onze overige onderwijsprogramma's helpen: een totaal van 6.421, van wie 2.862 kinderen en 3.559 volwassenen. Met het totale onderwijsprogramma bereikten we in 2004 dus 40.373 kinderen en 3.559 volwassenen.

In India (circa 9.400 kinderen) helpen we de kinderen met name via enkele grote lagere en middelbare scholen met internaat. Evenals in 2003 lag het slagingspercentage van de middelbare scholen gemiddeld rond de 95%, behalve bij IREF waar het opnieuw 65% bedroeg. Er is overleg met deze organisatie om te zien hoe dit verhoogd kan worden. IREF heeft een actieplan opgesteld, gericht op verbetering van de kwaliteit van het onderwijs en de onderwijsresultaten. Aspecten zijn o.m.: extra coaching van zwakke leerlingen, waar nodig bijscholing van leerkrachten, versteviging van de contacten met

de ouders. In 2005 zal de uitvoering van deze plannen nauwlettend gevolgd worden.

In Sri Lanka en de Filippijnen verloopt de hulp aan schoolkinderen via z.g. 'day-care centres' waar voedsel, schoolkleding en aanvullend onderwijs wordt gegeven. In 2004 is op de Filippijnen gewerkt aan verdere verbetering van de kwaliteit van het hulpprogramma. Training van projectwerkers krijgt meer aandacht dan in het verleden. Verder wordt gewerkt aan een eigen curriculum voor het aanvullende onderwijs aan de oudere kinderen.

In Bangladesh omvat de hulp 800 kinderen. Van hen worden er 700 geholpen via een kindertehuis met school in de stad Khulna in Zuid-Bangladesh. Daarnaast is vorig jaar gestart met een tehuis met school voor 100 meisjes in Ghazipur in Noord-Bangladesh; in de loop der tijd zal dit nieuwe project worden uitgebreid tot 500 kinderen.

Met een overgangpercentage van 92% presteert de school in Khulna goed. Begin 2005 zullen de eerste kinderen hun opleiding middelbare school afronden. In principe stromen ze daarna door naar een junior college (tweejarige vervolgopleiding).

In Thailand volgen de kinderen kleuteronderwijs op de eigen school van onze partner. Daarna leren ze verder op overheidsscholen; daarbij krijgen ze studiesteun, christelijk onderwijs, voeding en kleding. Reeds geruime tijd leefde bij onze partner de wens een eigen basisschool op te zetten om zelf meer inhoud te kunnen geven aan kwalitatief goed onderwijs. In 2004 ontvingen we hiervoor een concreet projectvoorstel, dat door ons is goedgekeurd. Bedoeling is dit bouwproject in 2005 te realiseren.

In Haïti, waar het onderwijs helemaal particulier is georganiseerd (vanwege een falende overheid) worden meer dan 10.000 kinderen ondersteund op 25 scholen, verdeeld over 4 regio's. Door voedselsteun van de EU kan aan 2x zoveel kinderen steun worden verleend dan adoptiesteun alleen mogelijk zou maken. Het slagingspercentage lag in 3 regio's gemiddeld op 95%. In één regio lag het op 61%; weliswaar een iets hoger percentage dan in 2003 (57%), maar nog altijd beduidend lager dan in de andere regio's. Ook in voorgaande jaren presteerden de scholen in dit gebied minder. Met onze partner in Haïti is overleg gaande over de mogelijke oorzaken en wat eraan gedaan zou kunnen worden.

In een door misdaad geplaagd Colombia, wordt door CDA evenals in voorgaande jaren op 3 scholen onderwijs van zeer goede kwaliteit ge-

geven aan meer dan 2.500 kinderen. De meeste kinderen komen uit overvolle krottenwijken. Hun studieresultaten zijn goed; overgangs-/slagingspercentage ligt boven de 95%. Op de school in Altos de Cazuca wordt sinds 2003 ook speciaal onderwijs gegeven aan 20 zwakbegaafde leerlingen. Omdat steun aan leerlingen op algemene scholen voor middelbaar onderwijs in Lucero Alto tot minder goede ervaringen leidde, is onze partner hier in 2004 zelf met vervolgonderwijs gestart. Begonnen met een eerste klas in 2004, zal deze middelbare school in de periode 2005 - 2009 geleidelijk worden opgebouwd tot een complete middelbare school.

In Guatemala ondersteunt AMG-Guatemala voor een deel leerlingen op scholen van presbyteriaanse en evangelische kerken, voor een ander deel leerlingen op overheidsscholen. Aan dit laatste deel wordt een aanvullend programma van bijbelonderwijs en huiswerkbegeleiding geboden. In achterliggende jaren was naast het adoptiegeld een extra bijdrage nodig. Door een gunstige koersontwikkeling kon het programma in 2004 weer geheel vanuit het adoptiegeld worden gefinancierd.

In Burkina Faso worden via CREDO in totaal 3.200 kinderen ondersteund op 15 basisscholen, twee middelbare scholen (290 scholieren), twee scholen voor vakonderwijs (200 jongeren) en enkele hogere opleidingen (hbo en universiteit: 60 jongeren). Het slagingspercentage in het basisonderwijs lag op 87%. In het middelbare onderwijs lag het op 82%.

In de loop van 2005 hoopt de eerste groep leerlingen van de in 2001 gestarte technische school in Léo af te studeren.

In 2003-2004 is een nieuwe (bestaande) technische school in de stad Koudougou in het adoptieprogramma van CREDO opgenomen. In de loop van 2005 hoopt CREDO de bouw van de eerste fase van een technische school in de stad Bobo te realiseren. Zo wordt er op verschillende manieren aan gewerkt de adoptiekinderen mogelijkheden te bieden voor verder onderwijs na de basisschool.

In Ethiopië wordt via Hope Enterprises steun gegeven aan 1.482 kinderen en jongeren. In Dessie is een 12-klassige school (van kleuter- tot lager en middelbaar onderwijs), waar ca. 630 kinderen (onder wie veel kinderen uit eenoudergezinnen) onderwijs ontvangen. Er is ook een centrum voor vakonderwijs waar 120 jongeren aan deelnemen (zie ook programma Arbeid en Inkomen). Verder worden 40 jongeren die na de middelbare school op colleges verder leren, gesteund met een studietoelage.

In Gambella-City, vlakbij de grens met Soedan, wordt steun gegeven aan 440 leerlingen. Aan 400 kinderen wordt hulp gegeven op een eigen christelijke school (van Hope), die inmiddels is uitgegroeid tot klas 8. Daarnaast volgen 40 jongeren in het middelbaar onderwijs lessen op openbare overheidsscholen. Zij ontvangen voedsel, kleding, schoolboeken en bijbelles.

In Assossa, een andere stad in het westen van Ethiopië, is Hope gestart met een nieuw onderwijsproject. Er is eenvoudig begonnen met een groep van 50 kleuters in een gehuurd pand. In de loop van 2005 zal dit project verder uitgebreid worden.

In Addis Abeba is in de naaste omgeving van het scholencomplex van Hope Enterprises de grootste leprakolonie van Afrika. 250 kleuters en eerste-, tweede- en derdeklassers uit deze kolonie ontvangen hulp.

In december 2004 ontvingen alle kinderen die in het adoptieprogramma zijn opgenomen een pakket ('bundel van liefde') met kleding, schoeisel o.i.d.

2.2.3.2 Leveren van kwalitatief goed onderwijs en verhogen van effectiviteit van onderwijsdoelstellingen 2 en 3).

Beoogd resultaat 2.1: Opzetten van een rapportagesysteem voor kwaliteitsmeting, zodat onderwijsprogramma's van partners aantoonbaar kunnen maken bij de beste 10 scholen in hun regio te behoren.

Gerealiseerd:

In de loop van 2003 is aan alle partners gevraagd om aan te geven hoe ze de kwaliteit van hun onderwijs willen meten (door het kiezen van bepaalde indicatoren).

Sommige partners, zoals in Ethiopië, Haïti en Colombia, werken al langer met een aantal indicatoren. Naast een overgangs- en slagingspercentage wordt bijvoorbeeld ook gekeken naar ouderparticipatie in de scholen, en men vergelijkt resultaten met andere scholen in de regio. Andere partners houden alleen slagingspercentages bij (zie beschrijving van onderwijsprogramma's onder 2.2.3.1). In de projectovereenkomsten wordt dan ook standaard om rapportage hierover gevraagd. Omdat kwaliteit van scholen echter niet alleen afgemeten kan worden aan slagingspercentages, is in 2003 door Woord en Daad een voorlopige, uitgebreide lijst van indicatoren opgesteld, die in 2004 bij 5 verschillende partners (in de Filippijnen, India en Zuid-Afrika) is aangeboden, om een nulmeting uit te voeren ten aanzien van de inrichting en kwaliteit van het onderwijs. Tot nu toe heeft één partner dit uitgevoerd.

Casus 1

- › **Alle partnerorganisaties van Woord en Daad zijn actief op het terrein van onderwijs. En elk van hen streeft naar kwalitatief goed onderwijs. Maar wat is kwalitatief goed onderwijs in een ontwikkelingscontext? En hoe krijgt het vorm in de praktijk? Een blik in de onderwijskeuken van Word & Deed-India uit Hyderabad.**

'We zijn ouder en leerkracht tegelijk'

In de hoofdstad van de deelstaat Andhra Pradesh, Hyderabad, runt de Indiase organisatie Word & Deed-India een fors onderwijsprogramma. Ruim 2400 leerlingen ontvangen basis- en voorgezet onderwijs. Daarnaast ontvangen nog eens 280 jongeren vakonderwijs.

Word & Deed-India is van mening dat kwaliteitsverbetering van haar onderwijs vooral begint bij het onderwijzend personeel. Om die reden biedt de organisatie haar staf de mogelijkheid twee keer per jaar een extern georganiseerd onderwijsseminar bij te wonen.

Maar ook intern wordt er gewerkt aan kwaliteitsverbetering. Mevrouw Kamala, directrice van de Word & Deed-school, licht toe: 'We organiseren regelmatig afdelingsbijeenkomsten met leerkrachten. Daarnaast heeft iedere afdeling een hoofd bij wie leerkrachten kunnen aankloppen met specifieke problemen. Ook zijn er formulieren waarop leerkrachten van tijd tot tijd moeten aangeven wat hun sterke en zwakke punten zijn. Het is de bedoeling dat zij de zwakke punten gaan aanpakken en verbeteren.'

Onderwijskwaliteit zit volgens Kamala ook in de wijze waarop centrale waarden gestalte krijgen in het onderwijs. Eén van de centrale waarden die Word & Deed wil overbrengen in haar onderwijs is: 'Je bent er om de ander te helpen.' 'Dit proberen we concreet te maken tijdens speciale moral lessons. Maar we verwerken het bijvoorbeeld ook in de communicatievakken. Daar stimuleren we jongeren om een positieve attitude te ontwikkelen.'

Volgens de schooldirecteur heeft Word & Deed-India in de afgelopen jaren de kwaliteit van haar onderwijs kunnen verbeteren door scherper te selecteren aan de poort. 'We bieden onderwijs aan de allerarmsten. Tegelijkertijd vragen we een hoge motivatie. We willen jongeren die serieuze interesse hebben voor het onderwijs, en niet die uitsluitend geïnteresseerd zijn in onderdak en voedsel.'

Door deze aanpak heeft de school het percentage vroegtijdige afhakers (drop-outs) kunnen terugdringen. Dat neemt niet weg dat nog altijd zeker 10 procent van de leerlingen het fundamenteel moeilijk heeft met leren. Vaak heeft dit te maken met de achtergrond van de kinderen, waarbij armoede, honger en uitsluiting een grote rol spelen. 'Met name het eerste jaar is moeilijk voor deze kinderen', vertelt Kamala. 'We moeten vaak ouder en leerkracht tegelijk zijn.'

Word & Deed-India is er echter nog niet. De organisatie vindt dat er nog veel te verbeteren valt als het gaat om onderwijskwaliteit. Om die reden zal Word & Deed in 2005 een aantal workshops voor docenten organiseren, onder andere over zelfontdekkend leren (waarbij leerlingen gestimuleerd worden zelf antwoorden op vragen te vinden) en leerlingbegeleiding. Woord en Daad zal dit ook financieel ondersteunen.

Ten behoeve van de werkbezoeken aan Haïti en Colombia zijn de rapportages van onderwijsprojecten uit 2003 van deze landen vrij uitvoerig geanalyseerd. Gerelateerd aan het schrijven van projectadviezen zijn ook andere rapportages - wat beknopter - geanalyseerd.

Mede door goedkeuring van het capaciteitsopbouwprogramma door PSO is in de loop van 2004 gewerkt aan een andere ontwikkeling, nl. het stimuleren van scholen om (eventueel met behulp van externe deskundigen/trainers) zelf de eigen kwaliteit te beschrijven, aan te geven waar verbetering nodig is, hoe dit in gang gezet kan worden en hoe de voortgang hiervan gemeten kan worden. Dit kan bij verschillende partnerorganisaties een andere invulling krijgen, wat weer consequenties heeft voor de zaken waarover gerapporteerd kan worden. Naast de gegevens over slagingspercentages en de relatieve prestatie t.o.v. scholen in de omgeving zouden partners bijvoorbeeld ook kunnen rapporteren op verbetering van didactiek van docenten, verbetering van lesmethodes of upgradering van het opleidingsniveau van docenten. Tijdens een aantal werkbezoeken is dit thema aan de orde geweest en op basis daarvan zijn voor 2005 een aantal workshops bij partnerorganisaties gepland rondom 'kwaliteit van onderwijs' en hoe hierop te monitoren. Vervolgens zullen partners op door hen ontwikkelde indicatoren jaarlijks rapporteren over de kwaliteit van hun onderwijs.

Alle partners zijn ingelicht over de mogelijkheden van capaciteitsopbouw. Een onderdeel daar-

van is de mogelijkheid voor het doen van een zelfanalyse op scholen en binnen onderwijsprogramma's. In dit licht is in 2004 bij een aantal partners reeds een assessment uitgevoerd t.a.v. verschillende kwaliteitsindicatoren (bijvoorbeeld ratio leerkracht-leerlingen, lesmethode, kennisniveau docenten) van hun onderwijsprogramma. Ook zijn er verbetertrajecten in gang gezet.

Dat gebeurde op verschillende manieren:

In de Filippijnen wordt een groep van 12 mensen op verschillende manieren getraind, zodat zij zelf op hun beurt het onderwijskundig personeel van de 40 ondersteunde 'day-care centres' kunnen trainen. Training richt zich o.a. op didactiek, ontwikkeling van lesmethodes en het bespreken van ethische onderwerpen zoals kinderprostitutie en -handel.

Hope Enterprises in Ethiopië heeft kwaliteit van onderwijs hoog in het vaandel staan. Om zichzelf scherp te houden, verzocht ze Woord en Daad een onderwijskundige uit Nederland voor twee maanden ter beschikking te stellen, om een onderzoek te doen naar de kwaliteitsaspecten van hun onderwijs en aanbevelingen te doen. Marike de Kloe heeft dit onderzoek inmiddels afgerond. Haar rapport met aanbevelingen stelt Hope in staat verder te werken aan de kwaliteit van hun onderwijs.

In Tsjaad wordt veel lager en middelbaar onderwijs georganiseerd door kerken. Een groot deel van de leraren is onvoldoende gekwalificeerd. Partnerorganisatie Caedesce stelde zich als doel het percentage gekwalificeerd personeel omhoog te brengen. Dat bevordert verdere erken-

ning door de overheid en verbetert op termijn de kwaliteit van het onderwijs.

Zoals boven aangegeven zal in 2005 samen met onze partners verder gewerkt worden aan gerichte capaciteitsopbouw van de onderwijsprogramma's. Verschillende voorstellen hiertoe zijn al in behandeling.

Projecten	Omschrijving (partnerorganisatie)	Besteed bedrag (euro)
Filippijnen 18.96.601	Training 12 stafleden van AMG-Fil. (AMG-Fil).	7.407
Ethiopië 81.96.202	Onderzoek op Eth. scholen door M. de Kloe (Hope)	942
Tsjaad 89.95.001	Scholing/training van 6 leraren in Tsjaad (Caedesce)	12.958
Totale uitgaven voor Capaciteitsopbouw Onderwijs (budgetlijn 5.0)		21.307

Beoogd: resultaat 2.2: starten en succesvol uitvoeren van 2 programma's voor ontwikkeling van curriculum en lesmateriaal in Colombia en Haïti

Project	Omschrijving	Bedrag (euro)
Haïti 21.73.016	Curriculumontwikkeling in Haïti (CRECH)	28.685

Gerealiseerd:

CRECH staat voor een platform van 40 protestantse kerken in Haïti, die ongeveer 3500 scholen 'beheren'. Het aantal leerlingen ligt rond de 450.000. CRECH zet zich in voor versterking van christelijk onderwijs in Haïti. Via de partnerorganisatie P&A is W&D betrokken geraakt bij dit project. Vanaf 2003 geeft W&D financiële steun voor de werkzaamheden van Haïtiaanse onderwijskundigen. Anderzijds geeft W&D kennisinhoudelijke support via een team van onderwijsdeskundigen en een Haïti-deskundige in Nederland. In 2004 hebben drie leden van dat team Haïti bezocht voor inhoudelijke ondersteuning van het project. Dit resulteerde bijvoorbeeld in een plan van aanpak om de kwaliteit van het curriculumontwikkelingsproject te verbeteren in 2005. Voor de uitvoering hiervan heeft Woord en Daad middelen ter beschikking gesteld.

W&D was in 2004 nog niet direct/actief betrokken bij curriculumontwikkeling in Colombia, omdat dit geheel door de partnerorganisatie CDA wordt uitgevoerd. Deze kosten werden gefinancierd uit het adoptiebudget. Omdat CDA ook bezig is met het experimenteren van nieuwe vormen van onderwijs, zal vanaf 2005 W&D deze ontwikkelingen waarschijnlijk direct financieren. Ook is door CDA aan W&D verzocht om professionele begeleiding/advisering in dit traject.

Lobby voor positie van de private onderwijssector in Haïti

Woord en Daad is sinds 2003 samen met TEAR fund UK en EU-Cord betrokken bij een lobby voor de positie van het private onderwijs in Haïti. Zowel Woord en Daad als TEAR fund willen (vanuit hun werk op grassroot level) het belang van de positie van het private onderwijs in Haïti onderstrepen. Onderwijs is cruciaal voor de verdere ontwikkeling van Haïti. Wat onderwijs in Haïti bijzonder maakt is dat het overgrote deel van het onderwijs georganiseerd is via het particuliere kanaal (80 tot 90%), daarvan is weer een groot deel georganiseerd via kerken en christelijke ngo's. Dit betekent dat het overgrote deel van de scholen in Haïti het moet stellen zonder overheidssubsidie. Opmerkelijk is dat de bijdrage van de (meestal zeer arme) ouders aan het onderwijs van hun kinderen aanzienlijk is.

Formeel erkennen zowel de Haïtiaanse overheid als de grote internationale donoren het belang van de particuliere sector als het gaat om onderwijs. In werkelijkheid lopen grote programma's van multilaterale donoren echter voor het overgrote deel via de overheidsscholen en -instanties. Aan de andere kant is de particuliere sector zeer versnipperd, en is het absorptievermogen beperkt. Vandaar dat het voor grote donoren niet eenvoudig is om in de particuliere sector te investeren. In 2004 vond er een donorconferentie plaats voor Haïti, waarbij ruim 1

miljard dollar is toegezegd voor de wederopbouw van het land. Een deel daarvan is bestemd voor onderwijs. De Haïtiaanse overheid speelt een cruciale rol in de implementatie van de plannen: voor de internationale donoren is betrokkenheid van de overheid bij de uitvoering voorwaarde, ook als de uitvoering via de particuliere sector verloopt. Keerzijde van deze voorwaarde is dat de Haïtiaanse overheid in het verleden niet heeft aangetoond daadwerkelijk met de particuliere sector te willen samenwerken. Het is dus zeer twijfelachtig of dit nu wel gaat gebeuren.

Vanuit deze achtergrond zijn Woord en Daad en TEAR fund UK benaderd door FONHEP, een brede Haïtiaanse koepelorganisatie voor onderwijs voor zowel confessionele als niet-confessionele scholen in de particuliere sector. FONHEP vroeg ons hun te adviseren hoe de particuliere sector zich beter kan profileren richting de Haïtiaanse overheid en de internationale donoren, om zo toe te werken naar een erkenning van de particuliere onderwijssector (die verzilverd wordt in een partnerschap met de overheid). Met het oog hierop is in november een conferentie georganiseerd, waarbij zeer breed diverse (koepel)organisaties uit het particuliere onderwijsveld van Haïti zijn uitgenodigd. Ook Parole & Action en CRECH, beide partnerorganisaties van Woord en Daad, waren vertegenwoordigd. Eveneens namen medewerkers van TEAR fund UK en Woord en Daad, en Diana White van EU-Cord deel aan de conferentie. Een Britse consultant leidde de training. Een vertegenwoordiger van de lokale EU-delegatie, verantwoordelijk voor onderwijs, leverde eveneens een bijdrage.

De conferentie was allereerst bedoeld om de diverse onderwijsorganisaties een gezamenlijke visie te laten ontwikkelen op de onderwijssituatie in Haïti in het algemeen. Als (onbedoeld) neveneffect zorgde de conferentie ervoor dat de diverse organisaties voor het eerst daadwerkelijk met elkaar in gesprek gingen, zodat daarmee de eerste stap naar coalitievorming is gezet. Tijdens de conferentie is een eerste inventarisatie gedaan waar de zwakke en sterke punten van de particuliere onderwijssector liggen. Daaruit bleek onder andere dat er een groot tekort is aan elementaire voorzieningen als lesmateriaal, goede infrastructuur, etc. Maar er is ook een grote behoefte aan goede training voor onderwijzers, en een kwalitatieve verdieping van het onderwijs.

Ten slotte zijn de eerste lijnen voor een campagne (richting o.a. de EU) van de onderwijssector in 2005 uitgezet. Uiteindelijk doel van de lobby is het aangaan van een privaatsamenwerking. Aan de 'Noordelijke' kant kunnen TEAR

fund, Woord en Daad en EU-Cord een rol spelen in het netwerken richting internationale donoren en het investeren in capaciteitsopbouw, bijvoorbeeld door het financieren van (lokale) experts die de onderwijscoalitie adviseren.

Beoogd resultaat 3.1: Ontwikkeling van database (i.s.m. partners) die een analyse mogelijk maakt van oorzaken van vroegtijdige schoolverlating. Op basis daarvan ontwikkelen van instrumenten om percentage afhakers vanaf 2006 jaarlijks met 5-10% te verminderen.

Gerealiseerd:

In 2004 is gewerkt aan een softwaresysteem dat inzicht kan geven in de aantallen en oorzaken van voortijdige schoolverlating. Dit softwaresysteem zal begin 2005 volledig zijn. In de loop van 2005 zal het bij de partners geïmplementeerd worden.

2.2.3.3. Verbetering kwaliteit onderwijsomgeving (doelstelling 4)

Beoogd resultaat 4.1: Verbeteren van onderwijsfaciliteiten in 5 programma's.

Gerealiseerd:

In 2004 is er in totaal in 22 projecten (in 8 landen bij 8 partnerorganisaties) gewerkt aan de verbetering van de faciliteiten en/of een betere infrastructuur. In onderstaand overzicht is een korte omschrijving gegeven van het project en is tevens aangegeven of het project in 2004 kon worden afgerond (= af) of in de loop van 2005 zal worden afgerond (= in proces). Tevens wordt de status van projecten genoemd, die in 2003 werden aanvaard, maar in 2004 zijn afgerond. Bij de meeste projecten was er sprake van schoolbouw of uitbreiding van een school. Enkele opmerkingen bij de grotere projecten:

- Thailand: De Thaise regering stimuleert en ondersteunt lokale gemeenschappen om hun eigen scholen op te zetten. De regering wil zich concentreren op grotere, meer centraal gelegen scholen in steden. Deze ontwikkeling is niet in het voordeel van rurale en stamgemeenschappen, maar geeft AMG de mogelijkheid kwalitatief goede en christelijke educatie te bieden aan kinderen van 3 tot 12 jaar. AMG heeft al 19 jaar een 'kindergarten' school in Nampai in het district Maejharim. Op deze school zitten 90 jongens en meisjes van stammen uit de omliggende omgeving. Die jongens en meisjes komen uit arme, veelal boerengezinnen. Nadat deze kinderen de 'kindergarten' doorlopen hebben, gaan de meeste kinderen nu naar een overheids-school in de omgeving. AMG heeft hierdoor geen grip op de kwaliteit van het onderwijs.

Door de mogelijkheid om nu een eigen school op te richten krijgt AMG de kans om grip op de kwaliteit van het onderwijs te krijgen/houden en om de basisschoolleerlingen christelijke educatie te kunnen aanbieden binnen de schoolsituatie. Verder biedt het de mogelijkheid meer kinderen aan het onderwijs deel te laten nemen. AMG biedt verder nog gevarieerde activiteiten in de omgeving. AMG staat goed bekend en heeft veel goodwill en acceptatie verworven bij de lokale autoriteiten en gemeenschappen.

- De bouw van Hope College in Ethiopië: Woord en Daad financiert eenderde van de totale

kosten van de bouw. Het betreft hier een bedrag voor de eerste van drie betalingstermijnen. Het college moet ruimte gaan bieden voor in totaal 1500 studenten die een opleiding op hbo/universitair niveau willen gaan volgen. De voorbereiding en uitvoering van de bouw wordt door Hope College gecoördineerd in nauwe samenwerking met een architectenbureau uit het Business Platform van Woord en Daad. Op deze manier streven we kennisuitwisseling na tussen Nederlandse architecten en (bouw)ondernemingen en Ethiopische architecten en (bouw)ondernemingen.

Projecten	Omschrijving bouwproject (partner)	Besteed bedrag (euro)
India		
11.82.017	Uitbreiding eetzaal Vadarevu (AMG-India) - in proces	23.708
<i>Uit 2003</i>		
10.83.003	Bouw tehuis voor 40 adoptiekinderen in Asifabad, (Count) - in proces	0
Bangladesh		
16.82.006	Uitbreiding internaat Ghazipur (CSS) - in proces (project gaat uiteindelijk 500 meisjes tellen)	108.048
16.82.003	Uitbreiding school in Khulna, 1e fase, (CSS) - af	
16.82.007	Hostel voor 40 LTP-meisjes Khulna (CSS) - in proces	27.114
16.83.002/5	Uitbreiding meisjes- en jongenshuis in Khulna, (CSS) - in proces	72.740
16.83.006	Investering meisjeshuis Ghazipur (CSS) - af	12.169
Sri Lanka		
<i>Uit 2003</i>		
17.82.002	Reparatie kinderopvangcentrum (dak en muur) in Hatton, (W&D) - af	0
Filippijnen		
18.83.010	Herbouw en uitbreiding Agape child care center na brand	23.528
Thailand		
19.82.001	Bouw school, 1e fase (voor 420 leerlingen) in Nan (AMG-Thailand)	475.707
Haïti		
<i>Uit 2003</i>		
21.82.023	Schoolgebouw (voor 300 leerlingen) in Eben Ezer (P&A) - in proces	0
21.82.025	Uitbreiding school (4 lokalen e.a.) in Magasin Les Roi (P&A) - in proces	0
21.82.026	Bouw school fase 1 (10 lokalen e.a.) in Treille, (P&A) - in proces	0
21.82.027	Bouw school (voor 350 leerlingen) in Mancelle, (P&A) - in proces	0
22.73.015	Bouw school Bon Semeur	10.556
Colombia		
32.82.009	Uitbreiding kinderdagopvang + school Cartagena (CDA) - in proces	36.889
32.82.010	Uitbreiding school in Altos de Cazuca, Bogotá (CDA) - in proces	48.369
32.82.013	Uitbreiding school in Lucero Alto, Bogotá, (CDA) -in proces	56.398
32.82.015	Aankoop en inrichting gebouw PTI, Bogotá (1/4 deel voor opslag voedsel onderwijsprogramma), (CDA) -in proces	62.095
<i>Uit 2003</i>		
32.82.009	Bouw lagere school (300 kinderen) in Cartagena (CDA) af	0
32.82.010	Uitbreiding school (3 lokalen) in Altos de Cazuca Bogotá (CDA) - af	0
Ethiopië		
81.82.006	Bouw Hope College (Hope) t.b.v. 1500 studenten - in proces	487.163
81.82.007	Bouw High school Gambella (Hope) t.b.v. 80 leerlingen - in proces	159.520
81.82.008	Bouw basisschool Assosa t.b.v. 500 leerlingen - in proces	219.610
Tsjaad		
89.82.001	Uitbreiding 9 lokalen op 3 scholen voor ca. 1.000 leerlingen (Caedesce) - af	76.618
Totale uitgaven voor infrastructurele verbeteringen		1.900.232

2.2.3.4. Positieversterking van de armen (doelstelling 5)

Beoogd resultaat 5.1.

Deze doelstelling is op resultaatniveau vooral ondergebracht bij het programma Arbeid en Inkomens. Wel is als interventiestrategie opgenomen dat onderwijs niet als last moet drukken op gezinnen die afhankelijk zijn van het inkomen van kinderen.

Gerealiseerd:

Er zijn projecten van partnerorganisaties ondersteund, die op korte termijn de last van onderwijs op arme gezinnen zoveel mogelijk verlichten. Het onderwijs wordt gegeven tegen een zeer kleine vergoeding of zelfs gratis. Tevens ontvangen de kinderen uniformen en eten op de scholen (de meeste via algemeen onderwijs/adoptieprogramma). Voor de langere termijn worden kinderen zodanig begeleid dat ze uiteindelijk een baan kunnen krijgen, waardoor ze inkomen ontvangen (zie meer onder programma Arbeid en Inkomens).

Projecten	Omschrijving	Besteed bedrag (euro)
India		
11.73.004	Oudereneducatie (AMG-India) 3.000 mensen	28.485
11.73.009	Steun aan zomerkampen voor 4.902 kinderen en jongeren (AMG)	10.174
11.73.021	Steun aan 400 kinderen van arme boeren (AMG-India)	21.123
12.73.004	Steun aan 9 theologiestudenten in en rond Hyderabad (W&D)	1.679
12.73.007	Informeel onderwijs aan 248 kinderen op platteland (W&D)	25.962
12.85.003	Aanschaf minibus voor Begumpet School (W&D)	11.878
13.73.010	100 meisjes gesteund via een meisjeshuis in Vallioor, 180 kleuters gesteund via 5 kleuterscholen in Kerala (van wie 120 via adoptie), en 20 studiebeurzen	38.509
Bangladesh		
16.73.002	Steun aan 4 Homes of Blessings 80 studenten (CSS)	19.314
16.77.002	Scholing en opvang van 75 kinderen in Ghazipur (CSS)	17.325
Thailand		
19.73.001/2	Scholing/training voor 47 kinderen in Faang en 15 kinderen/oudere meisjes in Chiangmai (AMG)	7.872
Haiti		
21.73.004	Alfabetisering van 380 volw. in 8 dorpen (icm econom. act.) (P&A)	31.337
22.73.014	Steun aan 370 leerlingen basisschool in Titanyen (AMG)	18.252
22.73.015	Steun aan 35 leerlingen eerste klas middelbare school in Titanyen (AMG)	10.556
Colombia		
32.73.005	Aanvullende steun scholen Bogotá (CDA) 2.705 kinderen	87.389
32.73.008	Opvang en onderwijs voor 190 kinderen in Cartagena (CDA)	76.241
Nicaragua		
65.95.001	Ondersteuning van 883 leerlingen op basis/middelbaar onderwijs (Indef)	69.953
Zuid-Afrika		
70.73.006	Opvang en onderwijs van 210 kleuters (incl. gehandicapten) uit 2 armenwijken in Kaapstad en wiskundebijscholing voor middelbare scholieren (Mfesane)	47.390
Burkina Faso		
76.73.008	Alfabetiseringsprogramma Zuid-Burkina Faso; in 2004 179 deelnemers	16.676
TOTAAL		540.115

Door middel van hiervoor genoemde projecten wordt (buiten het normale adoptieprogramma om) onderwijssteun gegeven aan ruim 6.301 kinderen/volwassenen (14.028 -/- 7.727 kinderen begrepen in adoptie). Het gaat in een aantal gevallen om kleinere projecten waar geen adoptieprogramma voor is/kan worden opgezet. In enkele gevallen betreft het extra steun naast de adoptie, bijvoorbeeld zomerkampen India en aanvullende steun scholen Colombia. In andere gevallen gaat het om ondersteuning van specifieke groepen armen, die door deze steun kunnen overleven en soms langzamerhand vooruit kunnen komen.

Een voorbeeld hiervan is het nieuwe project 11.73.021. In dat project wordt steun gegeven aan 400 kinderen van Indiase boeren die suïcide hebben gepleegd. Boeren hebben dit massaal gedaan vanwege de enorme schulden die ze uit hadden staan bij banken of particulieren. Door de droogtes van de afgelopen jaren waren ze niet in staat hun leningen af te betalen, de schulden werden alleen maar groter. Door de hulp van Woord en Daad zijn de kinderen van deze boeren in staat hun schoolopleiding te voleindigen; zonder die hulp hadden ze dat zeker niet kunnen doen.

Risicokinderen

Speciale groepen van de allerarmsten vormen diverse groepen risicokinderen. Het gaat hier met name om straatkinderen en misbruikte/mishandelde meisjes. In onderstaande projecten wordt christelijke opvang (en veiligheid) geboden aan 480 kinderen en jongeren, gekoppeld aan scholing en beroepstraining (van wie 360 kinderen ook begrepen in adoptie). Waar relevant worden kleine leningen verstrekt om een handeltje te beginnen. De kosten van SBC (de Filippijnen) zijn relatief erg hoog vergeleken met SPECS, die een programma in dezelfde stad uitvoert. Daarover werd al eerder overlegd, wat echter niet tot het gewenste resultaat leidde. Daarom wordt de steun van Woord en Daad aan dit programma in 3 jaar afgebouwd. Eind 2006 zal de support van Woord en Daad aan SBC stoppen.

2.2.3.5. Bewustwording in Nederland (doelstelling 6)

De vorige doelstellingen hadden alle te maken met het werk van de partnerorganisatie. De laatste doelstelling is gericht op de Nederlandse achterban van W&D. Hierbij is gedacht aan twee aandachtsvelden.

Beoogd resultaat 6.1 Groei in financiële adoptie weerspiegelt betrokkenheid van meer Nederlanders bij de ontwikkeling van jongeren in het Zuiden (aantal deelnemers groeit van 28.000 naar 33.000 over de periode 2003-2006).

Gerealiseerd:

Het adoptieprogramma groeide met 715 nieuwe adopties van 28.631 naar 29.346. Door middel van advertenties, website en presentaties op scholen, markten en beurzen wordt bewustwording gestimuleerd (zie verder onder hoofdstuk Voorlichting).

Beoogd resultaat 6.2: door een scholenband van een Nederlandse school met een school in het Zuiden twee werelden bij elkaar brengen.

Gerealiseerd:

De RSG Jacobus Fruytier in Apeldoorn is een pilot project, gestart rondom jongerenambassadeurs. Honderdvijftig leerlingen hebben een uitgebreide voorlichting over ons werk in India gestart. Daarna was er verschillende keren mailcontact met studenten in India rondom bepaalde onderwerpen. De school voert actie voor een vaktraining in India. Deze activiteiten zullen uiteindelijk resulteren in een jongerenambassadeursreis met enkele studenten.

Verdere activiteiten op scholen, zoals rond de actie 'Aids raakt je', staan beschreven in het gedeelte over voorlichtings- en jongerenactiviteiten.

In onderstaande tabel zijn de ondersteunde projecten te zien:

Project	Omschrijving	Besteed bedrag (euro)	
India	11.73.016	Opvang en training 150 straatkinderen in Vijayawada (AMG) uit adoptiegelden	0
Filippijnen	18.76.002	Opvang en training van 60 jongens in Manilla (SBC/AMG)	15.685
	18.76.003	Opvang en training voor 210 straatkinderen in Manilla (SPECS/AMG)	47.468
Colombia	32.77.001	Opvang van 60 meisjes in tehuis in Tenjo (CDA)	22.325
TOTAAL		85.478	

- › **Partners van Woord en Daad in Afrika, Azië en Midden-Amerika maken onderwijs mogelijk voor meer dan 40.000 kinderen. Behalve christelijk onderwijs ontvangen de kinderen dagelijks een warme maaltijd en ontvangen ze kleding en medische zorg. Het gaat hier om zeer basale zorg, die in de landen waar Woord en Daad werkt voor duizenden kinderen niet toegankelijk is.**
- Een onderwijsproject van onze partner CREDO in Burkina Faso toont aan dat eenvoudige voorzieningen voor kinderen, aanvullend op dagelijks onderwijs, van grote invloed kunnen zijn op de resultaten die schoolkinderen behalen.**

Impact van dagelijkse warme maaltijd op basisschool in Wubiton

Een klaslokaal, volgepropt met schoolbankjes en 91 leerlingen is geen uitzondering in Burkina Faso. Volgens de directrice van de school 'Wubiton' in Ouagadougou heeft haar school het nog niet zo slecht getroffen: 'Overheidsscholen bestaan vaak uit klassen met elk 150 kinderen.'

Wubiton is een eenvoudige school met een stoffig stuk aarde als schoolplein aan de rand van de hoofdstad Ouagadougou. De school draait dankzij financiële adoptie van ongeveer 50% van de leerlingen. Daardoor kunnen de armste kinderen toch naar school en delen alle kinderen mee in extra voorzieningen -zoals een goede maaltijd- op school. CREDO, partner van Woord en Daad in Burkina Faso, steunt particulier christelijk onderwijs omdat er in Burkina Faso een groot tekort is aan onderwijsvoorzieningen. Veel kerken zagen hier een taak liggen en zijn christelijke scholen gestart. Wubiton kampt met de bekende problemen waarmee de meeste scholen in het West-Afrikaanse land geconfronteerd worden: overvolle klassen, gebrek aan gekwalificeerde leerkrachten en een chronisch tekort aan financiën.

De leerkracht in groep 4 legt uit dat ze een drukke baan heeft. Door de omvang van haar klas is ze genoodzaakt de klas in kleinere groepen op te delen, en per groep de lesstof aan te bieden. Dit neemt niet weg dat de leerlingen tevreden zijn over het onderwijs dat ze ontvangen. Niet zo gek, aangezien ongeveer 60% van hun leeftijdsgenoten nog nooit een school van binnen heeft gezien. 'Doordat ik naar school ga, kan ik plannen maken voor de toekomst', vertelt Roukièta Zidwemba, leerling uit groep 4 enthousiast. 'Ik zou graag journalist willen worden.'

Klasgenootje Josephine Lago legt uit dat door de financiële steun van CREDO -die overigens mogelijk is dankzij honderden sponsors in Nederland- niet alleen zijzelf, maar ook haar familie is geholpen. 'Doordat ik gesponsord word, kunnen mijn ouders geld opzijzetten voor de rest van mijn familie.'

In de wijk waar de school staat, wonen veel wezen, onder andere als gevolg van de aids-epidemie die ook Burkina Faso raakt. De naaste familie probeert deze ouderloze kinderen zo goed en zo kwaad als het gaat op te vangen. De opvang drukt echter zwaar op de toch al arme gezinnen. Een steuntje in de rug van CREDO zorgt ervoor dat families zoals die van Josephine, toch in staat zijn dit soort zorg binnen de familie te bieden.

Ook de directrice Cellestine Ouedrouogo beschouwt de steun van CREDO als onmisbaar. Heel concreet kan daardoor een kantine in stand gehouden worden die elke dag een maaltijd voor de schoolkinderen verzorgt. 'De kinderen van deze school zijn enorm geholpen met deze steun in de vorm van voedsel, boeken, schriften en indien nodig medicijnen. Dat zijn belangrijke randvoorwaarden waar overheidsscholen weinig aandacht voor hebben.'

Gevraagd naar het belangrijkste knelpunt binnen haar school, noemt Ouedrouogo de salarissen van de leerkrachten. 'Wij kunnen slechts een laag salaris uitbetalen', legt de directrice uit. 'Doordat ze op overheidsscholen meer kunnen verdienen, zijn ze vaak op de lange duur niet gemotiveerd bij ons te blijven werken. Veel ouders zijn niet in staat het volledige schoolgeld te betalen, waardoor wij weer minder geld hebben voor onze leerkrachten.'

Ondanks de snelle doorstroom van docenten, weet Wubiton -vanuit de lokale context bezien- een behoorlijk goed resultaat te bereiken. Negentig procent van de leerlingen rondt het basisonderwijs met succes af, tegenover een gemiddeld percentage van zo'n 50 procent bij overheidsscholen. Het is niet onwaarschijnlijk dat eenvoudige voorzieningen als een dagelijkse warme maaltijd en de aanwezigheid van voldoende schoolboeken voor een belangrijk deel bijdragen aan dit mooie resultaat. Voor deze bijzondere prestatie kreeg de school in het verleden een onderscheiding van de overheid.

2.3 Programma Arbeid en Inkomen (A&I)

2.3.1 > Algemeen

Nadat in 2003 het programma Arbeid en Inkomen (A&I) werd opgestart, duurde het op sommige terreinen even voordat activiteiten ook werkelijk op gang kwamen. In 2004 werd er volop gewerkt aan verdere uitvoering van het programma. Evenals in 2003 vormden ook in 2004 de volgende doelstellingen de leidraad voor de uitvoering:

1. Kansen van jongeren op de arbeidsmarkt verhogen door een vakgerichte training aan te bieden c.q. studiebeurzenprogramma voor hoger onderwijs;
2. Een brug slaan tussen het vaktrainingsprogramma, het studiebeurzenprogramma en de (lokale) arbeidsmarkt/het (lokale) bedrijfsleven, zodat maatschappelijke zelfstandigheid van leerlingen daadwerkelijk gerealiseerd kan worden (opzet van Job & Business Centres (JBC's), z.g. centra voor arbeidsbemiddeling en opzet van kleine bedrijfjes);
3. Stimuleren van het (informeel) ondernemerschap;
4. Het stimuleren en coachen van bedrijfsmatige activiteiten die winstgevend zijn, of dat op termijn zullen worden;
5. Het aanwakkeren en stimuleren van de discussie rond Duurzaam Ondernemen, primair in de eigen W&D-achterban;
6. Het concretiseren van Duurzaam Ondernemen in Betrokken Ondernemerschap.

In de volgende paragraaf 2.3.2 geven we een samenvattend overzicht van de bestedingen verdeeld naar budgetlijnen uit het jaarplan 2004. Afwijkingen van de begroting lichten we toe. In paragraaf 2.3.3 gaan we in op de resultaten van het programma. Daarbij geven we ook aan welke projecten zijn uitgevoerd ter realisatie van bovengenoemde doelstellingen.

2.3.2 > Overzicht van de uitgaven

Onderstaande tabel geeft in hoofdlijnen de besteding weer van het programma A&I. De specificatie van de uitgaven naar projecten is te vinden in 2.3.4.

Budgetlijn	Omschrijving	2004	2004
	Uitgaven	Begroting	Realisatie
1.1	Exploitatie vak- en beroepstraining	639.372	494.717
1.2	Kennisuitwisseling	117.370	11.707
1.3	Kosten van netwerken en lobby	40.000	24.793
2.1	Beurzenprogramma	588.190	384.385
2.2	Aanvulling op basisbeurzen (vanuit adoptiegelden; 3121 jongeren)	429.048	720.951
3.0	Infrastructuur vak- en beroepstraining	1.425.000	1.180.226
4.0	Job & Business Centres	257.143	240.789
5.1	Kleinschalige microkredietprojecten vanuit Job & Business Centres	40.000	13.075
5.2	Microkredietprogramma's	15.000	14.277
6.1	Kosten ontwikkeling bedrijven	240.000	302.930
6.2	Bijdrage aan garantiefonds Oikocredit	250.000	250.000
7.0	Capaciteitsopbouw bij partners	73.000	81.670
8.0	Apparaatskosten partners (opgenomen in projecten)	205.706	
	Totaal programma economische ontwikkeling	4.319.892	3.719.520
	Diverse te verrekenen projecten met 2003	-25.000	-202.542
	Totaal programma economische ontwikkeling	4.294.829	3.516.978
6.2	Bijdrage aan garantiefonds Oikocredit		250.000
	Totaal programma economische ontwikkeling (exclusief donatie aan garantiefonds Oikocredit)		3.266.978

Toelichting bij de verschillende budgetlijnen:
Budgetlijn 1.1 - Er was in 2004 een forse toename in de begroting voor vakonderwijs (van € 377.000 naar 639.000. De realisatie volgde deze sprong niet helemaal, maar steeg wel € 298.000 naar 480.000. Het aantal getrainde studenten steeg van 1600 naar 2100.

Budgetlijn 1.2 - Van het begrote bedrag werd slechts een klein deel besteed. Het blijkt dat groei in dit onderdeel langzamer gaat dan oorspronkelijk verwacht.

Budgetlijn 1.3 - Er is 62% behaald van het begrote bedrag. We zijn echter wel tevreden met wat er op dit gebied in gang is gezet.

Budgetlijn 3 - De begroting t.o.v. 2003 was in 2004 verdubbeld. Dit bedrag werd voor het grootste deel (87%) gebruikt voor financiering van nieuwe ontwikkelingen in het vakonderwijs.

Budgetlijn 4 - Vergeleken met 2003 is er in 2004 veel geïnvesteerd in de opzet en verdere ontwikkeling van JBC's. Het beschikbare bedrag kon voor 94% gebruikt worden.

Budgetlijn 5.1 Er is 33% behaald. Hoewel rekening was gehouden met een mogelijke uitbreiding van het kredietfonds bij onze partner in Colombia (€ 25.000), is daarvoor geen aanvraag gedaan. Het aanwezige fonds was toereikend om nieuwe bedrijfjes vanuit het JBC op te zetten, hoewel eind 2004 wel bleek dat het fonds ontoereikend is voor de plannen voor 2005. Een ander project waarvoor een bedrag binnen deze budgetlijn was begroot (€ 15.000), is niet aanvaard. Het betrof een project voor zelfvoorziening van een aantal scholen in Haïti. Omdat er nog geen resultaten van een soortgelijk (proef)project bekend waren, is dit voorlopig niet aanvaard.

Budgetlijn 6 Nadat in 2003 de besteding was achtergebleven, kon in 2004 extra financiering beschikbaar gesteld worden voor bedrijfsontwikkeling. In 2003 werd al begonnen met de opbouw van een kredietgarantiefonds als onderdeel van het samenwerkingscontract met Oikocredit. Doordat dit toen nog niet werd geactiveerd, kon het in 2003 nog niet als besteding worden opgenomen. In 2004 werd dit garantiefonds voor het eerst gebruikt om de risico's van een lening af te dekken.

Budgetlijn 7 - Van het beschikbare budget werd ongeveer 50% besteed. De meeste expertmissies die in 2004 zijn uitgevoerd, hielden verband met opzet MKB (14 missies). Op gebied van JBC zijn de geplande capaciteitsversterkingstrajecten niet volledig uitgevoerd door verschillende oorzaken (vertraging in opstart project (W&D-India), geen behoefte bij partner (AMG-Thailand), expert trok zich terug (CDA Colombia), overlap met expertmissie opzet MKB (AMG-Filippijnen). Wel heeft de Colombiaanse partner een traject ingezet o.b.v. lokale kostenfinanciering en is er een expertmissie voorbereid voor JBC Zuid-Afrika voor begin 2005.

2.3.3 > Resultaten

In deze paragraaf doen we verslag over de realisatie van in de 2.3.1 genoemde doelstellingen. Per doelstelling geven we aan wat in 2004 beoogd werd en wat gerealiseerd kon worden.

2.3.3.1. Aanbieding van vakgerichte trainingen en studiebeurzen voor hoger onderwijs. (doelstelling 1)

Om de kansen van jongeren op de arbeidsmarkt te verhogen zijn verbeterde randvoorwaarden nodig: vaktraining, hoger onderwijs en trainingsfaciliteiten (doelstelling 1). In deze paragraaf wordt inzicht gegeven hoe we in 2004 gewerkt

hebben in de realisatie van deze randvoorwaarden. Daarbij wordt steeds het beoogde resultaat uit het jaarplan als uitgangspunt genomen en gerapporteerd over de realisatie.

Beoogd resultaat 1.1: Trainen van 1.125 jongeren en ouderen.

Gerealiseerd:

Door middel van vakscholing en -cursussen in 8 landen (India, Filippijnen, Colombia, Guatemala, Zuid-Afrika, Botswana, Burkina Faso, Ethiopië) werden ruim 2.100 jongeren en volwassenen getraind in diverse soorten technische vaardigheden (aantallen uit project 76.79.006 zijn niet meegerekend).

In 2004 is Wim Simonse VTC-coördinator in Afrika geworden. Dat betekent dat Wim naast zijn hoofdtaak in Burkina Faso ook betrokken is bij ontwikkelingen in het VTC-onderwijs van andere Woord en Daad-partners in Afrika. In Zuid-Afrika, in Umtata, heeft Wim in 2004 een workshop gefaciliteerd voor het personeel van de VTC Ubuntu. Aanleiding was zwak management van de betreffende VTC, waardoor de VTC-opleiding niet aansluit bij de arbeidsmarkt en studenten moeilijk aan een baan kunnen komen. De workshop heeft geresulteerd in een verbetertraject voor 2005.

De onderstaande projecten (behorend bij budgetlijnen 1.1 en 1.2; vermelde adoptiegelden voor 381 studenten komen uit budgetlijn 2.2) werden gesteund:

Nummer	Omschrijving (met partnerorganisatie)	besteed bedrag
India		
10.73.002	30 studenten getraind in naaien en elektronica (COUNT)	8.772
11.73.005	43 vrouwen ontvangen naaimachine na cursus (AMG-India)	3.153
11.73.020	50 meisjes voltooiden naaicursus (AMG-India)	9.553
12.73.015	279 studenten voltooiden vakopleiding in Hyderabad (W&D-India)	60.615
13.73.004	24 meisjes/vrouwen getraind in naaien in Kannamaly en Kodumbi (GSPI)	241
13.73.005	24 verpleegsters krijgen on-the-job training in ziekenhuis (GSPI)	489
Bangladesh		
16.73.001	Leiderschapstraining aan 195 studenten (CSS)	10.000
Filippijnen		
18.73.001	257 studenten voltooiden brede technische training in Manilla (AMG)	113.044
Colombia		
32.73.003	604 studenten getraind in diverse technische vaardigheden in Bogotá (CDA)	66.503
Guatemala		
62.73.002	5 jongeren ontvangen naaionderwijs in Nahualá (AMG)	2.287
Zuid-Afrika		
70.73.005	168 gehandicapten getraind in Umtata (Ubuntu, Mfesane)	39.116
70.73.007	240 jongeren getraind op vakopleiding Linge Lethu (Mfesane) (is voortzetting van 70.73.004 uit 2003; Noluthando)	129.821
Burkina Faso		
76.79.006	- 42 dorpsgroepen bewust gemaakt van man-vrouw verhoudingen - 774 mensen volgden alfabetiseringsonderwijs (595 geslaagd) - 98 vrouwen, zijn getraind in zeep maken. - 146 vrouwen getraind in verwerking van soja. - 2 Fulani vrouwengroepen getraind in schapen fokken (CREDO);	51.123
76.10.001	181 jongeren volgen na de basisschool een 4-jarige opleiding op een lagere technische school (van adoptiegelden, budgetlijn 2.2), (CREDO)	41.811
Botswana		
78.10.001/ 78.73.004	80 meisjes volgen 2-jarige opleiding aan Home Craft Centre Mochudi (HCC) (van adoptiegelden, budgetlijn 2.2)	18.480
Ethiopië		
81.10.001	120 jongeren volgen vakopleiding (Hope Enterprises); steun van adoptieprogramma (budgetlijn 2.2)	27.720
Totaal		582.728
Bijdrage uit adoptiegelden (budgetlijn 2.2)		-88.011
Totaal (budgetlijn 1.1 + 1.2)		494.717

Beoogd resultaat 1.2.: Verstrekken van beurzen aan ca. 2.100 jongeren voor vervolgstudie.

Gerealiseerd:

In 5 landen werd steun gegeven aan 2.925 jongeren om een vervolgopleiding te doen, waardoor de overstap naar de arbeidsmarkt wordt vergemakkelijkt.

De onderstaande projecten (behorend bij budgetlijnen 2.1 en 2.2; vermelde adoptiegelden voor 2.740 studenten komen uit budgetlijn 2.2) werden gesteund:

Nummer	Omschrijving	Besteed bedrag
Studiebeurzen + adoptieondersteuning (budgetlijn 2.1 + 2.2)		
08.10.001	India 45 jongeren ontvangen steun voor het volgen van college onderwijs (IREF) - Beurzensteun uit programma - Steun uit adoptieprogramma (budgetlijn 2.2)	10.395
10.95.001	India 35 studenten uit COUNT kinderhulpprogramma ontvangen studiebeurzen voor het volgen van college onderwijs (COUNT)	8.850
12.10.001	India 171 jongeren ontvangen steun voor het volgen van college onderwijs (WD India) - Beurzensteun uit programma - Steun uit adoptieprogramma (budgetlijn 2.2)	39.501
13.73.011	India 150 studenten (o.a. in medicijnen, techniek, verpleegkunde) ontvangen studiebeurzen (GSP),	19.392
21.73.007	Haïti 290 jongeren ondersteund voor vervolgonderwijs (P&A) - Beurzensteun uit programma - Steun uit adoptieprogramma (budgetlijn 2.2)	36.018 66.990
32.73.005	Colombia 735 studenten ondersteund voor vervolgonderwijs (CDA) - Steun uit adoptieprogramma (budgetlijn 2.2) - Steun uit doorleerfonds kinderadoptie	169.785 91.287
62.95.004	Guatemala 1.486 studenten ondersteund in vervolgonderwijs op middelbaar en hoger niveau (AMG) - Beurzensteun uit programma - Steun uit adoptieprogramma (budgetlijn 2.2)	228.838 343.266
76.10.001	Burkina Faso 13 jongeren ondersteund bij het volgen van een universitaire studie - Steun uit adoptieprogramma (budgetlijn 2.2)	3.003
	Totaal	1.017.325
	Bijdrage uit adoptiegelden (budgetlijn 2.2)	632.940
	TOTAAL (budgetlijn 2.1)	384.385

Beoogd resultaat 1.3.: Opzetten en verder ontwikkelen van de infrastructuur voor 3 centra voor vaktraining (annex Job & Business Centres).

Gerealiseerd:

Behalve steun aan het opzetten van nieuwe vakscholen in Bangladesh, Burkina Faso en Ethiopië werd ook steun gegeven voor infrastructurele verbeteringen in bijvoorbeeld Haïti en Colombia. In Bangladesh wordt de lagere en middelbare school (700 kinderen) in Khulna uitgebreid met een vakopleiding, waar op termijn 200 leerlingen geplaatst kunnen worden. Hierdoor kan een deel van de leerlingen, die in 2005 voor het eerst de middelbare school afronden, doorstromen naar de vakopleiding.

In Burkina Faso wordt in 2005 in Bobo Dioulasso gestart met de bouw en start van een nieuwe vakopleiding. Bobo vormt met ong. 230.000 inwoners de tweede stad van Burkina Faso. Het is een stad met enige industrie waardoor er meer mogelijkheden zijn voor werkgelegenheid van afgestudeerden. De opleiding zal uit 3 niveaus bestaan: praktische basisopleiding, middelbaar (zoals nu in Léo) en hoger niveau. De familie Simonse zal in verband met dit nieuwe onderwijsproject in 2005 verhuizen van Léo naar Bobo. De voorbereidingen voor de bouw van de vakschool in Gambella (Ethiopië) konden in 2004 gelukkig ook in gang worden gezet, nadat door onrusten in de regio het project voor bijna 2 jaar werd vertraagd. Het bedrag werd al in 2002 toegekend.

De volgende tabel geeft een specificatie van de projecten en bestede bedragen.

Projecten			
Nummer		Omschrijving	Besteed bedrag
Infrastructuur vakonderwijs (budgetlijn 3)			
16.82.005	Bangladesh	Bouw vakschool in Khulna t.b.v. 200 leerlingen (CSS) - in proces	223.589
18.82.001	Filippijnen	Afronding uitbreiding vakschool nabij Manilla- af	5.802
21.82.024	Haïti	Renovatie gebouwen voor vakonderwijs (P&A) - in proces uit 2003	0
32.82.014	Colombia	Aanschaf enkele computers voor vakonderwijs (CDA) -af	5.270
32.82.015	Colombia	Renovatie gebouw + opzet van trainings- en bedrijfscentrum PTI, Bogotá (exclusief deel onderwijs) (CDA) - in proces	182.074
76.82.003	Burkina Faso	Materialen voor technische school Léo (CREDO) - af	16.010
76.82.004	Burkina Faso	Bouw nieuwe vakopleiding 1e fase Bobo t.b.v. uiteindelijk 540 leerlingen (CREDO) - in proces	736.328
81.82.005	Ethiopië	Bouw en opzet vakschool in Gambella t.b.v. 60 leerlingen (Hope) - in proces	0
TOTAAL (budgetlijn 3)			1.169.073

Beoogd resultaat 1.4.: Opzetten van een infrastructuur voor een centrum voor doven, blinden en fysiek gehandicapten in Umtata, Zuid-Afrika.

Projecten			
Nummer		Omschrijving	Besteed bedrag
70.82.003	Zuid-Afrika	Renovatie gebouw voor vakonderwijs in Umtata (Ubuntu/Mfesane) - in proces	11.153
TOTAAL (budgetlijn 3)			11.153

Gerealiseerd:

Dit project was reeds in 2003 aanvaard. De renovatie kon echter in 2003 nog niet worden gestart omdat de eigendomsdocumenten van de grond toen nog niet rond waren. Inmiddels is de renovatie eind 2004 van start gegaan op basis van een geactualiseerde offerte en deze zal voor medio 2005 worden afgerond.

Beoogd resultaat 1.5: Implementatie van kennis en vaardigheden t.a.v. hoogwaardige technieken in ca. 5 centra.

Gerealiseerd:

Voor 4 vakcentra (AMG-India, WD India, Ethiopië en Filippijnen) is een database autotechniek i.s.m. het Business Platform aangeschaft en in gebruik genomen door de partners.

Er zijn verschillende expertmissies uitgevoerd

om in het vakonderwijs op verschillend vlak een training te geven:

- een trainer's training in een technisch tekenprogramma t.b.v. het vakonderwijs van Hope Enterprises in Ethiopië;
- een cursus metselen t.b.v. vakonderwijs van Word&Deed-India door een vakman uit Nederland, waarbij modernere technieken zijn aangeleerd;
- een training aan docenten en studenten van CDA Colombia op gebied van Fair Trade/internationale handel/export door een medewerker van Goed Werk. Tijdens deze missie is ook cursusmateriaal ontwikkeld t.b.v. vakonderwijs/business skills.

De geplande expertmissie elektrotechniek t.b.v. vakonderwijs Burkina Faso is (voorlopig) niet doorgegaan, omdat de expert niet beschikbaar was in 2004.

Projecten:			
Nummer		Omschrijving	Besteed bedrag
Kennissuitwisseling t.b.v. vakonderwijs -budgetlijn 1.2			
32.96.602		Inzet van Colombiaanse experts voor kwaliteitsverbetering van vakonderwijs (CDA)	3.750
81.96.201		Expertmissie (A.v.Bochove) naar vakschool in Ethiopië voor ICT-onderwijs (Hope)	2.005
		Aanschaf Databases autotechniek voor 4 VTC's.	5.952
Totaal			11.707

Beoogd resultaat 1.6.: Stimuleren van participatie van partners in regionale en/of nationale netwerken op het gebied van vaktraining en het lobbyen -via deze netwerken - t.a.v. de positionering van vaktraining.

Gerealiseerd:

In 2004 is Woord en Daad in dit kader gestart met de financiering van twee trajecten t.b.v. opzetten of uitbreiden van VTC-netwerken en het lobbyen bij de overheid.

In Ethiopië gaat het om twee onderdelen die in 2005 doorlopen:

1. Een VTC-netwerk opbouwen en kennis uitwisselen. Dit gebeurt door middel van het in kaart brengen en samenbrengen van organisaties met VTC-programma's, het formaliseren van het netwerk, themabijeenkomsten beleggen, onderzoek faciliteren t.a.v. stages, jobbemiddeling en curriculumverbetering en het introduceren van programma's ter verbetering van didactische vaardigheden van docenten in het vakonderwijs.

2. In samenwerking met de overheid een database opzetten die vraag en aanbod samenbrengt ter verbetering van stagemogelijkheden.

In Ethiopië heeft de netwerkaanpak geleid tot een aantal concrete resultaten. Op initiatief van onze partner is in de Ethiopische ngo-koepel, CRDA, een VTC-sectie gestart. De directeur van onze partner is namens CRDA afgevaardigd in een coördinatiegroep van overheid, bedrijfsleven, kamer van koophandel en de onderwijswereld. In deze coördinatiegroep heeft onze partner met name de inrichting van vakonderwijs en de afstemming met het bedrijfsleven op de agenda gekregen. Naar verwachting leidt dat in 2005 tot veranderingen in het systeem voor vakonderwijs (die met name gunstig zijn voor het particulier georganiseerde vakonderwijs). Verder leidde het tot het initiatief om aanbod van en vraag naar vakonderwijs in kaart te brengen. Onze partner, Hope Enterprises, zal dat traject organiseren en heeft daarvoor ook financiële ondersteuning bij Woord en Daad gevraagd.

In Burkina Faso is in 2004 een eerste aanzet gedaan voor de opzet van een VTC-netwerk (o.l.v. Wim Simonse). Er zijn een paar scholen benaderd om te participeren, er is een meeting geweest tussen twee VTC's t.b.v. kennisuitwisseling. In Burkina Faso is op kleine schaal praktisch georiënteerd vakonderwijs aanwezig, maar dit wordt niet door de overheid gefinancierd. Er zijn ontmoetingen geweest met het Ministerie van Onderwijs. Daar is gesproken over de procedures die nodig zijn voor het opzetten van/erkenning van niet-formeel onderwijs. Daaruit is de aanbeveling gedaan dat invloed uitoefenen het beste kan gebeuren door voorstellen te doen voor de exameneisen versus het opnemen van bepaalde vakken in het examenprogramma van het formele technische onderwijs. Er is ten aanzien van het netwerken en positioneren ook overleg met de Nederlandse ambassade in Ouagadougou (omdat die participeert in een overleg tussen bilaterale donoren en de Burkinese overheid over het flexibeler en vraaggericht inrichten van vakonderwijs).

Projecten:			
Nummer	Omschrijving		Besteed bedrag
VTC Networking en lobby (budgetlijn 1.3)			
76.73.009	Burkina Faso	VTC-netwerken	6.097
76.96.007	Burkina Faso	(deel) uitzendkosten fam. Simonse	10.919
81.79.002	Ethiopië	VTC-netwerken	7.777
Totaal			24.793

- › **Onderwijs biedt perspectief aan kinderen en jongeren uit arme gezinnen. Een diploma betekent nog niet dat jongeren vanzelf een goede baan krijgen. Daarom startten veel partners van Woord en Daad in de afgelopen jaren een Job & Business Centre. Een bemiddelingsbureau dat de vraag van de lokale markt en het aanbod van studenten bij elkaar brengt. Onze partner AMG-India laat zien dat zo'n aanpak daadwerkelijk werkt. De casus laat eveneens zien dat het ontwikkelde JBC-concept lokale toepassing en culturele aanpassing vraagt.**

'Zonder bemiddeling had ik deze baan nooit gekregen'

Jongeren begeleiden op hun weg naar de arbeidsmarkt, en zo nodig ondersteunen bij het opzetten van een bedrijfje. Dat is de taak van het Job & Business Centre van AMG-India.

AMG-India heeft eind 2003 een Job & Business Centre (JBC) opgezet, om jongeren te leren op eigen benen te staan. Bijvoorbeeld door ze te helpen bij het vinden van een baan, of bij het begeleiden en financieren van de opstart van een eigen bedrijfje.

De jongeren die AMG traint op de vakschool in Chilakaluripet komen uit kleine dorpen uit de wijde omgeving. In die dorpen is weinig economische activiteit die werkgelegenheid kan bieden aan jonge vaklieden. Chilakaluripet is een stad met veel bedrijvigheid, onder andere op het terrein van tabak, katoen, machines, gereedschappen, graniet en rijstmolens. Een uitstekende uitvalsbasis dus voor arbeidsplaatsbemiddeling. AMG opereert daarom met het JBC vanuit dit handelscentrum. Het JBC bemiddelt jongeren bij het vinden van een stageplaats en een baan. Daarbij onderhandelt de organisatie ook over goede arbeidsvoorwaarden voor de jongeren.

Op kleinere schaal helpt het JBC ook bij het opstarten van een bedrijfje. Veel jongeren die een bedrijfje zouden willen starten, redden het niet omdat ze geen toegang hebben tot kapitaal en gebrek hebben aan de juiste kennis en ervaring. Lukt het hen toch iets van de grond te krijgen, dan is de kans dat het bedrijfje op korte termijn faalt enorm groot als ze geen begeleiding krijgen.

In 2004 was het JBC van AMG-India vrij succesvol: van de 75 afgestudeerde vakschoolstudenten in 2004 hadden er 56 (75%) kort na de opleiding een baan. Daarnaast werden 13 meisjes geholpen bij het opzetten van een naaimachine. De meisjes kregen een naaimachine, die ze na een jaar mogen houden, op voorwaarde dat de bedrijfjes met een positief resultaat kunnen draaien of dat de meisjes in ieder geval zelfstandig het bedrijfje kunnen runnen.

Een student die een baan als trainee heeft gekregen door bemiddeling van AMG is Lavin Kumar.

Hij volgde een tweejarige cursus koeltechniek op de vakschool van AMG. Sinds juli 2004 werkt hij als trainee bij Sangam Dairy in Guntur, een groot melkverwerkingsbedrijf. Behalve Kumar zijn daar nog 20 andere trainees geplaatst. Ze kunnen daar werkervaring opdoen, en worden goed begeleid door AMG-India.

AMG observeert trainees op hun werkplaats, en geeft advies over houding en gedrag. Bovendien kunnen de trainees met problemen bij AMG terecht.

Kumar. 'Ik heb veel aan de technische en sociale vaardigheden die ik heb opgedaan bij AMG. Juist discipline blijkt in de praktijk erg belangrijk te zijn. Ik vermoed dat ik, zonder de bemiddeling van AMG, nooit bij een bedrijf als Sangam Dairy was binnengekomen.' Of Kumar ook zal kunnen blijven werken bij Sangam Dairy is nog niet zeker, maar de kans is wel groot. Van de eerste groep van 75 studenten, die hun werkstage al hebben afgerond, had 75% een baan na het afronden van hun stage. Het JBC volgt de jongeren maximaal twee jaar

nadat ze een diploma hebben ontvangen. De terugkombijeenkomsten die regelmatig worden georganiseerd, moeten hieraan bijdragen. Daarna wordt in principe van de jongeren verwacht dat ze zichzelf kunnen redden.

Een goed netwerk met lokale bedrijven is één van de geheimen van een goed functionerend Job & Business Centre. AMG zorgde er in 2003 voor dat verschillende ondernemers uit Chilakaluripet en omgeving een overeenkomst tekenden. Daarin verklaarden zij bereid te zijn jaarlijks afgestudeerden van de vakschool van AMG een stageperiode in hun bedrijf aan te bieden. In 2004 kon AMG hier de vruchten van plukken.

Overigens is AMG vooralsnog niet erg 'happig' om studenten te stimuleren in het opzetten van een eigen bedrijfje. In de kledingbranche is het zelfstandig opstarten van een bedrijfje de enige mogelijkheid om aan de slag te kunnen, maar daarbuiten is de organisatie terughoudend. Laat

jongeren eerst maar een paar jaar werkervaring opdoen voor ze zelf ondernemer worden, is de redenering. Bijkomende complicatie is dat het in India niet voor de hand ligt om een bedrijfje op te zetten met 'vreemden', oftewel mensen die geen familie zijn. Deze culturele component zorgt ervoor dat het niet haalbaar is een groep vakschoolstudenten te stimuleren gezamenlijk iets op te starten.

Het JBC van AMG-India draait nu twee jaar. Te kort om al harde conclusies te kunnen trekken over effectiviteit op langere termijn. Voldoende lang om te zien dat deze vorm van bemiddeling kansen biedt aan afgestudeerden, die ze anders niet zouden hebben gekregen. Woord en Daad weet zich hierdoor gesterkt om partners verder te ondersteunen nieuwe alternatieven te ontwikkelen, die jongeren helpen daadwerkelijk op eigen benen te kunnen staan.

Casus 2

- › **Ondernemers uit een arm milieu lopen tegen veel obstakels aan als ze een eigen bedrijf willen opstarten. Banken verlenen geen lening. Of de rente is veel te hoog, zodat er geen winst meer mogelijk is. En door gebrek aan opleiding missen ze de juiste bedrijfsmatige kennis en netwerken. Deze casus laat zien hoe lokale partners een belangrijke steun in de rug kunnen zijn, door het bieden van het juiste advies, de goede netwerken en het bemiddelen bij kredietverlening.**

Startende bakker in townships van Kaapstad

Ben Chapman werkt ruim 25 jaar tegen een mager salaris als bakker in een supermarkt in Sommerset West, een buitenwijk van Kaapstad. 'Het is hoog tijd dat jij een eigen bedrijf start', zegt een klant op een dag tegen hem, als hij één van zijn koekjes heeft geproefd. 'Dat zou ik dolgraag willen', reageert de bakker. 'Maar hoe? Ik heb geen spaargeld of kapitaal. Geen bank wil mij geld lenen.'

Chapman dacht er wel eens aan, maar had nooit durven dromen dat hij ooit de kans zou krijgen een eigen bakkerij op te zetten. 'Ik ben al jarenlang het hoofd van de bakkerij van een plaatselijke supermarkt. Hoewel de supermarkt het erg goed doet, heb ik er op mijn salarisstrook nooit iets van gemerkt. Ik kan er maar net mijn vrouw en kind van onderhouden.'

De klant die hem complimenteerde, liet een adres bij hem achter: 'Als je serieuze plannen hebt om een eigen bedrijf op te zetten, dan moet je contact opnemen met Linge Lethu. Zij kunnen je helpen.' Het bleek een gouden tip te zijn.

Linge Lethu, letterlijk 'ons initiatief', werd in 2002 opgericht. De initiatiefnemers wilden bijdragen aan de economische ontwikkeling van Zuid-Afrika, dat na de apartheid moeizaam uit de armoede omhoog krabbelt. 'Afrika heeft zeer goede banken, en op verschillende plaatsen een goed ontwikkelde lokale economie', vertelt Lynette Stassen, directeur van Linge Lethu en voormalig consultant. 'Maar voor de armen in Zuid-Afrika zijn er nog altijd veel te veel obstakels om een eigen bedrijf te starten. Werklozen kunnen geen bankrekening openen, laat staan een lening afsluiten. Armen kunnen minder makkelijk reizen, want wie betaalt de auto of taxi? Bewoners van krottenwijken spreken niet altijd Engels, beschikken meestal niet over een fax of telefoon, en hebben moeite met het aanvragen van vergunningen en het invullen van formulieren.'

Ondernemers zonder kapitaal, maar met goede plannen en voldoende ondernemerszin, kunnen door Linge Lethu ondersteund worden. Gezien de complexe problematiek waarmee arme, startende ondernemers te maken krijgen, beseft Linge

Lethu dat samenwerking onmisbaar is. Begin 2004 zorgt de organisatie er daarom voor dat verschillende belangrijke actoren met elkaar rond de tafel zitten: de lokale overheid van Kaapstad, de Stellenbosch Universiteit, Mfesane (een lokale organisatie, gespecialiseerd in beroepsopleidingen), Oikocredit (organisatie voor kredietverlening), Noaber Foundation (een vermogensfonds dat ICT-oplossingen wil promoten) en het Woord en Daad Business Platform. De verschillende partijen ondertekenen een samenwerkingsovereenkomst, en spreken daarbij uit dat ze zich gezamenlijk -ieder vanuit de eigen expertise- willen inzetten voor het bevorderen van werkgelegenheid onder de allerarmsten in Kaapstad.

Verschiede bedrijfjes zijn in 2004 met steun van Linge Lethu opgezet. Ook Ben Chapman klopte aan bij het Zuid-Afrikaanse bemiddelingsbureau. Hij volgt enkele cursussen op het terrein van ondernemerschap bij Linge Lethu. 'Daar heb ik bijvoorbeeld geleerd hoe je omgaat met afschrijvingen', vertelt de startende ondernemer. In september 2004 diende de bakker een bedrijfsplan in. Het voorstel betreft de opzet van een bedrijf dat bakkerijproducten produceert, invriest, en vervolgens verkoopt aan detaillisten, supermarkten en bakkers. In eerste instantie zullen er 14 producten aangeboden worden, zoals bijvoorbeeld croissants, zoete en hartige broodjes. Chapman wil starten met zes medewerkers. Ze zijn allemaal ongeschoold, allemaal afkomstig uit de slums in en rond Kaapstad en hebben weinig kansen op de reguliere arbeidsmarkt. Langzaam maar zeker wil EEZE Bakery, het bedrijfje van Ben, uitbreiden tot een bedrijf met zo'n 50 medewerkers. Omdat ze ongeschoold zijn, is een trainingsprogramma voor medewerkers onderdeel van het bedrijfsplan van EEZE Bakery.

Linge Lethu begeleidt Ben Chapman. Een van de aandachtspunten is dat werknemers uit de doelgroep komen, en een inkomenspositie krijgen die uiteindelijk beter is dan die van Ben bij zijn voormalige werkgever.

Het aanbieden van diepvriesproducten is een vrij nieuw concept in Zuid-Afrika. Met behulp van Linge Lethu doet Chapman een marktonderzoek. Daaruit blijkt dat er duidelijk markt is voor zijn producten, met name in de townships van Kaapstad waar veel kleine shops en supermarkten te vinden zijn. De huidige aanbieders van diepvriesproducten laten de kleine winkels links liggen. EEZE Bakery beweegt zich dus op een niche. Ook de werkgroep Industrie en Handel van het Business Platform van Woord en Daad bekijkt de plannen van Chapman. De werkgroep is enthousiast over de plannen van de bakker, maar heeft nog de nodige vragen bij de praktische invulling. Om die reden schakelt het platform de gepensi-

oneerde bakker Kees Schook in, die in november 2004 als Business Supporter Zuid-Afrika bezoekt, en de plannen met Chapman doorneemt.

Uit de gesprekken tussen de Nederlandse en Zuid-Afrikaanse bakker blijkt dat de plannen van Chapman technisch goed zijn doordacht. Wel benadrukt Schook, op basis van zijn jarenlange ervaring (o.a. met diepvriesproducten) dat de verschillende productiegroepen niet allemaal op hetzelfde moment opgezet moeten worden. Een praktische en goede tip.

Daarmee zijn de laatste beletselen voor goedkeuring weggenomen en wordt het gevraagde garantiebedrag van ruim € 29.000 beschikbaar gesteld, zodat op basis van die garantie de ABSA-bank een lening kan verstrekken. Door het garantiesysteem worden banken letterlijk toegankelijk voor armen. In januari 2005 is Ben met zijn formaliteiten rond en starten zijn activiteiten. Een van de eerste successen is een contract met een lokale supermarktketen, naast de reeds voorziene leveringsmogelijkheden.

De Zuid-Afrikaanse bakker ziet zijn toekomst zonnig in. 'Ik verwacht dat ik over een paar jaar behoorlijk wat mensen in dienst heb. Mensen die in mijn buurt wonen, die ik ken als mensen met bijzondere talenten, maar die nooit de kans kregen zich te ontplooiën. Mijn droom is dat ik mijn personeel in de bakkerij kan trainen en begeleiden.'

2.3.3.2. Een brug slaan naar de arbeidsmarkt (doelstelling 2)

Naast het werken aan essentiële randvoorwaarden om toegang te krijgen tot de arbeidsmarkt, moeten er ook daadwerkelijke bruggen geslagen worden tussen vaktraining/hoger onderwijs en lokale bedrijven. Alleen dan kan de zelfstandigheid van de afgestudeerde bevorderd worden (doelstelling 2). Verschillende partnerorganisaties werken inmiddels met Job & Business Centres (JBC's). W&D geeft initiële steun aan deze JBC's voor personeels- en andere operationele kosten. Bij succesvolle bemiddeling wordt een percentage van het eerste jaarsalaris van de student/werknemer teruggestort naar het JBC, zodat dit bureau op termijn zelfvoorzienend kan worden.

Beoogd resultaat 2.1: Opzet/ontwikkeling 7 Job & Business Centres.

Gerealiseerd:

Er zijn inmiddels 8 JBC's draaiende/in opstartfase:

- 1) Bij AMG-India werden in 2003 75 ex-studenten voor een jaar geplaatst voor een stage bij een bedrijf. In 2004 vonden van deze groep 26 een baan, 29 een leerling-meester baan (20 nog werkeloos) en een tweede groep van 77 ex-studenten is geplaatst voor een stage. Daarnaast zijn 13 ex-naaistudenten geholpen bij de opzet van een naaiatelier.
- 2) AMG-Thailand is dit jaar begonnen met het in kaart brengen van de huidige situatie van ex-adoptiekinderen. Jobbemiddeling voor deze doelgroep bleek niet eenvoudig. Er zijn 5 kleine kredieten goedgekeurd voor het opzetten van microbedrijfjes en AMG is zelf begonnen met eenvoudige vaktrainingen of men verwijst door naar bestaande trainingsmogelijkheden om inkomensgenererende activiteiten te bevorderen.
- 3) P&A Haïti is het eerste jaar bezig geweest met het opstellen van een database van potentiële werkzoekenden van de 25 scholen van P&A. Verder is er een arbeidsmarktonderzoek gedaan in de regio's waar P&A werkt, er zijn bedrijven geselecteerd die mogelijk werkgelegenheid kunnen bieden en met enkele van die bedrijven is een relatie opgebouwd. Van hen die hun universitaire studie of vakonderwijs hebben afgerond, worden CV's opgemaakt. Aan oud-studenten die zelfstandig al een bedrijfje zijn begonnen, heeft P&A supervisie geboden. In samenwerking met de afdeling Onderwijs van P&A is een seminar gehouden over ondernemersgeest.
- 4) In de Filippijnen worden jongeren van de vakschool geholpen bij het vinden van een stageplaats en een baan. Van de 107 jongeren die in 2004 het vakonderwijs afronden, vonden er 23 een baan, 13 gingen verder studeren, 20 hadden hun stage er nog niet op zitten of waren werkzoekend. Door de bemiddelingsactiviteiten werd duidelijk dat het niveau van het vakonderwijs moet worden verbeterd. Hier is een start mee gemaakt.
- 5) In Colombia zijn er twee JBC's. Het JBC in Bogotá heeft 2004 t.b.v. 18 microbedrijfjes (ca. 40 personen) kredieten verstrekt. De ondernemers zijn vooraf getraind in business skills en hebben zelf een business plan geschreven. De bedrijfjes worden begeleid bij de opzet. Het arbeidsbemiddelingswerk moet nog beter van de grond komen.
- 6) Het JBC in Cartagena heeft 78 personen getraind in business skills en menselijke ontwikkeling. In totaal zijn 16 bedrijfjes/58 personen gefinancierd met microkrediet. De bedrijfjes worden begeleid bij de opzet. Dankzij de training bij CDA hebben sommigen zelfstandig seizoensarbeid kunnen vinden.
- 7) Bij het JBC in Zuid-Afrika is de meeste aandacht besteed aan de opzet van MKB (5 business plannen goedgekeurd). Verder is aandacht besteed aan het ontwikkelen van goede fysieke infrastructuur voor het JBC en het opbouwen van strategische contacten. Er is behoefte aan capaciteitsversterking t.a.v. arbeidsbemiddelingswerk vastgesteld. Eind 2004 is in dit kader een expert gevonden voor een missie begin 2005 om Linge Lethu te helpen de arbeidsbemiddeling verder op te zetten.
- 8) Het arbeidsbemiddelingswerk voor ex-studenten van het vakonderwijs (momenteel in Addis Abeba en Dessie) in Ethiopië draait al jaren met veel positieve resultaten (ruim 80% vindt een baan). Vanaf september 2004 is dit werk ondergebracht in een JBC en wordt het daarbinnen gecombineerd met Business Development Management (opzet MKB) en het opzetten van een VTC-netwerk (zie resultaat 1.6).

De volgende tabel geeft de bestedingen weer van de bovengenoemde projecten:

Nummer	Omschrijving	Besteed bedrag
Job & Business Centres (budgetlijn 4)		
11.79.005	India Bemiddelingskosten (JBC) voor werkgelegenheid/steun opzet bedrijfjes voor ong. 90 studenten van AMG vaktraining.	35.587
18.79.003	Filippijnen Bemiddelingskosten (JBC) voor on-the-job training en werk voor afgestudeerden van AMG-vakschool in de Filippijnen	17.745
19.79.001	Thailand Bemiddelingskosten (JBC) voor werk voor studenten van diverse onderwijsinstellingen (AMG), start 1/1 2004, aanvaard in 2003 (zie verder resultaat 3.1.)	0
21.79.011	Haïti Bemiddelingskosten (JBC) voor studenten uit adoptieprogramma P&A	27.146
32.79.001	Colombia Business skills training, bemiddelingskosten (JBC) voor werk en microkrediet voor kleine bedrijfjes in Bogotá (CDA)	29.437
32.79.002	Colombia Business skills training, bemiddelingskosten (JBC) voor werk en microkrediet voor kleine bedrijfjes in Cartagena (CDA)	17.073
70.79.002	Zuid-Afrika Bemiddelingskosten voor studenten vakschool/netwerk Linge Lethu/ kosten voor Business Development Management (opzet MKB)	98.715
81.79.002	Ethiopië Bemiddelingskosten studenten vakscholen Addis Abeba en Dessie, kosten Business Development Management incl. fonds voor opzet MKB	15.086
Totaal		240.789

Beoogd resultaat 2.2.: Opzet nieuwe infrastructuur van 1 nieuw JBC.

Gerealiseerd:

Deze doelstelling is niet gerealiseerd. AMG-India overwoog een internaat te bouwen voor stagiaires. Er is voor gekozen jongeren een vergoeding te geven, zodat ze zelf huisvesting kunnen betalen.

Beoogd resultaat 2.3.1: verder verdiepen van de focus op alle gediplomeerden.

Gerealiseerd:

Het streven is dat alle jongeren/volwassenen die afstuderen een inkomensgenererend beroep vinden. Vandaar dat we van partners vragen alle afgestudeerden te volgen en zo nodig ondersteuning te bieden bij het vinden van een dergelijk beroep. Voor dit moment is de doelstelling om alle leerlingen te volgen nog te hoog gegrepen, vanwege hoge leerlingaantallen, onvoldoende capaciteit, etc. Dit blijft aandacht krijgen bij beoordelen en monitoren van projecten.

Beoogd resultaat 2.3.2: verdiepen van kennis en vaardigheden van de medewerkers van de Job & Business Centres. Aandacht besteden aan een kwalitatief goede invulling van de diverse faciliteiten.

Gerealiseerd:

In 2004 is een seminar voorbereid dat gepland staat voor 2005 om kennis op het gebied van o.a. jobbemiddeling/opzet bedrijven uit te wisselen. Ter ondersteuning van de partners is gepland

dat in 2005 software wordt ontwikkeld voor de JBC's, er vonden enige verkenningen hiervoor plaats in 2004. Verder is er in 2004 een visiedocument voor JBC ontwikkeld.

Er heeft een expertmissie voor het JBC van CDA Colombia plaatsgevonden (international trade/export/productkwaliteit; zie ook onder resultaat 1.6) en er is een capacity building plan voor JBC/PTI Colombia aanvaard in 2004. Voor capacity building voor het JBC in Zuid-Afrika is een expert gevonden (planning begin 2005).

Beoogd resultaat 2.3.3: in de opzet van de Job & Business Centres een traject inzetten voor de opbouw van lerend vermogen.

Gerealiseerd:

Partners worden gevraagd informatie over de arbeidsmarkt terug te koppelen naar de vaktrainingen en eventuele aanbevelingen te implementeren. Dit proces wordt via rapportages, werkbezoeken etc. gevolgd. Dankzij de informatie die wordt verstrekt vanuit het JBC, wordt bij verschillende partners gezien dat de ex-studenten te laag zijn opgeleid/het niveau of de inhoud van het (vak)onderwijs niet aansluit bij de wensen op de arbeidsmarkt. Dit geldt specifiek voor de partners in Thailand, de Filippijnen en Colombia. In Thailand heeft men ontdekt dat de opleiding van ex-adoptiekinderen niet aansluit bij de vraag op de arbeidsmarkt en dat er aanvullende trainingen nodig zijn die voorbereiden op zelfvoorziening. In de Filippijnen wordt het vakonderwijs dat jarenlang een vrij vaste lijn volgde, nu drastisch omgegooid. In Colombia is eveneens de invloed

op het vakonderwijs zichtbaar: Er is gewerkt aan kwaliteitsverbetering voor productie binnen het VTC en de opgezette microbedrijfjes. Verder is het trainingsaanbod voor 2005 aangepast.

Beoogd resultaat 2.3.4: monitoren van de slagingskansen van Job & Business Centres (via rapportage van partners, opzet volg- en rapportagesysteem).

Gerealiseerd: De werkgroep JBC van het Business Platform is betrokken bij de opzet van een volg- en rapportagesysteem t.b.v. alle partners. In het visiedocument JBC dat in 2004 is ontwikkeld, komt ook de monitoring van de JBC's aan de orde. Het is de bedoeling dat in 2005 software voor JBC's wordt ontwikkeld om rapportage/monitoring/evaluatie te vergemakkelijken.

2.3.3. Stimuleren van het (informeel) ondernemerschap (doelstelling 3)

Beoogd resultaat 3.1.: bestaande kredietprogramma's bij CSS en CREDO volgen; monitoring en rapportage afstemmen op de doelen (95% terugbetaalpercentage; in 70% is sprake van een inkomensverhoging).

Gerealiseerd: In Burkina Faso steunen we een onderdeel van een groter kredietprogramma. Dit onderdeel, een kredietloket, is gericht op de ondersteuning van twee projecten die ook door ons worden gefinancierd (GED/CFPA). In 2004 steunden we 2/3 van de exploitatiekosten van dit kredietloket. De financiering van de exploitatiekosten wordt verder afgebouwd. In 2004 is een accountantscontrole van het hele kredietprogramma van CREDO gedaan. Hieruit is gebleken dat er nog veel te verbeteren valt. Het terugbetalingspercentage van de leningen die in 2003 zijn verstrekt was 91,4%. De operationele en financiële dekkingsgraad was nog geen 60%. Woord en Daad wil bijdragen aan capaciteitsversterking om de kwaliteit van het programma te verbeteren.

Van CSS ontvingen we in 2004 een rapport van een impactonderzoek dat in 2003 is gehouden. Van de 415 geïnterviewde klanten (ca. 2% van het totaal) gaf 83% aan dat hun leven was veranderd (dat kan bijv. betekenen meer maaltijden per dag, meer kinderen naar school) dankzij microkrediet, 79% vond dat hun leven zelfs aanzienlijk was veranderd. Slechts 0,5% vond dat hun leven er slechter op was geworden. Over 2004 hebben we nog geen gegevens ontvangen t.a.v. het terugbetalingspercentage. Uit het verleden is bekend dat dit in het algemeen boven de 95% lag.

T.b.v. monitoring en evaluatie van microfinancieringsinstellingen (z.g. MFI's) is een krediethandleiding in ontwikkeling, waarmee partners in staat worden gesteld hun eigen programma te evalueren (zowel op de kortere als op de langere termijn).

Beoogd resultaat 3.2.: Opzetten van microbedrijfjes via JBC's, waarbij de link naar microkredietprogramma's wordt gestimuleerd.

Projecten:

Kredietprojecten (budgetlijn 5.2)

76.79.001	Burkina Faso	Exploitatiekosten kredietprogramma van CREDO	14.277
TOTAAL			14.277

Gerealiseerd:

In de praktijk is gebleken dat het opzetten van bedrijfjes door jongeren die net zijn afgestu-deerd (zoals in de Filippijnen) niet zo succesvol is vanwege gebrek aan werkervaring. De focus ligt daar daarom allereerst op job-bemiddeling. Als er echter onvoldoende werkgelegenheid is in een land en/of als ex-studenten geschikt zijn om een eigen bedrijfje te starten, is er de mogelijkheid met behulp van microkrediet een klein bedrijfje op te zetten met begeleiding vanuit een JBC. In totaal is er sprake van microkredietverstrekking binnen 4 JBC's. Daarnaast is bij één partner een andere financieringsvorm gevonden voor opzet kleine bedrijfjes (AMG-India).

Voor de JBC's in Thailand en Zuid-Afrika zijn in 2004 kleine kredietfondsen goedgekeurd t.b.v. opzet microbedrijfjes. De realisering hiervan staat gepland in 2005. W&D India (nog geen formeel JBC) onderzoekt mogelijkheden voor microkredietverlening.

In Colombia (JBC's van CDA) zijn eind 2003 twee microkredietprogramma's als proefproject gestart voor 60 personen. In totaal zijn 34 kleine be-drijfjes gefinancierd/begeleid (werk voor ca. 98 personen). Aangezien het kredietfonds roteert, was geen nieuwe financiering van krediet nodig in 2004.

De link naar microkredietprogramma's stimuleren: de kredietverstrekking bij zowel AMG-Thailand als bij Linge Lethu in Zuid-Afrika moet worden gezien als proefproject. Het is van belang dat vervolgens mogelijkheden worden onderzocht om met lokale microkredietorganisaties samen te werken.

CDA Colombia heeft deze mogelijkheid onder-zocht, maar overweegt nu zelf een Micro Finance Institution te starten. Het nadeel van samenwer-king met een andere MFI is voor hen het feit dat ze de begeleiding van de kleine bedrijfjes dan niet meer zelf kunnen doen. Daarnaast zijn niet veel MFI's geïnteresseerd in de lage leningen die CDA haar doelgroep verstrekt.

2.3.3.4. Stimuleren en coachen van bedrijfsmatige activiteiten (doelstelling 4)

Als laatste stap in de keten van opleiding naar arbeidsmarkt is het stimuleren en coachen van bedrijfsmatige activiteiten.

Beoogd resultaat 4.1.: In Bangladesh, Ethiopië, Zuid-Afrika, India, de Filippijnen in totaal ca. 21 bedrijven (MKB, 5-10 werknemers, gem. investe-ring € 10.000) opstarten.

Gerealiseerd:

- Bij CSS Bangladesh zijn dit jaar geen pro-jecten aanvaard, in 2003 is al een bedrag voor de opzet van een groot aantal waterfa-briekjes goedgekeurd. In 2004 zijn 2 water-fabriekjes als proefproject opgestart. Dit proefproject is geslaagd en de opstart van de volgende 25 waterfabriekjes wordt begin 2005 verwacht. Verder heeft CSS ook plan-nen voor andere MKB's.
- In 2004 is voor Hope Ethiopië een krediet-fonds aanvaard t.b.v. de opzet van ca. 15 MKB's (de planning was ca. 6 in 2004/5). De eerste business plannen worden begin 2005 verwacht.
- Van 6 aanvragen uit Zuid-Afrika zijn er 5 business plannen goedgekeurd (1 met het Oikocredit- Woord en Daad-garantiefonds) en 1 is in proces van beoordeling.
- Bij AMG-Filippijnen zijn er in 2004 2 business plannen aanvaard, nl. de opzet van een busi-ness group en een prefab-bouwbedrijf.

Voor de hulp bij opstart van bovengenoemde projecten (MKB's) waren de volgende criteria van toepassing:

- Bedrijven zijn opgestart met behulp van een gemiddelde investering van € 10.000 (maxi-maal € 25.000).
- Alle bedrijven zijn gestart met een aantoon-baar projectplan en/of business plan.
- In de primaire doelgroep hebben per bedrijf gemiddeld 5 tot 10 personen een vaste baan met inkomen.

Projecten:			
Nummer	Omschrijving		Besteed bedrag
Krediet projecten (budgetlijn 5.1)			
19.79.001	Thailand	Kredietfonds voor 5 microbedrijfjes (AMG-Thailand)	3.984
70.79.002	Zuid-Afrika	Microkredietverschaffing via JBC (Linge Lethu)	9.091
Totaal			13.075

Projecten			
Nummer	Omschrijving		Besteed bedrag
Opzet MKB (budgetlijn 6)			
12.80.004	India	Extra voorziening voor landbouw- en zuivelproject (40 boeren) (W&D)	2.160
18.79.005	Filippijnen	Biz groep and opzet pre-fab fabriekje	101.999
70.79.008	Zuid-Afrika	Opzet kuikenslachterij Simsix (Linge Lethu)	10.571
70.79.009		Opzet slagerij Afrosouth (Linge Lethu)	17.264
70.79.010		Opzet diepvriesbakkerij Easy Bake (L.L)	26.531
70.79.011		Opzet Mashikule steenfabriek (L.L)	72.129
70.79.012		Opzet begrafenisonderneming Mayongo (L.L)	9.820
81.79.002		Ethiopië	Kredietfonds t.b.v. opzet MKB
Totaal			302.930

Beoogd resultaat 4.2: 15 ondernemers uit het Noorden wisselen kennis uit met ondernemers uit het Zuiden t.b.v. de opstart van 21 nieuwe bedrijven (en 2 bestaande).

Gerealiseerd:

In het kader van deze doelstelling zijn de volgende 14 missies uitgevoerd door betrokkenen bij het Business Platform (ondernemers die lid zijn van het Business Platform of Business Supporters:

- 3 ondernemers uit de werkgroep MKB voor een bezoek aan de waterfabriekjes in Bangladesh;
- 1 ondernemer naar de landbouwcoöperatie van Word&Deed India;
- 3 keer een Business Supporter naar de landbouwcoöperatie van WD India;
- 4 keer een ondernemer/Business Supporter naar Zuid-Afrika;

- 2 keer een Business Supporter en 1 keer een ondernemer uit de werkgroep MKB naar de Filippijnen.

Tijdens deze bezoeken is kennis uitgewisseld t.a.v. financiering MKB, Business Development Management (BDM), organisatie BDM, eisen aan een business plan, haalbaarheid, branche- of vakkennis, etc. Naast de bezoeken was er regelmatig contact tussen de werkgroepen MKB en de partners m.b.t. de bij resultaat 4.1 genoemde projecten. Verder waren er informele contacten van ondernemers met partnerorganisaties.

Omdat in sommige gevallen de ondernemers zelf de kosten betaalden van hun reizen zijn bovengenoemde missies niet allemaal in onderstaande tabel opgenomen.

Projecten			
Nummer	Omschrijving		Besteed bedrag
Capaciteitsopbouw A&I -budgetlijn 7			
12.96.201	Expertmissie (J.Dogterom) landbouwproject (W&D-India)		1.194
16.94.001	Expertmissie waterproject (3 werkgroepleden) (CSS- Bangladesh)		6.176
16.96.201			
18.96.201	Expertmissie voor opzet pre-fab fabriek (H.Veenvliet) in de Filippijnen (AMG)		2.219
70.94.001	Expertmissie opzet bedrijven (uit Business Platform) in Zuid-Afrika (Linge Lethu)		4.320
76.96.007	(Deel) uitzendkosten Fam. Simonse		50.000
91.95.002	Toerustingscursussen Business Supporters		5.832
91.95.002	Uitrusting en ondersteunende apparatuur BS-ers		11.929
Totaal			81.670

3.3.3.5 Aanwakkeren en stimuleren van discussie rond Duurzaam Ondernemen in eigen achterban (doelstelling 5)

Betrokkenheid van ondernemers door middel van het platform bij het werk van W&D en haar partnerorganisaties komt voort uit het besef dat het bedrijfsleven een bredere maatschappelijke verantwoordelijkheid heeft. Wat die verantwoordelijkheid dan wel/niet inhoudt, wordt lang niet eenduidig beantwoord. Het Business Platform van W&D wil toewerken naar een gezamenlijke visie.

Gezien de uitkomsten van een onderzoek naar thema's m.b.t. Duurzaam Ondernemen is door Woord en Daad de koers m.b.t. Duurzaam Ondernemen enigszins bijgesteld. In 2004 is ervoor gekozen om niet of nauwelijks te communiceren over het brede begrip Duurzaam of Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO), maar de communicatie-uitingen zoveel mogelijk toe te spitsen op Betrokken Ondernemerschap. Daar ligt voor Woord en Daad de spits. Juist op dat vlak kan zij i.c.m. ondernemers waarde toevoegen in de maatschappelijke discussie. Woord en Daad heeft in 2004 haar visie verder verdiept en publiek gemaakt door het organiseren van een seminar op 28 oktober 2004, onder het motto 'Ondernemen doorgeven'. Vanuit toenemende bewustwording rond de armoedeproblematiek, wil zij specifiek op ondernemers een beroep doen om hun kennis, expertise en netwerken te delen c.q. door te geven aan armen om op die wijze bij te dragen aan de zogenaamde private sector development. Ter voorbereiding van het seminar is een vrij uitgebreid communicatieplan gemaakt, op basis waarvan de 'huisstijl van afdeling bedrijven' eveneens is aangepast. Er is besloten om geen apart lobbyplan te ontwikkelen.

3.3.3.6 Betrokken Ondernemerschap (doelstelling 6)

Beoogd resultaat 6.1.: In totaal 50 ondernemers zijn lid van het Business Platform W&D en meer of minder actief betrokken bij de uitvoering van de projecten;

Gerealiseerd:

Er zijn 72 ondernemers lid van het platform. Betrokkenheid blijkt uit o.a. het participeren in een van de vier werkgroepen die zich met themaprojecten bezighoudt, deelname aan de ledenvergadering c.q. PlatformOverleg in het voorjaar (ruim 80 deelnemers), deelname aan het Symposium (ruim 300 deelnemers), en/of het beschikbaar stellen van financiën of tijd.

Beoogd resultaat 6.2.: Bij minstens 3 projecten was er actieve kennisoverdracht van betrokken ondernemers naar de lokale doelgroep.

Gerealiseerd:

In 2004 zijn er diverse werkbezoeken door ondernemers c.q. Business Supporters geweest. In februari is er een werkbezoek met twee ondernemers geweest naar Zuid-Afrika waar actief gestart is met het opstarten van MKB-bedrijven; in april is een ondernemer naar Ethiopië geweest voor enerzijds evaluatie van een ICT-project en anderzijds voor aanvullende training; in mei hebben 2 Business Supporters het landbouwproject in India bezocht voor (dringend) advies inzake grondbewerking en groenteverbouw; in juni zijn 3 ondernemers naar Bangladesh geweest voor de begeleiding van het 'veilig drinkwater project'; in zowel juni als november zijn er 2 ondernemers naar de Filipijnen geweest voor de opstart van het MKB-bedrijf t.b.v. productie van betonplaten; in september is er opnieuw een missie van de Business Supporter naar het landbouwproject geweest om vervolg te geven aan het bezoek in mei; in november zijn nog weer 3 ondernemers naar Zuid-Afrika geweest voor begeleiding van de startende ondernemers, waaronder een bakkerij.

Kortom, de persoonlijke betrokkenheid en het 'doorgeven van kennis en ondernemerschap' heeft zich in 2004 versterkt doorgezet.

2.4.1. > Algemeen

Basisvoorzieningen vormen voor Woord en Daad een programma dat in de werkgebieden voorwaardenscheppend is voor andere programma's. Niet alle partners zijn actief op het gebied van basisvoorzieningen. Die partners die wel actief zijn op het gebied van basisvoorzieningen, zijn ook altijd actief in de programma's onderwijs en/of arbeid en inkomen.

Het programma basisvoorzieningen maakte in 2004 13% uit van de totale programma- en projectbestedingen.

In 2004 werden in 14 landen 60 projecten gesteund. Dit is een stijging zowel in het aantal landen als het aantal projecten. Dit komt doordat een aantal (bestaande zowel als nieuwe) partners voor het eerst projecten/programma's op dit gebied implementeerde. Hiermee is ook de bereikte doelgroep vergroot (zie onder voor details).

Het programma basisvoorzieningen concentreert zich met name op gezondheidszorg, vooral ingegeven door de behoeften die vanuit partnerorganisaties kenbaar worden gemaakt. Ongeveer 75% van de totale uitgaven betrof in 2004 gezondheidsprojecten.

Evenals in 2003, golden in 2004 de volgende speerpunten van beleid voor de gezondheidsprojecten:

1. Optimalisering van de kwaliteit van bestaande gezondheidsprogramma's.
2. Meer nadruk op preventie van gemakkelijk te voorkomen aandoeningen en aandoeningen die een hoog risico vormen voor de doelgroep.
3. Integratie van HIV-aids preventie in alle onderwijs- en gezondheidsprojecten.
4. Zoveel mogelijk verantwoordelijkheid voor curatieve gezondheidszorg neerleggen bij plaatselijke overheid.
5. Maximale kosteneffectiviteit van de hulp (voor klinieken, die geen overheidsfinanciering kunnen krijgen).
6. Integratie van gezondheidsactiviteiten met activiteiten op gebied van landbouw en schoon water.

Voor programma's op landbouwgebied en water zijn geen bijzondere speerpunten geformuleerd. Daarvoor geldt de bovengenoemde algemene doelstelling.

In paragraaf 2.4.2. ziet u een samenvattend overzicht van de uitgaven op de verschillende budgetlijnen, waarbij we een vergelijking maken met de geplande uitgaven. Belangrijke afwijkingen ten opzichte van de begroting lichten we toe. In paragraaf 2.4.3. wordt een overzicht gegeven van de gefinancierde projecten in relatie tot budgetlijnen en resultaten. In paragraaf 2.4.4. vindt u een toelichting op de behaalde resultaten gerelateerd aan bovenstaande speerpunten.

2.4.2 > Overzicht van uitgaven

Gezondheidszorg

Een vergelijking tussen gegevens van gezondheidsprojecten in 2001 en 2003 leert dat de kosten per patiënt in die periode sterk gedaald zijn. Voor curatieve programma's betrof de kostendaling ongeveer 30%, voor preventieve programma's was er een nog hogere kostendaling. Deze ontwikkeling is gebaseerd op een aantal tendensen.

Een van de belangrijkste is de reorganisatie van een voor onze maatstaven duur programma in Guatemala. Daarnaast vond de uitbreiding van gezondheidszorg juist plaats in landen waar b.v. loonkosten relatief laag zijn. Dit werkt door in de lagere kosten per patiënt. En verder zijn veel koersen in landen waar Woord en Daad werkt aan de US\$ gebonden. De stijging van de euro bracht dan ook een kostendaling van projecten met zich mee.

In 2004 is de trend enigszins omgebogen: de kosten per consult stegen met ongeveer 8%, en ook de kosten voor de preventieve doelgroep stegen per persoon.

Zoals aangegeven is de kostendaling (in euro's) per patiënt onder andere een gevolg van de gunstige koersontwikkeling. De consequentie is wel dat een eventuele daling van de euro ten opzichte van de dollar grote gevolgen kan hebben voor de kosten per patiënt (in euro's). Dat kan met name langlopende projecten treffen in failing states waar de overheid niet of nauwelijks functioneert en dus ook niet investeert in bijvoorbeeld gezondheidszorg. Daarom wordt een gedeelte van de begroting gereserveerd voor eenmalige projecten (bijvoorbeeld investeringen in infrastructuur). Als de terugkerende programmakosten ingeval van ongunstige koersontwikkelingen stijgen, kunnen de hogere uitgaven opgevangen worden door bijvoorbeeld investeringen niet te financieren. Er blijven dan fondsen beschikbaar voor deze terugkerende uitgaven.

De omvang van de doelgroep ontwikkelde zich als volgt:		
Jaar	Doelgroep preventieve gezondheidszorg (voorlichting, vaccinatie e.d.)	Curatief (consulten; behandeling van concrete ziekten e.d.)
2001	306.000	125.000
2003	575.000	149.000
2004 (verwacht)	721.000	148.000

Gezondheidszorg: nieuwe en eenmalige projecten in 2004

In Nicaragua steunden we in 2004 voor het eerst een klein gezondheidsprogramma in Papalonal. Nieuwe projecten en programma's op het gebied van preventieve gezondheid werden gesteund in Burkina Faso (aids-conferentie), Zuid-Afrika (aids-programma in Queenstown), Thailand (gezondheidsprogramma), Filippijnen (deelname aids-conferentie), India (uitbreiding gezondheidsprogramma in Kerala) en Bangladesh (PHC-programma inclusief gebouwen). Curatief steunden we nieuwe projecten en programma's in Angola (materialen voor een ziekenhuis) en Colombia (uitbreiding kliniek).

Overige programma's op het gebied van basisvoorzieningen

Eenmalige waterprogramma's werden in diverse landen uitgevoerd (Burkina Faso, Zambia, Tsjaad en India). In totaal verbeterde de situatie van ongeveer 30.000 mensen. Het programma in Burkina Faso was al in 2003 goedgekeurd, maar kon pas eind 2004 gerealiseerd worden vanwege een faillissement van de aannemer (zie de casus).

In Ethiopië werd een opvangcentrum voor ongeveer 160 kinderen voor het eerst gesteund in 2004. Kinderen krijgen daar een goede maaltijd. Ook wordt eenvoudig onderwijs gegeven.

De realisatiecijfers wijken af van het jaarplan. De volgende redenen kunnen hiervoor aangedragen worden:

- *Niet-uitgevoerde programmaonderdelen*
Hoewel de ruimte in het programma t.o.v. 2003 fors is uitgebreid, konden we uiteindelijk toch niet het hele beschikbare budget toekennen. Zo was er € 871.000 begroot voor nieuwe projecten/programma's op de gebieden gezondheidszorg, voedselzekerheid en drinkwater. Er werd uiteindelijk ongeveer € 400.000 minder goedgekeurd. Dat betrof met name een aanvraag voor de bouw van een ziekenhuis (€ 300.000). De definitieve aanvraag was onvoldoende onderbouwd om tot goedkeuring over te gaan.

Het onderdeel capaciteitsopbouw komt langzaam op gang. Het blijkt dat partners vaak geen apart beleid hebben op dit terrein. Trainingen worden vaak vanuit de projectkosten betaald. Hierdoor werd separaat minder uitgegeven dat oorspronkelijk gepland.

Overzicht van de begroting en de uitgaven per budgetlijn in de begroting (de nummers van de budgetlijnen worden gebruikt in de tabel van speerpunten in 2.4.3.)

Budgetlijn	Omschrijving	2004	2004
		Begroting	Realisatie
UITGAVEN			
1.0	Gezondheidscentra voor algemene curatieve zorg*	361.430	363.807
2.0	Programma's voor specialistische hulp en preventieve zorg	1.172.997	920.629
3.1/3.2	Voedselhulp in bestaande en nieuwe programma's	215.962	241.643
3.3	Landbouwprogramma's	133.516	170.048
3.4/3.5	Waterprogramma's/nieuwe programma's	303.276	146.639
4.0	Capaciteitsopbouw bij partners	167.223	38.656
5.0	Apparaatskosten partner (5%)	136.920	215.847
	Totaal programma Basisvoorzieningen *	2.491.324	2.097.269
	Diverse te verrekenen met 2003/koersverschillen etc.		-58.570
	Totaal programma Basisvoorzieningen *	2.491.324	2.038.699

* de oorspronkelijke begroting voor budgetlijn 1.0 was € 703.501, maar daar waren lokale inkomsten van € 342.071 in verrekend. Die zijn er nu uit gelaten, zowel in de begroting als in de realisatie. Het totaal voor het programma Basisvoorzieningen was oorspronkelijk € 2.875.311.

Een deel van de begroting kon worden doorgeschoven naar 2005. Een aantal partnerorganisaties is nu bezig een beleid te ontwikkelen op basis van een nauwkeurige inventarisatie van behoeften binnen de organisatie en onder het personeel. Aan de hand daarvan kunnen plannen verder ontwikkeld worden. In de komende jaren kan dan veel gericht dan nu geïnvesteerd worden in capaciteitsopbouw op het gebied van de gezondheidszorg en de basisvoorzieningen.

- *Herschikking projecten*

Een nieuw landbouwprogramma in Zambia (projectnummer 79.97.002; € 30.006) is onder budgetlijn 3.3 verantwoord, terwijl dit eigenlijk onder 3.5 zou moeten. Omdat de overige nieuwe programma's alle waterprogramma's zijn, is voor de huidige opzet gekozen.

Een voedselprogramma in Burkina Faso (projectnummer 76.70.003; € 25.412) is verantwoord onder voedselhulp in plaats van onder gezondheidszorg.

Koersstijgingen

De sterke euro maakte dat een deel van de programma's met minder euro's dan begroot kon worden uitgevoerd. Projecten worden namelijk vrijwel altijd in lokale valuta goedgekeurd.

2.4.3 > Gefinancierde projecten en programma's

Hiernaast staan alle in 2004 gefinancierde projecten weergegeven. Het projectnummer verwijst naar het land, de partnerorganisatie en het type project. Op die manier is de tabel geordend. De optellingen geven weer wat de realisatie is van de budgetlijnen uit de begroting 2004.

Omdat de speerpunten van beleid dwars door de meeste gezondheidsprojecten heenlopen en moeilijk kunnen dienen als ordeningsprincipe voor de projecten, is ervoor gekozen bij elk gezondheidszorgproject aan te geven welke speerpunten konden worden gerealiseerd (resultaten) in dat project. De uitwerking van en toelichting op de resultaten is te vinden in paragraaf 2.4.4. Deze resultaten slaan op gezondheidsprogramma's, vandaar dat voor de overige programma's geen resultaten staan weergegeven.

Gezondheidszorgprojecten													
Algemene curatieve gezondheidszorg (budgetlijn 1)													
Land	Project nummer	Omschrijving	Besteed in 2004	RESULTATEN									
				1.1	1.2	2	3	4.1	4.2	5.1	5.2	6.1	6.2
India	1170003	Kliniek met 22.000 consulten per jaar in Vadarevu (AMG-India)	15.318	1	0	0	1	0	0	10%	1	0	0
	1170007	Kliniek Parimithadaka (10.000 consulten per jaar) (AMG-India)	10.617	0	1	0	1	0	1	0%	0	0	0
	1170007	Kliniek Parimithadaka, herzien extra budget (AMG-India)	3.405	0	1	0	1	0	1	0%	0	0	0
	1270007	Gezondheidsprogramma Canaan, (8.700 consulten) (W&D-India)	13.268	1	0	0	0	0	0	2%	0	1	1
	1370004	Zorg voor 8.800 patiënten in Edamattom (GSPI)	15.898	0	0	1	0	0	0	40%	0	0	0
	1370008	200 diabetici krijgen medicijnen 50% vergoed in Kerala (GSPI)	11.303	1	1	1	0	0	0	50%	0	0	0
	Bangladesh	1670001	Ziekenhuis Khulna, afd. algemene en moeder- en kindzorg (19.000 consulten) (CSS)	67.386	1	0	0	1	0	1	40%	0	1
Haïti	2270002	Kliniek Bon Berger: zorg voor 11.000 patiënten en 650 ondervoede kinderen in Bassin (AMG-Haïti)	34.011	1	0	0	0	0	0	28%		1	1
	2270009	Kliniek Bethesda: zorg voor 13.000 patiënten en 600 ondervoede kinderen, in Port-au-Prince (AMG-Haïti)	17.120	1	0	0	0	0	0	40%		1	0
Colombia	3270003	Kliniek Santa Fé (14.000 consulten, onder meer van adoptiekinderen) (CDA)	43.784	1	1	0	1	0	0	0%	0	0	0
	3270005	Medische zorg voor 14.000 patiënten in sloppenwijken in Cartagena (CDA)	20.402	1	1	0	1	0	1	0%	0	1	0
	3270006	Bouw en opstarten van een kliniek voor adoptiekinderen en omgeving in sloppenwijk, Cartagena (6.600 consulten), (CDA)	16.819	1	1	0	1	0	1	0%	0	0	0
Guatemala	6270001	Zorg voor 3.800 patiënten in Nahualá, i.c.m. voedselhulp ondervoede kinderen (zie 3.1), (AMG-Guatemala)	12.550	1	0	0	0	0	0	49%	0	0	0
	6270003	Zorg voor 13.000 patiënten in Cubulco (AMG-Guatemala) i.c.m. voedselhulp ondervoede kinderen (zie 3.1), (AMG-Guatemala)	81.926	1	0	0	1	0	1	51%	0	1	0
Totaal budgetlijn 1			363.807										

Preventieve en specialistische gezondheidszorg (budgetlijn 2)

Land	Project nummer	Omschrijving	Besteed in 2004	Resultaten									
				1.1	1.2	2	3	4.1	4.2	5.1	5.2	6.1	6.2
India	1270003	191.000 mensen worden onderzocht op lepra en krijgen gezondheidsvoorlichting in Hyderabad (W&D-India)	21.439	1	1	0	1	0	1	0%	0	1	1
	1270004	350 leprapatiënten krijgen kleding en andere zorg in Hyderabad (W&D-India) .c.m. voedselhulp zie 3.1	19.426	1	0	0	0	0	0	0%	0	0	0
	1271002	SET Hyderabad: 107.000 mensen worden onderzocht op lepra en krijgen gezondheidsvoorlichting in Hyderabad (W&D-India)	15.941	1	1	0	1	0	1	0%	0	1	1
	1370002	38 vrouwen met diabetes worden opgevangen en krijgen medicijnen in Edammattom (GSPI)	15.009	0	0	0	0	0	0	0%	0	0	0
	1370003	175 terminale patiënten kunnen sterven in waardigheid in Edammattom (GSPI)	28.498	0	0	0	0	0	0	0%	0	0	0
	1370009	Hulp 200 HIV/aids-patiënten en hun families (GSPI)	23.705	1	0	1	1	0	0	0%	0	1	0
	1371001	5.500 van de armste mensen krijgen, behalve voorlichting, medicijnen 50% vergoed in Kerala (GSPI)	12.595	1	0	0	0	0	0	0%	0	0	0
	1371009	100 toiletten in Pallithodu en Kannamali (GSPI)	12.501	1	0	1	1	0	0	0	0	0	1
	1397001	Gratis medicijnen voor armen (armenfonds ziekenhuis) (GSPI)	2.648	0	0	1	0	0	0	0%	0	0	0
Bangladesh	1671003	Preventieprogramma basisgezondheidszorg Khulna (100.000 mensen), (CSS)	21.398	1	1	1	1	0	1	0%	0	0	1
	1683001	Bijgebouwen ziekenhuis Khulna (CSS) - bouw in proces	65.406	1	1	1	1	0	1	0%	0	0	1
Thailand	1970001	Gezondheidsprogramma Thailand (AMG Thailand)	2.500	1	1	1	1	0	0	0%	0	0	0
Haiti	2170005	Basisgezondheidszorg voor 20.000 mensen; focus op moeder en kind, in Treille en Acul (P&A)	30.471	1	1	0	1	0	1	0%	0	0	0
	2170007	Basisgezondheidszorg voor 50.000 mensen; focus op moeder en kind, rond Ganthier (P&A)	66.283	1	1	0	1	0	1	0%	0	0	0
	2170008	Kosten evaluatie gez.h. programma	18.990	1	1	0	1	0	1	0%	0	1	1
	2170008	Basisgezondheidszorg voor 36.000 mensen; focus op moeder en kind; rond Anse Rouge (P&A) i.c.m. voedselhulp zie 3.1	88.957	1	1	0	1	0	1	0%	0	1	1
	2171007	Aids-preventie onder 1.200 studenten (P&A)	48.841	1	1	0	1	0	0	0%	0	0	0
Colombia	3270005	Investering kliniek Cartagena t.b.v. overheidserkenning (CDA) - in proces	23.916	1	1	0	1	0	1	0%	0	1	0
Guatemala	6260000	Gezondheidszorg voor meer dan 5.000 adoptie-kinderen in Guatemala (AMG-Guatemala)	33.807	1	1	0	1	0	1	0%	0	0	0
Nicaragua	6570001	Gezondheidsprogramma Papalonal (1.000 mensen, 500 consulten) (INDEF)	8.638	1	0	0	1	0	0	0%	0	0	0
Zuid-Afrika	7071003	Home Based Care program Zuid-Afrika + auto (80 patiënten) (via Mfesane)	41.396	1	0	1	0	0	1	0%	0	1	1
	7071004	Intliziyo vaktraining voor 200 HIV-positieve mensen (vervolg 7171001) (via Mfesane)	8.043	1	1	1	1	0	0	0%	0	0	0
	7170001	Ontwikkeling van een geïntegreerd HIV/aids programma Bright Future (via Mfesane)	2.500	1	1	1	1	0	0	0%	0	1	1
	7171001	Training HIV/aids pat. Queenstown (via Mfesane)	12.177	1	0	0	1	0	0	0%	0	0	0
Burkina Faso	7670003	Basisgezondheidszorg voor 30.000 mensen in Sissili i.c.m. voeding (zie 3.1) (CREDO)	68.708	1	1	1	1	0	0	0%	0	1	1
	7671001	Aids-voorlichting 2004 (100.000 mensen) (CREDO)	49.997	1	1	0	1	0	1	0%	0	1	0
	7671001	Impact analyse van de aids-campagne 2003 (CREDO)	2.037	1	0	1	1	0	1	0%	0	0	0
	7671002	Bijdrage aan aids-conferentie van Pacanet voor participatie van 100 deelnemers (via CREDO)	20.536	1	0	1	1	0	1	0%	0	0	0
Angola	8070001	Materialen ziekenhuis Angola (ongeveer 30.000 patiënten per jaar) (IESA)	120.000	1	0	1	1	0	1	0%	0	0	0
Ethiopië	8170001	Hulp aan 120 fistula-patiënten (Fistula Hospitaal)	34.266	1	1	0	1	0	1	0%	0	0	0
Totaal budgetlijn 2			920.629										

Voedselhulp in bestaande en nieuwe programma's

Land	Project nummer	Omschrijving	Besteed in 2004
India	1174001	Voedselhulp 450 leprapatiënten Guntur (AMG- India)	28.887
	1176001	Voedsel en kleding voor 100 verwaarloosde oude vrouwen (AMG-India)	3.404
	1176003	500 verwaarloosde kinderen krijgen voedsel, kleding en dagopvang in Chilakaluripet (AMG-India)	22.692
	1270004	Voedsel en kleding voor leprapatiënten en hun familie, ongeveer 350 personen, i.c.m. medische zorg (zie 2.1) (W&D India)	30.845
Haïti	2170008	Voedselhulp aan 800 ondervoede kinderen, rond Anse Rouge (P&A) i.c.m. basisgezondheidszorg zie (2.1)	53.604
Guatemala	6270001	Zorg voor 175 ondervoede kinderen in Nahualá (AMG-Guatemala) i.c.m. kliniek (zie 1.1)	22.090
	6270003	Zorg voor 75 ondervoede kinderen in Cubulco, i.c.m. kliniek (zie 1.1) (AMG-Guatemala)	12.909
Burkina Faso	7670003	Voedingscentrum CREN, 300 kinderen per jaar i.c.m. preventief programma (zie 2.1) (CREDO)	25.412
Zambia	7997002	Voedselhulp en scholing voor 400 aids-wezen, Hulp bij voedselproductie van 500 gezinnen in oosten van Zambia (GCPDO)	30.006
Ethiopië	8176002	Opvang van en voedselhulp aan 160 zeer jonge (half)wezen in Gambella (Hope)	11.794
		Totaal budgetlijn 3.1/3.2	241.643

Landbouwprojecten

	Project nummer	Omschrijving	Besteed in 2004
Haïti	2180018	Meer inkomen uit landbouw voor 200 families uit 10 dorpen rond Anse Rouge (P&A)	43.579
Nicaragua	6580003	Milieubeheer Papalonal (INDEF)	5.125
	6580001	(Landbouw)training boerengemeenschap in Papalonal (INDEF)	30.035
Burkina Faso	7680008	Landbouwopleiding CFPa en praktijklessen voor boerengroepen in Sissili (ongeveer 300 boeren) (CREDO)	91.309
		Totaal budgetlijn 3.3	170.048

Waterprogramma's en nieuwe projecten overige Basisvoorzieningen			
	Project nummer	Omschrijving	Besteed in 2004
	India 1178001	Waterpompen India voor 15.000 mensen) (AMG-India) - afgerond	13.887
	Burkina Faso 7678002	Waterputten/pompen voor 10.000 mensen (CREDO) - afgerond	107.158
	Zambia 7978001	Waterpompen/training voor 2.700 mensen in Zambia (GCPDO) - afgerond	15.235
	Tsjaad 8978001	Waterputten 4 scholen Ndjamena voor 3.000 leerlingen (CAEDESCE)- afgerond	10.359
		Totaal budgetlijn 3.4/3.5	146.639

Capaciteitsopbouw			
	Project nummer	Omschrijving	Besteed in 2004
	Filippijnen 1896006	Deelname aan aids-conferentie van 4 werknemers uit de Filippijnen (AMG-Filip.)	8.622
	Nicaragua 6596001	Cursus marktketenontwikkeling uitgezondene	30.034
		Totaal budgetlijn 4	38.656

Voorheen aanvaarde projecten:

1. Water Burkina Faso (76.78.002) (aanvaard in 2002). Uitvoering van dit project was toegestaan aan het bedrijf met de laagste offerte. Deze offerte bleek echter te laag, waardoor het bedrijf failliet ging. Een gerechtelijke procedure volgde, en de uitkomst was dat het geld terugbetaald werd en de opdracht aan een ander gegeven werd. Uiteindelijk konden van de 16 geplande waterbronnen er 13 gebouwd worden door een ander bedrijf (zie casus).
2. 35 huizen voor leprapatiënten in Hyderabad, India (12.81.001) (aanvaard in 2003). Partnerorganisatie Word & Deed-India heeft een aanvraag voor een bouwvergunning ingediend bij de lokale overheid. Deze wilde echter helemaal geen lepraslachtoffers in het gebied hebben. Er rust nog zo'n stigma op de ziekte, die als een vloek wordt gezien. Vandaar dat de lokale overheid op alle mogelijke manieren, maar tot nu toe zonder succes, getracht heeft onder het geven van de vergunningen uit te komen. Verwacht wordt dat de vergunning februari 2005 afgegeven wordt.
3. Management van natuurlijke hulpbronnen in Burkina Faso (76.80.011) (aanvaard in 2001) Dit is een vijfjarenprogramma, voor het grootste gedeelte gefinancierd door de EU. In het eerste jaar van het project is het leeuwendeel van het geld overgemaakt, en daar werkt men nu al drie jaar mee onder ongeveer 20.000 mensen. Zo zijn er meer dan 50.000 bomen geplant, het meest vruchtbomen in boomgaarden. Een irrigatiedam die gepland was kon nog niet gebouwd worden, omdat bleek dat de begroting te laag was. In 2005 zal een nieuwe betaling gedaan worden. Het programma zal naar verwachting eind 2006 afgerond zijn.

- › Het verlenen van medische zorg is een taak van de overheid. Dat is een visie die in algemene zin door Woord en Daad onderschreven wordt. Tegelijkertijd is het een feit dat in veel landen waar wij werken de overheid die taak gedeeltelijk of volledig laat liggen. Kerken en hulporganisaties zijn daar vaak belangrijke actoren als het gaat om het verlenen van medische zorg. Deze casus uit Angola laat zien hoe een lokale kerk een cruciale rol kan spelen in een land dat opkrabbelt na een burgeroorlog. Tevens toont hij de afwegingen die Woord en Daad maakt bij het aangaan van samenwerking met een nieuwe partner.

Medische zorg na de burgeroorlog in Angola

Kaluqembe, stad in het zuidwesten van Angola, heeft een groot ziekenhuis met 280 bedden. Vroeger voor de burgeroorlog -die 25 jaar lang het land teisterde- was dit een gerenommeerde instelling. Ministers lieten hun vrouwen speciaal in dit ziekenhuis bevallen, hoewel het meer dan duizend kilometer van de hoofdstad af ligt. Nu de burgeroorlog sinds 2002 voorbij is, is het ziekenhuis een stukje vergane glorie in een verwoeste stad. Het ziekenhuis, ooit gesticht door Zwitserse missionarissen in 1897, functioneert nog wel en vervult een belangrijke rol voor mensen in de regio. Binnen een straal van 200 kilometer is dit het enige ziekenhuis. Zeer arme mensen worden er gratis behandeld. Het ziekenhuis wordt geëxploiteerd door de hulporganisatie van de Igreja Evangélica Sinodal de Angola (IESA), de synodale evangelische kerk in Angola.

In mei 2004 is Woord en Daad op bezoek bij IESA. De reden van het bezoek is dat Woord en Daad de mogelijkheden onderzoekt een langdurige samenwerkingsrelatie met IESA aan te gaan. We zijn door ZOA-Vluchtelingenzorg in contact gebracht met de organisatie. Al eerder voerde een lokaal team van ZOA samen met IESA een project voor noodhulp uit, onder andere gefinancierd door Woord en Daad en gericht op voedselvoorziening. Tijdens het bezoek laat IESA het ziekenhuis zien.

'Het ziekenhuis levert kwalitatief goed werk, in een zeer moeilijke context. We waren echt onder de indruk. Het gaat om een groot ziekenhuis, met 280 bedden. Mensen komen er van heinde en ver naartoe. Dit toont wel het belang ervan', vertelt Luuk van Schothorst, projectmedewerker Basisvoorzieningen, die in mei 2004 deel uitmaakte van de bezoekdelegatie.

'Artsen stellen hier diagnoses, en ze opereren, zonder dat ze beschikking hebben over röntgenapparatuur. Echo's kunnen niet gemaakt worden, terwijl er jaarlijks 700 moeilijke bevallingen en keizersneden plaatsvinden. Vroeger waren rönt-

gen- en echo-apparaten wel beschikbaar, maar tijdens de oorlog is het ziekenhuis geplunderd. We stonden versteld van de toewijding van het verplegend personeel, dat al tien jaar met zulke beperkingen moet werken, in soms levensgevaarlijke omstandigheden.'

Tijdens het bezoek vraagt IESA of Woord en Daad bereid is apparatuur voor het ziekenhuis aan te kopen. Nu plaatst zo'n vraag Woord en Daad voor een dilemma. Is dit ziekenhuis echt nodig voor de mensen zelf? Of is het een boegbeeld van de organisatie, dat koste wat kost in stand gehouden moet worden? In dat laatste geval is een ziekenhuis een bodemloze put. Daarnaast speelt de overweging mee dat het runnen van een dergelijk ziekenhuis in principe een overheidstaak is.

'Het werkbezoek leverde belangrijke argumenten op om positief op het verzoek van IESA te reageren', licht Van Schothorst toe. 'Patiënten betalen zelf ongeveer de helft van alle lopende kosten, armen uitgezonderd. De rest van de lopende kosten wordt door de overheid vergoed. De overheid neemt dus haar verantwoordelijk-

heid en laat blijken het werk goed genoeg te vinden voor subsidiëring. Het ziekenhuis staat in feite op eigen benen, en is dus bepaald geen bodemloze put. Extra financiële middelen voor bijvoorbeeld de aanschaf van apparatuur of medische boeken ontbreken echter.'

Woord en Daad besloot daarom voor € 120.000 medische apparatuur aan het ziekenhuis te doneren, inclusief een echo- en röntgenapparaat. Door te investeren in een goed georganiseerd ziekenhuis met een sterk (door het christelijk geloof geïnspireerde en) gemotiveerde staf kan met relatief weinig geld de kwaliteit van de zorg enorm worden verbeterd. En, als bijeffect, is het een erkenning en bemoediging voor het personeel.

Casus 2

Hygiënecompetitie in Burkina Faso

- › **Mensen betrekken bij de oplossing voor hun problemen waar ze dagelijks tegenaan lopen, en niet van bovenaf een oplossing 'droppen'. Dat is het uitgangspunt van onze partners die met zeer arme mensen, vaak in moeilijke situaties, werken. Dat zo'n werkwijze creatieve oplossingen en hoopvolle ontwikkelingen, maar ook praktische problemen kan opleveren, laat deze casus uit Burkina Faso zien. Woord en Daad kiest liever voor een geïntegreerde aanpak en versterking van draagvlak dan voor een enkelzijdige benadering die sneller is.**

'Zie je die kinderen daar?' vraagt een dorpsleider in het plaatsje Nadion in Zuid-Burkina, wijzend op een groep van ongeveer 50 kinderen. 'Zoveel kinderen hadden wij vroeger niet. Vroeger stierven er zo vaak kinderen!'

CREDO, partnerorganisatie van Woord en Daad in Burkina Faso, werkt in Nadion met een geïntegreerde aanpak van installatie van waterpompen en opzet van hygiëneprojecten. Hierdoor komen watergerelateerde ziekten bij kinderen in het dorp nauwelijks meer voor. Voorheen dronk men in de droge tijd uit modderige bronnen of afgedamde meertjes en was de leefomgeving verre van hygiënisch. Met alle gevolgen van dien. Het project in Nadion is tekenend voor de situatie in Burkina Faso. Aan de ene kant is er droogte en ziekte, aan de andere kant is er door een geïntegreerde aanpak van de waterproblemen en hygiëne hoop op leven.

Aan de andere kant betekent deze investering dat Woord en Daad (nog) geen lange-termijnverplichting aangaat met IESA. De samenwerking kan nog alle kanten op, omdat het ziekenhuis ook zonder steun van ons kan blijven draaien, zij het op een lager niveau.

In 2006 beslist Woord en Daad of er een structurele relatie met IESA zal worden aangegaan. Criteria voor samenwerking hierbij zijn: een heldere organisatiestructuur van de hulpverlening, goede rapportage van eerder projecten en duidelijke plannen voor de toekomst. Het aangaan van een nieuwe partnerrelatie in Angola zou goed passen in het beleid van Woord en Daad in Afrika meer steun te verlenen.

De lokale gemeenschappen worden gemotiveerd om te sparen voor een bijdrage aan een eigen waterpomp en er wordt een hygiënecompetitie opgezet. De participatieve werkwijze is een groot succes. In Nadion doet bijvoorbeeld 95% van de dorpingen mee aan de water- en hygiëneprojecten. CREDO bouwt waterpompen, nadat de dorpingen € 450 hebben gespaard. Een waterpomp kost ongeveer € 10.000. Door het sparen is er een gegarandeerd draagvlak voor langdurig goed waterbeheer. Op het gebied van hygiëne helpt CREDO bij de bouw van latrines. De dorpingen maken zelf op hun erf stallen voor de beesten, bouwen een muur om hun erf, vegen het eigen erf en zorgen dat de wasruimte en latrine schoon zijn. Ook leren de dorpingen de waterpomp op een hygiënische manier te gebruiken. Water bij de waterpomp moet worden afgevoerd om onhygiënische omstandigheden te voorkomen. Verder

mogen dieren bijvoorbeeld niet vrij rondlopen bij de waterpomp.

Maandelijks geeft een medewerkster van CREDO voorlichting. Families krijgen vervolgens een cijfer voor de hygiëne van hun erf. Aan het einde van het jaar wordt een prijs uitgereikt aan de familie met het meest hygiënische erf.

Het integrale waterprogramma verbetert dus de kwaliteit van het leven van de dorpingen. Dat betekent echter niet dat alles van een leien dakje gaat.

In 2004 waren er problemen met de bouw van waterpompen. In 2003 en de eerste drie kwartalen van 2004 werden geen waterpompen gebouwd, doordat de boormachine stuk ging. Ook ging de aannemer failliet: hij had de kostprijs van de waterpompen veel te laag ingeschat. Uiteindelijk werden er minder pompen gebouwd tegen een hogere prijs.

Een tweede probleem betreft de afstemming van de bouw van de waterpompen. De bouw van de waterpompen wordt gepland op het hoofdkantoor van CREDO in Ouagadougou.

Een deel van de pompen werd gebouwd zonder dat dorpingen voor de pompen hadden gespaard. Het enige voordeel is dat het project snel kan worden afgerond, omdat geen tijd hoeft gaat zitten in het erbij betrekken van de dorpingen. Nadeel is dat het noodzakelijke draagvlak voor het beheer niet is opgebouwd en dat de aanpak in verschillende dorpen niet eenduidig is.

In overleg met Woord en Daad bouwt CREDO nu alleen nog waterpompen waarvoor is gespaard. Op deze wijze werken we aan draagvlak binnen het dorp. Een belangrijke en noodzakelijke voorwaarde voor duurzaam hygiënisch waterbeheer. Zo mogen we ook meewerken aan de toekomst van de 50 kinderen van Nadiou.

2.4.4 > Resultaten

De doelstellingen/speerpunten voor gezondheidsprojecten, die in 2002 zijn geformuleerd waren ook in 2004 nog voluit relevant. Wel wordt meer en meer duidelijk waar de knelpunten liggen. Per doelstelling worden hieronder kort de resultaten en de knelpunten besproken:

1. Optimalisering van de kwaliteit van bestaande gezondheidsprogramma's

Beoogd:

Resultaat 1.1: 8 van de 27 gezondheidsprogramma's tonen d.m.v. aanvragen, rapportages, correspondentie en bezoeken aan dat ze initiatieven ontplooiën op ten minste twee van de volgende gebieden: preventieve zorg (1), samenwerking met derden (2), formulering strategie/vernieuwing (3), training van personeel (4), mindere afhankelijkheid van donaties (5) en integratie van HIV-aids in gezondheids- en onderwijsprogramma (6);

Gerealiseerd:

In totaal zijn er dit jaar 37 gezondheidsprojecten gesteund. Van deze projecten beantwoordden 32 aan de doelstelling, of 86% (gepland 60%). Het gaat er dan om dat bij elk van die projecten verbeteringen zijn waar te nemen op twee of meer van de volgende gebieden: integratie preventieve en curatieve zorg; samenwerking met anderen, i.h.b. de overheid; vernieuwing; training van personeel; kosteneffectiviteit; integratie van HIV/aids binnen het programma. Dat een aantal projecten die nu nog niet aan het criterium voldoen, is niet altijd te wijten aan lage kwaliteit van de projecten. Soms is over deze specifieke punten niet voldoende informatie aanwezig. Tijdens werkbezoeken en in correspondentie wordt hier expliciet aandacht aan besteed.

Het idee was om een set kwaliteitscriteria te formuleren voor klinieken. Dit is nog niet gebeurd. We willen hier in 2005 mee beginnen. Een onderzoek onder verschillende andere Nederlandse hulporganisaties zal daarbij als uitgangspunt dienen.

Beoogd:

Resultaat 1.2: Per jaar ontvangt bij 9 organisaties minimaal 1 persoon per partnerorganisatie training in relevante onderwerpen.

Gerealiseerd:

Het blijkt dat partnerorganisaties niet altijd een beleid hebben voor personeelstraining (zie ook hierboven onder paragraaf 3.2., uitleg van niet uitgevoerde programmaonderdelen). Van de 14 partnerorganisaties waarvan Woord en Daad gezondheidsprojecten financiert, is van 2 orga-

nisaties niet bekend of men personeel traint. Van de andere 12 organisaties is bekend dat er ten minste een personeelslid per organisatie training ontvangt in relevante onderwerpen.

2. Meer nadruk op preventie van gemakkelijk te voorkomen aandoeningen en aandoeningen die een hoog risico vormen voor de doelgroep.

Beoogd eind 2006:

Resultaat 2: In 5 landen zijn 3 preventieprogramma's (ter voorkoming van kwalen als diarree en ondervoeding) of programma's gericht op specifieke gezondheidsproblemen (bijv. aids en lepra) gelanceerd.

Gerealiseerd:

Het blijkt moeilijker dan gedacht aandacht te krijgen voor preventie in klinieken. Het vereist ook een heel andere aanpak. In een kliniek wordt normaal gesproken reactief gewerkt: is er een probleem (ziekte) dan kan er onmiddellijk gehandeld worden, vaak met direct zichtbaar resultaat.

Preventie vereist een meer pro-actieve houding: er is wellicht nog geen (groot) probleem, maar dat kan wel komen als geen maatregelen worden genomen. Het richt zich vaak op gedragsverandering, voorkomen van ziekten (waardoor er in direct zin geen zichtbaar resultaat is). Klinieken hebben standaardbehandelingen voor problemen, en de behandelingen kunnen vaak slechts uitgevoerd of voorgeschreven worden door geschoold personeel.

In preventieve programma's gaat het minder om standaardoplossingen. Het gaat meer om eenvoudige dingen die de mensen zelf kunnen doen, zoals handen wassen, een toilet bouwen en dan ook gebruiken enz. Het vereist veel meer praten en geduld.

Ondanks het verschil in benadering, blijkt toch dat veel klinieken serieus werken aan de integratie van preventieve activiteiten in hun werk: bij de bestaande partnerorganisaties in 6 landen zijn maar liefst 11 gezondheidsprogramma's gestart of uitgebreid met een nieuwe (preventieve) tak. Voorzien was 6 programma's in 5 landen.

In het jaarplan werd aangegeven dat er een expertmissie zou plaatsvinden op het gebied van PHC naar Haïti en Burkina Faso. In Burkina Faso hebben twee medewerkers van Woord en Daad meegewerkt aan het formuleren van een EU-voorstel voor preventieve gezondheidszorg, met name hygiëne, op basis van een nieuwe beschrijving van het bestaande programma. Het is nog niet bekend of dit programma voor financiering in aanmerking komt. De missie naar Haïti

is niet doorgegaan. De ingediende aanvraag bij de EU is niet gehonoreerd.

Samen met onze partnerorganisatie CDA Colombia is een EU-aanvraag geschreven voor de ondersteuning van gezondheidsprogramma's onder ontheemden. Deskundigen van CDA Colombia werkten samen met onze staf de aanvraag in Nederland uit. Het is nog niet bekend of de aanvraag voor financiering in aanmerking komt.

3. Integratie van HIV-aids preventie in alle onderwijs- en gezondheidsprojecten

Beoogd eind 2006:

Resultaat 3: Survey van aids-gerelateerde activiteiten en optimaliseringsstrategie voor alle onderwijsprogramma's en gezondheidsprogramma's.

Gerealiseerd:

In de afgelopen jaren besteedden veel partners al aandacht besteed aan HIV/aids. De ontwikkeling van gericht beleid (samen met onze partners) en het elkaar steeds bevragen op de invulling van preventie op het gebied van HIV/aids heeft de aandacht verdiept en richting gegeven. Veel partners hebben inmiddels een eigen beleid op het gebied van HIV/aids. Ook is, mede door inspanningen van de werkgroep Aids van Prisma, meer duidelijk hoe het normatieve kader ligt bij de bestrijding van HIV/aids. Gedraglijnen zijn bediscussieerd met partnerorganisaties. Deze discussie is, uit de aard van de zaak, een voortgaand proces.

Bij 12 van de 37 gezondheidsprojecten (32%) heeft aandacht voor HIV/aids geen expliciete plek.

Een aantal van die projecten betreft specifieke activiteiten als zorg voor terminale kankerpatiënten e.d. In deze gevallen is integratie van HIV/aids in het programma niet voor de hand liggend.

Een ander deel betreft projecten die in een breder programma staan, waarin HIV/aids gerichte activiteiten wel degelijk hun plaats hebben. In het specifieke project wordt dan geen aandacht aan HIV/aids besteed, terwijl in het bredere gezondheidsprogramma van de partner een specifiek aids-project loopt (Word & Deed-India, GSPI, Parole et Action etc.). Gezien deze constatering, vraagt de formulering van de doelstelling om een herziening en nadere precisering.

4. Zoveel mogelijk verantwoordelijkheid voor curatieve gezondheidszorg neerleggen bij plaatselijke overheid

Beoogd eind 2006:

Resultaat 4.1: in Colombia worden 2 klinieken opgenomen in subsidiesysteem van de overheid.
Resultaat 4.2: Alle gezondheidsprojecten hebben aantoonbare contacten met overheid resulterend in uitbreiding van de overheidsdiensten voor de doelgroep;

Gerealiseerd:

Ad. 4.1. Voor een kliniek in Colombia er uitzicht is dat de overheid in de toekomst de kliniek in zijn geheel zal gaan subsidiëren. Met het oog daarop is uitbreiding van de kliniek door Woord en Daad gefinancierd (projectnummer 32.70.005). Voor de andere kliniek waarvoor subsidie is aangevraagd, is gebleken dat dit niet haalbaar is. De kliniek is te verweven met het adoptieprogramma.

Ad. 4.2. Contacten van projecten op overheidsniveau, en resultaten daarvan voor de doelgroep, zijn moeilijk aan te tonen. Alle projecten moeten bij de overheid geregistreerd staan, en op zich is dat een goed begin. Partnerorganisaties in met name staten met een falend overheidsbeleid vertrouwen op goede gronden de lokale overheid niet. Dat weerhoudt hen ervan samen te werken in bijvoorbeeld vaccinatiecampagnes e.d. In een aantal landen is samenwerking op lokaal niveau zelfs niet mogelijk omdat de overheid eenvoudigweg niet aanwezig is.

In die gevallen zoeken partners hun eigen weg. In de visie van Woord en Daad is dit op lange termijn geen gezonde situatie. De overheid moet zelf verantwoordelijkheid nemen. Via lobby en samenwerking met andere ngo's valt er wel degelijk e.e.a. te bereiken. In een aantal gevallen (zoals in Haïti) is de context echter zo ongunstig, dat realisatie van de doelstelling op korte termijn niet te verwachten valt.

Gesteld kan worden dat nu 15 van de 37 programma's erin slagen goed met de overheid samen te werken, en dus ook daadwerkelijk diensten van de overheid voor de doelgroep weten te stimuleren (vaccinatiecampagnes, subsidies etc.).

5. Maximale kosteneffectiviteit van de hulp

Beoogd:

Resultaat 5.1: Stijging van patiëntenbijdragen aan de kosten van gezondheidsprogramma's (van gemiddeld 44% - 49%; doelstelling 2004: 47%)

Gerealiseerd:

We vragen van bijna alle partners in hun programma's ook aandacht te besteden aan de eigen bijdragen van patiënten. Dat heeft te maken met de tegemoetkoming in de kosten. Maar vanuit Woord en Daad hechten we bijzonder aan de eigen verantwoordelijkheid van mensen. Het dilemma waar deze klinieken voor staan is: hoeveel kunnen we vragen zonder dat de armste mensen niet meer kunnen komen? Het streefpercentage door Woord en Daad gesteld is nu 49% voor 2006, voor 2004 was het 47%.

Naar het zich laat aanzien is dat voor veel klinieken moeilijk haalbaar. Slechts drie klinieken/projecten kunnen aan deze norm voldoen. Voor het totaal aan klinieken wordt gerekend met

verwachte eigen inkomsten van 44%. De roerige situatie in Haïti is er debet aan. Verder zijn twee klinieken net begonnen met het vragen van patiëntenbijdragen. Deze halen het gemiddelde omlaag. Worden deze niet meegerekend, dan komt het verwachte gemiddelde in 2004 precies uit op 47%.

Beoogd:

Resultaat 5.2: Kosten per patiënt stijgen met niet meer dan 3% per jaar.

Gerealiseerd

Dit doel werd gesteld voor twee klinieken van AMG-India, die geen patiëntenbijdragen wilden vragen. Een kliniek vraagt inmiddels wel een bijdrage van 10% in de kosten. Een andere recent heropende kliniek is nog steeds volledig gratis. Op het moment van rapportage is niet bekend wat de kosten per patiënt zijn voor 2004.

6. Integratie van gezondheidsactiviteiten met activiteiten op gebied van landbouw en schoon water.

Beoogd eind 2006:

Resultaat 6.1: Bij de doelgroepen van alle gezondheids- en onderwijsprojecten zijn onderzoeken gedaan of er noden en mogelijkheden liggen op gebied van andere basisvoorzieningen.

Gerealiseerd:

We verwachtten dat bij alle gezondheidsprogramma's onderzoeken waren uitgevoerd over de noodzaak voor additionele programma's. In veel gevallen is dat nog niet gebeurd. Het blijkt dat veel partnerorganisaties een specifieke gezondheidsfocus hebben en er eigenlijk geen behoefte is aan integratie met andere aandachtsgebieden.

In stedelijke gebieden ligt dat voor de hand. Daar zijn partnerorganisaties naast onderwijs veelal actiever met het programma Arbeid en Inkomen. Omdat in de steden projecten op het gebied van landbouw niet mogelijk zijn, hebben partnerorganisaties ervoor gekozen om in plaats daarvan andere inkomensgenererende projecten te doen. In plattelandsgebieden wil Woord en Daad de komende tijd het onderwerp van integratie met andere aandachtsgebieden nadrukkelijk in de gesprekken met de partners op de agenda zetten. Overigens is er in een aantal landen en partners al wel sprake van integratie (Burkina Faso, India (W&D-India), Bangladesh, Guatemala, Nicaragua en Haïti).

Er is geen actief onderzoek gedaan naar de noden en behoeften van de doelgroep op het gebied van water, zoals oorspronkelijk gepland. Wel zijn in 2004 verschillende waterprogramma's gefinancierd (totaal zo'n 30.000 mensen).

Beoogd:

Resultaat 6.2: In 5 landen zijn er 5 geïntegreerde programma's gestart of uitgebreid in de periode 2003-2006.

Gerealiseerd:

De verwachting was dat, voor het eind van 2006, in het gebied van 5 gezondheidsprojecten ook projecten op gebied van voedselzekerheid of drinkwater zouden worden uitgevoerd. Dit aantal is nu al hoger dan gepland, namelijk 7.

2.5.1 > Algemeen

Sinds jaar en dag vormt humanitaire hulpverlening een onderdeel van het werk van Woord en Daad. In de loop van de jaren is de betekenis van noodhulp op het totale programma van Woord en Daad afgenomen. Woord en Daad participeert in principe in humanitaire hulpverlening bij rampen die gebieden van onze partners treffen.

In de achterliggende jaren tekende zich daarin een patroon af. Daarom investeren we in de toerusting van partners in risicogebieden zoals de oostkust van India, Bangladesh, Ethiopië, Haïti, Guatemala en Colombia.

In gebieden waar geen partners van Woord en Daad werkzaam zijn, wordt in urgente gevallen ondersteuning gegeven via betrouwbare internationale noodhulporganisaties, zoals ZOA en Medair.

Financieel gezien vormde het noodhulpprogramma van Woord en Daad in 2004 ongeveer 9% van de totale uitgaven voor projecten en programma's. In de begroting was rekening gehouden met 10%.

Als Woord en Daad bij noodhulp betrokken raakt, stelt zij meestal een bedrag van € 50.000

direct beschikbaar. In uitzonderlijk ernstige en omvangrijke noodsituaties kan dit verhoogd worden tot maximaal € 100.000. Deze eerste bijdrage is bedoeld voor het lenigen van de eerste nood. Uiteraard moet er in deze fase sprake zijn van een zekere onderbouwing op basis van een aanvraag vanuit de partnerorganisatie. Tegelijkertijd moet er juist met het oog op de eerste fase ruimte zijn voor een snelle en flexibele invulling. Noodhulp wordt daarom alleen gegeven aan 'betrouwbare' partners met wie een lange werkrelatie bestaat.

In de periode waarin dit eerste bedrag besteed wordt, wordt bekeken wat de mogelijkheden zijn voor wat langere-termijn-hulp. Het gaat dan niet om structurele ontwikkelingsprojecten, maar om de getroffen bevolking in relatief korte tijd (hooguit enkele jaren) klaar te maken voor een toekomst op eigen benen.

Een aantal beeldbepalende acties zijn de volgende:

- De actie 'Honger Afrika', waarvoor inkomsten voornamelijk in 2002 en 2003 vielen, had aan het begin van het jaar nog een positief saldo van ongeveer € 700.000. Dit is gedurende het jaar verminderd tot € 350.000. Dit bedrag hopen we in de loop van 2005 toe te kennen aan programma's voor voedselzekerheid in Ethiopië en Angola.

- Projecten na de aardbeving in Bam, Iran, konden met € 190.000 geholpen worden via de organisatie Medair, lid van EU-Cord. Deze projecten, op het gebied van hygiëne en van huizenbouw, worden begin 2005 afgerond.
- Diverse acties werden voor Haïti gehouden. In totaal ontvingen we ongeveer € 500.000, waarvan nu nog ongeveer € 210.000 over is. Dit zal worden besteed aan meer structurele hulp, waarbij we ons met name richten op herstel van onderwijsvoorzieningen in de stad Gonaïves, die vorig jaar door een enorme overstroming werd getroffen.
- Naar aanleiding van de vloedgolf in Azië op 26 december 2004 kregen we heel veel giften binnen. In de eerste dagen kon direct € 100.000 overgemaakt worden voor eerste noodhulp (zie kader).

Woord en Daad hecht in de samenwerking op het gebied van humanitaire hulpverlening veel

waarde aan de relatie met TEAR fund Nederland en ZOA-Vluchtelingen zorg. Ook in 2004 is samengewerkt met deze organisaties. Met TEAR fund Nederland lag dat voornamelijk op fondsenwervingsgebied. Met ZOA is ook op uitvoerend gebied samengewerkt in Afghanistan, Liberia en Angola.

Ook in Prisma-verband is er samengewerkt. Met een vijftal organisaties werd geparticipeerd in de werkgroep Prisma Noodhulp. De samenwerking hield voornamelijk afstemming en coördinatie richting EO-Metterdaad in.

Een geplande training voor noodhulp over de 'SPHERE Standards' (internationale normen voor minimale zorg/voorzieningen, die mensen nodig hebben om te blijven leven) werd uiteindelijk niet georganiseerd wegens gebrek aan belangstelling bij de partnerorganisaties. Verschillende partners bleken namelijk zelf al eigen standaards te hanteren.

2.5.2 > Overzicht van de uitgaven

In de volgende tabel geven we een samenvattend overzicht van de uitgaven aan noodhulpprojecten in 2004. Verdere uitsplitsing is te vinden in de tabel in 5.3.

Budgetlijn	2004	2004
Omschrijving	Begroting	Realisatie
UITGAVEN		
Noodhulpprojecten	1.680.000	1.486.984
Diverse te verrekenen met 2003/koersverschillen etc.	0	-40.195
Totaal Noodhulpprojecten	1.680.000	1.446.789

2.5.3 Resultaten

In bovenstaande tabel specificeren we de gesteunde projecten. Verschillende projecten zijn nog in proces en lopen door naar 2005.

Projectnr.	Land	Projectbeschrijving	Bedrag
06.97.001	Iran	5% bijdrage aan noodhulp van Medair in Bam, Iran: toiletten en latrines voor meer dan 200 families; meer dan 8.000 kledingsets uitgedeeld; schoenen voor 1.132 mensen (Medair) (afgerond)	20.000
06.97.001	Iran	Wederopbouw Bam, Iran na de aardbeving: bouw van 23 huizen + sanitair. (Medair) (in proces)	170.000
07.97.002	Afghanistan	50% bijdrage aan programma wederopbouw Noord-Afghanistan: betere watervoorzieningen voor ongeveer 100.000 mensen; basale gezondheidszorg; irrigatie (ZOA Afghanistan) (afgerond)	97.294
08.97.004	India	Noodhulp India na cycloon: 1.000 families krijgen voedsel en dekens/handdoeken (IREF) (afgerond)	16.699
08.97.005	India	Noodhulp na vloedgolf: 1.000 families ontvangen voedsel, kleding en dekens (IREF) (afgerond)	20.000
11.97.012	India	Noodhulp na vloedgolf: 3.000 families ontvangen voedsel, keukenspullen en kleding (AMG-India) (afgerond)	50.000
12.97.003	India	Hulp na aardbeving in 2001; irrigatieproject voor 225 families (Word and Deed-India) (in proces)	211.493
14.97.001	India	Noodhulp na vloedgolf: voedselhulp aan een aantal dorpen (gedeelte van programma HBI)	5.000
16.97.014	Bangladesh	Extra kosten voor bouw toevluchtsoord voor 1.500 mensen bij overstromingen in Monglagebied (CSS) (in proces)	5.191
16.97.015	Bangladesh	5.120 families, slachtoffers overstroming Bangladesh, krijgen voedsel, kleding en basale medicijnen (CSS) (afgerond)	12.587
17.97.002	Sri Lanka	Noodhulp na vloedgolf: voedsel, medicijnen en schoonmaken van waterputten voor drinkwater (CSI) (afgerond)	25.000
18.83.010	Filippijnen	Hulp na brand, Manilla: herbouw Agapè Child Care Center (AMG-Filippijnen) (verantwoord onder Programma onderwijs) (in proces)	
18.97.004	Filippijnen	Noodhulp na cycloon Nanmadol voor 800 families (zeep, voedsel, medische zorg, keukenspullen etc.) (AMG-Filippijnen) (afgerond)	20.000
21.97.002	Haïti	Basale medische hulp voor ongeveer 75.000 mensen na vertrek president Aristide (Parole et Action) (afgerond)	127.901
21.97.003	Haïti	Voedsel en kleding na overstromingen voor 3.800 mensen in Fonds Verrettes (Parole et Action) (afgerond)	50.000
21.97.004	Haïti	Voedsel, water, kleding en keukenspullen na Cycloon Jeanne Haïti I (afgerond) (Parole et Action)	20.000
21.97.004	Haïti	Schoenen voor leerlingen, generatoren, andere materialen na Cycloon Jeanne Haïti II (in proces) (Parole et Action)	47.729
21.97.005	Haïti	Noodhulp Cycloon Jeanne Haïti III: uniformen en huisvesting voor leerlingen (Parole et Action) (in proces)	31.819
32.97.003	Colombia	Voedsel en medische zorg voor 1.000 mensen na overstromingen in Monteria en Cartagena (CDA Colombia) (afgerond)	10.759
80.97.001	Angola	Drinkwater, gezondheidszorg en landbouwhulp aan 2.000 mensen in Angola, 2004-2005 (IESA) (in proces)	131.761
81.97.004	Ethiopië	Landbouwhulp aan Ethiopië, vervolgfase voor 9.000 families; zaaizaad, vee enz. (Hope Enterprises) (in proces)	315.724
87.97.001	Liberia	Herbouw 5 scholen, steunen van 25 andere scholen in Liberia, sept. '04 tot april '05 (ZOA Liberia) (in proces)	98.028
		Totaal	1.486.984

Projecten uit 2003:

- 11.97.009: bijdrage aan 79 huizen (AMG-India): dit project is afgerond. De benodigde bijdrage aan de huizenbouw is gegeven door AMG-India. Wel zal in de toekomst nog nagegaan worden in hoeverre de huizenbouw goed afgerond is, omdat de overheid de voornaamste opdrachtgever is. Hieruit zal blijken of de overheid ook in de toekomst een betrouwbare partner is voor dit soort projecten.
- 79.97.002: programma voor voedselzekerheid, met nadruk op problemen van aidswezen (GCPDO, Zambia): dit project, oorspronkelijk begonnen vanuit noodhulp (Honger Afrika) is voortgezet onder Basisvoorzieningen. Vanwege de grote nadruk op problemen van aidswezen is het opgenomen in het jaarthema van 2004, 'HIV/aids'.

- › **Noodhulp lijkt eenvoudig: snel uitdelen van de meest noodzakelijke behoeften.** In werkelijkheid blijkt dat behalve snelheid ook nauwkeurigheid en aansluiting op de lokale context cruciaal zijn. Deze casus laat zien dat lokale partnerorganisaties, die goed voorbereid zijn op noodhulp en de situatie ter plaatse door en door kennen, in een rampsituatie van onschatbare waarde zijn. Daarnaast toont hij hoe Woord en Daad in Nederland noodhulpacties in gang zet en welke overwegingen daarbij een rol spelen.

Noodhulp na de tsunami

Allemaal hebben we de verschrikkelijke beelden van de tsunami in Azië nog op ons netvlies staan. In een paar uur vaagde een ongekende vloedgolf complete dorpen weg, en verdronken honderdduizenden mensen. Tweede Kerstdag 2004 was een zondag die niet licht vergeten zal worden!

Hier in Nederland sijpelde gedurende die dag het nieuws door. Maandagmorgen om negen uur had het bestuur van Woord en Daad al de beslissing genomen een noodhulpactie te houden en was er afstemming met ZOA-Vluchtelingen zorg en TEAR fund. Gedurende de eerste dag was er intensief contact met partnerorganisaties in India en Sri Lanka. Aan het einde van die maandag was de eerste € 95.000 overgemaakt naar het rampgebied. Hiermee werd lokaal voedsel ingekocht en werden gaarkuikens gesteund, die in een aantal gevallen al op de zondag van de ramp door onze partnerorganisaties waren gestart. De lokale medewerkers in India en Sri Lanka werkten ook direct al aan voedsel- en drinkwatervoorziening, schoonmaken van putten, medische zorg (met name voor eerste hulp) en het inkopen en uitdelen van tenten.

Bij een noodhulpactie komt veel kijken. Noodhulp op maat geven is heel moeilijk omdat snelheid gedurende de eerste dagen vaak minstens even belangrijk is als nauwkeurigheid. Partnerorganisaties in o.a. India, Sri Lanka en Bangladesh, die meerdere keren per jaar noodhulp geven, en dus ervaring hebben, gebruiken ingeval van een ramp een checklist per familie. Op een dergelijke checklist staan zaken die mensen in een bepaald land in ieder geval nodig hebben om te kunnen blijven leven. Eten, drinken, kleding, en een plek om te leven. Concreet wordt, afhankelijk van wat er nodig is, een pakket aan een familie gegeven waarin onder andere tentzeil, een zak rijst, wat groente, zout en suiker zitten. Verder wordt binnen een gemeenschap vaak een gezondheidspost opgezet, en een systeem om schoon drinkwater te distribueren. Zo kan men al gauw een paar weken vooruit. Maar het blijft belangrijk ook daarna kritisch te kijken. Een checklist mag nooit verwor-

den tot een blauwdruk. Een kilo rijst geven aan een familie van wie het huis is weggespoeld, is prima. Maar hoe moeten ze de rijst koken als alle keukenspullen ook verloren gingen? En dagelijks tien liter water aan zo'n familie geven is prachtig. Maar er moet ook drinkgerei zijn. Vandaar dat er na de tsunami op veel plekken ook pannensets en serviesgoed uitgedeeld zijn.

Doordat Woord en Daad werkt met lokale partners die de situatie ter plekke kennen, konden we snel, efficiënt en effectief hulp bieden. Vooral tijdens de wederopbouw na rampen is het belangrijk dat mensen zoveel mogelijk zelf doen.

De eerste noodhulp wordt al snel opgevolgd door langetermijnhulp. Dan wordt het tijd voor maatwerk, gedetailleerde afstemming met andere organisaties en met de overheid. Mensen mogen niet van verschillende kanten een overdaad aan hulp krijgen, terwijl anderen buitengesloten worden. Het is dan zaak zoveel mogelijk van de geleden schade te herstellen. Vooraf doen onze partnerorganisaties een gedetailleerd onderzoek naar wat verloren is gegaan. Materieel betreft het de vervanging van weggespoelde huizen, netten en boten. Immaterieel wordt gewerkt aan verwerking van trauma's: de doden keren niet terug. Velen zien elke nacht weer dezelfde beelden voorbijkomen. Juist bij traumaverwerking komt het eigen karakter van een christelijke organisatie naar voren. Troost, hoop voor de toekomst en pastorale zorg zijn hard nodig in de periode van verwerking. En dat zijn bij uitstek thema's waarin een christelijk getuigenis door mag klinken.

3. Het werk van Woord en Daad in Nederland en Europa

>>> Het werk van Woord en Daad in Nederland verschuift in de loop van de jaren langzaam maar zeker. In de eerste decennia van ons bestaan functioneerden we primair als kanaal tussen onze achterban enerzijds en onze partners in Azië, Afrika en Latijns-Amerika anderzijds. Ondersteuning van partners vond plaats in het veld, via uitgezonden, die voor langere tijd ter plekke verbleven.

Inleiding

In de afgelopen decennia ontwikkelden onze partners zich. Hun werk werd meer afgebakend, kreeg een duidelijker focus en het professionele niveau van onze partners en hun werk steeg. Daardoor veranderen verhoudingen. De ontwikkelingen bij onze partners deden de vraag naar uitgezonden, die voor langere tijd ter plekke verbleven, dalen. Tegelijkertijd werden vragen, die wij van partners kregen ingewikkelder én ontwikkelde zich bij partners de behoefte ook onderling ervaringen uit te wisselen en zo gebruik te maken van het wereldwijde netwerk.

Door deze ontwikkelingen kwam er van partnerzijde meer behoefte aan expertise binnen Woord en Daad Nederland én ook aan Nederlandse zijde een heldere focus. Dat had ook in 2004 zijn weerslag op de ontwikkelingen van Woord en Daad in Nederland.

Directie

De directeur werd per 1 februari 2004 ontlast van de verantwoordelijkheid voor de afdeling Projecten en Programma's. Christine Plaisier werd leidinggevende van de afdeling Ondersteuning PR en Fondsenwerving. Directiesecretaresse werd per 1 januari 2004 Harmke van Ooijen. In de loop van 2004 werd besloten het directiesecretariaat ook tegelijkertijd het secretariaat voor de afdeling Projecten en Programma's te laten zijn.

Afdeling Projecten en Programma's

De ontwikkelingen leidden tot de opzet van de afdeling Projecten en Programma's langs de lijnen, die in hoofdstuk 2 beschreven zijn. Dat betekent dat het werk langs thema's en sectoren is georganiseerd en de themadeskundigen voor dat onderdeel aanspreekpunt zijn voor onze partners.

Tot en met 2003 viel deze afdeling direct onder de verantwoordelijkheid van de directeur. Per 1 januari 2004 werd een aparte manager in de persoon van ir. Leen Stok benoemd. Op dezelfde datum trad drs. Jos de Kock als onderwijkskundige in dienst.

In 2004 is na een uitvoerige discussie, beleidsmatig de knoop doorgehakt de ondersteuning in en uitwisseling van kennis structureel te verhuizen van de ondersteuning ter plekke (de vroegere uitgezonden) naar ondersteuning vanuit ons kantoor in Gorinchem. Daarmee krijgt de organisatie in Gorinchem een extra buitenlandse dimensie. Deze dimensie heeft altijd een directe relatie met Projecten en Programma's van onze partners. Het voordeel is dat zo kennis en ondersteuning veel efficiënter, namelijk voor meerdere partners, ingezet kan worden. De ondersteunende kennisfunctie zal in 2005 verder ontwikkeld worden. Budgetair is deze gebonden aan een maximum van 1,2% van ons budget in 2005 tot maximaal 2,5% van ons budget in 2008. Dit deel van het budget wordt door haar karakter aan de betreffende Projecten en Programma's van onze partners toegerekend.

Fondsenwerving en ondersteuning fondsenwerving

Doordat Woord en Daad het werk langs de lijnen van de programma's organiseerde, zoals beschreven in hoofdstuk 2, werden mogelijkheden gecreëerd om ook onze fondsenwerving gericht te organiseren en onderling af te stemmen. Dat leidde naast de fondsenwerving particulieren tot de opzet van fondsenwerving onder bedrijven en institutionele fondsen. Sinds 1 januari 2004 zijn de twee laatste vormen van werving ook organisatorisch gesplitst. De afdeling Fondsenwerving Bedrijven werd versterkt met de komst van Gerrit Prosmann.

In nauw overleg met de afdeling Projecten en Programma's formuleren de verschillende fondsenwerpers hun doelen en stemmen die voortdurend ook met elkaar af. Coördinator is drs. Pascal Ooms, die op 1 februari bij de afdeling Institutionele Fondsen (IF) in dienst trad.

Op 1 april stopte Henk de Pater als hoofd van de PR en Fondsenwerving Particulieren. Hij gaat door als vrijwilliger en fondsenwerver. Zijn functie als hoofd van de afdeling werd overgenomen door Rina Molenaar, die per 1 augustus fulltime in dienst kwam.

Sinds 1 januari 2004 worden de verschillende fondsenwerfers ondersteund door een aparte afdeling Ondersteuning PR en Fondsenwerving. Deze is verantwoordelijk voor de logistieke kant van de fondsenwerving, het beheer van de website, het telefoonverkeer, het databasebeheer en de redactionele ondersteuning voor de publicaties van de verschillende afdelingen. De afdeling staat onder leiding van Christine Plaisier. Verder zijn Joke Bevelander, Ruchama Bom, Jolanda van Helden, Frieda Roeleveld en Ellen Snoek op deze afdeling werkzaam.

Personeel en administratie

In samenwerking met TEAR fund en ZOA-Vluchtelingenzorg konden we per 1 januari 2004 Marco Jan Bax benoemen als HRM-medewerker. Hij staat voor 20% van zijn tijd op onze loonlijst. Het overige van zijn tijd is hij werkzaam bij ZOA-Vluchtelingenzorg en TEAR fund. Hij is binnen de afdeling nu het aanspreekpunt voor personele zaken. Daarnaast houdt hij zich bezig met het onderzoek naar de mogelijkheden voor harmonisatie van de arbeidsvoorwaarden tussen Woord en Daad, TEAR fund, ZOA-Vluchtelingenzorg. Voor dat laatste zetten we ook een student van de Christelijke Hogeschool Ede, Marianne Lock, in. De besluitvorming over de harmonisatie wordt in de loop van 2005 verwacht.

Ook in samenwerking met TEAR fund en ZOA-Vluchtelingenzorg werken we aan afstemming tussen administratieve systemen en gebruik van software. Dit traject zetten we vooralsnog intensief met TEAR fund in, omdat de werkwijze tussen TEAR fund en Woord en Daad van nature het beste op elkaar aansluit. In dat kader zijn we het afgelopen jaar ook begonnen aan de integratie van systemen binnen Woord en Daad. Tot nu toe waren de project- en programma-administratie, de administratie fondsenwerving en de financiële administratie op cruciale onderdelen nog niet geïntegreerd en geautomatiseerd. Daardoor buiten we niet optimaal de mogelijkheden van automatisering uit en liepen we het risico op het maken van fouten. De nieuwe module Projecten is vanaf het eerste kwartaal van 2005 operationeel. In deze module is de gehele werkwijze en de bijbehorende documenten in de centrale database opgenomen. Hierdoor kan efficiënter en effectiever informatie gedeeld worden en is er een beter zicht op de planning van de werkzaamheden. In het kader van dit traject werd per 1 augustus drs. Arnold van Willigen benoemd. Hij is binnen de organisatie het aanspreekpunt, maar voert het traject uit in nauwe samenwerking met de afdelingen Projecten en Programma's, Fondsenwerving Particulieren, Fondsenwerving Bedrijven en Institutionele Fondsen.

Personeelsbeleid

Woord en Daad vraagt veel van haar medewerkers. Het betreft inzet, kwaliteit en samenwerken. Woord en Daad vindt het niet bij haar werk passen als mensen alleen bezig zijn met hun eigen werkterrein en wil daarom het 'eilanden-denken' binnen de eigen organisatie zo veel mogelijk voorkomen.

Mensen die binnen processen met elkaar te maken hebben, worden dan ook gestimuleerd met elkaar te werken en met elkaar te overleggen. De open kantoorstructuur werkt daar stimulerend op.

Woord en Daad durft vanuit haar missie de eisen aan haar personeel te stellen.

Daartegenover staat dat Woord en Daad vanuit haar karakter én vanuit goed werkgeverschap zich ook verplicht voelt een goed personeelsbeleid te voeren.

Dat uit zich in de goede werkomgeving, maar ook in een salarissysteem dat afgestemd is op het niveau van de werkzaamheden en de mate van inzet die gevraagd wordt.

De salariëring is overeenkomstig het systeem dat bij de overheid geldig is (BBRA). In termen van salarishoogte is dat in de totale markt gemiddeld. De functies worden net als bij de overheid via het functiewaarderingssysteem FUWASYS gewaardeerd en vallen binnen BBRA tussen schaal 2 en schaal 15. Woord en Daad kent een 40-urige werkweek. Aan het einde van het jaar krijgt het personeel een 13e maand. De secundaire arbeidsvoorwaarden zijn soberder dan bij de overheid. Uitzondering vormt de pensioenregeling. De regeling stamt nog uit de tijd dat de premies voor pensioenen laag waren. De werknemer betaalde een vast deel. Nu de premies explosief gestegen zijn draagt de werknemer relatief erg weinig bij. In 2005 wordt een besluit genomen om dit te repareren.

Woord en Daad verzet veel werk met relatief weinig mensen, en stelt daarbij zoals eerder vermeld hoge eisen aan haar medewerkers. Hoewel we ons bewust zijn van het feit dat cijfers niet alles vertellen, is de verhouding tussen de totale inkomsten en het aantal fte's een indicator in hoeverre een organisatie efficiënt werkt, en de mate waarin medewerkers verantwoordelijkheid dragen. Voor Woord en Daad levert dit in 2004 het volgende beeld op:

Aantal fte's:	21.18
Totale inkomsten:	€ 19.296.000
Verhouding inkomsten/fte: 1 fte/	€ 911.000

De laatste jaren wordt er het nodige gepubliceerd over directeurssalarissen. Het bestuur heeft daarom besloten voortaan separaat het directeurssalaris in het jaarverslag te melden. Omdat het salaris van de directeur echter geen volledig beeld geeft van de wijze waarop een organisatie omgaat met salariering en het efficiënt inzetten van personeel, geven we ook aan hoe de totale salariskosten van Woord en Daad zich verhouden tot de inkomsten. Voor 2004 levert dat het volgende plaatje op:

Bijlage 1

Totale personeelskosten Woord en Daad	
Bruto jaarsalarissen en sociale lasten	€ 871.146
Pensioenlasten	€ 116.035
Overige personeelskosten	€ 48.390
Reiskosten	€ 46.209
Totale werkgeverslasten	€ 1.081.780

De directeur van Woord en Daad heeft binnen het systeem geen eigen salarispositie. Ook zijn functie wordt via FUWASYS beoordeeld. Voor 2004 viel zijn functie in schaal 15, trede 7. De directeur heeft inkomsten uit nevenfuncties (ad-interim directeur van vereniging Prisma). Deze inkomsten draagt hij af aan Woord en Daad. De kosten voor Woord en Daad waren in 2004 als volgt opgebouwd:

Bijlage 2

Totale personeelskosten directeur	
Brutosalaris	€ 79.411
Sociale lasten	€ 7.632
Pensioenlasten	€ 14.235
Overige personeelskosten	€ 2.751
Reiskosten	€ 2.912
Totale werkgeverslasten	€ 106.940
Terug: vergoeding nevenfuncties	-/- € 30.001
Totale kosten ten laste van Woord en Daad	€ 76.939

Vrijwilligers en stagiaires

In 2004 konden we weer op een vaste club vrijwilligers een beroep doen.

- Op ict-gebied maakten we vanouds dankbaar gebruik van de kennis en kunde van Jan den Oudsten.
- De afdeling Administratie werd ondersteund door Leen van Nood, Henk de Rooij, Alie Smit en Petra Timmermans
- Onze postzegelmannen Jan van Geest en Jan van Heemst zochten met eindeloos geduld de postzegels uit en haalden zo € 17.000 binnen.
- Jacco Hoepel van comité Gorinchem wilde contactpersoon zijn voor inzameling van oud Nederlands en buitenlands geld. Opbrengst 2004: € 29.000!
- Teunie Versluis was breed inzetbaar. Behalve haar vaste taak aan het verzamelen en inwisselen van bonnen en Air Miles (opbrengst 2004 € 10.000), assisteerde ze de PR Particulieren bij het voorlichtingswerk, en in de drukke tijden van het jaar stond ze klaar voordat we iets konden vragen.
- Oud-bestuurslid J. Dankers reisde ook heel wat af om op verschillende plaatsen presentaties te geven.
- Op de afdeling Bedrijven leverde Hans Heijstek bij het programma Arbeid en Inkomen zijn bijdrage. Hij stuurde o.a. de Business Supporters aan die voor Woord en Daad projecten in het Zuiden bezoeken. Johan Kardol en Gerrit van Maren zetten zich enthousiast in rondom het organiseren van het symposium 'Ondernemen doorgeven'.
- Bij het inpakken van mailings, invoeren van groeten en andere hand- en spandiensten deden we af en toe een beroep op Andrea van den Dool, Annemarie van den Dool, Ruth van den Dool, Marieke Hasselman, Lydian Hasselman en Marieke de Jong.
- Dicky Herrera fungeerde verschillende keren op ons kantoor als tolk Spaans. Zij, en vele andere vertalers thuis, vertaalde adoptiegroeten voor ons.
- De redacties van de diverse Woord en Daad-magazines werden ook in 2004 weer ondersteund door diverse vrijwilligers. De journalisten Mariska Dijkstra, Jacob Hoekman, Ab Jansen en Jan van Klinken, en de schrijvers Willem-Henri den Hartog en Esther Kouwenhoven zetten zich in voor het kwartaalblad, het jongerenkwartaalblad Grenzeloos en het bedrijvenblad Daadkracht. Wim de Muijnck, Geertje den Ouden en Henk van Sorge waren op hun vakgebied ook vaste medewerkers van onze bladen.
- Henk de Pater werkte in 2004 voor het eerst als professioneel vrijwilliger bij ons als coördinator van de vrijwilligers en als fondsenwerver.
- Deze en de vele anderen die in alle stilte thuis veel werk verzetten, danken we hartelijk voor al hun werk in 2004!
- Diverse jongeren liepen stage op het kantoor. Wilco de Jong en Esther Slob deden hun stage op de afdeling Administratie. Op secretariael gebied deden Annebeth van de Hoek, Lieneke Hooijkaas, Engeliën Willemsen ervaring op. Mark Verboom deed als stagiair een onderzoek voor het Business Platform inzake de noodzaak van de opzet van een kenniscentrum.

3.3.1. > Inleiding

Woord en Daad richt zich in haar fondsenwerving op drie doelgroepen: particulieren, bedrijven en institutionele fondsen (overheid, vermogensfondsen en derden). Voor iedere doelgroep heeft Woord en Daad een aparte afdeling, zodat zowel de individuele geveer, als een bedrijf of overheidsfonds, gericht en op maat benaderd kan worden.

Tussen de fondsenwervende afdelingen wordt nauw samengewerkt. De afstemming en planning van de fondsenwerving binnen Woord en Daad kreeg in 2004 een meer definitieve vorm. Doordat bij de afdeling Institutionele Fondsen een nieuwe medewerker aangetrokken werd, kon aan de interne coördinatie van de fondsenwerving meer tijd besteed worden. Hiermee wordt overlap in de fondsenwerving voorkomen. Ook is het nu mogelijk om op programmabasis de fondsenwerving van de verschillende afdelingen te plannen. Het systeem van afstemming en planning zoals dat in 2004 handmatig opgezet is, zal in 2005 geautomatiseerd worden.

De kosten van de fondsenwervende afdeling vallen onder de 10% Nederlandse kosten. Volgens de richtlijnen van het Centraal Bureau Fondsenwerving moeten de kosten fondsenwerving onder de 25% blijven. Woord en Daad zit hier altijd ver onder. De kosten fondsenwerving liggen meestal rond de 5%, evenals de kosten uitvoering projecten. Daardoor blijven de totale kosten rond de 10%.

In 2004 lag het kostenpercentage eigen fondsenwerving op 5,52% (CBF-norm). Het totaal van de kosten Nederlandse organisatie kwam uit op 10,19%.

3.3.2. > Fondsenwerving particulieren

Partnerplan en financiële adoptie

De doelstelling van 2004 was om 2000 participanten voor het partnerplan te krijgen. Na enkele maanden bleek het partnerplan te concurreren met het adoptieprogramma. We besloten wat terughoudender te zijn in onze PR. Uiteindelijk resulteerde dit in een groei van 452 participanten. Vorig jaar wilden we het partnerplan vooral onder jongeren promoten. Het partnerplan is laagdrempelig en eenvoudig.

Desondanks merken we dat jongeren duidelijk om een andere aanpak vragen. Daarom zijn we bezig het partnerplan in een andere vorm te gieten.

De resultaten van de groei van financiële adoptie staken in 2004 ten opzichte van 2003 gunstig

af. Met dankbaarheid noteerden we netto 719 nieuwe deelnemers.

De website van Woord en Daad gaat overigens een steeds grotere rol spelen bij het opgeven voor financiële adoptie.

Fondsenwerving voor projecten

De inkomsten voor projecten waren vrij ambitieus gesteld: € 3.620.000. Deze doelstelling hebben we niet gehaald. Uiteindelijk realiseerden we een niveau van 80% van de doelstelling.

Voor noodhulp verwachtten we € 1.600.000 nodig te hebben. Uiteraard een moeilijk in te schatten bedrag. In de loop van 2004 hebben we in de volgende landen en noodsituaties hulp verleend:

- Filippijnen, brand in kindertehuis in Manilla
- Filippijnen, na cycloon
- Haïti, wederopbouw na vertrek van Aristide
- Haïti, overstroming na hevige regenval
- Bangladesh, overstroming
- Haïti, cycloon Jeanne
- Colombia, overstroming
- Liberia, na oorlog
- India, Sri Lanka, vloedgolf Azië

Het benodigde niveau van inkomsten, €1.600.000, hebben we zo goed als gehaald. Zeker rondom de vloedgolf Azië was de betrokkenheid van onze achterban zeer groot.

3.3.3. > Institutionele fondsen

Algemeen

Door de uitbreiding van de afdeling met 1 fte kon de afdeling meer werk verzetten en werden de doelstellingen voor 2004 op vrijwel alle fronten gehaald. De ruimte die gecreëerd werd, werd tevens gebruikt om de interne afstemming en planning van de fondsenwerving binnen Woord en Daad een meer definitieve vorm te geven (zie inleiding).

Prisma-ICCO

Sinds 2003 ontvangt Woord en Daad fondsen van de medefinancieringsorganisatie ICCO via de vereniging Prisma. Prisma, vereniging van reformatorische en evangelische organisaties, actief op het terrein van armoedebestrijding, ontvangt van ICCO een blockgrant die onder de verschillende Prisma-leden verdeeld wordt. Woord en Daad ontving in 2004 € 560.000 via de blockgrant-regeling. Met deze fondsen werden in 2004 in totaal 27 projecten uit onze programma's Onderwijs, Arbeid en Inkomen en Basisvoorzieningen gefinancierd. Het betrof onder andere projecten op het gebied van hiv-aids, basisgezondheidszorg, vaktraining en Job & Business Centres.

Daarnaast werd een deel van de Prisma-ICCO-fondsen geïnvesteerd in projecten rond advocacy en lobby: onze participatie in het Haïti-platform, het Colombia-platform, het discussietraject rond religie en ontwikkelingssamenwerking, en een onderwijsconferentie in Haïti (onderdeel van een lobbyproject) werd op deze wijze medegefinancierd.

De lokale comités van Woord en Daad, maar ook bedrijven, kerken en scholen zijn in 2004 actief aan de slag gegaan met de zogenaamde ICCO-projecten, met het motto 'ICCO verdubbelt uw gift'. Dat leverde zowel Woord en Daad als ICCO veel publiciteit in de lokale en regionale media op. De samenwerking kreeg ook de nodige aandacht op onze website (sponsorknop) en in ons jongerenblad Grenzeloos en Daadkracht, magazine voor ondernemers.

Ministerie van Buitenlandse Zaken/DGIS en TMF
Sinds 2003 ontvangt Woord en Daad een subsidie van het Ministerie van Buitenlandse Zaken voor de programma's basisvoorzieningen en arbeid en inkomen, vanuit de Thematische Medefinanciering (TMF). In 2004 betrof het een subsidie van in totaal € 3.146.000.

De contacten met onze accountmanager zijn goed, open en transparant. Woord en Daad heeft twee keer overleg over de inhoudelijke kanten van het programma gehad.

PSO

PSO financiert op programmabasis die elementen in onze programma's die met capaciteitsopbouw te maken hebben (zie hoofdstuk twee). Het betrof in 2004 een bedrag van € 343.400. Over de inhoud van de capaciteitsopbouw en strategie erachter is een aantal keren overleg geweest met onze accountmanager van PSO, Akke Schuurmans.

Daarnaast participeerden medewerkers van partnerorganisaties van Woord en Daad in workshops van PSO.

NCDO

De NCDO is een commissie die subsidie van de Nederlandse overheid ontvangt om lokale initiatieven op het terrein van ontwikkelings-samenwerking te stimuleren, en bewustwording ten aanzien van dit thema te bevorderen. Verschillende lokale comités van Woord en Daad werken al jarenlang met het programma Kleine Plaatselijke Acties (KPA) van de NCDO, en kunnen op die manier hun opbrengst verdubbelen. De vrijwilligerscomités dienden in 2004 een recordaantal aanvragen in bij de NCDO. Ook een bedrijf, GelukTreurniet Architecten uit Vlaardingen, diende een subsidieaanvraag in voor de actie die zij voeren voor de bouw van een hogeschool in Ethiopië. De 16 aanvragen werden ingediend en goedgekeurd voor in totaal € 399.170. Dit bedrag wordt deels verantwoord in 2005 omdat de acties nog doorlopen.

Een aanvraag van het Business Platform van Woord en Daad, die in 2003 werd ingediend, werd in 2004 goedgekeurd voor 60.000 euro vanuit het NCDO-programma VMDO (Voorlichting en Meningsvorming Duurzame Ontwikkeling). Met deze subsidie kon een groot deel van de kosten van het symposium van het Business Platform van Woord en Daad in oktober 2004 gefinancierd worden.

Een vervolgaanvraag voor de activiteiten van het Business Platform is door de NCDO afgewezen.

Via TEAR fund Nederland dienden we samen met ZOA-Vluchtelingenzorg en het Gereformeerd Pedagogisch Centrum een aanvraag in voor een bewustwordingsproject onder scholieren van middelbare scholen, genaamd Just Care. Deze aanvraag werd eveneens afgewezen. Voor dit project zullen in 2005 andere fondsen gezocht worden.

Europese Unie

Begin 2004 heeft Woord en Daad voor haar partner Parole & Action in Haïti meegedaan aan een voorinschrijving voor een programma op het gebied van aids-preventie. De EU heeft het voorstel echter niet geselecteerd. In 2005 zal bekeken worden of het voorstel in bewerkte vorm opnieuw ingediend kan worden.

Voor het werk onder ontheemden van onze partner in Colombia, CDA Colombia, bereidden we eind 2004 samen met een managementlid van CDA een aanvraag voor de EU voor. Deze aanvraag is door CDA zelf ingediend bij de lokale delegatie van de EU in Bogotá. Bij goedkeuring zal Woord en Daad dit programma meefinancieren.

De afdeling IF voerde een inventarisatie uit onder EU-Cordleden in hoeverre de diverse organisaties geïnteresseerd zijn in het gezamenlijk indienen van een voorstel bij de EU op het

terrein van bewustwording, speciaal gericht op jongeren in Europa. In 2005 zal deze inventarisatie afgerond worden, en een beslissing worden genomen in hoeverre hiervoor voldoende draagvlak is.

Overige donoren

Het deputaatschap voor Bijzondere Noden van de Gereformeerde Gemeenten steunde in 2004 het programma van onze partner in Zuid-Afrika. Het dienstenbureau van de Christelijke Gereformeerde Kerken droeg bij aan de noodhulp in Haïti, na de overstromingen die in mei Fonds Verrettes, en in september Gonaïves troffen. Van EO-Metterdaad ontvingen we eveneens een bijdrage voor noodhulp in Haïti. Het betrof een gift voor het verlenen van basisgezondheidszorg kort na het vertrek van Aristide, toen het land in chaos verkeerde.

Het Reformatorisch Dagblad voerde in 2004 een fondsenwervingsactie voor aids-preventie en opvang van aids-slachtoffers. Woord en Daad ontving € 150.000 voor projecten in Zuid-Afrika, gericht op preventie en home based care voor terminale aids-patiënten.

Een nieuwe samenwerking is die met de stichting Happy Gift. Deze organisatie stuurt de zogenaamde happietaria's aan, tijdelijke restaurants die gerund worden door studenten, en waarvan de opbrengst bestemd is voor een goed doel. Woord en Daad kreeg in het kader van de samenwerking vorig jaar € 100.000 voor diverse projecten toegezegd.

De Nederlandse Leprastichting (NSL) financierde in 2004 opnieuw het leprapreventieprogramma van onze partner Word & Deed-India.

Een aanvraag voor een jongerenactie bij de Hervormd Gereformeerde Jeugdbond (HGJB) werd afgewezen.

Totale inkomsten Institutionele Fondsen

De totaalinkomsten voor de afdeling IF bedroegen in 2004 € 4.400.000. Het toegezegde bedrag was hoger, maar heeft deels effect op de inkomsten voor het jaar 2005. De doelstelling was € 4.900.000.

3.3.4. > Fondsenwerving bedrijven

Algemeen

Fondsenwerving bedrijven functioneert vanaf 1 januari 2004 binnen Woord en Daad als een zelfstandige eenheid. Het besluit tot verzelfstandiging hing samen met de toenemende betekenis van bedrijven binnen ons werk. Vanwege de groei van afdeling bedrijven konden we al per 1 april 2004 de vacature invullen met de benoeming van Cor Schaap als tweede fondsenwerfer bedrijven. Door ziekte moest Cor al weer snel minimaliseren. De functie wordt sinds 1 september 2004 vervuld door Gerrit Prosman.

Inkomsten in 2004

We verwachtten een inkomstenniveau van € 1.370.000. We mochten ruim €1.600.000 realiseren (een stijging van 33% ten opzichte van 2003).

3.4.1. > Algemeen

Jaarthema

In 2004 was ons actiethema Aids, raakt je! Deze actie loopt door in 2005. Aids is een moeilijk thema met heel veel vragen rond ethiek, waarden, normen, armoede en rijkdom. In onze kwartaalbladen en tijdens voorlichtingen schonken we hier aandacht aan. In februari stonden we op de gezinsbeurs Wegwijs in Utrecht. Het thema vakonderwijs werd i.s.m. studenten van het Hoornbeek College uitgebeeld.

Mailings, advertenties, periodieken en adressenbestand

Het kwartaalblad van Woord en Daad verscheen in een oplage van ruim 61.000. Ons bestand groeide met 2.066 adressen.

Het jongerenkwartaalblad Grenzeloos groeide naar een oplage van 18.000. Het lezersbestand werd via een mailing naar de groepen 8 van de basisschool uitgebreid.

Het (basis)schoolmagazine verscheen eenmaal met een oplage van 85.500.

Omdat ons adressenbestand groeide rondom de noodhulpacties was het niet nodig nieuwe adressen in te kopen.

Daadkracht, halfjaarlijks magazine voor betrokken ondernemers, verscheen in een oplage van 2.500.

Voorlichting

De afdeling PR en Fondsenwerving Particulieren verzorgde tientallen voorlichtingsbijeenkomsten.

Op scholen werden 125 presentaties gehouden, voor gemeenten/verenigingen 42 en tijdens zangavonden werd 91 keer het werk van W&D gepromoot.

Contacten met de pers

Medewerkers van Woord en Daad leverden in 2004 diverse keren hun bijdragen aan artikelen en columns in kranten, opiniërende bladen en via radio-uitzendingen.

3.4.2. > Comités

Comités vormen vanaf het prille begin een belangrijke schakel in en een pijler van het werk van Woord en Daad. Henk de Pater is binnen de organisatie verantwoordelijk voor het contact met comités. Hij bezoekt soms hun vergaderingen, viert jubilea en overlegt met hen. Daarnaast werken veel van de comités met NCDO-subsidie. Op dat terrein werken zij vooral samen met Pascal Ooms, medewerker afdeling IF.

Naast de individuele contacten tussen comités, kantoormedewerkers en bestuur organiseren we tweejaarlijks regioavonden, waarbij uitwisseling van ervaringen en onderling contact en afstemming centraal staan. In 2004 organiseerden we tien van dergelijke bijeenkomsten. We ontmoetten er een groot deel van onze ruim 750 comitéleden! Tijdens deze avonden zijn ook enkele bestuursleden en andere medewerkers van het kantoor aanwezig.

Eén keer per jaar organiseert Woord en Daad voor alle comités een comitédag. In 2004 viel de datum op zaterdag 25 september. Het jaarthema Aids raakt je! stond tijdens deze dag centraal. Buitenlandse spreker was mevrouw Fleurent Sylvain, technisch directeur van onze partner Parole & Action uit Haïti.

Zij coördineert de aids-projecten in Haïti en vertelde over haar werk. De dag sloot aan bij de publiekscampagne, die het Reformatorisch Dagblad in het kader van haar jaarlijkse actie rond aids gevoerd had. Daarom konden we ook gebruikmaken van het diaklankbeeld van het RD. Communicatie met de trouwe groep van ruim 750 vrijwilligers vindt Woord en Daad van groot belang. Met het oog daarop hebben wij op 25 september een comitésite op onze website geopend. Comitéleden kunnen via dit plein inbreng hebben op activiteiten van Woord en Daad, hun mening geven over beleid en dergelijke.

Afgelopen jaar zijn er twee comités bijgekomen: Mijdrecht e.o. en Gaasterland-Sleat. De comités Moerkapelle en Gouda zijn samengevoegd tot comité Midden-Holland.

In juni vond de markt in Houten plaats, waar alle comités goederen konden verkopen. De inkomsten bleven iets achter in vergelijking met voorgaande jaren en bedroegen € 48.000. Er wordt gekeken naar een andere invulling van deze markt.

Comités zorgden in 2004 in directe zin voor ruim € 1,3 miljoen aan inkomsten. In indirecte zin is de bijdrage echter veel groter. Veel adoptiere-laties vinden hun oorsprong in het werk van de comités. Door de werkzaamheden van de comités is de naamsbekendheid van Woord en Daad gevestigd en wordt deze ook onderhouden.

3.4.3. > Jongeren en studenten

Al bijna tien jaar hebben we via ons blad Grenzeloos contact met jongeren in onze achterban. Van recenter datum is ons contact via de website van Woord en Daad.

In 2004 startten we met de eerste actieve acties onder jongeren in de leeftijd van 12-18 jaar. We benaderden in dat kader jongeren via scholen en individueel via de site en ons blad Grenzeloos. Er kwamen 120 aanmeldingen voor de e-letter binnen. De eerste e-letter komt in 2005 uit.

Met het Fruytiercollege in Apeldoorn is een proefproject gestart, waarbij we willen kijken of we ook op andere wijze de jongeren in onze achterban bij ons werk kunnen betrekken. In het kader van het proefproject voerden de jongeren een aantal activiteiten uit. Een daarvan was een Mission Day met presentaties in verschillende vormen. Tijdens de Mission Day was er ook e-mailcontact met jongeren uit India. Het Fruytiercollege voert actie voor een vaktraining

in India. Aansluitend op het proefproject werken we nu met het Fruytiercollege andere vormen van betrokkenheid uit (waaronder uitwisseling op scholenniveau).

In samenwerking met ZOA en TEAR fund voert Woord en Daad met het Gereformeerd Pedagogisch Centrum het onderwijsproject uit dat onder de naam Just Care door het leven gaat. In Just Care bekijken we mogelijkheden voor het ontwikkelen van lesmateriaal voor het voortgezet onderwijs. Een haalbaarheidsonderzoek op verschillende scholen gaf aan dat er behoefte was. Met World Servants zijn er contacten gelegd om praktisch georiënteerde jongeren bij ons werk te betrekken. Er zijn geen vooralsnog geen projecten uit voortgekomen.

De christelijke studentenverenigingen in Groningen en Enschede hebben het afgelopen jaar een Happietaria opgezet. Zij zetten rond de kerst hun deuren van hun restaurants open voor het publiek om zo hun steentje bij te dragen aan ons werk. De winst van deze restaurants ging o.a. naar projecten van Woord en Daad.

3.4.4. > Het Business Platform

Functioneren Business Platform

Een groot deel van de contacten tussen Woord en Daad en de bedrijven is georganiseerd via het zogenaamde Business Platform.

In 2004 zijn 20 nieuwe bedrijven lid geworden van het Business Platform, waarmee de stand per 31 december 2004 uitkwam op 72 leden, twee meer dan we verwachtten. De jaarlijkse beleids sessie met de coördinatiegroep en het management van Woord en Daad heeft plaats gehad op 29 januari 2004. Naar aanleiding van deze sessie zijn een aantal belangrijke procedurele verbeteringen doorgevoerd in het functioneren van het Business Platform én in de relatie tussen Woord en Daad en het Business Platform. De voorjaarsvergadering met de leden van het Business Platform was op 24 maart 2004 en werd door 75 personen bezocht. De najaarsvergadering viel samen met het symposium op 28 oktober 2004. In 2004 zijn er drie nieuwe Business Partners (bedrijven die in drie jaar € 100.000 doneren) bijgekomen (Noaber Foundation, Groveko, De Vries & Verburg). Hiermee kwam het aantal partners per eind 2004 uit op zeven. Met deze Business Partners heeft het management en een bestuursdelegatie van Woord en Daad op 25 augustus 2004 een beleidssessie gehad, waarin nagedacht is over de effectiviteit van ons werk en het gebruik van kwalitatieve en kwantitatieve indicatoren.

Business Supporters

Begin 2004 is de eerste groep van zeven Business Supporters getraind (onder andere via Hen-

drik Kraemer Instituut). Business Supporters zijn niet per definitie lid van het Business Platform (is overigens wel mogelijk), maar voeren korte expertmissies uit, waarbij ze via onze partners in het Zuiden adviseren t.a.v. projecten op het terrein van Arbeid en Inkomen. In de tweede helft van 2004 is een tweede groep van vijf personen geselecteerd en gestart met de training. Een aantal Business Supporters hebben inmiddels expertmissies uitgevoerd. Onder andere naar India (landbouwproject), Filippijnen (vakonderwijs en opzet MKB-bouwbedrijf), Ethiopië (vakonderwijs & ICT) en Zuid-Afrika (opzet diverse MKB-bedrijven).

Symposium 'Ondernemen doorgeven'

Op 28 oktober 2004 had het Business Platform van Woord en Daad een grootschalig symposium onder het motto 'Ondernemen doorgeven'. De dag stond onder leiding van Wim Post. Deelnemers aan en organisatoren van het symposium waren positief over het resultaat. Er waren ruim 300 deelnemers afkomstig uit het bedrijfsleven, de politiek, de wetenschap. Daarnaast was er een goede opkomst vanuit de collega-organisaties.

Het Lagerhuisdebat met daarin 24 prominente deelnemers onder leiding van Andries Knevel was een van de hoogtepunten. Direct resultaat van het symposium is de toename van circa 20 nieuwe leden van het Business Platform, veel nieuwe contacten voor de langere termijn, veel publiciteit (krant en radio) en een stijging van de Platforminkomsten.

Het symposium is voor 75% gefinancierd door de NCDO. De overige 25% werd gefinancierd door bezoekers en Woord en Daad.

Daadkracht

Elke maand verscheen de Daadkracht Nieuws-mail met steeds een paar hoogtepunten uit het werk van Woord en Daad. In de maanden mei en oktober verscheen Daadkracht, het magazine voor ondernemers. Mede in verband met het symposium is tevens gekozen voor een nieuwe stijl van Daadkracht. De uitgave is opgefrist, royaler en 4 pagina's dikker geworden. De eerste oplage verscheen tijdens het symposium op 28 oktober 2004. Daadkracht verschijnt in een oplage van 2.500 exemplaren.

Ondernemersreis in 2004

Woord en Daad was van plan in 2004 opnieuw een ondernemersreis te organiseren. Uiteindelijk hebben we daarvan afgezien. Dat had te maken met de late benoeming van een tweede medewerker en de prioriteit die we wilden geven aan het organiseren van een symposium in het najaar van 2004.

Vanuit haar visie wil Woord en Daad stem voor en met de armen zijn. In dat kader is Woord en Daad ook actief in lobby en advocacy. In 2004 waren we betrokken bij de volgende trajecten:

Religie en Ontwikkelingssamenwerking

Dit traject is bedoeld om bij beleidsmakers de rol van religie in ontwikkelingssamenwerking goed in beeld te brengen. Het traject wordt mede mogelijk gemaakt door Prisma. Woord en Daad participeert er actief in. Het ziet er naar uit dat het traject in de loop van 2005 zal resulteren in een kennisforum rond religie en ontwikkelingssamenwerking.

Haiti Platform Nederland

Woord en Daad speelt een actieve rol in het Haiti Platform Nederland. Het Bureau Beleidsvorming Ontwikkelingssamenwerking (BBO) adviseert t.a.v. de lobby-activiteiten van het platform. De bedoeling van het platform is om de positie van de bevolking van Haiti onder de aandacht van internationale donoren te brengen. Veel van die donoren werken niet of niet meer in Haiti, omdat de overheid totaal niet functioneert. Via het maatschappelijk middenveld van Haiti valt er echter nog wel het nodige te bereiken.

In 2004 stonden de activiteiten van dit platform in het kader van de 200-jarige onafhankelijkheid van Haiti. Doordat Haiti in dit jubileumjaar getroffen werd door twee natuurrampen (overstromingen) en te maken kreeg met grote politieke onrust (zowel voor als na het vertrek van Aristide), was er de nodige media-aandacht voor Haiti. Het Haitiplatform heeft hier een coördinerende rol in kunnen spelen, en ook op diverse momenten gezamenlijk opinieartikelen aan de pers kunnen aanbieden.

Het Haitiplatform slaagde er in 2004 niet in om het ministerie van de noodzaak te overtuigen zich actiever in te zetten voor Haiti. Teleurstellend was dat Haiti in de beleidsnota van het ministerie voor Latijns-Amerika 'Verre burens, goede vrienden' niet genoemd is.

In de loop van 2004 verplaatste het zwaartepunt van de activiteiten zich naar Brussel. In december bezocht een Haitiaanse delegatie Europa ('Tour d'Europe') met de boodschap dat steun van Europa hard nodig is. Nu Haiti zich na het vertrek van Aristide voorbereidt op verkiezingen in 2005, en samen met internationale donoren plannen maakt voor de wederopbouw van het land, is internationale steun cruciaal. De delegatie van de Tour d'Europe, waarin ook een bestuurslid van onze partner Parole & Action, pleitte tijdens een bijeenkomst in het Europese

Parlement met name voor het betrekken van het maatschappelijk middenveld bij de ontwikkeling en uitvoering van de plannen voor wederopbouw.

Lobby voor positie van de private onderwijssector in Haiti

Woord en Daad is sinds 2003 samen met TEAR fund UK en EU-Cord betrokken bij een lobby voor de positie van het private onderwijs in Haiti. In 2004 zijn de eerste lijnen voor een campagne (richting o.a. de EU) van de onderwijssector in Haiti voor 2005 uitgezet. Uiteindelijk doel van de lobby is het aangaan van een privaatsamenwerking in Haiti. Aan de 'Noordelijke' kant kunnen TEAR fund, Woord en Daad en EU-Cord een rol spelen in het netwerken richting internationale donoren en het investeren in capaciteitsopbouw, bijvoorbeeld door het financieren van (lokale) experts die de onderwijscoalitie adviseren. Voor meer informatie, zie hoofdstuk 2.2.

Colombia: aandacht voor ontheemden

Woord en Daad vraagt sinds 2003 aandacht bij het ministerie voor Buitenlandse Zaken voor de positie van ontheemden in Colombia. Woord en Daad doet dit samen met het Rode Kruis en Kerkinactie, met assistentie van BBO.

Er zijn sinds 1985 ruim twee miljoen mensen ontheemd geraakt in Colombia als gevolg van de burgeroorlog. Hoewel de grootste piek (2002 en 2003) achter de rug lijkt te zijn, blijft het probleem in absolute termen enorm. De ernstige humanitaire crisis in Colombia, het derde land qua aantal ontheemden ter wereld, rechtvaardigt volgens Woord en Daad een actievere Nederlandse inzet. Deze inzet zou zich kunnen vertalen in een financiële bijdrage voor humanitaire hulp, maar zeker ook in een politieke flankering van het humanitaire beleid, waarbij de Colombiaanse overheid aangesproken wordt op haar verantwoordelijkheid t.a.v. de ontheemden, en eventueel versterkt wordt in institutionele zin.

Aanvankelijk leek het er in 2004 op dat het ministerie opnieuw niet bereid was zich actief in te zetten voor de humanitaire crisis in Colombia, hoewel het land wel op het 'lijstje' van de minister voor Ontwikkelingssamenwerking staat. In de Latijns-Amerika-notitie 'Goede burens, verre vrienden' wordt de humanitaire crisis niet genoemd. Verrassend genoeg maakte de minister eind 2004 bekend dat het ministerie de humanitaire hulp voor Colombia in 2005 zal heroverwegen. Een mooi resultaat.

Samenwerking Woord en Daad, TEAR fund en ZOA-Vluchtelingen zorg

In 2004 werd de al langer durende samenwerking verder verdiept. Daar waar relevant is in dit verslag de inhoudelijke samenwerking al benoemd. In 2004 werd met TEAR fund en ZOA-Vluchtelingen zorg in diverse vergaderingen nagegaan in hoeverre de drie organisatie op het gebied van de Institutionele Fondsenwerving nauwer kunnen samenwerken en gebruik kunnen maken van elkaars netwerken. Dit leidde tot een advies aan de directies van de drie organisaties, waarin vergaande samenwerking wordt bepleit.

In 2003 zijn de eerste verkennende gesprekken geweest tussen Woord en Daad en de twee andere organisaties voor een mogelijke samenwerking rond het Business Platform Activiteiten richting ondernemers zouden op die manier wat meer gebundeld kunnen worden. Deze verkennende gesprekken hebben in 2004 geresulteerd in een concept samenwerkingsmodel voor een pilot fase van 2 jaar. Begin 2005 zal in overleg met de coördinatiegroep van het Business Platform bepaald worden of dit model implementeerbaar is.

Ten slotte is samen met het Gereformeerd Pedagogisch Centrum (GPC) nagegaan in hoeverre een samenwerking richting christelijke middelbare scholen mogelijk is (zie 3.4.3).

Universiteiten

Vanuit de afdeling Bedrijven zijn er informatieve gesprekken geweest over het werk van Woord en Daad en de betrokkenheid daarbij van ondernemers in het bijzonder met de universiteit van Amsterdam (Vrije Universiteit), Rotterdam (Erasmus Universiteit) en Nijmegen (Radboud Universiteit). Vooral met de Radboud Universiteit (CIDIN) is een intensieve relatie ontwikkeld, omdat daar een onderzoekstraject loopt dat zich richt op de samenwerking tussen particuliere organisaties en ondernemers. Het breed opgezette onderzoek bij 35 ngo's leverde voor Woord en Daad een koploperspositie op.

Een eerste paper van dit onderzoek is uitgereikt op het symposium 'Ondernemen doorgeven'. Uit de kwalitatieve beoordeling van de onderzochte samenwerkingsrelaties bleek dat Woord en Daad er goed in slaagt om concreet gestalte geven aan de betrokkenheidsmeerwaarde, maar dat de ontwikkelingsmeerwaarde van ondernemers en bedrijven nog meer uit de verf moet (en kan) komen. Wij zien dat als een belangrijke uitdaging voor de komende jaren.

CBF

Via het keurmerk is Woord en Daad ook aan het CBF verbonden. Accountantskantoor Hak en Baak voerde bij Woord en Daad een pilot onderzoek uit in verband met verzwaren van het

keurmerk. Voor Woord en Daad was de uitslag van het onderzoek positief.

EU-Cord

Woord en Daad is actief lid in EU-Cord, een organisatie voor christelijke, niet kerkelijk gebonden Europese organisaties, actief in noodhulp en ontwikkelingssamenwerking. EU-Cord informeert leden over subsidiemogelijkheden in Brussel, communiceert standpunten van EU-Cord richting de Europese Commissie en het Europese Parlement en ondersteunt partners van leden bij het vinden van hun weg richting Europese delegaties in de hoofdsteden van de landen waarin we werken. De directeur van Woord en Daad is bestuurslid van EU-Cord. In het kader van onze inspanningen om Haïti meer op de kaart van ontwikkelingssamenwerking te krijgen organiseerden Woord en Daad en TEAR fund UK samen met EU-Cord november 2004 een bijeenkomst met een platform van particuliere scholen in Haïti.

De EU-Cord werkgroep Corporate Fundraising die in 2002 is opgericht, heeft in juni 2004 een tweedaagse vergadering in Stockholm gehouden. Hierbij waren vijf EU-Cord organisaties uit Nederland, Zweden, Noorwegen en Denemarken aanwezig. De ontmoeting was zinvol, en er is afgesproken dat er jaarlijks een ontmoeting zal plaatsvinden. Er is geen sprake van een formele structuur. De contacten blijven beperkt tot het niveau van uitwisselen en wederzijds inspireren.

ICCO

De samenwerking tussen Woord en Daad en ICCO verliep in 2004 grotendeels via Prisma. Vanuit de afdeling Bedrijven waren er wel rechtstreeks contacten met ICCO ten aanzien van economische ontwikkeling. De contacten waren goed, maar niet intensief. Omdat in de tweede helft van 2004 duidelijk werd dat ICCO meer strategisch gaat inzetten op private sector development (via hun programma DREO), verwachten we in 2005 meer mogelijkheden voor samenwerking (met name op het gebied van productketens).

Oikocredit

Voor wat betreft Oikocredit was 2004 het eerste jaar van onze formele samenwerking op het gebied van MKB-financiering in ontwikkelingslanden. In 2004 heeft het Business Platform Woord en Daad haar instrumentarium met betrekking tot garantiestellingen verder verfijnd: financiering voor klein MKB zoveel mogelijk via lokale banken, financiering van groot MKB bij voorkeur via Oikocredit.

Helaas leverde een eerste casus in Zuid-Afrika nog niet het door ons gehoopte resultaat op: Oikocredit Zuid-Afrika wees de casus uit risico-overwegingen af. Voor Woord en Daad is dat aanleiding om met Oikocredit nog eens te praten over de inzet van het garantiefonds.

Partos

Sinds 6 oktober 2004 is er een branchevereniging voor organisaties actief op het gebied van ontwikkelingssamenwerking. Woord en Daad was betrokken bij de oprichting van Partos en is ook lid van Partos geworden. Partos heeft 64 leden. De directeur van Woord en Daad is in het eerste bestuur van Partos gekozen. Partos richt zich naast belangenbehartiging in de brede zin van het woord ook op een gemeenschappelijk kwaliteitsbeleid voor de hele branche.

Prisma

Woord en Daad is een actief lid van Prisma, een koepel voor Reformatorische en Evangelische organisaties actief in werelddiaconaat en ontwikkelingssamenwerking. Woord en Daad participeert in alle secties van Prisma: HIV/aids, technische assistentie, noodhulp en institutionele fondsen. Daarnaast had Woord en Daad haar inbreng in de door Prisma en het Instituut voor Cultuur Ethiek (ICE) georganiseerde workshops rond de inhoudelijke bezinning van Prisma op het thema ontwikkelingssamenwerking. De directeur van Woord en Daad is tevens directeur van Prisma (nevenfunctie). Woord en Daad heeft met diverse andere Prismaleden geparticipeerd in een overlegstructuur om met elkaar visie te ontwikkelen aangaande de eventuele opzet van een MKB-kenniscentrum (soort marktplaats die bemiddelt tussen vraag en aanbod van Zuid-Noord en vice versa). Uitkomst van de discussie was dat hiervoor geen draagvlak bij aangesloten organisaties bestond.

PSO

Woord en Daad is lid van de vereniging PSO. PSO financiert ons werk op het gebied van capaciteitsopbouw. Leen Stok vertegenwoordigt Woord en Daad in de algemene ledenvergadering van PSO.

TMF-platform

Woord en Daad is actief lid van het TMF-platform, een informele organisatie, die de belangen van ontvangers van Thematische Medefinanciering behartigt. De directeur van Woord en Daad participeert namens Woord en Daad en Prisma in de stuurgroep van het TMF-platform. In die hoedanigheid was er regelmatig overleg met het ministerie van Buitenlandse Zaken en de minister voor Ontwikkelingssamenwerking (onder andere in het kader van het TMF-beleidskader, de beleidsdialoog en het MFS-beleidskader).

In 2004 startte het ministerie een beleidsdialoog met organisaties actief op het terrein van internationale samenwerking. De beleidsdialoog richtte zich op het nieuwe beleidskader, dat met ingang van 2007 van kracht zal worden binnen het ministerie. Woord en Daad participeerde binnen deze beleidsdialoog in de werkgroepen Kwaliteit en Resultaat en Partnerschappen. Daarnaast participeerde de directeur vanuit de stuurgroep TMF in de gesprekken, die leidden tot het concept voor het nieuwe beleidskader.

VFI

Sinds de oprichting van de Vereniging Fondsenwervend Instellingen is Woord en Daad lid van deze brancheorganisatie voor fondsenwerbers. Halverwege het jaar trok de directeur van Woord en Daad zich, in verband met andere werkzaamheden, terug uit het bestuur. In 2004 hield het VFI zich vooral bezig met de positie van fondsenwerbers ten opzichte van de opbouw van vermogens en de salariering voor medewerkers van fondsenwervende instellingen. Rina Molenaar vertegenwoordigt Woord en Daad in de algemene ledenvergadering van VFI.

4 Procesborging en kwaliteit

>>> Woord en Daad groeit. Zowel in Nederland en Europa als in het Zuiden. Het is uiteraard zaak het werk dan zo te organiseren dat de kwaliteit gehandhaafd blijft of zelfs verbetert. Bij elk contact en bij elke transactie blijven de giften van de gevers en de naam van de stichting in het geding. Een naam die doorverwijst naar de wortels van ons werk.

Woord en Daad geeft daarom in dit gedeelte van het jaarverslag op hoofdlijnen een indruk van de wijze waarop zij de kwaliteit en de aard van haar werk handhaaft. Met dat doel volgt hierna een beschrijving van de belangrijkste processen die in ons werk een rol spelen. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen de activiteiten in Nederland en de activiteiten in Afrika, Azië en Zuid- en Midden-Amerika. Deze splitsing komt praktisch gesproken overeen met het onderscheid tussen de twee hoofdprocessen: Fondsenwerving en Fondsenbesteding.

Op algemeen niveau steken de processen in elkaar op een wijze, zoals in bijgaand stroomschema weergegeven.

De belangrijkste documenten met betrekking tot procesbeheersing en interne controle zijn:

- Het kwaliteitshandboek. Dit is in 2004 samengevoegd met het handboek voor de administratieve organisatie. Het handboek bevat ook de instructie voor de comités en de klachtenprocedure.
- Projecthandleiding en adoptiehandleiding. De projecthandleiding is in 2004 aangepast.

Voor de borging van haar processen werkt Woord en Daad integraal met een drietal systemen.

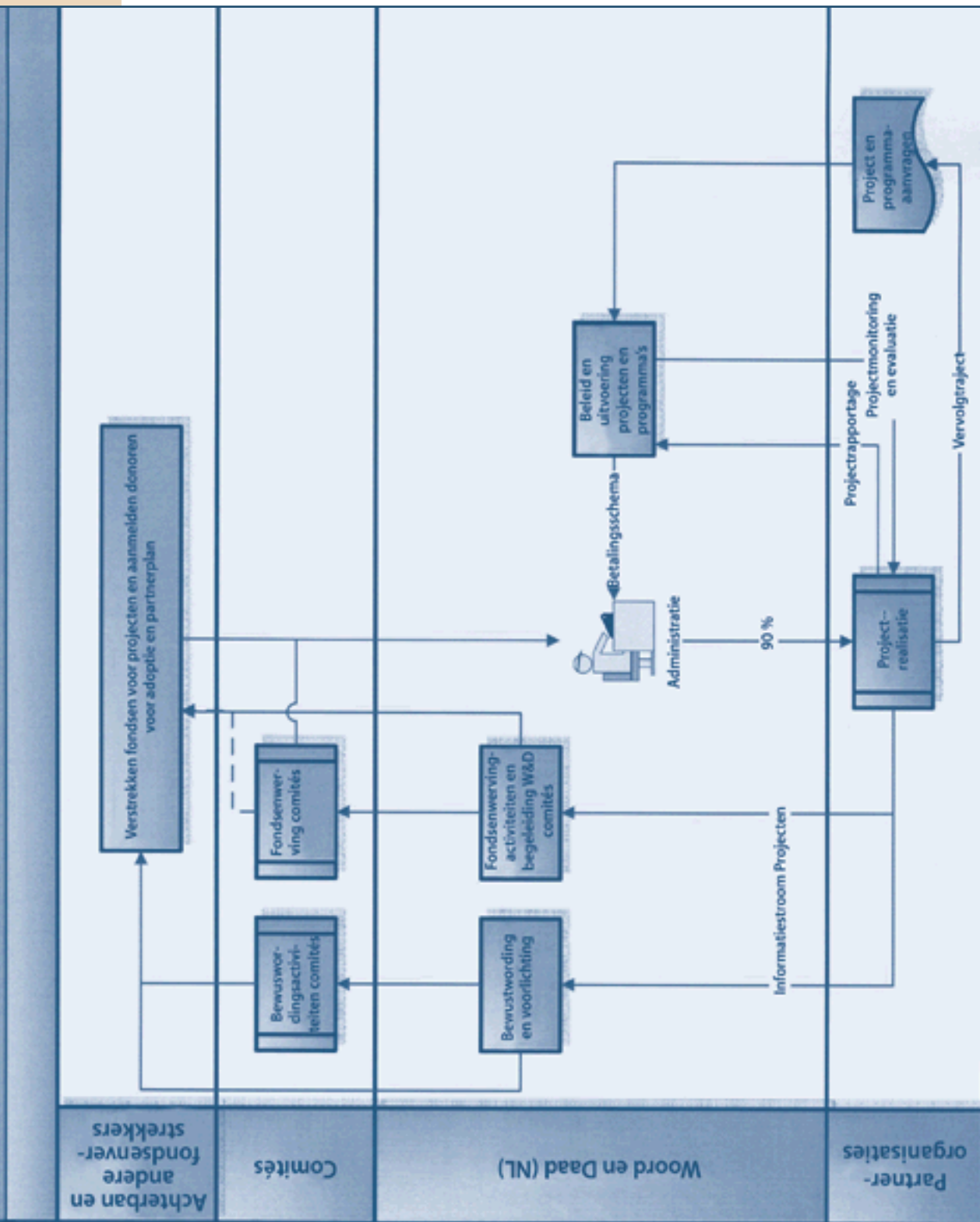
Het eerste systeem is ontleend aan het CBF-keur, dat een aantal minimumeisen stelt ten aanzien van fondsenwerving, verantwoording van fondsen (via beheersing van processen) en verslaglegging.

Dit verslag is ingericht volgens de normen van het CBF en volgt de trits beleidsplan - operationeel jaarplan - verslaglegging.

Voor de beheersing van processen volgen wij het ISO-systeem. Woord en Daad is sinds mei 2002 ISO-gecertificeerd (ISO 9001-2000, categorie 35, het werven en besteden van fondsen ten bate van armoedebestrijding in ontwikkelingslanden). Daarnaast richt Woord en Daad zich voor de samenhang in processen op het COSO-systeem.

Hoofdprocessen Woord en Daad in haar gehele context

Beleidsplan

Jaarlijks stelt het bestuur in september/oktober een beleidsplan vast. Dit beleidsplan komt tot stand in nauw overleg met achterban (comités, bedrijven), partners en de verschillende afdelingen. In het beleidsplan is een SWOT-analyse opgenomen.

Vanaf 2005 zal er elk jaar met bestuur en organisatie een heidag ter voorbereiding op het beleidsplan gehouden worden. Het operationeel jaarplan dient binnen de kaders van het beleidsplan geschreven te worden.

Operationeel jaarplan

Op basis van de doelstellingen van het beleidsplan wordt een operationeel jaarplan geschreven. Aan het operationeel jaarplan is de begroting gekoppeld. Het operationeel jaarplan en het budget fungeren als uitvoeringskader voor de directie. Het operationeel jaarplan is opgesteld langs de lijnen waarin de uitvoerende organisatie is georganiseerd. Zo krijgt elk van de afdelingen (directie, kwaliteit, projecten en programma's, financiële adoptie, fondsenwerving particulieren, institutionele fondsen, fondsenwerving bedrijven, en personeel en administratie) haar eigen doelstellingen en activiteitenplan.

Het bestuur toetst in hoeverre de directie zich aan het operationeel jaarplan als kader houdt. Daartoe maakt ook het bestuur gebruik van het koersrapport.

Koersrapport en lerend vermogen

Het in het jaarverslag genoemde koersrapport wordt elke twee maanden door de afdelingen opgesteld. Het koersrapport is onderdeel van de vergaderingen van het Management Team (MT). Het koersrapport heeft voor elke afdeling alle

doelstellingen en activiteiten benoemd. Daarnaast is er een kolom waarin aangegeven wordt voor welk deel op het moment van toetsing de doelstelling inhoudelijk gerealiseerd moet zijn. Via markering geven de afdelingen aan of de realisatie van de doelstelling op koers ligt. Zo nee, dan wordt er een voorstel voor correctie gedaan (aanpassing doelstelling, andere inspanningen, extra inspanningen). Het MT en later het bestuur beoordelen in hoeverre de corrigerende maatregelen realistisch zijn c.q. passen in het vigerende beleid.

De koppeling tussen beleidsplan - operationeel jaarplan - koersrapport geeft op een eenvoudige en snelle wijze zicht op datgene wat er speelt, wat er gerealiseerd kan worden maar ook op datgene dat aanpassing geeft. In de lijn plan - do - check - act dwingt dat om van de praktijk te leren. Tegelijkertijd beseft Woord en Daad dat met name ten aanzien van ons werk in het zuiden er ook veel te leren valt uit de gesprekken met partners en de gesprekken met de doelgroep. Daarnaast staat Woord en Daad open voor de ontwikkelingen in onze werkomgeving. Zowel het koersrapport als de bezoeken en externe contacten leveren Woord en Daad leerelementen die serieus genomen worden en doorvertaald worden in beleid en de organisatie.

Interne audits

In het verslagjaar zijn door onze medewerker kwaliteit op alle afdelingen interne audits uitgevoerd. De resultaten van de audits zijn onderwerp in de vergaderingen van het MT. Corrigerende maatregelen worden daar afgesproken en getoetst.

Algemene opmerkingen bij deelprocessen in Nederland

Fondsenwerving

Woord en Daad houdt zich bij de fondsenwerving aan de VFI-gedragscode.

Uitgangspunt bij de samenstelling van het voorlichtingsmateriaal, inclusief dia- powerpoint- video-, dvd- en fotomateriaal, is dat de informatie overeenkomt met de werkelijkheid. De fondsenwerving vindt plaats door middel van kwartaalblad, website, advertenties, rapportages, voorlichting, mailings, en activiteiten van comités. Giften dienen 'vrijwillig' gedaan te worden. Voor de effectiviteit van de acties verwijzen we naar de cijfers in de jaarrekening met de toelichting. Door responsmeting gaan we steeds na welke wijze van fondsenwerving binnen de gegeven kaders het meest effectief is. Responsmeting bevordert zo de efficiëntie van onze fondsenwerving.

Bij de verwerking van de inkomende geldstroom volgen we de procedures uit het Handboek. Hierbij rekenen we de inkomsten toe aan het doel waarvoor ze gegeven zijn. Is geen doel aangegeven, dan vindt boeking plaats op het algemeen fonds. Dit fonds gebruiken we ter dekking van de projectkosten waarvoor onvoldoende middelen rechtstreeks ontvangen zijn.

Bij het opbouwen van de database van onze gevers houden we rekening met de regelgeving in het kader van de privacywetgeving. Dit betekent onder meer dat we alleen personen in onze database opnemen die daar geen bezwaar tegen hebben en dat deze gegevens alleen voor intern gebruik beschikbaar zijn.

Verslaglegging

De jaarrekening maken we op volgens de 'Richtlijn Verslaggeving Fondsenwervende Instellingen'. Conform deze Richtlijn bestaat het jaarverslag naast de balans en rekening van baten en lasten, uit een bestuursverslag en de begroting voor het volgende jaar.

Belastingwetgeving

Met de verkoop van goederen, waarvan we de winst gebruiken voor de doelstelling, heeft de stichting te maken met omzetbelasting. Per kwartaal worden de verschuldigde bedragen aangegeven en betaald. Er zijn afspraken gemaakt met de belastingdienst over de praktische invulling met betrekking tot de verkoop door comités.

Op de salarissen wordt loonbelasting ingehouden die we maandelijks afdragen.

Daarnaast is de stichting schenkingsrecht en successierecht verschuldigd over grotere giften en erfenissen. Binnen het kader van de wetgeving en na overleg met de inspectie is besloten tot

oprichting van een aantal (sub)stichtingen die elk een thematisch gericht deel van het werkgebied bestrijken. Door de giften conform de opdracht van de gever te spreiden, kan betaling van schenkingsrecht beperkt blijven. Voor de giften die boven de vrijstelling uitkomen, wordt jaarlijks aangifte gedaan en schenkingsrecht betaald. De gift wordt in deze gevallen netto verantwoord.

Onze naam

Om te voorkomen dat mensen voor eigen doel eenzelfde naam gebruiken, als waarmee Woord en Daad zich vanaf 1973 siert, is onze naam beschermd. De naam Woord en Daad is gedeponeerd bij het Benelux-merkenbureau. Sinds begin 2002 is onze naam binnen het geheel van de Europese Unie een beschermde naam. Mocht er op een bepaald moment twijfel bestaan of mensen wel 'ons' Woord en Daad vertegenwoordigen, dan luidt ons advies om dat na te vragen.

Bij het deelnemen aan samenwerkingsverbanden met andere organisaties gaat Woord en Daad altijd nauwkeurig na of en zo ja hoe de samenwerking past binnen onze doelstelling en bij onze doelgroep. Bovendien is het absolute voorwaarde dat we binnen zo'n samenwerkingsverband in alle vrijheid het eigen karakter van Woord en Daad en de reformatorische identiteit van onze stichting kunnen handhaven.

Bestuur en bestuursmutaties

Onze stichting is opgericht vanuit de behoefte voor de gereformeerde gezindte een kanaal tussen Nederland en de allerarmsten in het Zuiden te vormen.

Inmiddels zijn we meer dan 'alleen maar' een kanaal - bewustwording en kwaliteit in de uitvoering spelen immers allang een rol. Desondanks speelt de oorspronkelijke motivatie bij de kandidaatstelling van bestuursleden een blijvend belangrijke rol: alleen degenen die zich verbonden weten met en staan in de gereformeerde gezindte en van daaruit de grondslag en het doel van de stichting van harte onderschrijven, komen als kandidaat in aanmerking. Daarnaast houden we rekening met specifieke deskundigheid op de verschillende vakgebieden binnen ons werk.

Personeelsbeleid

Wat gezegd is voor het bestuur geldt in gelijke zin ook voor ons personeel. Selectie en benoeming vinden plaats door een selectiecommissie. In die commissie zitten behalve de directeur ook de betreffende portefeuillehouder en het betreffende afdelingshoofd. Via de notulen van de bestuursvergadering wordt de benoeming bekrachtigd.

Bij de definitieve benoeming speelt, behalve kennis en kunde, ook de identiteit van de kandidaat een rol. De bevoegdheid tot ontslag berust bij het bestuur, waarbij het bestuur zich uiteraard zal houden aan de wettelijke kaders. Woord en Daad volgt ten aanzien van de salarisstructuur de BBRA-systematiek. Daarnaast is blijvend gekozen voor eigen arbeidsvoorwaarden.

Informatiesysteem

De administratieve en bedrijfsgegevens slaat Woord en Daad op in een geautomatiseerd informatiesysteem.

De programmatuur is gericht op de informatievoorziening op het gebied van:

- Management van de organisatie
- Relatiebeheer
- Inkomstenverwerking
- Financiële adoptie
- Projecten
- Publiciteit en Voorlichting

Bij de bouw van het systeem hebben twee uitgangspunten een rol gespeeld: snelle service aan onze relaties en het leveren van relevante managementinformatie.

Voor de boekhouding maakt Woord en Daad gebruik van het programma Exact. Er is voorzien in de koppeling tussen Exact en de andere programmatuur. De back-upprocedures worden in acht genomen waardoor we het risico van verlies van informatie zoveel mogelijk beperken. Dit systeem is in de praktijk effectief gebleken.

Klachtenprocedure

Het komt geregeld voor dat er vanuit de achterban vragen zijn over het beleid in het algemeen of de uitvoering daarvan in het bijzonder. Vaak zal er sprake zijn van een misverstand als gevolg van onvoldoende informatie. Mocht de vragensteller niet tevreden zijn met de afhandeling van zijn vraag door de betreffende afdeling, dan nemen de op- of aanmerkingen de vorm aan van een klacht. Woord en Daad vindt dat er dan de mogelijkheid moet zijn uiteindelijk bij het bestuur aan te kloppen. Die mogelijkheid is vastgelegd in een klachtenprocedure. Deze is er voor comitédid en vrijwilliger, begunstiger, en ook voor onze partnerorganisaties overzee. De procedure is op aanvraag beschikbaar.

Comités

De naam Woord en Daad wordt niet alleen uitgedragen door het bestuur en de medewerkers van het kantoor. Woord en Daad zou Woord en Daad niet zijn zonder het grote aantal comitédleden en vrijwilligers dat zich jaar in jaar uit, belangeloos voor het werk van de stichting inzet. Voor de comités is het Handboek Comités het uitgangspunt voor hun werkwijze en de verantwoording over hun werkwijze.

Overeenkomst voor leden van de comités

Met het sluiten van een overeenkomst met comitédleden neemt de stichting de aansprakelijkheid voor schade e.d. op zich.

Anderzijds verbindt het comitédid zich met zijn handtekening aan de werkwijze, zoals die in de richtlijn is aangegeven als passend bij het karakter van Woord en Daad. Wijkt een comitédid in leef- en handelwijze van de richtlijn af, dan heeft het lokale bestuur van een comité en het bestuur van de stichting de mogelijkheid de overeenkomst op te zeggen.

Werkwijze en financieel beheer in comités

Binnen de comités gaat heel wat geld om. Het is dus ook logisch dat we hoge eisen stellen aan de werkwijze, verslaggeving en controle binnen een comité. Ook als geld aan een comité wordt gegeven, moet de gever er in alle gevallen zeker van zijn dat het geld ook terecht komt bij het doel waarvoor hij of zij het geeft.

In het Handboek Comités worden richtlijnen gegeven voor de activiteiten van de comités. Het doel is de kwaliteit van de activiteiten en de controlebewustheid binnen de comités te bevorderen. Ook geeft het handboek richtlijnen over de verslaggeving

Na de afsluiting van het boekjaar stelt de penningmeester van het comité zijn jaarverslag op. Daarna vindt binnen het comité een kascontrole plaats. Vervolgens wordt het jaarverslag, na voltooiing, medeondertekend door de voorzitter en gaan de verslagen naar het kantoor van de stichting. Deze verslagen worden door de afdeling Administratie stuk voor stuk doorgewerkt en gecontroleerd.

De accountant betreft vervolgens de verslagen bij de controle. Bovendien worden enkele comités ter plaatse gecontroleerd.

Netwerken in Nederland

Aan het lidmaatschap van of participatie in samenwerkingsverbanden ligt altijd een bestuursbesluit ten grondslag. Woord en Daad participeert alleen in die netwerken die voor haar of haar partnernetwerk een toegevoegde waarde hebben.

Canada joint venture overeenkomst

Naast Woord en Daad neemt de gelijknamige Canadese organisatie Word and Deed Ministries Canada een eigen plaats in. Op veel terreinen is er sprake van een nauwe samenwerking met deze zusterorganisatie. De samenwerking is geregeld in een joint venture overeenkomst.

Het Zuiden

Wie ons jaarverslag over een reeks van jaren leest, zal ontdekken dat er maar weinig wisselingen in onze contacten in het Zuiden zijn. We gaan niet snel contacten met een nieuwe partner aan. Als een partnerorganisatie betrouwbaar blijkt te zijn en haar werk goed uitvoert, investeren we graag in de relatie. Overigens groeit ons partnernetwerk de laatste jaren wel (zie hoofdstuk twee van het jaarverslag).

Aangaan van een partnerrelatie

Voor we een officiële relatie aangaan met een partnerorganisatie, vindt er eerst een onderzoek plaats. Hierbij komen diverse stukken op tafel. Een greep: statuten, een jaarverslag over de activiteiten, informatie over de legale status van de organisatie, informatie over de bestuursaanstelling, financiële jaarverslagen inclusief de accountantsverklaringen, documenten waaruit blijkt dat het om een organisatie gaat die haar christelijke identiteit gestalte geeft op een wijze die bij Woord en Daad past, enz. Als Woord en Daad uit de aanvraag een positief beeld krijgt, wordt vervolgens een bezoek afgelegd. Over dit bezoek wordt aan het bestuur van Woord en Daad verslag gedaan. Op grond van al deze informatie neemt het bestuur een besluit. Na definitieve acceptatie als partner tekenen Woord en Daad en haar partner een partnerovereenkomst.

Stoppen van een partnerrelatie; interne factoren

In de praktijk kan de samenwerking met een partner in het Zuiden toch tegenvallen. In zo'n geval bouwen we de relatie af. Hoe snel dat gaat, hangt af van de problematiek. Het zal duidelijk zijn dat, ingeval van corruptie of een andere besteding van geld dan het doel waarvoor het werd gegeven, sprake zal zijn van een snelle afbouw. Als de kwaliteit van het werk tegenvalt, proberen we altijd eerst de partner te

steunen in een verbetering van de werkwijze. Als dat niet lukt of de partner niet gemotiveerd is voor een verbetering van het werk, vindt ook afbouw plaats, maar minder snel dan ingeval van corruptie. Zeker als snel stoppen mensen uit de doelgroep treft, nemen we voor de afbouw een aantal jaren.

Stoppen van een partnerrelatie; externe factoren

Bij het afbouwen van een partnerrelatie kunnen ook heel andere zaken een rol spelen. Zo kan de noodzaak een partner te ondersteunen bijvoorbeeld door een verbeterde economische situatie, veranderend overheidsbeleid e.d. in de loop van de jaren afnemen. In dergelijke gevallen bouwen we een partnerrelatie geleidelijk af - meestal over een periode van vier à vijf jaar.

Functioneren van een partner op managementniveau

Zowel bij het beoordelen van aanvragen van nieuwe partners, als aanvragen vanuit partnerrelaties die allang bestaan, neemt Woord en Daad steeds het functioneren van het management mee. Een project of programma kan immers alleen maar goed uitgevoerd worden, als er ter plekke ook voldoende uitvoeringscapaciteit is.

Invloed van partners op ons beleid

Via werkbezoeken (en vanaf 2005 via seminars) overlegt Woord en Daad met haar partners over de richting en de inhoud van ons beleid. Op deze wijze geven we invulling aan ons partnerschap en proberen we de relatie duidelijk meer te laten zijn dan alleen een financieringsrelatie. In het in 2004 gehouden tevredenheidsonderzoek onder en interviews met partners komt dit ook als een element dat herkend wordt naar voren.

Project- en programma-aanvragen

In eigenlijk alle gevallen komen partnerorganisaties met hun eigen aanvragen. De aanvragen ontstaan dus in het Zuiden. In de motivatie van een aanvraag speelt de lokale situatie voor ons dan ook een cruciale rol.

In de formulering van het jaarplan van Woord en Daad wordt de voorhanden zijnde informatie van partners verwerkt binnen de programma's onderwijs, arbeid en inkomen en basisvoorzie-

ningen. De definitieve goedkeuring vindt plaats op basis van de uiteindelijke aanvraag. Bij de goedkeuring adviseert de afdeling projecten en programma's de directeur.

Bij het advies aan directie of bestuur wordt nadrukkelijk getoetst of de voorgestelde interventie binnen de context past en naar verwachting doeltreffend (effectief) zal zijn. Daarnaast wordt bekeken of de middelen, die ingezet worden, doelmatig (efficiënt) zijn.

De directie neemt het advies als uitgangspunt voor een besluit, waarbij ze vooral toetst of in het advies alle aspecten wel voldoende gewogen zijn. Behalve het advies bekijkt de directie ook of de bestedingsruimte toereikend is voor goedkeuring. Woord en Daad garandeert haar partner dat de financiële middelen beschikbaar zijn. Zodra een aanvraag goedgekeurd is, nemen we het op als een verplichting en zien we onze partner voor het betreffende project als een crediteur. Bij doorlopende projecten wordt de verplichting op basis van het matching-principe gerelateerd aan het boekjaar waarop de kosten betrekking hebben.

Projectovereenkomst

Over de projectuitvoering maken we met onze partner afspraken, die we vastleggen in een door Woord en Daad en de partner in het Zuiden te tekenen overeenkomst.

In die overeenkomst noemen we onder andere het concrete doel van het project, de doelgroep, het verwachte resultaat, de activiteiten, de context van het project en de activiteiten, die binnen het kader van de overeenkomst uitgevoerd moeten worden. Tot slot het bedrag dat voor het betreffende project beschikbaar is gesteld, het aantal termijnen waarbinnen het bedrag betaald wordt en de voorwaarden ten aanzien van uitvoering en rapportage, waaraan normaliter voldaan moet zijn voordat het geld overgemaakt wordt. Meer en meer wordt overgestapt op programma-overeenkomsten.

Cofinanciering

Soms financieren we een project of programma samen met een andere organisatie. In zo'n geval is er sprake van cofinanciering. Per geval bekijken we welke afspraken er over rapportage e.d. gemaakt moeten worden en wie voor wat verantwoordelijk is.

Monitoring van de projecten

Door middel van rapportage informeren onze partners ons over de voortgang. Dat is een belangrijke eerste stap om te weten hoe het met een project of programma gaat.

Daarnaast hechten we veel waarde aan projectbezoek. Tijdens projectbezoeken spelen de projectovereenkomsten en de rapporten een belangrijke rol. Aan de hand van deze documenten gaan we na of in het uitgevoerde project

bereikt is wat afgesproken is, of de rapportage aansluit bij de werkelijkheid en/of de cijfers in de administratie aansluiten bij de financiële rapportage over het project. In toenemende mate speelt externe evaluatie van resultaten een rol van betekenis.

Grotere partners worden jaarlijks bezocht, kleinere partners eenmaal per twee jaar. Daarnaast vinden er bezoeken plaats, gericht op het financiële management en het functioneren van de interne en externe controle. Deze bezoeken vinden eenmaal per vijf jaar plaats.

De bevindingen van de bezoeken worden vastgelegd in een verslag en bevestigd naar de partners. Bij geconstateerde knelpunten neemt Woord en Daad maatregelen, waarbij overlegd wordt met de partners. Bij de beschrijving van de activiteiten treft u ook informatie aan over deze bezoeken.

In 2004 werd een financieel werkbezoek aan Thailand en de Filipijnen doorgeschoven naar 2005. Aan de Filipijnen werd ook geen regulier werkbezoek gebracht. Dit staat gepland voor juni 2005 in combinatie met het financieel werkbezoek.

Sturing op resultaat

In de projectovereenkomsten tussen Woord en Daad en haar partners worden afspraken gemaakt over de verwachte resultaten. De partners rapporteren op deze onderdelen ook aan Woord en Daad.

De partners van Woord en Daad zijn autonome organisaties met een eigen management. In het kader van de partnerovereenkomst overleggen Woord en Daad en haar partners regelmatig in hoeverre de voorzieningen op organisatieniveau voldoende de mogelijkheid van het behalen van de afgesproken resultaten kunnen borgen. Is dat niet of onvoldoende het geval dan biedt Woord en Daad capaciteitsversterking aan. Daarnaast bieden rapportage en werkbezoeken ook inzicht in het vermogen van partners om ambities waar te maken. De discussies over rapporten en tijdens bezoeken zijn ook van belang bij het al dan niet behalen van resultaten. Sturing op resultaat vindt dan ook plaats via overeenkomsten en gesprekken over de naleving van die overeenkomsten. Directe sturing op resultaat is door de aard van onze positie niet mogelijk en naar onze overtuiging ook niet wenselijk.

Vanuit haar overtuiging wil Woord en Daad niet alleen op kwantitatieve en meetbare resultaten sturen. Voor Woord en Daad is de betekenis van haar werk voor de kwaliteit van het leven van mensen even zo belangrijk. Gesprekken met de doelgroep en met de partners zijn daarbij middelen om te bezien of ons werk daadwerkelijk verschil mag maken in het leven van mensen.

4.4 Risicomanagement en Bestuursverklaring

De werkomgeving in het Zuiden is niet altijd een stabiele werkomgeving. Omdat dit tot de externe factoren behoort, is het beleid van Woord en Daad erop gericht dit risico te spreiden. In dat kader streeft Woord en Daad naar spreiding van partners en programma's over landen en regio's. Per partner is een plafond in bestedingen vastgesteld. Ingeval het beleid van meerdere partners per land daadwerkelijk gestalte krijgt zal ook een maximum per land vastgesteld worden. Op project- en programmaniveau wordt per partner bovendien een inschatting gemaakt van risico's, die spelen. Per contract worden die risico's in kaart gebracht en worden er eventueel te nemen maatregelen benoemd.

Een tweede risico dat Woord en Daad op organisatieniveau loopt, is het risico dat inkomsten achterblijven bij de uitgaven. Basaal wordt dit risico afgedekt door bij de liquiditeits- en vermogensplanning voldoende reserves aan te houden. Bovendien worden verplichtingen direct geboekt, zodat bij een positieve vermogenspositie Woord en Daad altijd in staat is haar aangegane verplichtingen na te komen.

Een derde risico ligt in de uitvoering van de groeistrategie. Omdat Woord en Daad hecht aan een hoog kwaliteitsniveau is het niet eenvoudig nieuwe partners te vinden met dezelfde visie en het gewenste kwaliteitsniveau. De groei van de inkomsten brengt echter met zich mee dat structureel meer uitvoercapaciteit nodig is. Deels kan dit gevonden worden door uitbreiding bij de bestaande partners, deels door het aangaan van nieuwe partnerrelaties.

Om dit risico te beheersen wordt door Woord

en Daad ingezet op jaarlijkse uitbreiding van het aantal partners in de groeiregio Afrika en gerichte capaciteitsopbouw bij bestaande en nieuwe partners gericht op versterking van het management en uitbreiding van de uitvoercapaciteit.

Verder is er bij de uitvoering van de programma's in andere landen altijd een koersrisico. Veel van de lokale valuta's volgen de trend van de dollar zodat de verhouding euro/dollar belangrijk is bij de koersrisico's. De koersrisico's neemt Woord en Daad gedurende het jaar voor zijn rekening. Door de sterke euro ten opzichte van de dollar is er in de laatste jaren een positief saldo ontstaan, wat de vermogenspositie versterkt heeft. Bij een omgekeerde beweging kan deze buffer weer ingezet worden om de uitvoering van de programma's zeker te stellen.

Tot slot hanteert Woord en Daad een crisismanagementplan.

Verklaring:

Woord en Daad heeft een systeem van interne controle en beheersing waarvan de hoofdlijnen hiervoor zijn aangegeven. Hierbij is waar mogelijk aansluiting gezocht bij de kwaliteitsnormen uit het rapport 'Internal Control Integrated Framework' van het Committee of Sponsoring Organizations (COSO).

Binnen de beperkingen van dit systeem garandeert het een goede beheersing van de processen Fondsenwerving en -besteding en een betrouwbare verslaglegging in de jaarrekening. Door de aanwezige controlepunten worden de risico's tot een minimum beperkt.

Ondergetekenden verklaren dat genoemde systemen per 31 december 2004 functioneerden en er gedurende het boekjaar 2004 volgens de hiervoor aangegeven processen is gewerkt.

Gorinchem, 11 maart 2005

Namens het bestuur van de stichting Woord en Daad,

Drs. M.A. van den Berg,
voorzitter

J. Plaisier RA,
penningmeester

ONDERZOEKSRAPPORT

Opdracht

Wij hebben een onderzoek ingesteld naar de opzet en de werking van de administratieve organisatie en het daarin opgenomen stelsel van interne controlemaatregelen zoals beschreven in hoofdstuk 'Procesborging en kwaliteit'. Het bestuur van de stichting is verantwoordelijk voor de opzet en de doorlopend goede werking van een adequate, op de doelstellingen van de organisatie afgestemde, administratieve organisatie en daarin opgenomen stelsel van interne controlemaatregelen, waarbij zoveel mogelijk aansluiting gezocht is bij de kwaliteitsnormen uit het rapport 'Internal Control Integrated Framework' van het Committee of Sponsoring Organizations (COSO). Het is onze verantwoordelijkheid een onderzoeksrapport te verstrekken inzake die aspecten van genoemde maatregelen die ons inziens relevant zijn of kunnen zijn voor de informatieverschaffing ten behoeve van de beeldvorming van de gebruikers van het jaarverslag 2004 van de Reformatorische Stichting Word en Daad.

Werkzaamheden

Onze werkzaamheden bestonden in hoofdzaak uit het evalueren van de opzet van de administratieve organisatie en het daarin opgenomen stelsel van interne controlemaatregelen van de Reformatorische Stichting Word en Daad en een onderzoek door middel van deelwaarnemingen van de werking daarvan.

Onze werkzaamheden zijn beperkt tot de in de Nederlandse organisatie waarneembare controlemaatregelen. Met betrekking tot het monitoren van de projecten en de controlebezoeken bij de partnerorganisaties zelf hebben wij ons beperkt tot het vaststellen dat de genoemde bezoeken en rapportages plaatsvinden en dat de genoemde onderdelen object van onderzoek zijn geweest.

Oordeel

Op grond van ons onderzoek is ons niets gebleken op basis waarvan wij zouden moeten concluderen dat de opzet en de werking van bovengenoemde administratieve organisatie en het daarin opgenomen stelsel van interne controlemaatregelen niet in overeenstemming zijn met de in hoofdstuk 'Procesborging en kwaliteit' opgenomen beschrijving.

Veenendaal, 29 maart 2005

ROZA ACCOUNTANTS

R. van de Geest RA

5 Blik naar de toekomst

>>> Kijken naar de toekomst is een hachelijke zaak. Vanuit zegen in het verleden mogen we toch met vertrouwen naar de toekomst kijken. De blik naar de toekomst is daarmee altijd gebaseerd op het verleden. Tegelijkertijd heeft een blik in de toekomst altijd iets speculatiefs en voorlopigs. We kennen de toekomst niet en zaken kunnen zich altijd anders ontwikkelen dan we vandaag inschatten. Toch tekenen zich wel een aantal grote lijnen af.

Leren uit het verleden; ontwikkelingen en vragen

De uitvoering van het beleid in voorgaande jaren levert elke keer weer leerpunten op. De belangrijkste zaken zijn:

Recessie

- de economische tegenwind in Nederland heeft gevolgen voor de financiële groeiprognoses. Die zijn in vergelijking met voorgaande beleidsplannen naar beneden bijgesteld;

Vraag naar kennisondersteuning; implicaties voor de 10% norm

- in de partnerrelaties komt meer vraag naar kennisondersteuning en kennisuitwisseling. Dat heeft te maken met de afnemende vraag naar uitgezonden en de toenemende vraag naar inhoudelijke ondersteuning. Het stelt Woord en Daad voor de vraag in hoeverre zij niet meer nadruk op deze kennisrol moet leggen;
- tegen de achtergrond van de vraag van partners naar een grotere nadruk op kennis, verandert de rol van Woord en Daad. Naast het financieren van projecten en programma's gaat kennis-hulp immers een aparte rol spelen. De kennisfunctie dient overigens blijvend een heldere relatie met projecten en programma's te hebben;
- de voorgaande conclusie vraagt om een herdefiniëring van de managementnorm van maximaal 10%, een herformulering van het Nederlandse personeelsbeleid en een herformulering van de Nederlandse organisatiekosten. Partners vragen ondersteuning vanuit de Nederlandse organisatie, maar de ondersteuning is in feite een inhoudelijke bijdrage aan hun projecten en programma's. Dat past niet binnen de definitie van de 10%;

Programmatische aanpak en regionale verdeling

- de programmatische aanpak biedt weliswaar meer mogelijkheden op het gebied van monitoring en evaluatie, maar die mogelijkheden worden nog onvoldoende uitgebuit, omdat er nog onvoldoende koppeling is tussen automatiseringssystemen;
- de groei van het partnernetwerk in Afrika blijft achter bij de ambitie om groei in Afrika

te realiseren. Tegelijkertijd speelt het punt dat er in landen als Haïti en Colombia sprake is van uitdagingen, die de problematiek in de regio overstijgen. In dat kader moeten de regionale prioriteitsstellingen minder stringent geformuleerd worden dan in vorige beleidsplannen;

- de verdeling van de groei over de continenten aan de hand van alleen financiële indicatoren vertroebelt het zicht op de verdeling naar omvang van programma's. Dat vraagt om een herbezinning op de verdeling tussen Afrika, Azië en Zuid- en Midden- Amerika.
- de groei van het werk leert dat de definitie van partnerrelatie, die Woord en Daad tot nu toe hanteert, aanvulling nodig heeft. Er is toenemend behoefte aan een meer diverse invulling van partnerrelaties. Partnering met koepels en netwerken wordt meer relevant dan in het verleden.

Kijken naar de toekomst; vaste uitgangspunten en nieuw beleid

Al een aantal jaren kent Woord en Daad een programmatische werkwijze. Gezien haar identiteit en het belang dat Woord en Daad hecht aan armoedebestrijding tegen de achtergrond van het nemen van eigen verantwoordelijkheid is het logisch dat christelijk onderwijs binnen de programma's een centrale plaats inneemt. Aansluitend neemt het programma voor arbeid en inkomen een belangrijke plaats in. Het programma voor basisvoorzieningen speelt een ondersteunende rol.

Sinds 2000 leggen Woord en Daad en haar partners sterk de nadruk op de samenhang van interventies in hun werk. De programma's onderwijs, basisvoorzieningen en arbeid en inkomen dienen onderling met elkaar in verband te staan en gespist te zijn op versterking van elkaars effectiviteit. Dit leidde tot de ketenbenadering, waarin er naast onderwijs aan kinderen ook aandacht is voor uiteindelijke doorstroming naar de arbeidsmarkt. Deze ketenbenadering is tot nu toe sterk gekoppeld aan de directe partners van Woord en Daad en de doelgroep, die zij bereiken.

Daarnaast volgt Woord en Daad sinds 2000 een regiobeleid dat de aandacht laat verschuiven van Zuid- en Midden-Amerika naar Afrika. Tot nu toe wordt de daadwerkelijke verschuiving van Zuid- en Midden-Amerika naar Afrika afgemeten aan financiële indicatoren. Zoals aangegeven bij de leerpunten, blijkt dat in de praktijk te simpel. Woord en Daad wil vasthouden aan het streven om meer te groeien in Afrika, maar de verdeling van de geldmiddelen over de verschillende continenten koppelen aan een aantal aanvullende randvoorwaarden. Daarmee wordt het beleid richting de continenten realistischer. We willen aanvullend óók kijken naar:

- werkelijke verdeling van armoede over de wereld, met oog voor regionale armoedeproblematiek en armoedeproblematiek binnen specifieke gemarginaliseerde groepen;
- de capaciteit van partners;
- het type interventies dat binnen een bepaalde context mogelijk is;
- de prijs van een interventie afgezet tegen nabije omgeving van de allerarmsten, met wie Woord en Daad via haar partners werkt. Zo is armoedebestrijding in Zuid- en Midden-Amerika duurder dan in bijvoorbeeld Azië. Dat heeft te maken met de relatieve koopkracht in Azië ten opzichte van Zuid- en Midden-Amerika, zonder dat daarmee de positie van armen

in Zuid- en Midden-Amerika per definitie beter is dan in bijvoorbeeld Azië.

De eerdergenoemde grotere focus op uitwisseling van en investeren in kennis, expertise en ervaringen heeft nogal wat consequenties voor de wijze waarop Woord en Daad haar beleid verder ontwikkelt, want:

- kennis en ervaringen kunnen veel makkelijker gedeeld worden dan geld. Kennis is, door een andere invulling van accountability, relatief minder gebonden aan afspraken e.d. Verder is kennis minder tijd- en plaatsgebonden, waardoor ze op partnerniveau gemakkelijker met meerdere partijen gedeeld kan worden.
- door meer nadruk te leggen op de kennisrol, kan bekeken worden in hoeverre de impact voor de doelgroep ook met minder financiële middelen gerealiseerd kan worden. Zo kan bijvoorbeeld door ontwikkeling van garantiesystemen met hetzelfde geld meer bedrijvigheid gestart worden. Inzicht in succesfactoren voorkomt dat bij de opzet van projecten cruciale zaken over het hoofd gezien worden e.d.
- door meer oog voor de kennisfunctie vervalt voor een deel van ons werk de noodzaak voor één-op-één relaties met partners en

komt er meer ruimte voor koepels en netwerken. Dat vraagt om een nieuwe benadering van het begrip partner, zoals Woord en Daad dat hanteert;

- bij interventies kan de afstand tussen een partner en haar doelgroep veel groter zijn dan nu de praktijk is. Er hoeft niet altijd meer sprake te zijn van partners met interventies op directe armoedebestrijding. Ook dit vraagt om nieuwe invulling van het begrip partner;
- grotere focus op uitwisseling van ervaring en kennis vraagt om een vernieuwde visie op de ketenbenadering zoals Woord en Daad die hanteert. De vernieuwing zit hem vooral in de mogelijkheid dat armen ook van opzij kunnen instromen (en niet vanaf de start tot het eind aan de keten gebonden zitten);
- ook de monitoring op kennis vraagt een andere werkwijze;
- door ontwikkeling van specifieke kennis komt er ook in het Noorden meer ruimte voor strategische samenwerking met derden, waardoor de positie van Woord en Daad in de Nederlandse context anders wordt. Woord en Daad kan zich dan ook op kennis onderscheiden;
- de kennisfunctie zal een goede ondersteuning vormen voor lobby en advocacy;
- de facilitering van uitwisseling van ervaringen en uitwisseling en ontwikkeling van kennis (ook in het licht van lobby en advocacy) vraagt om een andere hantering van de 10%-managementregel en een aanpassing van het wervingsbeleid van personeel.

De volgende bijstellingen zullen vanaf 2005 geïmplementeerd worden:

- de uitbreiding van ons partnernetwerk in Afrika zal meer aandacht krijgen;
- de verdeling van ons budget over de continenten zal flexibeler gehanteerd worden. Daarbij introduceren we een vrije ruimte waarbij Woord en Daad uitgaat van de volgende verdeling:

- de ketenbenadering zal losser gehanteerd worden. De elementen uit de keten (onderwijs, vaktraining, bemiddeling naar de arbeidsmarkt en beroep en inkomen) blijven terugkomen, maar zullen binnen de doelgroep minder gekoppeld zijn aan vaste instituties van onze partners;
- we werken naast partners voor directe armoedebestrijding ook met netwerk partners, die voor de armoedebestrijding van de partners in de nauwe betekenis van het woord van belang zijn;
- uitwisseling van kennis en ervaring en inhoudelijke kennisondersteuning van partners gaan een belangrijkere rol spelen. De kennisfunctie is nadrukkelijk verbonden aan activiteiten en interventies van onze partners. Daarbij zal de ontwikkeling van deze kennisfunctie ondersteunend zijn voor lobby en advocacy.

Het betreft dus uitvoering van activiteiten van onze partners door het Nederlandse kantoor van Woord en Daad. De kennisfunctie mag in 2005 1,3% van het budget gebruiken. In 2008 mag dat opgelopen zijn tot maximaal 2,5% van het totale budget.

Naast deze ontwikkelingen binnen de afdeling projecten en programma's komt in de komende jaren voor de afdeling PR, fondsenwerving particulieren en communicatie de doelgroep jongeren nadrukkelijker op de agenda.

Woord en Daad bereikt de jongeren al met het jongerenblad 'Grenzeloos'. In de toekomst wil zij de jongeren actiever benaderen en meer inhoudelijk bij haar werk betrekken.

In 2005 is het streven om boven de 30.000 financiële adopties uit te komen.

Regio	Beleidspercentage	Geprognostiseerd bedrag 2005	Geprognostiseerd bedrag 2008
Azië	28 %	€ 5.420.000	€ 5.808.000
Zuid- en Midden-Amerika	32 %	€ 6.161.000	€ 6.638.000
Afrika	20 %	€ 3.871.000	€ 4.149.000
Vrije ruimte	20 %	€ 3.871.000	€ 4.149.000
Totaal	100 %	€ 19.353.000	€ 20.744.000

6 Bestuursverslag

>>> In vorige jaarverslagen was het bestuursverslag een samenvatting van het totale jaarverslag. Het bestuur van Woord en Daad ervaart dat voor een groot deel als niet-functioneel en kiest daarom dit jaar voor een wat andere vorm.

Inleiding

Het bestuursverslag gaat voor alles over de bestuurlijke verantwoordelijkheid en legt bovendien verantwoording af over de wijze van besturen, de wijze waarop het gevoerde beleid tot stand komt en de wijze waarop bestuurlijk de uitvoering van beleid gevolgd wordt.

Dat betekent dat in dit verslag tevens de belangrijkste onderwerpen, die tijdens bestuursvergaderingen passeerden, aan de orde komen. Ook stipt dit verslag de werkzaamheden van bestuurlijke vertegenwoordigingen aan.

Missie en doelstelling

Woord en Daad (1973) wil vanuit christelijk perspectief armoede bestrijden in Afrika, Azië en Midden-Amerika. Via lokale organisaties streven we ernaar armen een menswaardig bestaan te bieden. Hierbij doen wij een appèl op ieders verantwoordelijkheid, zowel hier als daar. Woord en Daad wil hierin een sterke en betrouwbare schakel zijn tussen haar donoren en de armen in ons werkgebied.

Visie

Onze missie voeren we uit binnen de volgende visie (zie uitgebreid hoofdstuk 1):

- in bijbels perspectief;
- zonder aanzien des persoons;
- met oog voor de hele mens;
- vanuit verantwoordelijkheid over en weer;
- samen met christelijke lokale partners;
- op een betrouwbare, open en eerlijke wijze.

Strategie

Het werk van Woord en Daad betreft drie aspecten (zie uitgebreid hoofdstuk 1):

- armoedebestrijding in ontwikkelingslanden;
- bewustwording van de achterban;
- opkomen voor de belangen van de allerarmsten.

Statutaire naam

Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad, gevestigd te Gorinchem.

Verslagleggende eenheid

Stichting Woord en Daad is tevens de verslagleggende eenheid voor de volgende onder haar bestuur vallende stichtingen:

Stichting Woord en Daad Water (verstrekken van hulp in de vorm van toegankelijk maken van water);

Stichting Woord en Daad Bijbels en geestelijke lectuur (verstrekken van Bijbels en geestelijke lectuur);

Stichting Woord en Daad Kindertehuizen (verstrekken van hulp aan kindertehuizen);

Stichting Woord en Daad Voedselhulp (verstrekken van voedselhulp);

Stichting Woord en Daad Noodhulp (verstrekken van noodhulp);

Stichting Woord en Daad Scholenbouw (verstrekken van hulp in de vorm van scholenbouw);

Stichting Woord en Daad Landbouwwerk (verstrekken van landbouwkundige hulp);

Stichting Woord en Daad Werkgelegenheid (verstrekken van hulp in de vorm van toegankelijk maken van betaalde arbeid);

Stichting Woord en Daad Medisch werk (verstrekken van medische hulp);

Stichting Woord en Daad Onderwijs (verstrekken van onderwijskundige hulp);

Stichting De Bijbel in Elk Huis (verstrekken van Bijbels, bijbelgedeelten, evangelisatiemateriaal en toerustingsmateriaal).

De eerstgenoemde 10 stichtingen zijn sub-stichtingen van Woord en Daad. Ze zijn opgericht met het doel de inkomsten te verdelen, waardoor bij grotere giften bij elk van deze substichtingen gebruik kan worden gemaakt van de vrijstelling voor het schenkingsrecht. De uitgaven van deze stichtingen vinden plaats binnen het kader van de doelstelling via de projecten van de hoofdstichting.

Stichting De Bijbel In Elk Huis (BIEH) treedt naar buiten met een eigen jaarverslag. Deze stichting heeft eigen projecten in het kader van haar afwijkende doelstelling ten opzichte van de hoofdstichting. Volgens de richtlijn fondsenwervende instellingen worden echter de cijfers tevens geconsolideerd met de hoofdstichting.

Het bestuur vult haar functioneren in op basis van de cyclus beleid - operationeel jaarplan - implementatie en evaluatie (zie verder bestuurlijk functioneren).

Bestuur

Het bestuur bestaat per 31/12/2004 uit negen personen. Voor de samenstelling wordt verwezen naar het onderdeel organisatie.

Tijdens de laatste bestuursvergadering van het jaar vindt verkiezing van bestuursleden plaats. In geval van kandidaatstelling voor herverkiezing vindt vooraf een gesprek tussen het aftredende bestuurslid en de overige leden van het bestuur plaats. Daarin brengen bestuursleden en directie hun visie op het functioneren van het te herverkiezen bestuurslid naar voren.

Tijdens de laatste bestuursvergadering van 2004 zijn ds. M.A. van den Berg en ds. H.H. Klomp als bestuursleden herkozen. De daaraan voorafgaande gesprekken verliepen positief.

Directie en functioneren directie

Statutair heeft de directeur een beleidsvoorbereidende, beleidsadviserende en beleidsuitvoerende taak. Hij geeft tevens leiding aan de uitvoerende organisatie van Woord en Daad.

De directie wordt gevoerd door ir. J. Lock. Het bestuur evalueert jaarlijks het functioneren van de directeur. Daartoe maakt zij gebruik van de resultaten van het functioneringsgesprek, dat het managementteam jaarlijks met de directeur houdt én de eigen waarneming van de bestuurders over het functioneren van de directeur.

Voor 2004 is, in verband met de grote druk op de bestuursvergaderingen, het functioneringsgesprek met de directeur uitgesteld.

Bestuurlijke betrokkenheid bij het werk

Het bestuur werkt met portefeuillehouders. Binnen het bestuur zijn de portefeuilles als volgt verdeeld.

Onderwijs: drs. Marja van de Lagemaat
Arbeid en Inkomen (bedrijvigheid, microkrediet, vaktraining, job centres) dr. Roel Jongeneel
Basisvoorzieningen en humanitaire hulpverlening: dr. Dirk Jan Bac
Begroting, budget inclusief financiële en fiscale zaken, personeel en organisatie: (penningmeester) Jan Plaisier RA

Juridische zaken: mr. drs. Dirk Vergunst
Institutionele fondsenwerving en fondsenwerving bedrijven i.c. particuliere fondsenwerving: dr. Roelof Bisschop

Lobby en advocacy: dr. Gerben Nooteboom
Bijbelverspreiding (met het oog op de BIEH): ds. H.H. Klomp

De voorzitter is geen portefeuillehouder. Hij is het primaire aanspreekpunt voor identiteitsgebonden zaken en algemene beleidszaken.

Bij beleidsvoorbereiding of ontwikkelingen op de beleidsterreinen van de betreffende portefeuillehouders betreft de directie de betreffende bestuursleden.

De portefeuillehouders zijn ook aanwezig bij activiteiten, die met hun portefeuille te maken hebben. Zo namen de bestuursleden ds. Van den Berg, dr. ir. Jongeneel en dr. ir. Nooteboom deel aan het jaarlijks overleg met de ondernemers en was het bestuur vrijwel in haar geheel aanwezig tijdens het ondernemerssymposium op 28 oktober.

Verder was er een gesprek tussen de BIEH en de Christelijke Hogeschool Ede over verdere strategische samenwerking in het programma dat we in Chennai samen steunen. Bij dit gesprek waren ds. H.H. Klomp en ds. M.A. van den Berg aanwezig.

Drs. Van de Lagemaat participeert als onderwijskundige in de klankbordgroep voor curriculumontwikkeling CRECH Haïti.

Dr. Bisschop is samen met de staf betrokken bij de jaarlijkse bezinningsdag, die personeel en bestuur van Woord en Daad met elkaar houden.

Portefeuillehouders worden ook betrokken bij de selectie van personeel, voorzover dat benoemd moet worden in het werkgebied dat met hun portefeuille te maken heeft.

Portefeuillehouders adviseren ook stafleden en bestuur op ontwikkelingen rond het werkterrein van hun portefeuille. Zo was dr. Bac betrokken bij advisering rond HIV/aids.

Daarnaast zijn bestuursleden verplicht eens per jaar een buitenlands bezoek aan partners af te

leggen. Op die wijze kunnen zij kennisnemen van ontwikkelingen in het veld en hun bestuurlijke rol verder reliëf geven.

In het binnenland participeren bestuursleden in de regionale ontmoetingen met comités en zijn de meeste bestuursleden aanwezig tijdens de jaarlijkse comitédag. Een aantal bestuursleden participeert ook in de voorlichting naar de achterban.

Bestuurscommissies

In het verslagjaar was er één bestuurscommissie actief. Het betreft een delegatie van het bestuur, die met andere bestuursdelegaties bestuurlijk betrokken is bij de vormgeving van de samenwerking tussen Woord en Daad, TEAR fund en ZOA-Vluchtelingenzorg. Namens het bestuur van Woord en Daad participeren ds. M.A. van den Berg, mr. drs. D. Vergunst en dr. R. Bisschop in deze commissie. Directiesecretaresse Florence Goossens ondersteunt de commissie secretariael.

De commissie nam een principebesluit over een voorstel aangaande de inrichting van de samenwerking tussen de drie organisaties. In principe omvat de samenwerking de automatisering, de administratiesystemen, human resource management, productontwikkeling op het gebied van communicatie, noodhulp, institutionele fondsen en fondsenwerving bedrijven.

Het principebesluit wordt verder uitgewerkt door de directeurs van de drie organisaties. Een definitief besluit door de besturen wordt ultimo 2005 verwacht.

De leden van de commissie rapporteren aan hun besturen over de voortgang van de besprekingen.

Bestuursvergaderingen

Het bestuur vergaderde in 2004 acht keer. Tijdens bestuursvergaderingen komen die documenten op tafel, die voor het bestuur van belang zijn voor inhoudelijke kennisname van het werk en de invulling van haar bestuurlijke rol. Het bestuur van Woord en Daad bestuurt op hoofdlijnen.

De centrale documenten, die tijdens de vergaderingen relevant zijn:

- koersrapporten;
  - bezoekerapporten (betreft concrete informatie over ontwikkelingen in het veld);
  - een diepteboring in een programma of project. Een dergelijke diepteboring wordt gepresenteerd door de betrokken medewerker van de afdeling Projecten en Programma's.
- Daarnaast kent bijna elke vergadering wel een aantal punten rond bijvoorbeeld personeelsbeleid die om een specifiek bestuursbesluit vragen.

In 2004 kwamen behalve deze punten tijdens de vergaderingen de volgende zaken aan de orde: Tijdens de eerste vergadering van het jaar werden principebesluiten genomen over de verder te volgen koers in verband met het per 1 januari 2004 gevolgde concept van betrokken besturen op hoofdlijnen.

In dat kader werd, naar aanleiding van een interne evaluatie, op de vergadering van februari de heer Alblas van Hak&Baak uitgenodigd om het bestuur voor te lichten over de inrichting van het proces dat bij deze nieuwe wijze van besturen behoort. In dat kader stelde het bestuur ten aanzien van haar bestuurlijke rol het belang van een samenhangende cyclus beleid - operationeel jaarplan - implementatie en evaluatie vast. In dat kader werd tijdens dezelfde bestuursvergadering besloten het concept van het koersrapport (al geïntroduceerd als management tool) ook als bestuursinstrument te gebruiken. Elke twee maanden beoordeelt het bestuur in hoeverre zij de maatregelen, die de directie neemt bij koersafwijkingen, afdoende en in lijn acht met het beleid dat door het bestuur is vastgesteld.

De vergadering in april stond in het teken van het jaarverslag en de jaarrekening 2003.

Daarna volgden in augustus, september en oktober een drietal vergaderingen. Tijdens twee vergaderingen werd intensief gediscussieerd over het voor de komende jaren kaderstellende

beleidsplan 2005-2008. Daarbij werd diepgaand van gedachten gewisseld over de bestuurlijke rol in relatie tot de koers van Woord en Daad. Nieuw in het beleid zijn de kennisfunctie (die verder mag ontwikkelen, mits concreet gekoppeld aan programma's van partners), een bredere visie op partnerschappen en een vernieuwde visie op de regionale focus van Woord en Daad. De focus blijft op Afrika liggen, maar de wijze van invulling is flexibeler en realistischer. Tijdens twee vergaderingen kwam het operationele jaarplan aan de orde. In de oktobervergadering werden zowel beleidsplan als operationeel jaarplan vastgesteld.

Tijdens de laatste bestuursvergadering van het jaar, die in december, vond de bestuursverkiezing en bestuursevaluatie plaats en was er een eerste ronde omtrent het functioneren van de directeur.

Onkostenvergoedingen

Het bestuur krijgt alleen een onkostenvergoeding. In de praktijk betreft dat een vergoeding voor de verreden kilometers en vergoeding voor porti en telefoonkosten. De vergoeding bedraagt per gereden kilometer € 0,28. Voor porti en telefoonkosten krijgt de voorzitter € 250 per jaar en de penningmeester € 136. Totaal werd in het verslagjaar aan onkosten € 1.987 uitgegeven. Per bestuurslid is dat een gemiddelde van € 220.

6.4 Verantwoording over 2004, de koers in 2005

Jaarverslag

Het bijgevoegde jaarverslag geeft een goed beeld van het werk van Woord en Daad. Het gaat in op zowel het werk in Afrika, Azië en Zuid- en Midden-Amerika als op het werk in Nederland en Europa. Woord en Daad beschikte in 2004 over voldoende middelen om haar werk grotendeels volgens de voorgenomen plannen en langs de strategische lijnen uit te voeren. De afwijkingen van de plannen hadden deels te maken met onvoldoende kwaliteit van een grote aanvraag (gold het programma voor basisvoorzieningen) of extra tijd om ontwikkeltrajecten goed uit te voeren (betreft het programma arbeid en inkomen). Woord en Daad stelt budgetten vast in lokale valuta. Daarom werkte de sterke koers van de euro gunstig uit voor de financiële positie. Daardoor kon een deel van de programma's met minder euro's dan voorzien worden uitgevoerd. De hiermee opgebouwde reserves zijn een buffer voor opvang van ongunstige koersontwikkelingen. Bestuurlijk waren er voldoende argumenten aanwezig om deze afwijkingen te accepteren. We legden contacten voor uitbreiding van ons werk in Tsjad, Sierra Leone, Angola en Zambia. Aan de inkomstenkant was er alleen sprake van een tegenvaller bij de inkomsten particulieren. Al in een vroeg stadium van het verslagjaar was duidelijk dat de verwachte groei niet gehaald zou worden. Dit kon deels goedgehaakt worden door

positieve ontwikkelingen aan de kant van de bedrijfsinkomsten en de inkomsten uit institutionele fondsen. In de begroting voor 2005 is de berekeningswijze aangepast.

Jaarrekening

Voor gedetailleerde financiële gegevens wordt verwezen naar de jaarrekening met toelichting. In het operationeel jaarplan voor 2004 werd een stijging onderbouwd van € 18.200.000 (2003) naar van € 20.000.000 (van +9,8%). De daadwerkelijke inkomsten in 2003 bleven door de recessie steken op een niveau van € 16.750.000. Daardoor was de uitgangspositie voor 2004 ongunstiger dan in de begroting voorzien werd. In 2004 realiseerden we een inkomstenniveau van € 19.300.000 (+14,6%). Weliswaar minder dan begroot, maar relatief aanzienlijk meer dan de stijging die voorzien werd. Door de sterke positie van de euro werkten de lagere inkomsten niet belemmerend op de uitvoering van de voorgenomen plannen.

Begroting 2005, meerjarenbegroting en beleidsvoornemens

Na de jaarrekening is de begroting over het jaar 2005 en de meerjarenbegroting opgenomen. De beleidsvoornemens zijn vastgelegd in hoofdstuk 5 van dit jaarverslag.

6.5 Overige beleidsuitgangspunten, van belang voor bestuurlijke verantwoordelijkheid

Vermogen

Het vermogen van de stichting is opgesplitst conform de regels van het CBF in besteedbaar vermogen en vastgelegd vermogen.

Besteedbaar vermogen

Woord en Daad streeft naar een evenwicht tussen inkomsten en uitgaven. De opbouw van het operationeel jaarplan is daarop afgestemd: tegenover bestedingen dienen via fondsenwerving inkomsten te staan. Bij het definitief aanvaarden van projecten en programma's door de directie wordt rekening gehouden met het besteedbare vermogen en het vastgelegde vermogen in bestemmingsfondsen. Dit is in principe de financiële ruimte waarbinnen aanvragen goedgekeurd worden. In het koersrapport geeft de directie inzicht in de verhouding tussen beschikbare middelen en de uitgaven. In incidentele gevallen kan tot een hoger bedrag dan beschikbaar goedgekeurd worden. In die gevallen moet Woord en Daad echter met een redelijke mate van zekerheid kunnen aannemen dat de fondsen in het lopende boekjaar binnen zullen komen.

Onderdeel van het besteedbaar vermogen is de continuïteitsreserve. Het doel van deze reserve is tweeledig:

- het garanderen van liquiditeiten om tijdig aan de projectverplichtingen te kunnen voldoen
- opvang voor de organisatiekosten bij terugloop van de inkomsten

Bij de behandeling van de jaarrekening 2003 is besloten de reserve geleidelijk te laten groeien tot 7,5% van de inkomsten. Op voorstel van de penningmeester is de reserve in 2004 verhoogd tot de norm. Dit betekende een dotatie van € 742.000. Dit was mogelijk zonder aantasting van het algemeen hulpverleningsfonds door de positieve koersontwikkeling in 2004 en de vrijval van het fonds koersverschillen uit 2003.

Vastgelegd vermogen

De bestemmingsfondsen zetten we overeenkomstig de bestemming in bij de uitvoering van de projecten. Indien er bij projecten in aanvang nog te weinig fondsen binnen zijn, vullen we per balansdatum het tekort aan vanuit het algemeen fonds. Deze gelden boeken we op een later tijdstip terug naar het algemeen fonds, indien alsnog via fondsenwerving dekking voor het project gevonden wordt.

Door de positieve koersontwikkelingen in 2003 en 2004 zijn de kosten van de projecten lager geweest dan voorzien. Daarnaast vergt het opstarten van nieuwe projecten meer tijd dan oorspronkelijk voorzien. Hierdoor is er een buffer ontstaan in de bestemmingsfondsen. Deze zal naar verwachting in de loop van 2005 en 2006 weer besteed worden.

Tot de bestemmingsfondsen behoren ook de adoptiefondsen. Omdat het beleid is dat de voor adoptie ontvangen gelden na aftrek van 10% kostendekking beschikbaar zijn voor de kosten van de adoptieprojecten, worden de verschillen toegevoegd of onttrokken aan de adoptiefondsen. Tijdelijk zijn enkele van deze fondsen negatief door de koersontwikkelingen in de achterliggende jaren. In 2003 waren de meeste fondsen al positief. In 2004 is deze trend doorgezet. Ultimo 2004 waren bij 4 organisaties de fondsen nog negatief terwijl bij 10 organisaties het fonds positief was. Ook dit werd veroorzaakt door de sterke positie van de euro.

Beleggingsbeleid

Doordat aanvaarde projecten meestal in termijnen betaald worden en het opstarten van nieuwe projecten tijd vergt, zijn er tijdelijke liquiditeiten aanwezig. Deze worden risico-loos belegd in deposito's en spaarrekeningen. De laatste obligaties zijn in februari van het verslagjaar uitgeloot zodat Woord en Daad geen beleggingen in effecten meer heeft. Verder zijn er contracten met de belangrijkste bankrelaties, waarbij een rentepercentage afgesproken is voor gelden in rekening-courant, dat enkele tienden van procenten onder het tarief ligt van 1-maands deposito's.

Procesborging en kwaliteit

Stichting Woord en Daad streeft transparantie na bij de uitvoering van de werkzaamheden. De toekenning van de fondsen, de besteding van de fondsen, de bewaking van project- en programma-uitvoering en de rapportage vonden plaats volgens de procedures en processen, zoals vastgesteld door de stichting.

In dit jaarverslag beschrijven we onder 'Procesbeheersing' in hoofdlijnen de wijze waarop Woord en Daad aan procesbeheersing gestalte geeft.

In een afzonderlijke verklaring van onze accountant geeft hij een oordeel over de beheersing van deze processen. Het doel van deze beschrijving is het afleggen van verantwoording over de wijze waarop de aan Woord en Daad toevertrouwde middelen beheerd en besteed worden. Daarnaast borgen we de processen via het in 2002 verkregen ISO 9001 - 2000 certificaat.

De tienprocentnorm

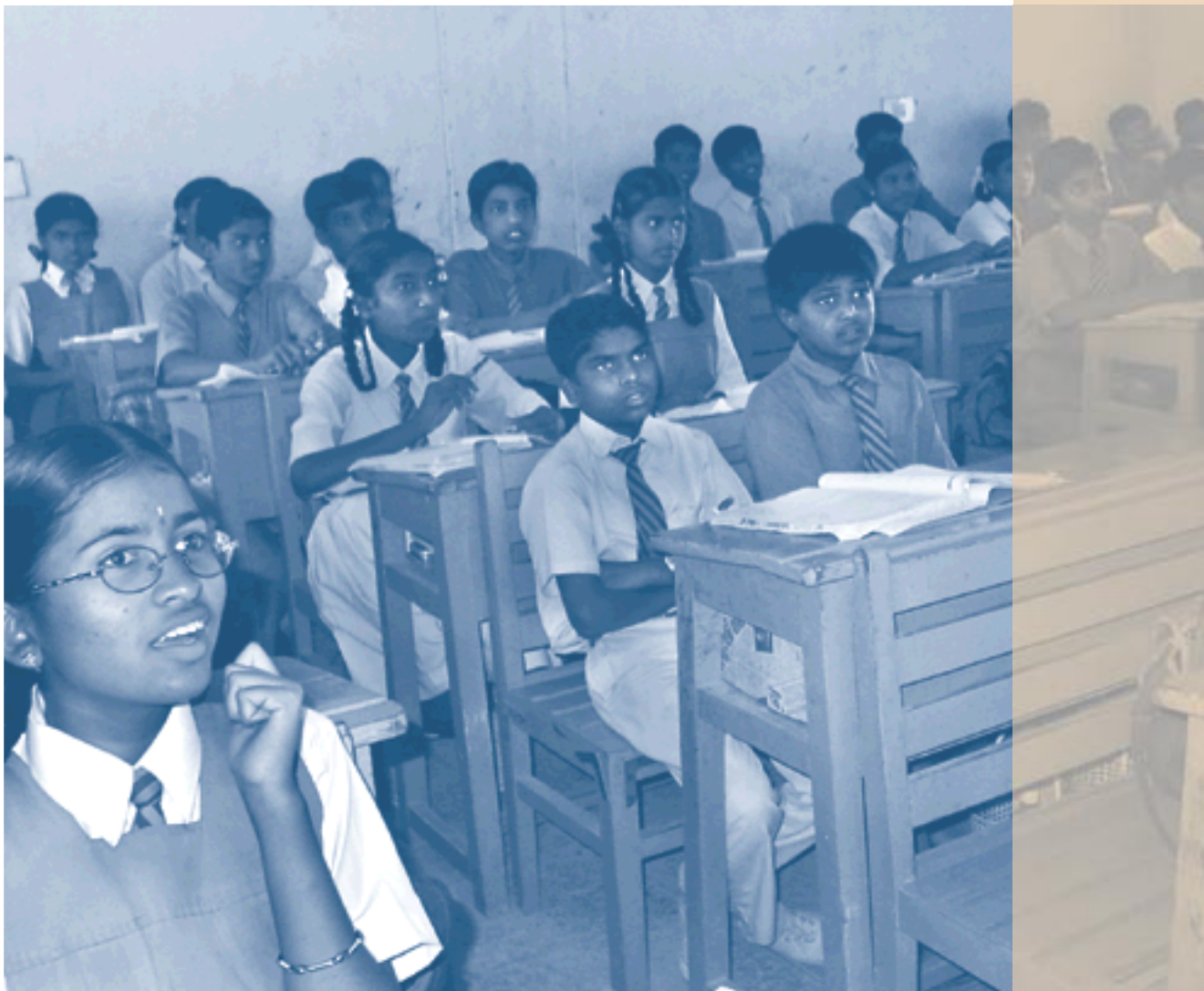
Woord en Daad gaat er in haar planning en monitoring van uit dat circa 10% van haar budget uitgegeven mag worden aan de kosten Nederlandse organisatie. Voor 2004 kwamen deze kosten uit op 10,19%. Dat heeft te maken met het feit dat de inkomsten iets achterbleven bij de begroting (-4%) en de uitgaven voor fondsenwerving iets hoger uitkwamen (met name door nagekomen extra uitgaven op het gebied van noodhulp eind 2003). Het bestuur vindt de overschrijding van 0,19% gezien de achterliggende ontwikkelingen en factoren acceptabel.

Stichting De Bijbel in Elk Huis

Met ingang van 1 januari 1999 valt de Stichting De Bijbel in Elk Huis (BIEH) onder het bestuur van Stichting Woord en Daad.

Gelet op de specifiek op bijbelverspreiding gerichte doelstelling komt deze stichting uit met een eigen jaarverslag waarin tevens een bestuursverslag is opgenomen.

Dit jaarverslag is voor belangstellenden op aanvraag verkrijgbaar. Voor verdere gegevens verwijzen wij u naar dit jaarverslag.

7 Jaarrekening en begroting

ACCOUNTANTSVERKLARING

Opdracht

Wij hebben de in deze publicatie opgenomen jaarrekening 2004 van de Stichting Reformatorische Hulpactie Woord en Daad te Gorinchem, gecontroleerd. De jaarrekening is opgesteld onder verantwoordelijkheid van het bestuur van de stichting. Het is onze verantwoordelijkheid een accountantsverklaring inzake de jaarrekening te verstrekken.

Werkzaamheden

Onze controle is verricht overeenkomstig in Nederland algemeen aanvaarde richtlijnen met betrekking tot controle-opdrachten. Volgens deze richtlijnen dient onze controle zodanig te worden gepland en uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen onjuistheden van materieel belang bevat. Een controle omvat onder meer een onderzoek door middel van deelwaarnemingen van informatie ter onderbouwing van de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening. Tevens omvat een controle een beoordeling van de grondslagen voor financiële verslaggeving die bij het opmaken van de jaarrekening zijn toegepast en van belangrijke schattingen die het bestuur van de stichting daarbij heeft gemaakt, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de jaarrekening. Wij zijn van mening dat onze controle een deugdelijke grondslag vormt voor ons oordeel.

Oordeel

Wij zijn van oordeel dat de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de grootte en de samenstelling van het vermogen op 31 december 2004 en van de baten en lasten over 2004 in overeenstemming met in Nederland algemeen aanvaarde grondslagen voor financiële verslaggeving en voldoet aan de bepalingen inzake de jaarrekening zoals opgenomen in de "Richtlijn Verslaggeving Fondsenwervende Instellingen".

Veenendaal, 29 maart 2005

ROZA ACCOUNTANTS

R. van de Geest RA

Balans per 31 december 2004

	Lopend boekjaar		Voorgaand boekjaar	
	€		€	
ACTIVA				
Immateriële vaste activa				
Kosten website		7.753		18.090
Materiële vaste activa				
Kantoorinventaris		161.684		211.256
Auto		8.075		0
Financiële vaste activa				
Leningen/voorschotten in het kader van de doelstelling		57.535		0
Beleggingen				
Effecten		0		93.025
Vorraden				
Bedrijfsvoorraden:				
Goederenvoorraad		98.395		81.802
Vorderingen				
Adoptiegelden	198.763		221.063	
Voorschotten adoptiegelden	1.031		1.031	
Goederenlevering derden	1.943		1.366	
Overige vorderingen en vooruitbetaalde kosten	1.592.125		1.021.784	
		<u>1.793.862</u>		<u>1.245.244</u>
Liquide middelen				
Geldmiddelen		11.107.973		8.978.248
		<u>13.235.277</u>		<u>10.627.665</u>
Totaal activa				

Balans per 31 december 2004

	Lopend boekjaar	Voorgaand boekjaar
	€	€
PASSIVA		
Eigen Vermogen		
Besteedbaar vermogen		
Stichtingskapitaal	272	272
Algemeen hulpverleningsfonds	187.542	204.271
Bestemmingsfondsen:		
Negatieve adoptiefondsen div. organisaties	-25.716	-101.167
Fonds koersverschillen nog niet afgeronde projecten	0	533.278
Continuïteitsreserve	1.442.000	700.000
	<hr/>	<hr/>
	1.604.098	1.336.654
Vastgelegd vermogen		
Bestemmingsfondsen:		
Met aangegeven bestemming	4.241.590	3.018.911
Positieve adoptiefondsen div. organisaties	928.036	891.129
	<hr/>	<hr/>
	5.169.626	3.910.040
Fonds activa bedrijfsvoering	275.907	311.148
	<hr/>	<hr/>
	5.445.533	4.221.188
Schulden op lange termijn		
Aangegane verplichtingen		
Hulpverleningsprojecten langlopend	337.000	50.516
Schulden op korte termijn		
Aangegane verplichtingen		
Hulpverleningsprojecten kortlopend	4.608.670	3.900.715
Vooruitontvangen:		
Adoptiegelden	798.876	817.427
Overige schulden en		
Nog te betalen kosten	441.100	301.165
	<hr/>	<hr/>
	5.848.646	5.019.307
Totaal passiva	<hr/> 13.235.277	<hr/> 10.627.665

Staat van baten en lasten

Omschrijving	Lopend boekjaar			Begroot boekjaar		Voorgaand boekjaar	
	€			€		€	
Baten uit eigen fondsenwerving							
-collecten			220.263			219.643	
-contributies, donaties, giften en schenkingen							
a. kinderadopties:							
-adoptiegeld	6.984.391						
-vergoeding administratiekosten	<u>776.043</u>						
		7.760.434					
b. ov. giften incl. doorleerfonds		6.043.947					
ov. giften BIEH		<u>60.825</u>					
			13.865.206			12.631.516	
-nalatenschappen			611.649			366.029	
Totaal baten uit eigen fondsenwerving			14.697.118		15.336.134	13.217.188	
Kosten eigen fondsenwerving							
(in)directe verwervingskosten	408.409			381.790		364.057	
uitvoeringskosten	<u>402.496</u>			<u>414.000</u>		<u>388.579</u>	
Totaal kosten eigen fondsenwerving			810.905	795.790		752.636	
(in % van baten eigen fondsenwerving)			<u>5,52</u>	<u>5,19</u>		<u>5,69</u>	
Nettobaten			<u>13.886.213</u>	<u>14.540.344</u>		<u>12.464.552</u>	
Resultaat verkopen artikelen							
-netto-omzet	74.356						
-kostprijs	<u>26.349</u>						
		48.007		52.000		71.319	
-brutowinst		48.007		52.000		71.319	
-verkoopkosten - directe kosten	343						
- uitvoeringskosten eigen org.	<u>1.430</u>						
		<u>1.773</u>		<u>2.000</u>		<u>3.408</u>	
Nettoresultaat verkopen			<u>46.234</u>	<u>50.000</u>		<u>67.911</u>	
Totaal eigen fondsenwerving			<u>13.932.447</u>	<u>14.590.344</u>		<u>12.532.463</u>	
Aandeel in acties derden			186.633	36.000		120.606	
Beschikbaar uit fondsenwerving			<u>14.119.080</u>	<u>14.626.344</u>		<u>12.653.069</u>	
Subsidies overheden en anderen							
Projectbijdragen	4.213.538						
Bijdrage org.kosten	<u>0</u>						
	4.213.538			4.664.000			
Af: uitvoeringskosten eigen organisatie	<u>113.150</u>			<u>131.000</u>			
Netto-opbrengst subsidies overheden en anderen			4.100.388	4.533.000		3.226.813	
Resultaat beleggingen							
Intrest			<u>152.228</u>	<u>50.000</u>		<u>117.165</u>	
Totaal beschikbaar voor doelstelling			18.371.696	19.209.344		15.997.047	

Bestedingen

Omschrijving	Lopend boekjaar	Begroot boekjaar	Voorgaand boekjaar
	€	€	€
Voorlichting/bewustmaking			
-eigen activiteiten	133.579	134.000	128.443
-uitvoeringskosten	148.794	163.000	123.729
Totaal kosten voorlichting en bewustmaking	282.373	297.000	252.172
Structurele hulp			
-verstrekke steun/subsidies			
Programma onderwijs:	8.826.942	8.844.000	7.500.355
a. adoptieprojecten	6.096.762		
b. overige onderwijsprojecten	2.730.180		
Programma arbeid en inkomen	3.266.979	4.295.000	2.533.434
a.adoptieprojecten	720.951		
b. overige projecten arbeid en inkomen	2.546.028		
Programma basisvoorzieningen	2.038.699	2.491.000	1.254.248
Diverse projecten	177.193	315.000	16.664
Projecten BIEH	83.238	113.445	104.941
	14.393.051		
-uitvoeringskosten in Nederland	757.694	797.000	620.016
Totaal structurele hulp	15.150.745	16.855.445	12.029.658
Noodhulp			
-verstrekke steun via hulporganisaties/ instanties ter plaatse	1.446.789	1.680.000	441.624
Totaal besteed aan doelstelling	16.879.907	18.832.445	12.723.454
Overschot/tekort	1.491.789	376.899	3.273.593
Totaal	18.371.696	19.209.344	15.997.047
Overschot toegevoegd aan			
-bestemmingsfondsen	1.224.345	0	2.683.096
-vrij besteedbaar vermogen	267.444	376.899	590.497
	1.491.789	376.899	3.273.593

Algemene toelichting

Algemeen

De jaarrekening is opgemaakt volgens de 'Richtlijn Verslaggeving Fondsenwervende instellingen'

Waarderingsgrondslagen

Balans:

Immateriële vaste activa	Opgenomen tegen aanschafwaarde. Afschrijving in drie jaar.
Kantoorinventaris/auto	Afschrijving op basis van verwachte levensduur tegen een vast percentage van de aanschafwaarde.
Financiële vaste activa	Nominale waarde, zonodig gecorrigeerd voor oninbaarheid.
Effecten	Obligaties op basis van de aflossingswaarde.
Goederenvoorraad	Tegen inkoopwaarde.
Vorderingen	Nominale waarde eventueel minus voorziening voor dubieuze debiteuren.
Geldmiddelen en verplichtingen	Voorzover in vreemde valuta tegen de koers per 31 december.
Overige schulden	Nominale waarde.

Staat van baten en lasten:

Ontvangsten en uitgaven	De ontvangsten en uitgaven worden toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. Voor de giften die niet bestemd zijn voor adoptie en waarvoor geen overeenkomst is afgesloten is dat het moment waarop de giften ontvangen worden. Alle baten en lasten worden verantwoord in de staat van baten en lasten.
Baten uit nalatenschappen	De baten uit nalatenschappen worden opgenomen in het jaar waarin de omvang betrouwbaar is vast te stellen.
Projectverplichtingen	De projectverplichtingen worden geheel ten laste gebracht van het jaar waarin het besluit tot toekenning schriftelijk aan de partners in meegedeeld. Bij de kosten van doorlopende projecten en adoptieprojecten wordt het matchingsprincipe toegepast. De kosten worden toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben.
Gemengde kosten	Organisatiekosten die zowel betrekking hebben op fondsenwerving als op voorlichting en bewustmaking worden naar verhouding verdeeld. Verdeling van de salariskosten geschiedt op basis van tijdsbesteding.
Koersverschillen	Koersverschillen met betrekking tot aangegane verplichtingen worden ten laste/bate van de fondsen gebracht. Koersverschillen van liquide middelen door herwaardering op balansdatum worden toegerekend aan het beleggingsresultaat.

Beleggingsbeleid

De liquide middelen van de stichting worden zoveel mogelijk risicoloos belegd. De KAPO's die nog in bezit waren zijn in 2004 afgelost. Bij normale marktomstandigheden wordt een deel belegd in deposito's met een looptijd tussen 3 maanden en 2 jaar. Daarnaast wordt een deel belegd in kasgeldleningen en rekening-courant. Gelet op de huidige rentestructuur wordt nu een deel belegd op spaarrekeningen zonder opnamebeperkingen. Met de belangrijkste banken zijn afspraken gemaakt over de rentetarieven in rekening-courant. Deze zijn slechts fractioneel lager dan het depositotarief voor 1-maandsgeld.

Niet uit de balans blijvende vorderingen

Aan diverse organisaties zijn geldleningen verstrekt voor de uitvoering van projecten. Het doel hiervan is het bevorderen van de eigen verantwoordelijkheid van de partner. Met name gaat het hier om projecten in de sfeer van de overhead (kantoor e.d.) of projecten waarbij inkomsten te verwachten zijn. Omdat terugbetaling in het algemeen alleen mogelijk is via verrekening met nieuwe projectuitgaven en het in sommige landen zelfs niet mogelijk is terug te betalen,

worden deze leningen niet in de balans als vordering opgenomen, maar direct als projectkosten verantwoord. De eventuele terugbetalingen worden in het jaar van ontvangst op de projectkosten in mindering gebracht. Op basis van het mandaat van het bestuur bij de vaststelling van de jaarrekening 2003 zijn de leningen van de organisaties waarmee geen relatie meer bestaat in 2004 afgeschreven. Het gaat hierbij om een totaalbedrag per 1-1-2004 van € 64.202.

Per 31-12-04 (31-12-03) stonden de volgende leningen uit:				2004		2003	
GSPI vervanging auto	INR	335.200	à	0,017	€ 5.681	€	5.855
GSPI transformator elektriciteit	INR	704.000	à	0,017	€ 11.932	€	12.297
HBI tractor	EUR	910	à	1,000	€ 910	€	910
Word & Deed Lanka	LKR	1.599.351	à	0,007	€ 11.263	€	14.557
Word & Deed Lanka	LKR	3.300.000	à	0,007	€ 23.239	€	32.231
AMG Philip. kantoor 0%	USD	11.000	à	0,732	€ 8.056	€	15.898
AMG Philip. MKB	PHP	4.520.000	à	0,013	€ 59.280	€	0
Parole et Action, lening wagenpark	USD	100.000	à	0,732	€ 73.233	€	0
CDA - Loan	USD	44.000	à	0,732	€ 32.223	€	34.976
CDA - Vs Casona	USD	13.502	à	0,732	€ 9.888	€	10.732
CDA - Vs Casona	COP	115.000.000	à	0,000	€ 35.995	€	0
CDA - Kliniek Altos de Cazuca	COP	4.750.000	à	0,000	€ 1.487	€	7.700
INDEF - La Mazorca, Papatonal	USD	50.000	à	0,732	€ 36.617	€	39.746
INDEF	USD	6.734	à	0,732	€ 4.932	€	5.353
Linge Lethu, MKB	ZAR	458.431	à	0,129	€ 59.229	€	0
Totaal leningen u/g					€ 373.963	€	180.255

Niet uit de balans blijvende verplichtingen

Huurcontract:

De jaarhuur voor het kantoor van Woord en Daad bedraagt per 1-10-2004 € 81.610 excl. servicekosten en energie en zal jaarlijks trendmatig worden verhoogd. Het contract loopt tot 1 oktober 2012. Gedurende de eerste drie jaar is een deel onderverhuurd aan de vereniging Prisma.

Adoptieprojecten:

Voor de adoptieprojecten van partners met jaarbudgetten zijn eind 2004 de aantallen kinderen met bijbehorende bedragen toegezegd, zodat zij weten hoe hoog het budget mag zijn in het jaar 2005. Het gaat hierbij om een totaalbedrag van ca € 5.546.000. Deze toezeggingen zijn gebaseerd op de verwachte aantallen adoptiesponsors. In de loop van het jaar 2005 worden deze toezeggingen vastgelegd in overeenkomsten.

Doorlopende projecten:

In het jaar 2004 is voor een bedrag van € 650.932 aan doorlopende projecten aanvaard voor het budgetjaar 2005. De kosten voor deze projecten worden toegerekend aan het jaar waarop de kosten betrekking hebben.

Garantieverlening kredieten via Oikocredit:

Met Oikocredit is een overeenkomst aangegaan

voor het verlenen van kredieten aan startende bedrijven in het Zuiden. Hierbij stelt Woord en Daad zich garant voor dekking van 50% van de eventuele verliezen. Per jaar zal maximaal voor € 2.000.000 aan kredieten verstrekt worden. De overeenkomst is eind 2003 getekend en loopt tot eind 2006. In 2004 is een eerste lening verstrekt, weliswaar niet via Oikocredit maar via Linge Lethu, een partner in Zuid-Afrika. Uitgaande van een terugbetaal-rate van 75% is een voorziening getroffen van 25% van € 76.713 is € 19.158 ten laste van het garantiefonds.

Substichtingen

In de jaarrekening zijn tevens de inkomsten en uitgaven van 10 substichtingen opgenomen. Deze zijn alle in Gorinchem gevestigd. Voor de omschrijving van de naam en doelstelling verwijzen wij naar bijlage 6. De cijfers van deze substichtingen zijn in de totaalcijfers geconsolideerd. Er is afgezien van het opmaken van een enkelvoudige jaarrekening van Woord en Daad, omdat de invloed van de (sub)stichtingen beperkt is op het totale resultaat. Daarnaast wordt door het bestuur van Woord en Daad de Stichting de Bijbel In Elk Huis bestuurd. In de geconsolideerde jaarrekening zijn de cijfers van deze stichting meegenomen. De cijfers van deze stichting worden eveneens in de consolidatie meegenomen. Onderlinge rekening-courantverhoudingen zijn geëlimineerd.

Toelichting op de balans (bedragen x € 1,--)

Kosten website

Per 31 december lopend jaar	7.753
Per 31 december vorig jaar	18.090

In 2002 is er een nieuwe, meer professionele website gebouwd. De totale kosten bedragen € 31.011.40. Afschrijving vind plaats in 3 jaar, te beginnen per 1 oktober 2002.

Boekwaarde 1-1-2004	18.090
Afschrijving 2004	10.337
Boekwaarde 31-12-2004	7.753

Kantoorinventaris

Per 31 december lopend jaar	161.684
Per 31 december vorig jaar	211.256

Boekwaarde per 1-1		211.256
Bij: aanschaffingen in 2004		20.768
Subtotaal		232.024
Af: desinvesteringen	0	
afschrijvingen	70.340	
		70.340
Boekwaarde per 31-12		161.684

De afschrijving bedraagt voor hard- en software 33 1/3%, voor overige inventaris 20% en voor de investeringen i.v.m. het nieuwe kantoor 10% van de aanschafwaarde. In het jaar van aanschaf wordt tijdsevenredig afgeschreven.

Auto

Per 31 december lopend jaar	8.075
Per 31 december vorig jaar	0

Boekwaarde per 1-1		0
Bij: aanschaffingen in 2004		22.450
Subtotaal		22.450
Af: desinvesteringen	12.000	
afschrijvingen	2.375	
		14.375
Boekwaarde per 31-12		8.075

De afschrijving bedraagt 20% van de aanschafwaarde. In het jaar van aanschaf wordt tijdsevenredig afgeschreven.

Leningen in het kader van de doelstelling

Per 31 december lopend jaar	57.535
Per 31 december vorig jaar	0

Er is een lening verstrekt aan Linge Lethu voor de opstart van een MKB-bedrijf.

De lening bedraagt (ZAR 582.000)	76.713
Voorziening 25%	19.178
Vordering per saldo	57.535

Effecten

Per 31 december lopend jaar	0
Per 31 december vorig jaar	93.025

Betreft obligaties van de ABN/AMRO met een rente van 7% die aangehouden zijn tot het moment van uitloting. Per half februari 2004 zijn deze effecten uitgeloot.

Goederenvoorraad

Per 31 december lopend jaar	98.395
Per 31 december vorig jaar	81.802

Goederenvoorraad per 31 december lopend jaar:

In magazijn in Gorinchem tegen inkoop prijs	8.959	
Voorziening voor incurant	2.240	
		6.719
Vorraden bij comités tegen gefactureerde inkoop prijs		56.463
Voorraad postzegels comité Gorinchem		35.213
Totaal voorraad tegen inkoop prijs		98.395

Vorderingen

Per 31 december lopend jaar	1.793.862	
Per 31 december vorig jaar	1.245.244	
Per 31 december nog te ontvangen:		
Adoptiegelden:		
Nog te ontvangen adoptiegelden		198.763
Voorschotten adoptiegelden:		
Permanent voorschot aan HBI, Madras		1.031
Goederenlevering derden:		
Te ontvangen van diverse particulieren/scholen		1.943
Vooruitbetaalde kosten		10.675
Overige vorderingen:		
Intrest	43.371	
Waarborgsommen	15.840	
Vooruitbetaalde projectkosten	229.517	
Vooruitbetaalde kosten TMF aanvraag	21.005	
Legaten en erfenissen	444.801	
Machtigingen onderweg	24.473	
Subsidies overheden e.a./acties derden	408.878	
Bijdragen Business Platform	60.000	
Rekening-courant met Word and Deed Canada	288.393	
Vorderingen BIEH	5.873	
Diversen	39.299	
Totaal overige vorderingen en vooruitbet.kosten		1.581.450
Totaal vorderingen per 31 december		1.793.862

Geldmiddelen

Per 31 december lopend jaar	11.107.973	
Per 31 december vorig jaar	8.978.248	
Geldmiddelen per 31 december lopend jaar:		
Kasgelden (incl. vreemde valuta)		2.739
Banktegoeden		10.766.769
Comités (kas, bank-, girotegoeden)		338.465
Totaal geldmiddelen		11.107.973

De vreemde valuta wordt berekend tegen de koers per 31-12 van het jaar.

Eigen vermogen

Besteedbaar vermogen

Per 31 december lopend jaar	1.604.098
Per 31 december vorig jaar	1.336.654

Stichtingskapitaal:

Per 1-1 en 31-12 van het boekjaar 272

Geen mutaties in het boekjaar.

Algemeen hulpverleningsfonds:

Per 1-1 van het boekjaar	204.271	
Mutaties boekjaar	-16.729	
		187.542

Negatieve adoptiefondsen diverse organisaties:

Per 1-1 van het boekjaar	-101.167	
Mutaties boekjaar	75.451	
		-25.716

Fonds koersverschillen nog niet afgeronde projecten:

Per 1-1 van het boekjaar	533.278	
Mutaties boekjaar	-533.278	
		0

Continuïteitsreserve:

Per 1-1 van het boekjaar	700.000	
Mutaties boekjaar	742.000	
		1.442.000

Totaal besteedbaar vermogen 1.604.098

Stichtingskapitaal:

Dit betreft het stortingsbedrag door de oprichters van de stichting in 1973.

Algemeen hulpverleningsfonds:

Het verloop van het fonds is als volgt:

Stand per 1 januari 204.271

Toevoegingen:

Ontvangen giften e.d. zonder bestemming	1.542.763	
Vergoeding voor organisatiekosten	1.929.576	
Goederenwinst	46.234	
Intrest	152.228	
Mutatie fonds activa bedrijfsvoering	35.241	
		3.706.042

3.910.313

Onttrekkingen:

Overboeking naar bestemmingsfondsen		1.016.649
Kosten eigen fondsenwerving	810.905	
Kosten institutionele fondsenwerving	113.150	
Voorlichting en bewustmaking	282.373	
Uitvoeringskosten structurele projecten	757.694	
Toevoeging aan continuïteitsreserve	742.000	
		2.706.122

3.722.771

Stand per 31 december

187.542

Negatieve adoptiefondsen diverse organisaties:

Door de positieve koersontwikkelingen gedurende het jaar 2004 is het aantal negatieve adoptiefondsen teruggelopen c.q. omgeslagen in positieve fondsen.

Zie ook bijlage 2: het overzicht van de adoptiebudgetten.

Fonds koersverschillen nog niet afgeronde projecten:

Per 31 december 2003 zijn de projectverplichtingen herrekend op basis van de actuele koers. Omdat er toen sprake was van een groot positief koersverschil is dit in een fonds gestort voor eventuele negatieve koersontwikkelingen in 2004. Inmiddels zijn deze projecten afgewikkeld.

Continuïteitsreserve:

De continuïteitsreserve heeft een tweeledig doel nl.:

1. Het garanderen van liquiditeiten om de projectbetalingen steeds tijdig te kunnen verrichten.
2. Om bij een eventuele terugloop van de inkomsten een opvang te hebben voor de doorloop van organisatiekosten.

In 2004 is een bedrag van € 742.000 toegevoegd teneinde het gewenste niveau te bereiken.

Vastgelegd vermogen

Per 31 december lopend jaar	5.445.533
Per 31 december vorig jaar	4.221.188

Bestemmingsfondsen	stand 1-1	mutaties	stand 31-12
Positieve adoptiefondsen	891.129	36.907	928.036
Garantiefonds Oikocredit	250.000	230.822	480.822
Overige bestemmingsfondsen	2.767.969	992.799	3.760.768
Overige bestemmingsfondsen BIEH	942	-942	0
Fonds activa bedrijfsvoering	311.148	-35.241	275.907
Totaal vastgelegd vermogen	4.221.188	1.224.345	5.445.533

Adoptiefondsen

In deze fondsen worden de adoptiegelden gestort, verminderd met een bijdrage voor administratiekosten.

Uit deze fondsen worden de kosten van de adoptieprojecten betaald. Omdat de budgetten aanvaard worden voor een jaar, hebben de koersen invloed op het saldo van deze fondsen. De negatieve fondsen worden in mindering gebracht op het besteedbaar vermogen.

Zie ook bijlage 2 het overzicht van de adoptiebudgetten.

Garantiefonds Oikocredit

Dit fonds is bestemd voor opvang van de risico's van leningen voor opstart van MKB-bedrijven via Oikocredit. Uitgegaan wordt van een terugbetaal-rate van 75%. In de loop van 4 jaar wordt jaarlijks een bedrag van € 250.000 aan het fonds toegevoegd, deels uit de inkomsten van het Business Platform en deels uit de subsidiegelden van Buitenlandse Zaken.

In 2004 is voor de afdekking van de risico's van € 19.178 (25% van € 76.712) aan het fonds onttrokken. Toegevoegd is de jaarmoot van € 250.000.

Overige bestemmingsfondsen

Dit zijn de fondsen die gevormd zijn vanuit de giften met een door de gever aangegeven doel. Als gevolg van de gunstige koersontwikkelingen en de ontvangen subsidies is een belangrijk deel van de bestemmingsfondsen van eind 2003 ongebruikt gebleven. Dit zal besteed worden in 2005. Zie ook bijlage 1.

Het bestemmingsfonds bij de St. BIEH voor Oost-Europa is toegevoegd aan het algemeen fonds.

Per 31 december van het boekjaar zijn de volgende bestemmingsfondsen aanwezig:

Naam fonds	Proj.nr.	Bedrag	Afwikkeling
Programma onderwijs:			
Community Development Program India	12.82.008	65.183	Voor HGJB-projecten, besteding in 2005 e.v. jaren
Kinderfonds Nelleke Regina	91.90.100	45.378	alleen rente te besteden
Special gifts	96.10.001	2.121	besteding in 2005
Thema straatkinderen	93.60.060	162.060	besteding in 2005
Totaal programma onderwijs		274.742	
Programma arbeid en inkomen:			
Bouw vakschool Ethiopië	81.82.005	381.230	besteding in 2005 e.v.
Thema vakonderwijs	99.99.800	142.814	besteding in 2005
Inkomsten TMF	97.00.002	279.903	besteding in 2005
Totaal programma arbeid en inkomen		803.947	
Programma basisvoorzieningen:			
Thema gezondheid	diverse	584.722	besteding in 2005
Thema water	diverse	141.596	besteding in 2005
Inkomsten TMF	97.00.001	312.300	besteding in 2005
Totaal programma basisvoorzieningen		1.038.618	
Noodhulp:			
Hulp aardbeving Iran	06.97.001/02	2.407	besteding in 2005
Noodhulp Afghanistan	07.97.001	68.900	besteding in 2005
Noodhulp Haïti	21.97.004	211.711	besteding in 2005
Noodhulp Afrika	79.97.001	343.926	besteding in 2005
Noodhulp Liberia	87.97.001	32.586	besteding in 2005
Noodhulp zeebeving Azië	99.99.810	424.938	besteding in 2005 e.v.
Overig noodhulp	diverse	202	besteding in 2005
Totaal noodhulpfondsen		1.084.670	
Overig:			
PSO t.b.v. Expertmissie Burkina Faso	76.96.004	11.367	besteding in 2005 e.v. jaren
Partnerplan	90.90.909	216.555	besteding in 2005
Door te betalen giften Sudan	99.91.015	3.541	doorbetaling in 2005
Inkomsten PSO	97.00.020	133.123	besteding in 2005
Inkomsten Business Platform	diverse	194.205	besteding in 2005
Totaal overige fondsen		558.791	
Totaal		3.760.768	

Fonds activa bedrijfsvoering

Een deel van het algemeen fonds is vastgelegd in vaste activa en voorraden.

Schulden op lange termijn

Per 31 december lopend jaar	337.000
Per 31 december vorig jaar	50.516

Per 31 december 2004 was er de volgende verplichting met een looptijd langer dan 1 jaar:

Omschrijving:	Projectnr.	Bedrag	Looptijd
BIZ-Group Manilla, Filippijnen	18.79.005	8.000	t/m 2006
Bouw vakschool Bobo, Burkina Faso	76.82.004	195.000	t/m 2006
Bouw basisschool Assosa, Ethiopië	81.82.008	134.000	t/m 2007
Totaal		<u>337.000</u>	

Schulden op korte termijn

Per 31 december lopend jaar	5.848.646
Per 31 december vorig jaar	5.019.307

Aangegane verplichtingen

Hulpverleningsprojecten kortlopend	4.608.670
Verwezen wordt naar bijlage 1.	

Vooruitontvangen adoptiegelden

798.876

Overige schulden en nog te betalen kosten

Organisatiekosten	204.936	
Projectkosten	115.160	
Loonheffing/soc. lasten	40.697	
Deel erfenis t.b.v. uitkering	11.345	
Leningen o/g	12.108	
Schenkingsrecht	34.070	
Schulden BIEH	22.784	441.100

Totaal schulden op korte termijn

5.848.646

Toelichting op de staat van baten en lasten *(bedragen x € 1,--)*

BATEN

Baten uit eigen fondsenwerving

Werkelijk lopend jaar	14.697.118
Begroot lopend jaar	15.336.134
Baten vorig jaar	13.217.188

Ontvangen in het verslagjaar: Totaal

Particulieren:

Huis-aan-huiscollecten	220.263	
Adoptiegelden	7.760.434	
Nalatenschappen	611.649	
Overige giften	4.496.561	
Goederenwinst	<u>46.234</u>	13.135.141

Bedrijven:

Overige giften	<u>1.608.211</u>	1.608.211
----------------	------------------	-----------

Institutionele donoren:

Overige giften	0	
Acties van derden	186.633	
Subsidies overheden en anderen	<u>4.213.538</u>	4.400.171

Diversen

Intrest		<u>152.228</u>
---------	--	----------------

Totaal baten fondsenwerving **19.295.751**

Verantwoord onder goederenwinst		-46.234
Verantwoord onder intrest		-152.228
Verantwoord onder subsidies overheden e.a.		-4.213.538
Verantwoord onder aandeel in acties derden		-186.633

Verantwoord onder baten eigen fondsenwerving **14.697.118**

De totale baten fondsenwerving worden als volgt verdeeld:

Naar alg. fonds t.b.v. organisatiekosten (10%)	1.929.574
Rechtstreeks naar algemeen fonds	1.741.227
Rechtstreeks naar bestemmingsfondsen	15.624.950

Zie ook bijlage 1 en 2 voor het verloop van de fondsen.

Het verloop van het aantal gesponsorde adoptiekinderen was als volgt:

Soort adoptie	Begin boekjaar	Bij/Af	Eind boekjaar
Individueel gerichte adoptie	24.950	715	25.665
Groepsadoptie	3.681	0	3.681
Totaal	<u>28.631</u>	<u>715</u>	<u>29.346</u>

Kosten eigen fondsenwerving

Werkelijk lopend jaar	810.905
Begroot lopend jaar	795.790
Baten vorig jaar	752.636

De kosten bestaan uit:

Directe kosten fondsenwerving		285.128
Af: sponsoring advertenties		<u>100</u>
		285.028
Gemengde kosten fondsenwerving en voorlichting		
Totale kosten	181.438	
Waarvan kosten voorlichting	58.057	
Kosten fondsenwerving	<u> </u>	<u>123.381</u>
Totaal directe verwervingskosten		408.409
Uitvoeringskosten (bijlage 3)		<u>402.496</u>
Totale kosten fondsenwerving		810.905

Resultaat verkopen artikelen

Werkelijk lopend jaar	46.234
Begroot lopend jaar	50.000
Baten vorig jaar	67.911

Omzet goederenverkoop		74.356
Voorraad per begin boekjaar	6.564	
Inkoop goederen	<u>28.081</u>	
	34.645	
Voorraad per einde boekjaar	<u>8.958</u>	
	25.687	
Afname voorziening voor incourant	<u>662</u>	
Inkoopwaarde verkoop		<u>26.349</u>
Brutowinst		48.007
Vracht en portiekosten	343	
Kosten eigen organisatie	<u>1.430</u>	
		<u>1.773</u>
Nettowinst		46.234

Aandeel in acties derden

Werkelijk lopend jaar	186.633
Begroot lopend jaar	36.000
Baten vorig jaar	120.606

In het boekjaar werd ontvangen van:

Dep. Bijzondere Noden Ger. Gemeente	23.035
Diaconaal bureau CGK	13.598
RD/Draagt Elkanders Lasten	<u>150.000</u>
Totaal	186.633

Subsidies overheden en anderen

Werkelijk lopend jaar	4.100.388
Begroot lopend jaar	4.533.000
Baten vorig jaar	3.226.813

In het boekjaar werd ontvangen van:	Projectbijdrage	Kostenverg.	Totaal
Prisma (ICCO verdubbelingsregeling)	1.125.044	42.570	1.167.614
Bijdrage Woord en Daad publieksgelden	562.522	0	562.522
Netto ontvangen	562.522	42.570	605.092
Correctie vorig/volgend jaar			-1.482
Buitenlandse Zaken:			
TMF subsidie Arbeid en Inkomen	1.989.325	0	1.989.325
TMF subsidie Basisvoorzieningen	1.156.690	0	1.156.690
PSO bijdrage capaciteitsopbouw	343.392	0	343.392
Overheidssubsidies via comités	120.521	0	120.521
Totaal ontvangen	4.172.450	42.570	4.213.538
Organisatiekosten			113.150
Netto verantwoord			4.100.388

Resultaat beleggingen

Werkelijk lopend jaar	152.228
Begroot lopend jaar	50.000
Baten vorig jaar	117.165

Ontvangen rente in het boekjaar	143.478
Voordelig koersverschil	8.750
Totaal resultaat beleggingen	152.228

Bij een gemiddeld saldo van € 8.130.000 is de rente 2%.

LASTEN

Voorlichting/bewustmaking

Werkelijk lopend jaar	282.373	
Begroot lopend jaar	297.000	
Lasten vorig jaar	252.172	
De kosten bestaan uit:		
Directe kosten voorlichting en bewustmaking	115.922	
Af: sponsoring symposium Business Platform	40.400	
		75.522
Gemengde kosten fondsenwerving en voorlichting:		
Totale kosten	181.438	
Waarvan kosten fondsenwerving	123.381	
Kosten voorlichting/bewustmaking		58.057
Totaal directe kosten voorlichting en bewustmaking		133.579
Uitvoeringskosten (bijlage 3)		148.794
Totale kosten voorlichting en bewustmaking		282.373

Structurele hulp:

Werkelijk lopend jaar	15.150.745	
Begroot lopend jaar	16.855.445	
Lasten vorig jaar	12.029.658	
Voor de verdeling naar programma's zie bijlagen 1. Voor verdeling naar organisaties zie bijlage 2.		
Kosten hulpverlening:		
Programma Onderwijs:		
a. adoptieprojecten	6.096.762	
b. overige onderwijsprojecten	2.730.180	8.826.942
Programma Arbeid en inkomen:		
a. adoptieprojecten	720.951	
b. overige projecten arbeid en inkomen	2.546.028	3.266.979
Programma Basisvoorzieningen		
Diverse projecten		
Projecten BIEH		
Subtotaal		14.393.051
Uitvoeringskosten in Nederland		757.694
Totaal		15.150.745

Als lasten in het betreffende boekjaar worden de betalingen ten laste van de fondsen en de aangegane verplichtingen (reserveringen) verantwoord.

Noodhulp

Werkelijk lopend jaar	1.446.789
Begroot lopend jaar	1.680.000
Lasten vorig jaar	441.624

Uitgegeven voor noodhulp:

Iran	noodhulp na aarbeving	190.077
Afghanistan	noodhulp	98.067
India	noodhulp na zeebeving	75.000
India	noodhulp overig	233.388
Bangladesh	noodhulp en overstroming	17.309
Sri Lanka	noodhulp na zeebeving en div.	25.033
Filippijnen	noodhulp na cycloon	20.082
Haiti	noodhulp na overstromingen en cycloon	275.287
Colombia	noodhulp na overstromingen	11.245
Afrika	noodhulp i.v.m. droogte	404.576
Liberia	noodhulp	96.725
Totaal		1.446.789

Bijlage 1 bestemmingsfondsen

	code	Fonds per 1/1/04	Ontvangsten 2004	Bestedingen 2004	Overboeking 2004	Fonds per 31/12/04
Adoptieprojecten						
Adoptiebudgetten (zie bijl.2)	10 20	789.962	6.293.812	6.181.454	0	902.320
Overige Adoptieprojecten	10 20	0	690.579	636.259	-54.320	0
Subtotaal Adoptieprojecten		789.962	6.984.391	6.817.713	-54.320	902.320
Waarvan naar programma Arb.+Ink.		0	-720.951	-720.951	0	0
Totaal adoptieprojecten		789.962	6.263.440	6.096.762	-54.320	902.320
Overig onderwijs						
Capaciteitsopbouw onderwijs	28	0	0	20.516	20.516	0
Bundels van liefde	29	0	81.800	286.926	205.126	0
Verbetering huisvesting onderwijs	30	108.044	221.368	1.840.332	1.420.920	0
Overige kwaliteitsverbeteringen onderwijs	31	6.434	0	28.685	22.251	0
Vervolgonderwijs	32	0	0	6.647	6.647	0
Budgetsteun onderwijsprogramma's	33	0	524	0	-524	-0
Alfabetisering	34	0	32.650	85.022	52.372	0
Overige onderwijsprojecten	35	149.415	320.249	352.385	-4.596	112.683
Straatkinderen	36	215.204	91.456	85.372	-59.228	162.060
Overige risicokinderen	37	0	8.696	24.753	16.057	0
Diversen	38	295	11.456	-457	-12.208	0
Totaal overige onderwijsprojecten		569.392	768.199	2.730.181	1.667.333	274.743
Arbeid en Inkomen						
Vakonderwijs	40	108.443	301.585	498.128	230.914	142.814
Infrastructuur vakonderwijs	41	219.655	391.151	980.456	750.880	381.230
Job & Business Centres	42	1.677	69.168	210.152	139.307	0
Microkrediet	43	5.126	56.069	2.309	-58.886	0
Inkomsten TMF-subsidie		106.441	1.989.325	0	-1.815.863	279.903
MKB	44	0	82.629	263.520	180.891	0
Studiebeurzen	45	739	68.649	477.649	408.261	0
Idem van adoptieprojecten		0	720.951	720.951	0	0
Capaciteitsopbouw/overhead	47-49	0	0	113.813	113.813	0
Totaal arbeid en inkomen		442.081	3.679.527	3.266.978	-50.683	803.947
Basisvoorzieningen						
Gezondheidszorg (PHC)	50	131.764	450.698	655.011	363.308	290.759
Gezondheidszorg (curatief)	51	245.275	557.757	907.252	398.184	293.964
Inkomsten TMF-subsidie		299.893	1.156.690	0	-1.144.283	312.300
Voedselzekerheid	52	0	129.387	96.572	-32.815	0
Landbouw	53	10.976	100.352	179.431	68.103	0
Water	54	159.906	144.904	136.051	-24.795	143.964
Beheer natuurlijke bronnen	55	0	0	5.296	2.928	-2.368
Huisvesting	56	5.275	9.765	13.749	-1.291	0
Capaciteitsopbouw	59	980	0	45.336	44.356	0
Totaal basisvoorzieningen		854.069	2.549.553	2.038.698	-326.305	1.038.619

	code	Fonds per 1/1/04	Ontvangsten 2004	Bestedingen 2004	Overboeking 2004	Fonds per 31/12/04
Noodhulp						
Directe noodhulp	61	962.834	1.301.084	814.885	-319.962	1.129.071
Rehabilitatie	62	166.854	5.907	631.904	414.742	-44.401
Totaal noodhulp		1.129.688	1.306.991	1.446.789	94.780	1.084.670
Diversen						
Diversen	div.	556.017	1.031.778	177.193	-370.990	1.039.612
Bijbelverspreiding via BIEH	div.	942	25.463	83.238	56.833	0
Afronding		0	-1	2	2	-1
Totaal diversen		556.959	1.057.240	260.433	-314.155	1.039.611
Totaal		4.342.151	15.624.950	15.839.841	1.016.650	5.143.910
De inkomsten bestaan uit:						
Baten uit eigen fondsenwerving			11.243.442			
Aandeel in acties derden			167.970			
Subsidies overheden en anderen			4.213.538			
Totaal			15.624.950			
Opmerkingen						
In deze opzet zijn alleen de bestemmingsfondsen opgenomen, excl. het algemeen hulpverleningsfonds. In de kolom overboekingen staan de overboekingen tussen de bestemmingsfondsen onderling en de bijdrage uit het algemeen hulpverleningsfonds.						
1) in 2003 onder programma onderwijs						
2) in 2003 gedeeltelijk (€ 10,595) onder programma Arbeid en Inkomen						

Bestemmingsfondsen verdeeld naar landen

	Fonds per 01/01/04	Ontvangsten 2004	Bestedingen 2004	Overboeking 2004	Fonds per 31/12/04
Afghanistan					
ZOA	161.137	5.830	98.067	0	68.900
Totaal Afghanistan	161.137	5.830	98.067	0	68.900
Iran					
Medair	405	192.079	190.077	0	2.407
Totaal Iran	405	192.079	190.077	0	2.407
India					
IREF	13.810	256.775	283.582	26.692	13.695
Count	-7.668	138.336	166.070	27.652	-7.750
AMG-India	202.462	1.186.934	1.297.429	148.640	240.607
W&D-India	259.121	581.116	880.079	96.381	56.539
GSPI	920	27.243	205.036	176.873	0
HBI	-2.892	26.082	28.218	4.586	-442
Totaal India	465.753	2.216.486	2.860.414	480.824	302.649
Bangladesh					
CSS	58.398	233.220	771.149	557.588	78.057
Totaal Bangladesh	58.398	233.220	771.149	557.588	78.057
Sri Lanka					
W&D-Lanka	84.943	178.051	143.084	-25.199	94.711
CSI	0	0	25.000	25.000	0
Totaal Sri Lanka	84.943	178.051	168.084	-199	94.711
Filipijnen					
AMG-Philippines	269.507	601.307	680.727	61.311	251.398
SBC	1.132	3.137	15.685	11.416	0
SPECS	0	3.279	47.468	44.189	0
Totaal Filipijnen	270.639	607.723	743.880	116.916	251.398
Thailand					
AMG-Thailand	907	110.214	537.572	433.125	6.674
Totaal Thailand	907	110.214	537.572	433.125	6.674
Haïti					
AMG-Haïti	2.768	7.251	96.561	86.542	0
P&A	310.100	1.876.295	2.219.331	406.985	374.049
Totaal Haïti	312.868	1.883.546	2.315.892	493.527	374.049
Colombia					
Dios es Amor	149.096	1.054.601	1.529.860	368.431	42.268
Totaal Colombia	149.096	1.054.601	1.529.860	368.431	42.268

	Fonds per 01/01/04	Ontvangsten 2004	Bestedingen 2004	Overboeking 2004	Fonds per 31/12/04
Guatemala/Honduras/ Nicaragua					
AMG-Guatemala	-82.496	1.417.933	1.700.307	379.180	14.310
Indef Nicaragua	4.396	17.004	139.700	118.300	0
Totaal Guatemala/ Honduras/Nicaragua	-78.100	1.434.937	1.840.007	497.480	14.310
Zuid-Afrika					
Mfesane	46.310	217.388	486.417	259.134	36.415
Overig Zuid-Afrika	1.068	6.911	13.318	5.339	0
Totaal Zuid-Afrika	47.378	224.299	499.735	264.473	36.415
Burkina Faso					
Credo	143.942	1.034.270	2.084.841	932.897	26.268
Totaal Burkina Faso	143.942	1.034.270	2.084.841	932.897	26.268
Botswana					
Homecraft Centre/ Pelenomi	0	33.009	16.771	-16.238	0
Totaal Botswana	0	33.009	16.771	-16.238	0
Zambia					
E.F.Z.	711.515	11.586	42.329	-336.845	343.927
Totaal Zambia	711.515	11.586	42.329	-336.845	343.927
Angola					
IESA Angola	2.768	39.302	238.199	196.129	0
Totaal Angola	2.768	39.302	238.199	196.129	0
Liberia					
ZOA	79.938	47.572	96.725	1.800	32.585
Totaal Liberia	79.938	47.572	96.725	1.800	32.585
Sierra Leone					
Cotton Tree Foundation	0	0	-95	-95	0
Totaal Sierra Leone	0	0	-95	-95	0
Ethiopië					
Hope Enterprises/ZOA	156.204	429.828	1.215.925	1.103.055	473.162
Fistula Hospitaal	16.408	55.661	33.769	-549	37.751
Totaal Ethiopië	172.612	485.489	1.249.694	1.102.506	510.913
Tsjaad					
Caedesce	0	0	100.085	100.085	0
Totaal Tsjaad	0	0	100.085	100.085	0

	Fonds per 01/01/04	Ontvangsten 2004	Bestedingen 2004	Overboeking 2004	Fonds per 31/12/04
Diversen					
AMG-Griekenland	0	10.348	10.752	404	0
AMG-Cyprus	0	7.837	8.241	404	0
Algemeen kinderfonds	0	-83.777	0	83.777	0
Kinderfonds Nelleke Regina	45.378	1.634	0	-1.634	45.378
Bundels van liefde	0	81.800	286.926	205.126	0
Doorleerfonds	0	68.640	0	-68.640	0
Partnerplan	99.670	290.138	0	-173.253	216.555
Substichtingen	0	456.608	0	-456.608	0
Subsidie TMF	406.334	3.146.015	0	-2.960.146	592.203
Subsidie PSO	0	338.392	0	-205.269	133.123
Garantiefonds Oiko- credit	250.000	0	19.178	250.000	480.822
Business Platform	117.690	305.460	0	-228.945	194.205
Zeebeving Azië	0	511.719	0	-86.781	424.938
Overige bestemmings- fondsen	837.938	672.460	48.218	-591.025	871.155
Diverse landen pro- jecten BIEH	942	25.463	83.238	56.833	0
Afronding	0	-1	2	3	
Totaal Diversen	1.757.952	5.832.736	456.555	-4.175.754	2.958.379
TOTAAL	4.342.151	15.624.950	15.839.841	1.016.650	5.143.910

Projectverplichtingen

Land	Organisatie	Verplichting 12/31/04
Afghanistan	ZOA	31.360
Angola	IESA Angola	254.110
Bangladesh	CSS	563.851
Botswana	Homecraft Centre/Pelenomi	17.129
Burkina Faso	Credo	1.046.505
Colombia	Dios es Amor	474.426
Ethiopië	Hope Enterprises/ZOA	1.447.696
Filipijnen	AMG-Philippines	181.380
Haïti	P&A	51.563
India	Count	16.419
India	AMG-India	80.111
India	W&D-India	133.965
India	GSPI	6.448
India	HBI	1.377
Iran	Medair	65.000
Liberia	ZOA	10.136
Nicaragua	Indef	3.032
Sri Lanka	W&D-Lanka	27.916
Thailand	AMG-Thailand	206.672
Tsjaad	Caedesce	42.439
Zambia	E.F.Z.	24.034
Zuid-Afrika	Mfesane	181.204
Diverse	Diverse organisaties	7.680
Diverse landen	Partners BIEH	71.217
Totaal Verplichtingen		4.945.670
<i>Waarvan langlopend (langer dan 1 jaar)</i>		<i>337.000</i>
<i>Waarvan kortlopend</i>		<i>4.608.670</i>

Bijlage 2 Vergelijking adoptiebudgetten

Jaar: 2004

Organisatie	Gemiddeld aantal kinderen			Totaal			In procenten van betaling	door kindertal	door koers
	Gemiddeld	Werkelijk	Verschil	Betaald EUR	Ontvangen EUR	Verschil EUR			
IREF India	1.052	1.004	-48	240.107	244.073	3.966	1,65	1.030	2.936
Count India	589	564	-25	134.486	136.703	2.218	1,65	-1.041	3.259
AMG-India	4.599	4.446	-153	1.028.847	1.080.358	51.511	5,01	-531	52.042
Word & Deed-India	1.929	1.750	-179	464.230	448.450	-15.780	-3,40	-15.214	-566
HBI India	104	107	3	23.336	26.082	2.746	11,77	58	2.688
CSS Bangladesh	725	701	-24	159.704	170.323	10.619	6,65	-8.678	19.297
Word & Deed-Lanka	765	733	-32	153.020	174.523	21.503	14,05	3.391	18.112
AMG-Philippines	1.900	1.784	-116	397.252	433.573	36.321	9,14	-7.475	43.796
AMG-Thailand	318	304	-14	68.004	73.771	5.767	8,48	-328	6.095
P&A Haïti	5.000	4.774	-226	1.184.385	1.141.668	-42.717	-3,61	-13.597	-29.120
AMG-Guatemala	5.880	5.661	-219	1.271.973	1.368.779	96.806	7,61	14.435	82.371
Mfesane	80	68	-12	19.766	16.403	-3.364	-17,02	-1.251	-2.113
Credo B.F.	3.200	2.819	-381	788.521	685.118	-103.403	-13,11	8.503	-111.906
Hope Enterprises	1.323	1.210	-113	247.824	293.990	46.166	18,63	-10.690	56.856
Totaal	27.464	25.925	-1.539	6.181.454	6.293.813	112.358	1,82	-31.388	143.746

Bijlage 2 Vergelijking adoptiebudgetten (cumulatief)

Jaar: t/m 2004

Organisatie	Saldo fonds	Totaal lopend jaar			Saldo	in procenten	Saldo fonds
	per 1-1 EUR	Betaald EUR	Ontvangen EUR	Saldo EUR			per 31-12 EUR
IREF India	13.810	240.107	244.073	3.966	1,65	17.776	
Count India	-9.967	134.486	136.703	2.218	1,65	-7.750	
AMG-India	189.096	1.028.847	1.080.358	51.511	5,01	240.607	
Word & Deed-India	7.136	464.230	448.450	-15.780	-3,40	-8.644	
HBI India	-3.188	23.336	26.082	2.746	11,77	-442	
CSS Bangladesh	20.400	159.704	170.323	10.619	6,65	31.018	
Word & Deed-Lanka	73.208	153.020	174.523	21.503	14,05	94.711	
AMG-Philippines	215.078	397.252	433.573	36.321	9,14	251.398	
AMG-Thailand	907	68.004	73.771	5.767	8,48	6.674	
P&A Haïti	205.056	1.184.385	1.141.668	-42.717	-3,61	162.338	
AMG-Guatemala	-82.496	1.271.973	1.368.779	96.806	7,61	14.310	
Mfesane	-5.516	19.766	16.403	-3.364	-17,02	-8.880	
Credo B.F.	120.673	788.521	685.118	-103.403	-13,11	17.270	
Hope Enterprises	45.767	247.824	293.990	46.166	18,63	91.933	
Totaal	789.962	6.181.454	6.293.813	112.358	1,82	902.320	

Bijlage 3 Model C Toelichting op de uitvoeringskosten

Verdeling uitvoeringskosten naar bestemming:

Kostensoort	Kostendragers:							
	Doelstelling (structurele kst.)	Doel- stelling (voorl./ bew.m.)	Fondsen- werving e.f.	Inst. fondsen- werving	Verkoop goederen	Totaal boekjaar	Begroot boekjaar	Vorig boekjaar
Salarissen en sociale lasten	459.025	89.891	253.511	67.869	851	871.147		751.361
Pensioenlasten	64.437	10.957	31.945	8.611	86	116.035		82.575
Overige personeelskosten	19.380	8.234	18.021	2.705	51	48.390		32.713
Reis- en verblijfkosten	16.453	7.012	18.184	4.490	70	46.209		40.961
<i>Subtotaal personeelskosten</i>	<i>559.295</i>	<i>116.094</i>	<i>321.660</i>	<i>83.674</i>	<i>1.058</i>	<i>1.081.781</i>	<i>1.134.000</i>	<i>907.610</i>
Rechtstreeks op projectkosten	0					0		0
Bijdrage derden in personeelskosten		0	0	0	0	0	0	0
<i>Te verdelen personeelskosten</i>	<i>559.295</i>	<i>116.094</i>	<i>321.660</i>	<i>83.674</i>	<i>1.058</i>	<i>1.081.781</i>	<i>1.134.000</i>	<i>907.610</i>
Huisvestingskosten	46.662	9.697	26.814	6.989	88	90.250	87.000	97.797
Kantoorkosten	70.168	14.477	40.534	10.434	131	135.746	141.000	136.106
Bestuur/afd. e.d.	2.707	563	862	225	3	4.360	8.000	9.061
Kosten monitoring en evaluatie	70.101	0	0	0	0	70.101	90.000	44.626
Overige algemene kosten	8.762	7.963	12.626	11.828	150	41.327	42.000	34.352
Totaal uitvoeringskosten	757.695	148.794	402.496	113.150	1.430	1.423.565	1.502.000	1.229.552
Gemiddeld aantal personeelsleden (fte)						21,18	21,50	18,71
Totaal bezoldigde bestuurders en toezichhouders						0,00	0,00	0,00
Leningen, voorschotten en garanties verstrekt aan bestuurders en toezichhouders						0,00	0,00	0,00

	Totaal boekjaar	Begroot boekjaar	Vorig boekjaar
Huisvestingskosten			
Huur	67.331	68.000	63.913
Energie	7.592	5.000	7.413
Onderhoud/schoonmaken	7.161	9.000	8.947
Servicekosten	8.167	5.000	17.524
Totaal huisvestingskosten	90.250	87.000	97.797
De huisvestingskosten worden toegerekend in verhouding tot de salariskosten.			
Kantoorkosten			
Kantoorbenodigdheden en drukwerk	36.710	40.000	16.104
Afschrijving inventaris	70.340	67.000	65.716
Porti algemeen	10.294	10.000	11.213
Communicatie	14.534	15.000	11.013
Overige kantoorkosten	10.653	12.000	32.060
Bijdragen derden in kantoorkosten	-6.785	-3.000	0
Totaal kantoorkosten	135.746	141.000	136.106
De kantoorkosten worden toegerekend in verhouding tot de salariskosten.			
Kosten bestuur			
Reiskosten	1.601	4.200	3.133
Porti/telefoon/representatie	386	1.600	386
Overige kosten	2.373	2.200	5.542
Totaal kosten bestuur / afd. e.d.	4.360	8.000	9.061
De kosten worden voor 75% toegerekend aan de Doelstelling en voor 25% aan de Fondsenwerving.			
Kosten monitoring en evaluatie			
Reguliere werkbezoeken	61.015	77.200	43.175
Financiële werkbezoeken	9.086	12.800	1.451
Totaal overige algemene kosten	70.101	90.000	44.626
De kosten worden toegerekend aan de Doelstelling.			
Overige algemene kosten			
Externe controle	13.132	11.000	8.164
Advies-/notariskosten	7.730	9.000	8.657
Samenwerkingsverbanden (Prisma/EU-Cord)	19.387	21.000	16.453
Kosten ISO-certificering	1.078	1.000	1.078
Totaal overige algemene kosten	41.327	42.000	34.352
Van de controlekosten wordt € 150 toegerekend aan de goederenverkoop, het overige wordt gelijk verdeeld over de kosten van de doelstelling en de kosten fondsenwerving.			
De advieskosten/notariskosten worden toegerekend aan de fondsenwerving.			
De kosten voor Prisma, EU-Cord en ISO worden gelijkelijk verdeeld over fondsenwerving en doelstelling.			

Toelichting op de uitvoeringskosten

Personeelskosten

Algemeen

De personeelskosten van het kantoor in Nederland worden op basis van de tijdsbesteding toegerekend aan de bestemming als volgt:

Naam	Omvang functie	Verdeling in procenten:					BIEH
		Doel- stelling struct.k.	Doel- stelling voorl.+bew.	Fondsen werving	Inst.fond- senwerv.	Verkoop goederen	
Directie							
Directeur	1,00	90	0	5	5	0	0
Directiesecretaresse	0,80	90	0	10	0	0	0
Directiesecretaresse	0,33	90	0	10	0	0	0
Kwaliteitsmedewerker	0,16	40	10	40	10	0	0
Subtotaal	2,29						
Administratie							
Administrateur	1,00	75	0	20	5	0	0
Boekhouder	0,38	40	10	40	10	0	0
Boekhouder	1,00	20	0	79	0	0	1
Administratief medewerker	1,00	30	5	63	0	1	1
Personeelsmedewerker	0,15	40	10	40	10	0	0
Subtotaal	3,53						
Projecten en Programma's							
Hoofd afdeling	0,86	100	0	0	0	0	0
Hoofd financiële adoptie	1,00	100	0	0	0	0	0
Projectmedewerker	0,80	100	0	0	0	0	0
Projectmedewerker	1,00	100	0	0	0	0	0
Projectmedewerker	0,60	100	0	0	0	0	0
Projectmedewerker	0,80	100	0	0	0	0	0
Medewerker adoptie	0,60	60	15	25	0	0	0
Medewerker adoptie	0,80	60	15	25	0	0	0
Medewerker adoptie	0,35	60	15	25	0	0	0
Medewerker adoptie	0,00	60	15	25	0	0	0
Administratief medewerker projecten	0,40	100	0	0	0	0	0
Subtotaal	7,21						
Institutionele Fondsen							
Hoofd afdeling	0,90	45	10	0	45	0	0
Medewerker	0,67	0	10	0	90	0	0
Subtotaal	1,57						
PR Particulieren							
Hoofd afdeling	0,25	0	40	58	0	1	1
Voorlichter	0,68	0	40	58	0	1	1
Subtotaal	0,93						
Ondersteuning PR en Fondsenwerving							
Office-manager	0,90	0	30	65	5	0	0
Redactiesecretaris	0,95	0	40	60	0	0	0
Telefoniste/medewerker	0,45	0	40	58	0	2	0

Naam	Omvang functie	Doel- stelling struct.k.	Verdeling in procenten:				Verkoop goederen	BIEH
			Doel- stelling voorl.+bew.	Fondsen werving	Inst.fond- senwerv.			
Secretaresse IF en Bedrijven	1,00	0	10	45	45	0	0	
Telefoniste/medewerker	0,21	40	10	40	10	0	0	
Telefoniste/medewerker	0,38	0	30	70	0	0	0	
Telefoniste/medewerker	0,33	0	30	70	0	0	0	
Subtotaal	4,22							
Bedrijven								
Hoofd afdeling	1,00	10	20	70	0	0	0	
Accountmanager	0,33	0	20	80	0	0	0	
Accountmanager	0,10	0	20	80	0	0	0	
Subtotaal	1,43							
Totaal	21,18							
Waarvan t.b.v. BIEH	0,03							
Waarvan t.b.v. Woord en Daad	21,15							

De tijdsbesteding wordt jaarlijks bij de behandeling van de begroting voor het nieuwe jaar zo goed mogelijk ingeschat.

Verdeling personeelskosten	Totaal	Begroot	Vorig jaar
Salarissen en sociale lasten	871.147	928.822	751.361
Pensioenlasten	116.035	126.829	82.575
Overige pers.kosten	48.390	22.900	32.713
Reis- en verblijfkosten	46.209	55.292	40.961
Totaal personeelskosten	1.081.781	1.133.843	907.610

Kosten directie:

Totale werkgeverslasten directeur	106.940
Bijdrage Prisma (nevenfunctie 0,2 fte)	30.001
Lasten voor Woord en Daad	76.939

Bijlage 4 Kosten eigen fondsenwerving en voorlichting en bewustmaking

Directe Publiciteitskosten:	Rekening		Voorlicht. en bew.	Begroting		e.v. toelichting
	2004	Fondsen- werving		2004	Rekening 2003	
Nederlandstalig periodiek	111.782	83.837	27.945	113.400	119.184	oplage 60.000
Idem acceptgiro's/antwoordkaart	8.893	8.893	0	10.700	4.317	
Grenzeloos	54.014	0	54.014	52.000	54.979	oplage 20.000
Schoolmagazine	13.148	0	13.148	12.900	13.059	oplage 85.000
Daadkracht	17.699	8.850	8.849	16.900	17.156	oplage 2.500
Projectenboekje/jaarverslag	13.798	6.899	6.899	16.200	12.121	
Advertenties	123.803	123.803	0	80.800	70.427	incl. noodhulpactie ZOA 2003
Kosten symposium	48.760	0	48.760	0	0	
Kosten Business Platform	2.526	1.263	1.263	7.300	3.638	
Kosten website en internet	18.860	14.145	4.715	12.500	20.406	incl. afschrijving website
Comitédag	4.208	2.104	2.104	6.000	5.337	Nijkerk
Overige manifestaties	32.321	32.321	0	34.900	0	Beurs Wegwijs/markt Houten
Mailings en groeten	45.407	45.407	0	48.400	67.626	werving en informatie
Comités	40.250	40.250	0	42.000	55.041	folders, actiemateriaal enz.
Aandeel kostenverg. WD Canada	12.141	12.141	0	11.000	11.302	betreft 75% kostendekking
Lidmaatschappen/diversen	20.535	20.535	0	26.000	26.716	VFI, CBF
Reiskosten buitenland	2.062	1.031	1.031	7.000	2.265	PR reiskosten
Kosten TMF-aanvraag	10.503	5.252	5.251	6.000	10.503	25% van € 42.012 (2002)
Kosten BIEH	1.778	1.778	0	17.000	1.982	
Totaal directe publiciteitsk.	582.488	408.509	173.979	521.000	496.059	
Sponsoring advertenties	-100	-100	0	-5.000	-3.637	
Sponsoring symposium	-40.400	0	-40.400	0	0	NCDO
Saldo directe publiciteitsk.	541.988	408.409	133.579	516.000	492.422	

In artikel 2 lid 4g van de statuten is opgenomen als doelstelling:

het bevorderen van bewustwording in rijke landen van de armoedeproblematiek elders door middel van de zogenoemde ontwikkelingseducatie en/of met behulp van andere middelen.'

Verdeling kosten Voorlichting en Bewustmaking en Fondsenwerving:

Uitsluitend voorlichting en bewustmaking:

Grenzeloos incl. verzending, schoolmagazine incl. verzending en kosten symposium Business Platform

50% voorlichting en bewustmaking:

Kosten Projectenboekje, Comitédag, Daadkracht, Business Platform, PR-reis en kosten TMF-aanvraag

25% voorlichting en bewustmaking:

Kosten van het kwartaalblad excl. de kosten van acceptgiro's en adoptieactie en kosten website

100% Fondsenwerving:

Alle overige kosten zijn voor 100% Fondsenwerving.

Bijlage 5 Berekening kostenpercentage voor de totale organisatie:

Totaal inkomsten Woord en Daad:	Lopend boekjaar	Begroting boekjaar	Voorgaand boekjaar
	Bedrag x € 1.000	Bedrag x € 1.000	Bedrag x € 1.000
Baten eigen fondsenwerving:			
Kinderadoptie	7760	7930	7602
Fondsinkomsten	6936	7406	5615
Subtotaal baten eigen fondsenwerving	14696	15336	13217
Overige baten:			
Nettowinst goederen	46	50	68
Aandeel in acties derden	187	36	121
Subsidies overheden en anderen	4214	4664	3322
Resultaat beleggingen	152	50	117
Subtotaal ontvangen door Woord en Daad	19295	20136	16845
Rechtstreeks door de partners ontvangen:			
Diverse partners: uitgezonden via PSO	0	0	60
Totaal inkomsten	19295	20136	16905
Organisatiekosten:			
Personeelskosten	1.082	1134	907
Huisvestingskosten	90	87	99
Kantoorkosten	136	141	135
Kosten bestuur, afd. e.d.	4	8	9
Monitoring en evaluatie	70	90	45
Overige algemene kosten	41	42	35
Subtotaal	1424	1502	1230
Directe kosten Fondsenwerving/bewustmaking	542	516	492
Totaal organisatiekosten	1966	2018	1722
Oude norm 10% van de inkomsten	1930	2014	1691
Werkelijke kosten	1966	2018	1722
in procenten	10,19	10,02	10,19

Bijlage 6 Substichtingen

Naast de hoofdstichting zijn er een aantal substichtingen opgericht die elk een deel van het werkterrein van Woord en Daad bestrijken. Hiermee wordt bereikt dat het schenkingsrecht beperkt blijft. Het betreft de volgende stichtingen:

Naam:

St. Woord en Daad Water

St. Woord en Daad Bijbels en geestelijke lectuur

St. Woord en Daad Kindertehuizen

St. Woord en Daad Voedselhulp

St. Woord en Daad Noodhulp

St. Woord en Daad Scholenbouw

St. Woord en Daad Landbouwwerk

St. Woord en Daad Werkgelegenheid

St. Woord en Daad Medisch werk

St. Woord en Daad Onderwijs

Doelstelling:

Verstrekken van hulp in de vorm van toegankelijk maken van water

Verstrekken van Bijbels en geestelijke lectuur

Verstrekken van hulp aan kindertehuizen

Verstrekken van voedselhulp

Verstrekken van noodhulp

Verstrekken van hulp in de vorm van scholenbouw

Verstrekken van landbouwkundige hulp

Verstrekken van hulp in de vorm van toegankelijk maken van betaalde arbeid

Verstrekken van medische hulp

Verstrekken van onderwijskundige hulp

De cijfers van de substichtingen zijn geconsolideerd in de jaarrekening van de hoofdstichting.

Bijlage 7 Verschillen analyse begroting en rekening 2004

BATEN

Baten uit eigen fondsenwerving

Totaal rekening	14.697.118
Totaal begroting	15.336.134
Vershil	-639.016

De verschillen zijn ontstaan door de volgende afwijkingen:

	werkelijk	begroot	verschil
Adoptie	7.760.434	7.930.000	-169.566
Overige giften regulier	5.422.216	5.670.000	-247.784
Overige giften noodhulp	1.452.212	1.600.000	-147.788
Giften BIEH	62.256	136.134	-73.878
Totaal	14.697.118	15.336.134	-639.016

Over de hele linie zijn de inkomsten wat lager dan geraamd. Bij de particulieren was de groei minder dan verwacht (€ 13.135.000 tegenover verwacht € 13.680.000). De inkomsten van bedrijven waren hoger (€ 1.608.000 tegenover begroot € 1.370.000). Ten opzichte van 2003 stegen de inkomsten van de particulieren met 10% en van de bedrijven met 43%.

Kosten eigen fondsenwerving

Totaal rekening	810.905
Totaal begroting	795.790
Vershil	15.115

Het verschil in kosten wordt grotendeels veroorzaakt door hogere kosten voor advertenties. In 2004 werd na het afsluiten van de jaarrekening 2003 nog een nota ontvangen van € 36.000 voor de advertentiekosten van de gezamenlijke noodhulpactie van ZOA en Woord en Daad in 2003. Bij de St. BIEH zijn de kosten lager (-€ 15.000) omdat alleen 2 keer per jaar een nieuwsbrief uitgegeven wordt.

Resultaat verkopen artikelen

Totaal rekening	46.234
Totaal begroting	50.000
Vershil	-3.766

De winst komt grotendeels uit de verkoop van kerstkaarten. De winst is vrijwel gelijk aan het begrote bedrag.

Aandeel in acties derden

Totaal rekening	186.633
Totaal begroting	36.000
Vershil	150.633

De sterke stijging ten opzichte van de begroting komt door extra giften van het Reformatorisch Dagblad/Draagt Elkanders Lasten voor aids-bestrijding (+€ 150.000).

Subsidies overheden en anderen

Totaal rekening	4.100.388
Totaal begroting	4.533.000
Vershil	-432.612

De verschillen zijn ontstaan door de volgende afwijkingen:

	werkelijk	begroot	verschil
Europese Unie	0	300.000	300.000
BuZa (TMF-bijdrage)	3.146.015	3.170.000	23.985
ICCO blockgrant via Prisma	603.610	560.000	-43.610
PSO	343.392	300.000	-43.392
NCDO	120.521	334.000	213.479
Bruto-inkomsten	4.213.538	4.664.000	450.462
Organisatiekosten	113.150	131.000	17.850
Netto-inkomsten	4.100.388	4.533.000	432.612

Bij de Europese Unie werd wel een aanvraag ingediend maar niet gehonoreerd. De inkomsten van de comités worden verantwoord over de periode april 2003-maart 2004. De groei van de NCDO-aanvragen is daarom in het verslagjaar nog niet zichtbaar.

Resultaat beleggingen

Totaal rekening	152.228
Totaal begroting	50.000
Vershil	102.228

Doordat de opstart van nieuwe programma's tijd kost, is er vanuit de toegenomen inkomsten een buffer ontstaan van liquiditeiten die in de loop van de komende jaren besteed zal worden. Hierdoor waren de liquide middelen hoger dan begroot en dat gold ook voor de renteopbrengst. Deze buffer werd nog eens extra gevuld uit de positieve koersverschillen als gevolg van de sterke euro ten opzichte van de dollar.

Bestedingen

Voorlichting en bewustmaking

Totaal rekening	282.373
Totaal begroting	297.000
Verschil	-14.627

De kosten van de eigen activiteiten waren ongeveer gelijk aan de begroting terwijl de organisatiekosten € 14.000 lager waren. Dit wordt met name veroorzaakt door de lagere personeelskosten.

Structurele hulp

Totaal rekening	15.150.745
Totaal begroting	16.855.445
Verschil	-1.704.700

Het verschil met de begroting is als volgt:

	werkelijk	begroot	verschil
Onderwijsprojecten	8.826.942	8.844.000	-17.058
Economische ontwikkeling	3.266.979	4.295.000	-1.028.021
Basisvoorzieningen	2.038.699	2.491.000	-452.301
Overige structurele projecten	177.193	315.000	-137.807
Projecten BIEH	83.238	113.445	-30.207
Uitvoeringskosten in Nederland	757.694	797.000	-39.306
Totaal	15.150.745	16.855.445	-1.704.700

Een deel van de besparing op de projectuitgaven is het gevolg van de gunstige koersontwikkeling. Ten opzichte van de koers bij het opmaken van de begroting was de gemiddelde dollarkoers in 2004 ongeveer 5% lager. De uitgaven en inkomsten van het Hope College (€ 315.000) zijn verschoven van het programma Economische ontwikkeling naar Onderwijs. In het algemeen ondervindt de uitvoering van de groei-strategie enige vertraging door onvoldoende uitvoercapaciteit bij de partners. De groei gaat zeker in het continent Afrika langzamer dan aanvankelijk verwacht. Voor een uitgebreide toelichting wordt verwezen naar de verantwoording van de uitgaven op de programma's in het jaarverslag.

Noodhulp

Totaal rekening	1.446.789
Totaal begroting	1.680.000
Verschil	-233.211

De afwijking ten opzichte van de begroting is klein, zeker gelet op het feit dat deze post moeilijk te schatten is. Het verloop van de noodhulpfondsen is te zien in bijlage 1.

7.3 Begroting 2005

Begroting 2005:	
	Begroting (*e 1.000)
Inkomsten:	
Eigen fondsenwerving:	
Adoptieprogramma	8.064
Overige giften particulieren	4.596
Goederenwinst	50
Bijdragen bedrijven	1.763
Nog niet verdeeld	437
Subtotaal eigen fondsenwerving	14.910
Institutionele Fondsenwerving:	
Subsidies overheden e.a.:	
Prisma (brutobijdrage ICCO)	1.528
Bijdrage aan ICCO via Prisma	-607
Nettobijdrage Prisma	921
NCDO	470
PSO	491
Europese Unie nieuwe aanvragen	0
BuZa TMF-aanvraag	2.632
Diverse institutionele donoren overig	1.126
Subtotaal institutionele donoren	5.640
Intrest	100
Totaal inkomsten	20.650
Uitgaven:	
Programmakosten:	
Programma onderwijs	9.708
Programma basisvoorzieningen	2.783
Programma arbeid en inkomen	4.898
Programma humanitaire hulpverlening	1.800
Overige programma's	164
Subtotaal incl. overhead partners en inkomsten	19.353
Overhead Woord en Daad	1.161
Nettokosten programma's	20.514
Kosten eigen fondsenwerving	905
Totaal uitgaven	21.419
Saldo uit (eigen vermogen)	-769

Bijlage 1 Bestuur Woord en Daad

Bestuur

Ds. M.A. van den Berg • *Voorzitter*

Julianalaan 17 2712 CB ZOETERMEER 079-3163712 Predikant

Dr. R. Bisschop • *Secretaris*

Pr. Bernhardlaan 24 3901 CC VEENENDAAL 0318-522691 Conrector
scholengemeenschap

J. Plaisier R.A. • *Penningmeester*

Abbekesdoel 12 2971 VA BLESKENSGRAAF 0184-691084 Register Accountant

Mr. drs. D. Vergunst • *Algemeen adjunct*

Schopenhauerstraat 38 7323 MD APELDOORN 055-3663667 Rechter

Leden

Dr. D.J. Bac

Schokker 36 2991 DJ BARENDRECHT 0180-624418 Internist en tropisch arts

Dr. ir. R.A. Jongeneel

Crocusstraat 5 6666 AS HETEREN 026-4743582 Universitair docent
landbouweconomie en
internationale handel

Ds. H.H. Klomp

Kroonlaan 1 8071 WE NUNSPEET 0341-252069 Predikant

Mw. drs. M. van de Lagemaat

Leverkruid 2 3903 ES VEENENDAAL 0318-692023 Docente Frans/decaan vwo

Dr. ir. G. Nooteboom

Krusemanstraat 32 6717 MV EDE 0318-652814 Onderzoeker en universitair
docent antropologie en
ontwikkelingsstudies

Ds. C. Pronk • *Adviseur*

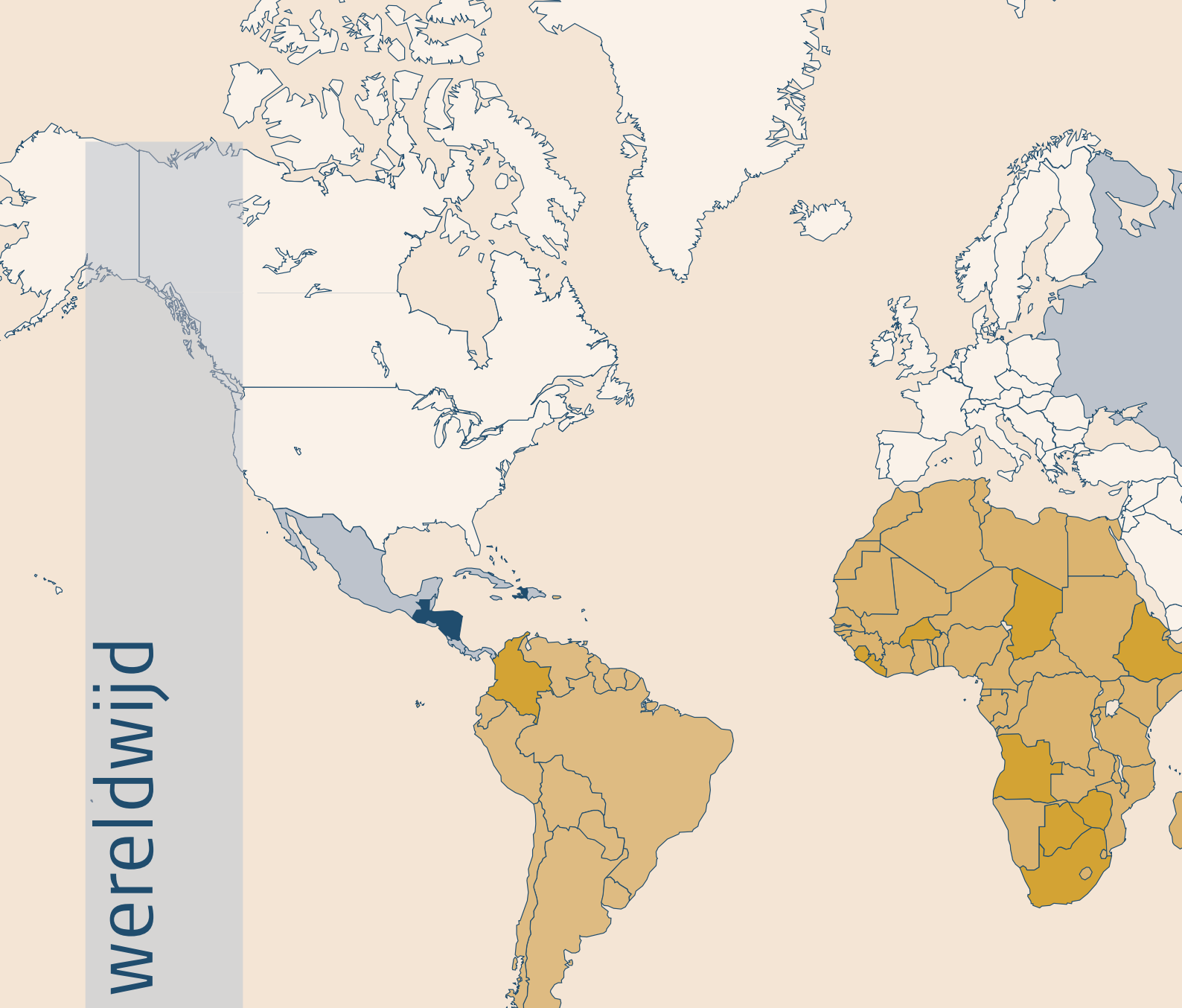
10 Highgate Place Brantford, ON, Canada N3R 5V4 001 519751 4470 Predikant

Personeel	
Op het kantoor werken 32 medewerkers, die 21 fulltime equivalenten (fte) vervullen. De algemene leiding berust bij de directeur, de heer ir. J. Lock.	
Directie	
Ir. Jan Lock	Directeur 90% en Projecten en Programma's 10%
Harmke van Ooijen-Oomen	Secr. Directie en Projecten en Programma's 80%
Florence Goossens-de Groot	Secr. Directie en Projecten en Programma's 32,5%
Anita Vogelezang-de Lijster	Medewerker Kwaliteitsbeheer 16,25%
Projecten en Programma's	
Ir. Leen Stok	Afdelingshoofd 90%
Hilda de Vries	Hoofd Financiële Adoptie 30%; medew. onderwijsgerelateerde Projecten en Programma's 70%
Drs. Ditteke den Hartog-Geluk	Medew. Arbeid en Inkomen 80%
Ir. Luuk van Schothorst	Medew. Basisvoorzieningen 100%
Drs. Jos de Kock	Medew. Onderwijs 80%
Drs. Gertie Gijsbertsen-Blaauwendraad	Medew. Onderwijs 60%
Janneke Bulten-van der Weijden	Medewerker Financiële Adoptie 80%
Mija den Hartog-van Westerveld	Medewerker Financiële Adoptie 80%
Administratie	
Geurt Versteeg	Afdelingshoofd 100%
Drs. Arnold van Willigen	Medewerker 100%
Peter Zegers	Medewerker 100%
Leneke Meijdam	Medewerker 100%
Marco Jan Bax	Medewerker Human Resources Management 20%
Institutionele Fondsen (IF)	
Drs. Dicky Voordijk-Nieuwenhuis	Afdelingshoofd 90%
Drs. Pascal Ooms	Medewerker 80%
Bedrijven	
Wim Hasselman	Afdelingshoofd 100%
Gerrit Prosman	Medewerker 100%
Cor Schaap	Medewerker 25%
Fondsenwerving Particulieren en Communicatie	
Rina Molenaar	Afdelingshoofd/voorlichter 100% (v.a. 1-8, daarvoor 40%)
Henk de Pater	Vanaf 1/4 Fondsenwerver (vrijwillig)
Ondersteuning PR en Fondsenwerving	
Christine Plaisier	Office-manager 90%
Frieda Roeleveld	Telefoniste/receptioniste 90%
Jolanda van Helden-Anker	Telefoniste/receptioniste 60%
Ruchama Bom	Telefoniste/receptioniste 60%
Teuny van Tilburg-Bax	Medewerker 25%
Lia de Jong	Medewerker 10%
Ellen Snoek-de Vreugd	Secretaresse IF/Bedrijven 100%
Joke Bevelander	Redactiesecretaris 95%

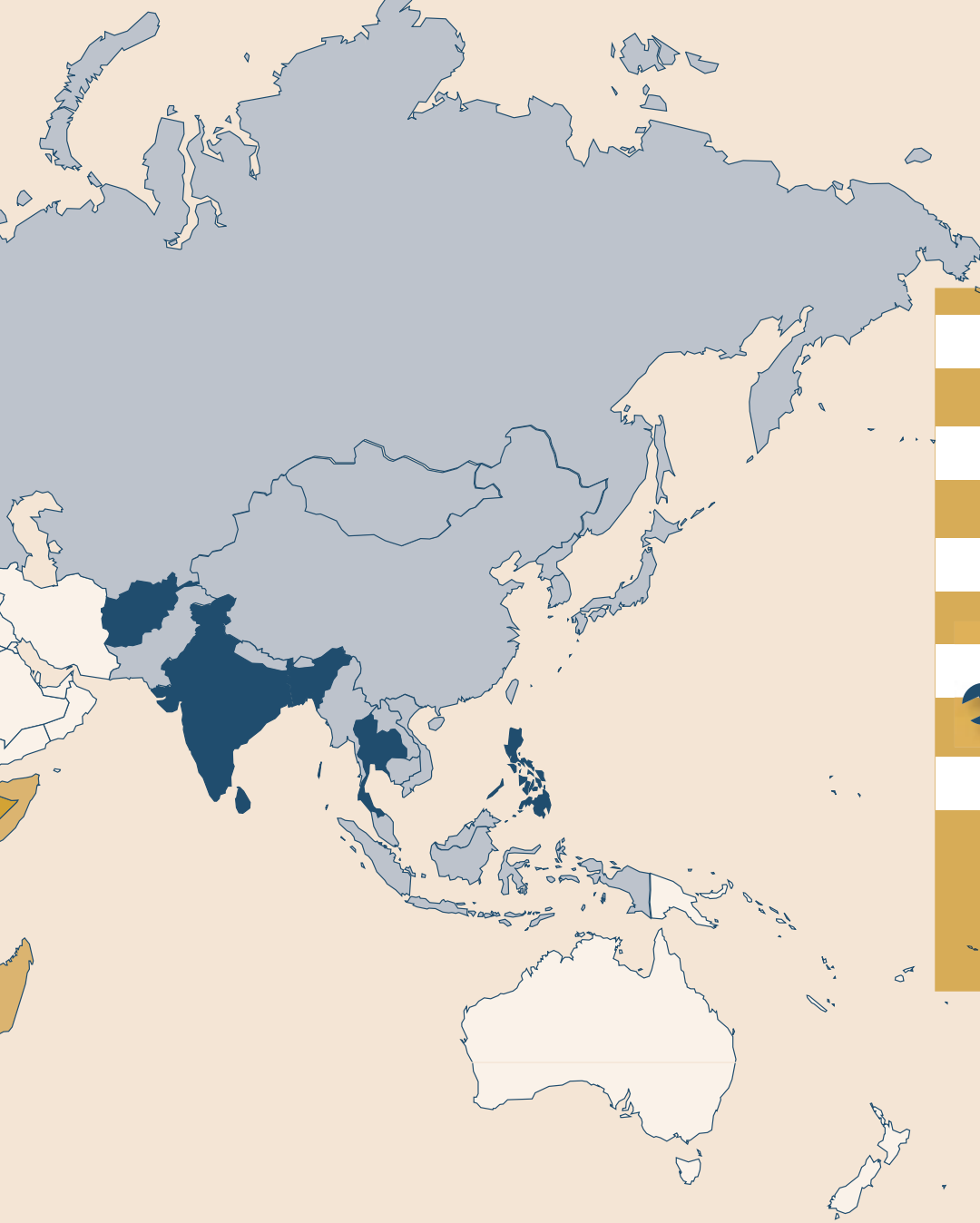
Comité	Naam	Adres	Woonplaats	Telefoon nr.
Comité W&D Achterberg	Mw. N. de Waard	Ruiterpad 27	3911 SJ RHENEN	0317-614469
Comité W&D Alblasserdam	Mw. M.C. Bos	Rembrandtlaan 87	2951 PL ALBLASSERDAM	078-6931869
Comité W&D Alphen ad Rijn	Mw. A. v/d Zwan-Wiegman	Braziliestraat 37	2408 MC ALPHEN A/D RIJN	0172-424192
Comité W&D Ameide	Mw. G. den Oudsten-Versluis	De Stobbe 10	4233 GS AMEIDE	0183-601825
Comité W&D Amersfoort	R. van der Veen	E. Verestraat 2	3813 CT AMERSFOORT	033-4802731
Comité W&D Apeldoorn	Mw. N.G.M. Spijkerboer	Gatherweg 5	8171 LB VAASSEN	0571-291725
Comité W&D Barendrecht	Mw. G.A. Pronk-Sluijmers	Meerwedensingel 87	2993 PA BARENDRECHT	0180-611194
Comité W&D Barneveld	T. Folmer	Nederwoudseweg 5	6741 MA LUNTEREN	0342-416612
Comité W&D Bennekom/Wag.	Mw. G.M.C. Korpershoek-Spijkerboer	Ooievaarsbek 56	6721 RP BENNEKOM	0318-415117
Comité W&D Betuwe-Midden	W. van Oostrum	Kersengaard 2	4051 EB OCHTEN	0344-644253
Comité W&D Bommelerwaard	Mw. M.M. v/d Bogert	Veldweg 8	5321 JE HEDEL	073-5992078
Comité W&D Brabant-West	T. den Uil	Omloop 83	4671 HW DINTELOORD	0167-523136
Comité W&D Capelle a/d IJ	P. Stok	Ceramstraat 5	2905 SL CAPELLE A/D IJSSEL	010-4501211
Comité W&D Den Haag	A. Groen	Van Boetzelaerlaan 151	2581 AR DEN HAAG	070-3559737
Comité W&D Dordr/Papendr	Mw. B. Lugies-Wolting	Burg. Struijkstraat 38	3319 CE DORDRECHT	078-6213067
Comité W&D Drachten	Gerard Hoogerland	Berglaan 9	9203 EE DRACHTEN	0512-541984
Comité W&D Drente-noord	Mw. A. Hendrikse-de Vries	Kennemerland 3	9405 LA ASSEN	0592-351988
Comité W&D Ede	Mw. S.C. de Haan-de Jongh	Obrechtlaan 64	6711 EN EDE	0318-614918
Comité W&D Elburg/Oldebr.	Mw. D. Boerendans	Mezenbergerweg 28-A	8085 SV DOORNSPIJK	0341-253684
Comité W&D Elst	J. van Walsem	De Kievit 20	3921 CX ELST	0318-472502
Comité W&D Epe e.o.	Mw. A. Spierenburg	Boergonjestede 30	8171 JP VAASSEN	0578-571791
Comité W&D Ermelo	Mw. N.C. Groenendijk	De Enk 103	3851 NW ERMELO	0341-562780
Comité W&D Flevoland-Oost	Mw. R. v/d Zwan-Meuleman	Wjingaard 126	8212 CH LELYSTAD	0320-245806
Comité W&D Friesland n.o.	Mw. J. Weerheim-Bosgraaf	De Schans 9	9101 HR DOKKUM	0519-223004
Comité W&D Garderen/Stroe	W. Vos	Rehobothstraat 38	3774 CL KOOTWIJKERBROEK	0342-441726
Comité W&D Geldermalsen	Mw. C.J. Ruissen	J. van Zantenstraat 53	4194 VA METEREN	0345-577324
Comité W&D Genemuiden	L. v/d Meulen	Hoofdspoor 9	8281 MK GENEMUIDEN	038-3855814
Comité W&D Goeree-Overfl.	Mw. E. Baan-Bikker	Wilhelminalaan 16	3247 AS DIRKSLAND	0187-603051
Comité W&D Gorinchem	Mw. J.J. Hoepel-van den Bosch	Verdistraat 14	4207 DE GORINCHEM	0183-627577
Comité W&D Gouda	H. Windhorst	Quadriviumlaan 5	2408 DD ALPHEN A/D RIJN	0172-475553
Comité W&D Gouderak e.o.	A.C. van Haaren-de Haan	Dr. A. Kuyperstraat 5	2841 CG MOORDRECHT	0182-374543
Comité W&D Groningen-Oost	P. de Groot	Veenhuizen 13	9591 TG ONSTWEDDE	0599-332399
Comité W&D Groot-Ammers	P.C. de Visser	Leeuwerikstraat 24	2964 CB GROOT-AMMERS	0184-601296
Comité W&D Harderwijk	C. Veersma	Van der Waalstraat 11	3842 CB HARDERWIJK	0341-424668
Comité W&D Hasselt	Mw. A.H. v/d Poel-Lozeman	De Pol 3	8061 BL HASSELT	038-4774944
Comité W&D Heerde/Wapenv.	H.K. Doornink	Lagestraat 23	8191 LN WAPENVELD	038-4470438
Comité W&D Heusden/Altena	Mw. G.M. de Raad-Bouman	Dorpsstraat 7	4268 GE MEEUWEN	0416-352786
Comité W&D Hoeksche Waard	Mw. D. Kooijman-Vlot	Nassaulaan 11	3297 BD PUTTERSHOEK	078-6765444
Comité W&D Hoogeveen	Mw. H.H. Hovius-Drenth	Geeserraai 5	7938 TE NIEUW BALINGE	0528-361969
Comité W&D Houten	E. de Groot	Wagenhoeve 6	3992 PC HOUTEN	030-6375567
Comité W&D Huizen	Mw. H. Visser-Spilt	Valkenaarstraat 26	1271 TM HUIZEN	035-5257116
Comité W&D Kampen/IJssel	Mw. L. Stoter	Hendrik van Viandenstraat 10	8266 DP KAMPEN	038-3313276
Comité W&D Katwijk	C. van Duijn	Boslaan 11	2225 PL KATWIJK	071-4074496
Comité W&D Krimpen a/d IJ	P.J. van Walsum	Jacob Jordaensstraat 39	2923 CK KRIMPEN A/D IJSSEL	0180-515075
Comité W&D Krimpenew. O.	Mw. H. Rijlaarsdam	Voltastraat 61	2871 ZL SCHOONHOVEN	0182-387923
Comité W&D Langstraat	Mw. W. v/d Schans-van Leeuwen	Heistraat 151	5161 GD SPRANG CAPELLE	0416-282500
Comité W&D Leerdam	Laurette de Stigter	Middelkoop 23-B	4245 TR LEERBROEK	0345-599558
Comité W&D Lek en Graafst	Mw. J. v/d Vorm-van Walsum	Zwaanstraat 21	2971 BA BLESKENSGRAAF	0184-691071
Comité W&D Lopikerwaard	G. van Rijk	Merelstraat 18	3411 BP LOPIK	0348-551659
Comité W&D Lunteren/Ederv	M. de Bruin	Kees de Koninglaan 15	6741 ZA LUNTEREN	0318-487206

Comité	Naam	Adres	Woonplaats	Telefoon nr.
Comité W&D Mijdrecht/Wiln	W. v/d Bosch	Oukoop 16-A	3626 AW NIEUWER TER AA	0294-231894
Comité W&D Moerkapelle	J.J. Mauritz	De Lepelaar 14	2751 CW MOERKAPELLE	079-5936282
Comité W&D N/M Beveland	Mw. R. van Drongelen	Platteweg 29	4438 AA DRIEWEGEN	0113-656606
Comité W&D Nederlek	Mw. A. Rodrigo	Fazantstraat 37	2941 RA LEKKERKERK	0180-662987
Comité W&D Nijkerk	Mw. A.K. de Bruin	Debussylaan 18	3862 GP NIJKERK	033-2466782
Comité W&D Noordeloos	Fam. A. v/d Dool	Noordzijde 2	4225 PG NOORDELOOS	0183-582160
Comité W&D Nunspeet	Mw. C. van der Zande-Westerbroek	Weth. van de Zandeweg 11	8075 DC ELSPEET	0577-492660
Comité W&D Oud-Beijerland	Mw. C.T. Schop	Piet Heinstraat 43	3262 XL OUD BEIJERLAND	0186-615569
Comité W&D Oudemirdum	Betsie Haitsma	Jac. Boomsmastraat 25	8565 GG SONDEL	0514-605015
Comité W&D Pijnacker	Mw. A. Weerheim-Huisman	Oude Leedeweg 111	2641 NN PIJNACKER	015-3692967
Comité W&D Putten	J.H. van Oostende	Roggestraat 50	3882 GT PUTTEN	0341-360520
Comité W&D Reimerswaal	Mw. J. Hoekman	De Ommegank 26	4415 AM OOSTDIJK	0113-501998
Comité W&D Rhenen	Mw. A. Cornelisse-Holstege	Achterbergsestraatweg 47	3911 CS RHENEN	0317-613673
Comité W&D Ridderkerk	Mw. I. Kok	Lagendijk 293	2988 AA RIDDERKERK	0180-434028
Comité W&D Rijssen	G. Karsten	Wilhelminastraat 2	7462 CG RIJSSEN	0548-517847
Comité W&D Rotterdam	Mw. N.W. Kok	Dopperstraat 14	2983 BH RIDDERKERK	0180-417201
Comité W&D Scherpenzeel	Mw. M. van Wolfswinkel-Marchal	Prinsenlaan 72	3925 BM SCHERPENZEEL	033-2771009
Comité W&D Schouwen/Duiv.	P. Kik	Sint Joostdijk 80	4307 AV OOSTERLAND	0111-642464
Comité W&D Soest	Mw. Mr. M.A. Burggraaf-Suur	Ravensteinselaan 1	3744 MJ BAARN	035-5429925
Comité W&D Tholen/St.Phil	J. Westdorp	Bos 13	4696 BD STAVENISSE	0166-692657
Comité W&D Urk	Mw. A. de Boer	Surinamestraat 8	8321 HT URK	0527-681520
Comité W&D Veenendaal	Mw. A.T. Verhaar-van 't Hof	Jan Campertweg 3	3906 XJ VEENENDAAL	0318-543641
Comité W&D Vianen e.o.	Mw. A. van Randwijk	Jan van Arkelstraat 18	4131 ZS VIANEN	0347-376724
Comité W&D Vlaardingen	Hr/Mw N.P. Assenberg	Insulindestraat 91	3131 ZD VLAARDINGEN	010-4351266
Comité W&D Voorthuizen	Mw. N.H. de Leeuw-de Jong	Harremaatweg 14	3781 NJ VOORTHUIZEN	0342-474173
Comité W&D Vriezenveen	Mw. J. Wessels-v/d Hudding	Akker 2	7671 NG VRIEZENVEEN	0546-565815
Comité W&D Walcheren	J.A. Muis	Wielingen 1	4341 LM ARNEMUIDEN	0118-602344
Comité W&D Wekerom e.o.	B.H. Dirksen	Dorpsstraat 47	6732 AB HASKAMP	0318-457556
Comité W&D Westland	Mw. G. Palland-Van Zuthem	Roerdomp 24	2693 AS 'S-GRAVENZANDE	0174-416592
Comité W&D Wierden	B. Jansen Eupe	2e Meijerinkshoeksweg 2	7641 RW WIERDEN	0546-572467
Comité W&D Woerden	Chr. Belo	De Jongstraat 17	3461 HT LINSCHOTEN	0348-421291
Comité W&D Woudenberg	Mw. C. v/d Pol	Nico Bergsteijnweg 62	3931 CE WOUDENBERG	033-2863888
Comité W&D Zeeuws-Vlaand.	Mw. L. Verhelst	Knol 18	4542 PV HOEK	0115-614379
Comité W&D Zeist	Mw. G. van Driel	Nepveulaan 94	3705 LG ZEIST	030-6954489
Comité W&D Zutphen	Mw. J. Nijland-Vermeer	Annette Poelmanhoeve 8	7207 GB ZUTPHEN	0575-571228
Comité W&D Zwijndr/H.I. A	L. Los	Willem de Goedeweg 6	3331 KT ZWIJNDRECHT	078-6193495
Comité W&D Zwolle	Mw. A. v/d Brink	Huibertplaat 37	8032 DE ZWOLLE	038-4544589

Woord en Daad wereldwijd

Landen	Continent	Verdeling hulp (x € 1.000)	Aantal adoptiekinderen	Welke programma's aanwezig
Afghanistan	Azië	98	0	
Angola	Afrika	238	0	
Bangladesh	Azië	771	 712	
Botswana	Afrika	17	 82	
Burkina Faso	Afrika	2.085	 2.946	
Colombia	Zuid-Amerika	1.530	 2.641	
Ethiopië	Afrika	1.250	 1.217	
Filippijnen	Azië	744	 1.840	
Guatemala	Midden-Amerika	1.679	 5.542	
Haïti	Midden-Amerika	2.316	 4.698	
Honduras	Midden-Amerika	21	 112	

- noodhulp
- onderwijs
- adoptiekinderen
- inkomen
- basisvoorzieningen

Landen	Continent	Verdeling hulp (x € 1.000)	Aantal adoptiekinderen	Welke programma's aanwezig
India	Azië	2.860	8.066	
Liberia	Afrika	97	0	
Nicaragua	Midden-Amerika	140	0	
Sierra Leone	Afrika	0	0	
Sri Lanka	Azië	168	759	
Thailand	Azië	538	322	
Tsjaad	Afrika	100	0	
Zambia	Afrika	42	0	
Zuid-Afrika	Afrika	500	63	
Totaal adoptiekinderen			29.000	

